

קובץ גליונות פרשת בהעלותך

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

משא חיזוק מקבדניט עולם התורה רבינו הגדול מרן
ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א
בישיבת אור ישראל בראשות הגאון הגדול רבי יגאל רוזן שליט"א

לעילוי נשמת הרב ר' מרדכי ב"ר ישראל יהיאל ז"ל

מיוחד!

מצורף משא החינוך
מול ניסיונות הזמן
ממרנן הגאון רבי זאב כהן שליט"א
נאמר לכינוס
"אם על בנים" - רוממתנו
שנערך בבני ברק ע"י
"ועידת הרבנים לביצור חומות הדת"

זמני השבת

בחסות:

גינות דוד

לנור בבני ברק, לחיות על הפארק!
03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	7:10	8:28	9:02
בני ברק	7:25	8:30	8:59
ק"ס	7:19	8:29	9:01
אופקים	7:17	8:28	9:00

ב. ויש אומרים, דאפילו היכא שהדעה האחרונה היא רק דעת כמה אחרונים וגם לא הביאה בלשון אבל, אפילו הכי פסק לדינא כמותח'.

ג. ומכל מקום מצונו שהביא דעת יחיד, ואחר כך הביא דעת רבים החולקים עליו, ואפשר שאין כוונתו שם לפסוק כדעת הרבים אלא רק להחמיד כדעתם¹.

.....

ולפניו משיש"ב בסיומן תקנ"ג במשנה ברורה (ס"ה) ועיין לעיל בסיומן ט"א וביאורו בדיח"ש יקרא משקשקעה חמקת דח"ה בענייניה, וכן בסיומן תרל"ח במשנה ברורה (ס"ה) ו' ולפי א' חסדקל ודח"ה ע"ל ע"ל בסיומן ט"א וביח"ש מחבילי אשה אחת שקיעה צריך לעלות התנאי קודם שקיעה, ע"ל, לכאורה צ"ל שאין כוונתו הדכי פסקין לדינא, אלא ר' דלחוראזי ש' תלוגו כן אך אבתי כח' כדעת בדבשה חלכות בסיומן ט"א (ס"ה) ו' הדמשה ברורה בסיומן ש"לא אבתי כדעת הגר"א, ושם א' חזית חלל הדואר ר' חסדקל ודח"ה ע"ל לעיל לקולא, וע"ע בדבריו שם בסיומן ש"ל (ס"ה) חסדקל ע"ל שאלה הכרעו, ועי"ש.

ד'בוטנין ק"ה במשנה ברורה (מק"ל) כתב, כ"כ המג"א (מק"ל) בשם הגהות יש נוהלין, (והאם תפלה קטנה), אבל כמה אחרונים סוברים דאפילו ימלך ג"כ אנו מעיקר הקדושה כו', ובשער הציון שם (פ"ה) הראה המקור להדיעה האחרונה, וז"ל לעיל בסימן ס"ו, עיין שם במשנה ברורה (מק"ל) עכ"ל, ובוטנין ס"ו שם שם כד"ז חז.

גיליון מס' 607 בהעלותך
תשפ"ה שנה שלוש עשרה

גליון זה יוצא לע"נ
הגאון האדיר ר' גדליה
ב"ר ראובן חשל זצוק"ל נול
ממעתיקי השמועות
נלב"ע ס"ז סיון תשס"ד
תנצב"ה

דברי שי"ה

ממך רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - זכירת מעשה מרים ושש זכירות א

וכן ראיתי בקובץ ווי העמודים וחשוקיהם (ו' עמוד ע"א) שכתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, שהשבת כשקוראים פרשת בהעלותך ובסוף הפרשה קוראים על מעשה מרים יש לכוון לזכירת מעשה מרים אמנם הפסוק זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים, מובא בפרשת כי תצא אבל מסתבר כשגם כשקוראים את המעשה עצמו נזכרים במעשה ומקיימים בזה את מצות זכירת מעשה מרים.

ונשאל בזה רבינו זצ"ל, כשקוראים בתורה מעשה מרים או מעמד הר סיני או מעשה העגל האם צריך לכוין לצאת מ"ע של זכירת הדבר, כי יוצאים אז בקריאת התורה את המ"ע, והשיב רבינו, לא חייבין אבל טוב, (בעקבי שיח ד' עמוד ו"ח).

עוסק במצוה כשאומר אלו הזכירות

נשאל רבינו זצ"ל, הנה נדפס בסידורים שאחר תפילת שחרית שש זכירות זכירת שבת זכירת מעמד הר סיני זכירת ההקצפות במדבר זכירת יציאת מצרים זכירת מעשה מרים זכירת מעשה עמלק ויש לעיין באחד שאומר את הנך זכירות האם נימא דיש לו דין עוסק במצוה פטור מהמצוה בגוונא דהוי טורח לקיים שניהם, והשיב רבינו זצ"ל, אין זה חיוב דאורייתא, ויש אומרים שזה חיוב רק על פי קבלה, (תל תלפיות ס' תק"ה, ושאל מרבינו זצ"ל שם ס' תק"ו לפי הנך שיטות דעוסק במצוה קיומית פטור מן המצוה א"כ היכא שאומר את השש זכירות שהודפס בסוף תפילת שחרית שפיר יהיה פטור מן המצוות, והשיב רבינו, אם הוא דאורייתא, עוד השיב, אינו ברור שיש בזה מצוה. וע"ש ס' תק"ז דיתכן דהמצוה לזכור תמיד והיא מצוה תמידית, ועל ידי שאומר כל יום זכור תמיד. וע"ש ס' תק"ח לגבי זכירת יציאת מצרים, שם רבינו, הוא חייב לזכור תמיד, ובה שזכר בקר ועבר היו כזוכרים בכל עת, ועוד חיוב יש להזכיר בפה בלל פסח, וכ' שם ס' תק"ט דבכל מצוה תמידית, יכול לעסוק בכל עת ובכל שעה, ובה אין דין עוסק במצוה, כי בזה יפטר מכל המצוות).

למה לא מנה הרמב"ם ד"ז במ"ע שנוהג בכל עת

נשאל רבינו זצ"ל, במש"כ הרמב"ם (סוף מנין המ"ע) דיש ששים מצוות המתחייבות בכל עת, והשמיט מ"ע דזכירה (מ"ע קפ"ד), ואמאי אין מחויבים בה בכל עת, והשיב רבינו, דקבעוה פעם בשנה, (תשובות הגר"ח מגילה ס' ק').

מנהג רבינו לומר עשרה זכירות

רבינו זצ"ל היה אומר כל יום עשרה זכירות שהביאו החרדים והשל"ה, אמר לי רבינו זצ"ל בשם החיד"א, דנכון לומר כל יום אחר התפילה עשרה זכירות, ואי"צ לומר כל הפסוק רק לכל זכירה יאמר תבה אחת כגון אני זוכר יציאת מצרים שבת מעמד הר סיני מעשה עמלק מעשה מרים כו' (בעלי אסופות עמוד קע"ב, וע"י בס' ראה ישר עמוד קכ"ז שהביא רבינו ד"ז ממש"כ החיד"א בס' עבודת הקדש בציפורן שמיר ס' א' כף אחת ס' כ"ה), וכן נהג רבינו זצ"ל לאומרו בכל יום (ע"י בס' אלא ד"א של הלכה עמוד י' וע"ש פ"ד אות ז'), וע"י בס' שש זכירות (ס' י"ד עמוד רכ"ז) דאם אומר הפסוק נכון שישלים כולו ולא יאמר חצי פסוק. ולענין אמירתו בעל פה השיב, אם שגור בפיו אפשר להקל, (אם ס' ס"ו עמוד רל"א), וע"י בס' אלא ד"א של הלכה (שם) שהיה רבינו זצ"ל אומר העשרה זכירות לפני התפילה.

אם מקיים זכירת מרים בלימוד הל' לשו"ר

נשאל רבינו זצ"ל, דבפ"י הר"ש משאנץ לתו"כ פ' בחוקותי (פרשה א' פ"א) מבוואר שאפשר לקיים זכירת מעשה מרים בלימוד הלכות נגעים, האם יש מכאן מקור לדבר זה שכשלומודים הלכות לשון הרע מקיים בזה מצוה דאורייתא מצד זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים, והשיב רבינו זצ"ל, יתכן, (קובץ בנתיבות ההלכה מ"ט עמוד תרי"ט).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל
תנצב"ה

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

לזכור שש זכירות באהבה רבה
כתב המגן אברהם (סימן ס' סק"ב), איתא בכוונות ובכתבים והזכירות הללו הם מצוות עשה, לכן כשיאמר (בברכת אהבה רבה) "ובנו בחרת" יזכור מתן תורה, "וקרבתנו" מעמד הר סיני, "לשמך הגדול" מעשה עמלק שאין השם שלם, "להודות לך" הפה לא נברא רק להודות ולא לדבר לשון הרע וזהו זכירת מעשה מרים, "וזכרתם את כל מצות ה'" זהו שבת ששקולה כנגד כל המצוות.

ושאלתי מרבינו זצ"ל במכתב, מש"כ מג"א (שם) בשם האריז"ל לכוין בוקרבתנו לשמך הגדול לצאת יד"ח זכירת מעשה עמלק האם אזיל לשיטתו (בר"ס תרפ"ה) דלא מעכב בזכירת עמלק כל הפרטים, וכמו שמבואר גם בפ"י ר"ש על התו"כ פ' בחוקותי (פרשה א' פ"א) דיוצא אף במס' מגילה, ולכן יוצאין גם בויבא עמלק, אבל למש"כ משנ"ב (שם סקט"ז) להשיג עליו לא יוצא בזה ולכן לא הביא דבריו. השיב רבינו זצ"ל, מסתבר, (בעלי אסופות עמוד קע"ב, וא"ל רבינו זצ"ל דגם בפ' זכור, אם לא שמע דבר שאינו משנה הענין כגון חיבת זכור 'את' אשר וכי"ב יצא דהעיקר ששמע הענין וכ"כ בהליכ"ש מועדים פ"ח ס"א, וע"י גם בס' דולה ומשקה עמוד ר"פ במי שקורא פ' זכור בהפסקים גדולים בין תיבה לתיבה דכ"ז שמוכן הענין יוצא, ושאל האם בפ' זכור צריך לדעת פ"י של כל תיבה והשיב רבינו ששס"ג בכונת הענין).

ומתשובה בס' תל תלפיות (ס' תס"ה) כ' רבינו זצ"ל דהרמזים שכ' המג"א לכוין באה"ר אי"ז ממש מצוה, אלא רמז לענין. ולדעת המשנ"ב בעינן דוקא קריאת פ' הזכירה, ולא סגי ברמז שנזכר בדבר. ונשאל רבינו זצ"ל, בקטן שהגדיל אחר קריאת פ' זכור למה אינו חייב לקרא מיד פ' זכור דאורייתא, והשיב, יאמר שש זכירות מיד (ס' אשיחה ח"ב עמוד רמ"ח ובס' מחשבת עם מועדים עמוד תר"ד ס' י"א השיב רבינו לגבי גר ובר מצוה דעדיין לא נקרא שאין זוכר דכשנתגיייר מסתמא הדיעוהו או שמע המצוה שהרי לומד כל התורה, וה"ה בר מצוה שמע בקטנותו ושם עדיף דאף שלא היה בר חיובא עכ"פ שמע בקטנותו ועי"ז זוכר בגדלותו, ע"י כע"ז במג"א ס' תקס"א סק"ו ומשנ"ב סק"ז).

זכירת מעשה מרים בפרשת בהעלותך ופ' כי תצא

כתב המג"א (שם) צריך טעם למה תקנו פרשת עמלק מה שלא תקנו בזכירות אחרים. וי"ל דמתן תורה יש לנו חג עצרת, והוא הדין שבת, ומעשה מרים ומעשה עגל לא תקנו מפני שהיה גנותן של ישראל, עכ"ל, ומובא בבאה"ט (ס' סק"א). ועל פי דברי המג"א, כתב בס' חשוקי חמד עמ"ס עבודה זרה (כ"ב א') שחולה שא"א לו לבא לביהכנ"ס כל שבוע, יבא לפרשת בהעלותך ולא לפ' נשא, ששם כתובה פרשת מרים, ומקיים בזה מ"ע דאורייתא של זכור את מעשה מרים, ובחשוקי חמד הוריות (ו' א') כ' דנראה להוסיף, דאדם שהחסידי פרשת בהעלותך, ועכ"פ את סוף הפרשה, שבשבת שלאחר מכאן יש עליו מצוה לבקש מהציבור שיתחילו את הקריאה של שלח לך מסוף פרשת בהעלותך, דהיינו מפרשת מרים, ויש מצוה על הציבור להסכים לך, שהרי בזה הוא יזכה לקיים את המצוה של זכירת מרים, וכמו שלציבור יש בזה מצוה, אלא שלכתחילה לא תיקנו קריאה מיוחדת משום גנותן של ישראל, אבל כשהדבר לא ניכר אין בזה גנות, והם ירוויחו בכך מצוה וגם יזכו את היהודי שהפסיד את הקריאה.

ולענין אם יוצא בקריאת פ' מרים בפ' בהעלותך, למש"כ המגן אברהם (בס' תרפ"ה בהקדמה) דיוצאין זכירת עמלק בקריאת ויבא עמלק בפורים, ה"ה דיוצא כאן בקריאת פ' מעשה מרים בפ' בהעלותך, אבל המשנ"ב (שם סקט"ז) הניח זה בצ"ע דשם לא נזכר אשר קרן ויזנב שזה מעורר השנאה, ולא כ' תמחה, ויתכן דגם לדברי המשנ"ב כ"ז לגבי מצות מחיית עמלק, שעיקר חיוב לזכור אשר קרן בדרך ויזנב בך וגו' ומצות תמחה שנצטוונו למחות את שמו לא נזכר בפרשת ויבא עמלק, אבל מעשה מרים שפיר יוצא גם בפ' בהעלותך.

ניתן לתורם גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובהיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

שנים קדמוניות על גדולי הדורות פרק 146

עובדות חדשות ודיווח מפי רבינו מנחם זצוק"ל!

נדור שנים קדמוניות - השבועות הבאים בעזה"י:

הג"ד דוד שפירא ממקדשי החזן איש (י"ב סיון תשס"ח) | רבנו הטוב והנאמן אריה זצוק"ל (ט"ו תמוז תקנ"ה)

הג"ד אברהם דוב לין זצ"ל אב"ד לעניני יחסין בירושלים.

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומועשיות הקשורים להג"ל

הגאון רבי אהרן יעקובוביץ חתן הגה"צ רבי אריה לין (י"ד סיון)

אלה תולדות

רבי אהרן ב"ר אלחנן יעקובוביץ זצ"ל נולד בשנת תרס"ה בעיר טעלז, וזכה לגדול בצילם של ענקי הרוח ראשי הישיבה דטעלז. אך לא ארכו ימי השלוה, ובעודו ילד כבן שבע פרצה מלחמת העולם הראשונה והוא נאלץ לגלות עם אביו לרוסיה. מספר שנים אחרי כן, והוא נער צעיר, עלה לבדו כפליט לארץ ישראל, בה החל פרק חדש בחייו של התעלות ושקיעות בתורה הקדושה, כשהוא משקיע את כל כוחותיו בדיעת ש"ס ופוסקים. בהגיעו לפרקו נבחר על ידי הגה"צ רבי אריה לין זצ"ל כחתן עבור בתו הרבנית שפרה ע"ה. לימים נמנה רבי אהרן על עורכיו הראשיים של ספרי 'אוצר הפוסקים' הנודעים בהיקפם בהלכות 'אבן העזר', וספרים נוספים שההדיר. התנהגותו היתה בענוה ופשטות מפליגה, כאשר הוא משים עצמו כשיירי שירים, נודע בדקדוק ההלכה באופן מיוחד, ובהיותו ראש וראשון לכל עשיית חסד וצדקה בגופו ובממונו, והירבה שלום בין הבריות. נלב"ע י"ד סיון תשל"ג

הכרתי אותו

רבי אהרן היה דוד של רבינו מצד הרבנית ע"ה, ורבינו פגש אותו בפעמים שהיה בירושלים וכן בשמחות שהיו בשנים הראשונות, ונהג בו כבוד רב.

סיפר בעל נכדתו רבי ראובן שניידמן, שפעם הגיע אל רבינו והציג עצמו, מיד אמר לו - אוהה, הרי הכרתי טוב את ר' אהרן...

רבי אהרן יעקובוביץ מקבל אורחים נכבדים בספריית 'האוצר הפוסקים'

ספר שערי צדק - חכמת אדם

אביו של רבי אהרן, הגאון רבי אלחנן יעקובוביץ הי"ד כתב חיבור מקיף על הספר 'שערי צדק' - הלכות התלויות בארץ, מרבינו החכמת אדם, ובנו רבי אהרן הדפיס בשנת תש"א את הספר ברוב הדף, כעבור מספר שנים ההדיר מחדש חתנו הג"ד יהושע גרודזיץקי הדפיס את הספר במהדורה חדשה ומתוקנת עם הוספות רבות ונכבדות.

ובמשך הרבה שנים, היה רבינו זצ"ל מוסר מידי שבת בבוקר לאחר התפילה שיעור מהספר חכמת אדם, ובשנת השמיטה היו לומדים מתוך הספר 'שערי צדק' עם הערות רבי אלחנן יעקובוביץ, וכשכתב את החיבור דרך אמונה השתמש הרבה בספר הנ"ל (מחתן רבינו הגר"ש שטיינמן).

רבי אהרן יעקובוביץ (משמאל) בחופת בנו ר' אלחנן ז"ל

בנו רבי אברהם מאיר

בנו הגדול של ר' אהרן, הגאון רבי אברהם מאיר זצ"ל רבה של 'נחלת יהודה' בראשון לציון, היה תלמיד חכם מוכר וכזה שזכה לפעול הרבה למען הכלל והפרט, [חלק מחידושי תורתו באו בספר מאור אברהם, נלב"ע כ"ב אדר תש"א]. היה

1 העיד חתן רבינו הגאון רבי שרגא שליט"א: כמדומה שבהיותי חתן בין האירוסין לחתונה, נסע עמי רבינו לירושלים כדי לקבל 'מזל טוב' מהדודים החשובים, והגענו גם לבקר את הדוד רבי אהרן, שכבר היה אז חולה, וגם רעייתו ע"ה כבר לא היתה בין החיים, והתגורר בבית ביתו משפחת גרודזיץקי שברחוב 'גשר החיים', אך ר' אהרן בדיוק לא שהה אז בביתו, ולא פגשנו בו.

מרבה לנצל הזדמנויות לפגוש את רבינו ולשוחח איתו בדברי תורה. בשמחות המשפחתיות הוא הקפיד לבוא למרות המרחק, וכיבד בהשתתפות. וסיפר מקורבו של רבינו הר"ר ישעי' אפשטיין, שזוכר איך שתמיד כשהגיעו בני משפחתו אל רבינו, היתה הרבנית ע"ה מקבלת אותם בסבר פנים מייוחד, באומרה שהם קרובי משפחתה, ושמרה יחס מיוחד לר' אברהם מאיר ז"ל.

חתנו רבי יהושע דב גרודזיץקי

קשר מיוחד ועמוק היה לרבינו עם חתנו של רבי אהרן, הגאון רבי יהושע דב גרודזיץקי זצ"ל (תלמידים של הגאונים רבי אלחנן וסרמן, וה'מקדש דוד' מברנוביץ, ואחרי כן של רבי ברוך בער בקמניץ, לימים ראש ישיבת ביאלסטוק בשכונת 'כנסת' בירושלים, ומחבר ספר 'יד לשבועה'

רבינו משוחח בלימוד עם בן דודו רבי יהושע גרודזיץקי

ועוד, נלב"ע ט"ו באב תשע"א, שהיה עילוי חריף ולמדן, ובכל פעם כשנפגש עם רבינו השנים שקעו בשיחה של תורה.

לא ראתה אותו בימי הנופש

וסיפרה רעייתו הרבנית שתבלחט"א שהיא בתו של רבי אהרן זצ"ל: שאינה יכולה לשכוח מה שהיה לאחר נישואיה בשנת תשי"ד....

שבעודה 'זוג טרי' הגיעו בשנה הראשונה לנישואיהם בתקופת 'בין הזמנים' לעיר בני ברק כדי להחליף אוירה ולפגוש מכרי משפחה.

והנה ביום הראשון הלך בעלה רבי יהושע אל רבינו ושוחח איתו בלימוד, ועד מהרה השיחה נמשכה. ומאז עד ליום האחרון שקבעו להיות במנוחה בעיר, היא כמעט שלא ראתה אותו, כי כל הזמן חיפש הזדמנות להמשיך ולבוא לדבר בלימוד עם רבינו....

לימים ההדיר ר' יהושע את ה'תוספות הראש' על בבא מציעא, ורבינו היה משתמש בחיבורו.

שמחה כפולה

חברותא וותיק וגם שכן לאותו רחוב, היה לו לרבי יהושע, שמו היה רבי אלעזר דוד אפשטיין זצ"ל, שקדן וגאון ירושלמי שלא פסק פומיה מגירסיה, שנפטר בפתע פתאום והוא בשיא פריחתו. כעבור מספר חודשים מפטירתו, נישא בנו רבי דוד שליט"א עם בת רבינו, והשמחה היתה גדולה.

רבי יהושע, היה אז מאושר, שבנו של ידידו הטוב זכה להיכנס לבית גדולים והגיע לשמחת החתונה בבני ברק ושהה בה זמן רב. ראו תמונה.

פרסום ראשון: רבי יהושע גרודזיץקי עם רבינו בשמחת נישואי החתן ר"ד אפשטיין

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

717

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • בהעלותך תשפ"ה

רואים זאת, מפני שיש סיבות המונעות את זה, והסיבות שאנו מזכירים תמיד הם בדרך הלימוד, כי בתקופה האחרונה נשתבשו דרכי הלימוד, שלא מחשיבים כלל את הידיעות ואת הכמות של תורה, ומחשיבים רק את האיכות, וגם האיכות עצמה לא יודעים מה היא איכות.

ולדוגמא יש שיבוש המפריע מאד להצלחת התורה, שחושבים שצריכים להבין כל סברא בגמרא, שתהיה ממש לפי הבנתנו כאילו שהיינו אומרים בעצמנו את הסברא הזו, ומתעכבים הרבה להסביר כל דבר, ולא יודעים כי סברת הגמרא היא למעלה מהשגתנו, ואמנם יש דברים שמונחים, אבל אם

בשבוע שעבר מלאו ב' שנים לפטירת רבינו. ונביא כאן שיחה מיוחדת שמסר רבינו בכולל פוניכו' בחודש אדר תשס"א במלאות ב' שנים לפטירת מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זללה"ה.

הפסק בעלייה גורם לירידה

עיקר המטרה שנתאספנו היא רק כדי להתחזק, כי הרי אין כעת חיוב הספד, וכבר אסור להספיד, אך אנו זקוקים לחיזוק, מפני שחסר לנו החיזוק שהיה לנו תמיד כשראש הישיבה היה איתנו, ששמענו וראינו דברים שחזקו אותנו ועכשיו זה חסר לנו, והחיוב הוא להמשיך לבד בכוחות עצמנו את החיזוקים שהיינו מקבלים.

וניקח אחד מהדברים העיקריים שהוא היה מדבר תמיד, וזו היתה באמת כל מהותו, להיות תמיד במצב של עלייה! אדם צריך להיות תמיד במצב של עלייה ברוחניות, בתורה, וביראת שמים, ובכל ענייני העבודה.

והכלל בזה הוא, שאם יש הפסק בעבודת העלייה, מיד יש ירידה! וכך פירש הגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים (אבות א, יג) את מה שאמרנו "ודלא מוסיף יסף", שאם אדם לא מוסיף להתעלות בעלייה, אזי יסף – יש ירידה. וזהו שאמרו (ירושלמי סוף ברכות) אם תעובני יום יומיים אעובך, שאם יש הפסק, זה גורם לירידה כפולה שקשה אחר כך להשלימה.

התורה נותנת שלמות כשהיא בלא הפסק

ואמרו בגמרא (ב"ב ט, ב) "מאי דכתיב וילבש צדקה כשריון, לומר לך, מה שריון זה, כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה, כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. רבי חנינא אמר מהכא, וכבד עדים כל צדקותינו, מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול", ע"כ.

והיינו שצדקה נמשלה לבגד ולשריון שמורכבים מהרבה חלקים קטנים, וכמו בגד, שמורכב מהרבה חוטים, מהרבה נימים, שכל נימא בפני עצמה אין לה חשיבות, אבל הרבה נימים ביחד הם בגד, והם מציאות חדשה אחרת לגמרי, וכל זה בזמן שהנימים מחוברים, אבל אם רק יניחו הרבה נימים זה על גב זה בלי חיבור ביניהם זה לא 'בגד', וזו רק כמות של יותר נימים, אבל אין לזה חשיבות של בגד, וכדי שייחשב בגד צריך שהנימים יהיו מחוברים וארוגים, וכן שריון שמורכב מהרבה קליפות, רק אם זה מחובר ביחד בלי הפסק יש לזה חשיבות של שריון.

וכך גם בתורה, רק אם התורה היא בלי הפסקות ואינה קרעים קרעים, אז התורה נותנת לאדם את השלמות, שהוא עולה ועולה בכל רגע של לימוד, ונעשה יותר דבוק בתורה ומתעלה ומוסיף יותר שלמות.

ואמנם אם יש איזה הפסק באנוס זה לא נקרא הפסק, מפני שהוא אנוס ודעתו להמשיך בעבודת השם, וכבר אמרו (קידושין מ, א) שאם חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ואין זה מוריד ממדרגתו, אלא אדרבה העלייה נמשכת, כי השאיפה קיימת ואין הפסק מהשאיפות, והעלייה נמשכת בזה.

שמחת התורה תלויה בדרך הלימוד

ושנינו עוד בפרקי אבות (ד, ט) "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", ובפשטות הכוונה בזה על עניות ועשירות בממון, אבל הגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים שם כתב, שהמקיים את התורה מעוני פירושו שהוא עוסק בתורה אבל אין לו שמחת התורה, כי היצר הרע מטריד אותו שלא לשמוח בחלקו, וזה נקרא 'מעוני', כי איזהו עשיר השמח בחלקו (שם א), ועניות פירושו שזה חסר ואין שמחה בחלקו בתורה, ומי שבכל זאת מקיים את התורה ומתאמץ ולומד, סופו לקיימה מעושר – שהוא יגיע בסוף למצב של שמח בחלקו, של שמחת התורה.

אבל בזמנינו יש רבים שבאמת ברוך השם עוסקים בתורה ומתאמצים, והם מתמידים גדולים ומשקיעים הרבה כוחות, ואף על פי כן הם עדיין 'מקיימים את התורה מעוני' ואינם מגיעים לשמחת התורה, ואמנם צריכים להתאמץ בתורה, אבל הרי יש הבטחה שסופו לקיימה מעושר, ואצלם אין

בענייני הפרשה

מתי לברוח מן הגדולה?

בפרשת בהעלותך "וישאלו שני אנשים במחנה שם האחד אלדד ושם השני מידד" וגו', פירש רש"י וישאלו שני אנשים, מאותן שנבחרו, אמרו אין אנו כדאין לגדולה זו, עכ"ל.

ויש להעיר בזה ממה שמובא בגמרא (סנהדרין יד, א) על רבי זירא, שבתחילה ברח והתחבא מן הסמיכה, מפני ששמע בשם רבי אלעזר שאמר 'הוי קבל וקיים', דהיינו שכדאי לאדם להיות נסתר, באפילה, ולא להתפרסם, שלא יכירו אותו ולא יידעו ממנו, כי הפרסום יכול להזיק, וגם יש בזה עין הרע, ואם יקבל סמיכה הוא יהיה מפורסם וזה יכול להזיק לו.

אבל אחר כך שמע רבי זירא מימרא נוספת מרבי אלעזר שכל העולה לגדולה מוחלין לו על כל עוונותיו, ואם כן כדאי לעלות לגדולה ולקבל סמיכה, שעל ידי זה יזכה למחילת עוונות, ומאז הפסיק לברוח מן הסמיכה, והמציא עצמו שיסמכוהו.

ומבואר כי זה דבר טוב מאד לזכות לגדולה של תורה, שעל ידי זה זוכים למחילת עוונות, וצריך ביאור אם כן למה אלדד ומידד מיעטו את עצמם ונשאלו במחנה, הרי היה כדאי להם לעלות לגדולה ולהיטמך עם הזקנים, שבכך יזכו למחילת עוונות.

והתירוץ על זה פשוט מאד, כי אצל אלדד ומידד היו עוד שבעים זקנים חוץ מהם, ולכן הם אמרו, הרי יש אחרים יותר טובים מאיתנו, שאנו פחותים מהם, כי הרגישו שהם הכי פחות חשובים, וכולם יותר חשובים מהם, וממילא זה לא מגיע להם, וכי 'דחפו את עצמם' לתפקיד שאינו מגיע להם?

ואילו אצל רבי זירא כנראה היו צריכים דווקא אותו, ולא היו עוד אחרים שיכולים להיות במקומו, ולכן אדרבה כדאי להיטמך ולזכות למחילת עוונות, אבל אלדד ומידד שהייתה שאלה האם הם או אחרים, הרגישו בעצמם שכל האחרים יותר חשובים מהם, ואם הם יהיו משבעים הזקנים זה שלא כהוגן.

ואמנם לבסוף בזכות ענוותנותם שלא החשיבו את עצמם, הם זכו למדרגת נבואה יותר מכל הזקנים!

~ ~ ~

א"ה. ביאור זה אמר רבינו בשיחה פרשת בהעלותך לפני ט"ז שנים, וכבר האירו שכך נהג הוא בעצמו כל השנים, הן בענייני הנהגת הישיבה והן בהנהגת הציבור, שכל זמן שהיו אחרים ברה והצניע את עצמו, וכפי שאמר כאן בשיחה על אלדד ומידד 'שהרגישו שהם הכי פחות חשובים, וכי ידחפו את עצמם'...

וכל השנים שהיו רבותיו בחיים, אמר שתפקידו בישיבה רק לומר שיעורים ולא הביע דעה בשום דבר אחר, וכן בהנהגת הציבור, כל זמן שהיו גדולי הדור הזקנים, לא הסכים להביע דעתו בשום דבר ציבורי, ותמיד השתמט ואמר 'אינני גדול'... וגם כשהפצירו בו רבות, התחמק ואמר איני יודע, או שצריך ישוב הדעת, ורק בשנים האחרונות כשלא הייתה ברירה הוכרח להיכנס בעול הציבור.

אין דברים 'קטנים' ברוחניות!

אבות פ"ב משנה א'. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרך של מצוות.

יש לדעת כי אין שום דבר 'קטן' ברוחניות, וכל דבר הכי קטן במצוות ובמעשים טובים זה התקדמות גדולה מאד והתקדשות הנשמה, כל דבר קטן של מעשה טוב מקדש את האדם, ולהיפך כל דבר קטן של מעשה רע זה ירידה. וכל התגברות הכי קטנה נגד הטבע זה תוספת קדושה ומצטרף יחד לשלמות.

וכן כתב רבינו יונה בתחילת שער שלישי (אות ט-י) לגבי מצוות עשה, שיש בתורה מצוות קלות וחמורות, ולא מפורש מהו שכן המצוות הקלות והחמורות כפי שנתפרש עונש העבירות, וביאר בזה רבינו יונה בדרך משל למלך שרצה שיהיה לו פרדס עם הרבה מיני עצים, אבל יש עצים שהעבודה בהם קשה, ויש עצים שהעבודה יותר קלה והשכר יותר קטן, ולכן לא גילה המלך לפועלים את השכר של כל עץ, כדי שיעסקו בעבודת כל העצים ואז הפרדס יהיה מלא בכל מיני העצים, וכן גם המצוות. וצריך ביאור, וכי הקב"ה רוצה כביכול לעצמו את הפרדס ולא רוצה שנדע את השכר שאנו מקבלים על זה?

אכן הביאור בזה פשוט מאד וכפי שמבואר בהמשך דברי רבינו יונה שם כי הפרדס זה תר"ג מצוות, ואינו פרדס של הקב"ה, אלא פרדס שלנו! וכלשונו "כי הואיל השם לזכות את ישראל בקיום כל המצוות להנחילם חיי עולם ולהיות כל המצוות יחדיו לוות חן לראשם כי בהשלים חוק מלאכתם תהי משכורתם שלמה מעמו", והיינו שמי שמקיים תר"ג מצוות יש לו פרדס, כי המצוות הם 'לוות חן' לראשו וזוכה בהם לחיי עולם, ובלי זה אין 'משכורתו שלמה' וחסר בכל השלמות הרוחנית, ורק אם עושים את כל המצוות גם הקלות וגם החמורות – אז זה משלים זה את זה ומביא לשלמות, ובה זוכה האדם לפרדס נאה בן עדן ובעולם הבא 'שלו', והוא בשבילו ולטובתו.

וכאמור כל הדברים הקטנים מצטרפים יחד לכל המעשים הטובים ביותר גדולים, אך בנוסף כשמצטרף הכל ביחד הרי זה דבר אחר לגמרי, ונהיה פרדס שלם ומפואר עם כל המינים, שהוא 'לוות חן' לאדם!

(מתוך שיחה, אדר תשס"ה)

המשנה היומית – מתחילים סדר מועד

הודעה משמחת! ביום רביעי ט"ו בסיון מתחילים בלימוד משניות סדר מועד במסגרת "המשנה היומית" הנלמדת מאז פטירת רבינו זללה"ה ולעילוי נשמתו, בשיעור הנמסר על ידי נכדו חביבו הרה"ג רבי בן ציון גרבוז שליט"א.

~ ~ ~

השבוע התקיים מעמד מרומם להגל' סיום סדר זרעים, בבית מדרן גאון ישראל רשכבה"ג רבי דוב לנדו שליט"א, ובהשתתפות בן רבינו הגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א והתן רבינו הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א וקבוצה משומעי השיעורים.

מדרן שליט"א האריך עם הנוכחים בפלפול דאורייתא בענייני סדר זרעים והמסתעף, והראה ממה שכתב בגיליונות ספר מנחת חינוך דברים ששמע מרבינו זללה"ה לפני כיוכל שנים ומביאם בשמו.

לאחר מכן התעניין מה מומשיכים ללמוד, ואמרו שמתחילים סדר מועד, ואמר "אשריכם שאתם לומדים את המשניות, תלמדו עוד ועוד, אין מה להאריך בחשיבות דבר זה, והעיקר לא ללמוד כלאחר יד, אלא להיות שקוע ושרוי בלימוד עד הסוף".

ניתן להאזין לשיעורים בקו 'במהיצתו' 073-7164430 שלושה 4, וביקול הלשון מספר ישיב 073-2951425. הודעות מיוחדות לרכוש ידיעות וקנייני נצה בכל הש"ס!

כמו כן ניתן להיבחן מדי יום על הנלמד ב'שיבה על קברו' מסלול 'שיבה על קברו' – 'משנה יומית לע"נ מדרן רה"ז צ"ל'. המשתתפים ועונים נכונה על השאלות יכנסו להגרלות היומיות, השבועיות והחודשיות. להצטרפות יש לפנות לטלמסר 03-3080222 או בעמודות 'נדרים פלוס'. קודם הלימוד יש לומר, לעילוי נשמת רבינו רבי ירמיהאל גרשון בן רבי צבי יהודה זללה"ה.

יש סברא לא מובנת זה מפני שהיא למעלה מהשגתנו, שאנו איננו 'אמוראים', ומי שחושב שהוא יכול להבין כל סברא של הגמרא זוהי ממש עם-אצרות, ולא יתכן דבר כזה.

וזה מאד משבש, כי יש בחורים צעירים תמימים שחושבים שאם לא מבינים הסבר משהו בגמרא צריכים להתאמץ ולהתאמץ, ומתעכבים הרבה זמן ונשברים מזה, וזה נגד הדרך המקובלת שהייתה בכל הדורות.

ולפעמים הסיבה לזה היא מפני שמושפעים מאחרים, שרואים אחרים שלומדים באופן מסוים ומבקשים לחקות אותם. ואי אפשר לדבר בציבור על כל הפרטים בזה, מפני שכל אחד יש לו את הטבע שלו.

אם לא שמחים בתורה זו לא דרכה של תורה

ועל כל פנים, הכלל הוא כמו שאמרו (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' עם כל רשימת הקשיים הכתובה שם, והסוף הוא אשריך בעולם הזה. כלומר שדרכה של תורה הוא אשריך בעולם הזה, ואם לא מגיעים לאשריך ולא מרגישים שמחה בתורה – זה סימן שלא הולכים בדרכה של תורה, ויכולים להיות כל מיני סיבות לזה, וכאמור אחת הסיבות המצויות בזמננו היא דרך הלימוד הלא נכונה.

והעיקר הוא כפי שראינו אצל רבינו, להשתדל ולהיות כל הזמן בעלייה, וזהו הדבר שאנו צריכים לקבל על עצמנו לעשות את זה, ואמנם זה שייך רק על ידי דבקות בתורה, והתורה באמת צריכה להיות מתוך שמחה, כמו שכתוב (תהלים יט, יא) "ומתוקים מדבש", ועל זה מבקשים בברכות התורה "והערב נא", כי כך היא דרכה של תורה, וצריכים להשתדל להגיע לזה, ואז כבר לא קשה ונמצאים תמיד במצב של עלייה.

זהו דבר אחד עיקרי מאד, להיות תמיד במצב של עלייה, בלי התרשלות ובלי בטלה, וזה עיקר גדול, עיקר העיקרים!

המידות הטובות יסוד לתורה ומכוח התורה

ועוד דבר שהוא גם כן דבר עיקרי מאד, מידות טובות בין אדם לחברו, ועל זה גם כן היה רבינו מדבר הרבה, וכל אישיותו הייתה בנויה על זה, מידות טובות עד כדי כך, שהלפנים משורת הדין ייחשב כמו דין, מפני שכתוב בשערי תשובה (ג, יג) שיש הרבה אופנים של 'לפנים משורת הדין' שהם חמורים מאד ועל זה הרבה ירושלים.

ומידות טובות הם היסוד של כל התורה כולה, ואמרו חז"ל (ר"ה יז, א) שמי שמעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ובשערי קדושה לרבי חיים ויטאל (ח"א ש"ו) כתב שהרי יש שלוש דרגות בעבירות: חטא עוון ופשע, חטא הוא שוגג, ועוון הוא מזיד, ופשע הוא הגרוע מכולם, שמכיר את ריבונו ומתכוון למרוד בו, ואם אמרו שמעבירין לו אפילו על 'פשעיו', קל וחומר על עוונות וחטאים שהם קלים יותר.

והמידות הטובות נותנות לאדם את השלמות בכל התורה כולה, זה דבר ידוע ואין צורך להאריך עליו הרבה, ואמנם קשה לשנות את המידות שיהיו מידות טובות, ואף לשנות מידה אחת זה קשה מאד, אבל בכוח התורה אפשר! שהתורה היא תבלין, ומי שעוסק בתורה לשמה התורה מלבשתו ענוה וגם נעשה אוהב את הבריות כדאיתא באבות פ"ו, ומקבלים מידות טובות בטבע, וכל האופי משתנה מכוח התורה.

ועוד דבר שהיה רבינו אומר, שאם אדם מקפיד לעשות מצוה אחת מתרי"ג מצוות בשלמות, סופו שיגיע מזה לכל התרי"ג מצוות, ויש ראיות לזה, שאם עושים מצוה אחת בשלמות זה מביא לקיום כל התורה כולה.

כל הדברים האלה, ההשתדלות במצוות, והעיקר מתחיל מתורה, דבקות בתורה, שהיא אשריך בעולם הזה, וממילא זה לא קשה כל כך אם באמת רוצים להיות דבוקים בתורה, וזה מביא גם לידי מידות טובות, אלו הם הדברים שבידינו להתחזק, וזו תהיה הצלחה גדולה בשבילנו, וגם זכות ונחת רוח לרבינו ראש הישיבה זללה"ה.

לעילוי נשמת רבי אבא חייא ב"ר משה צ"ל נלב"ע כ' סיון תשנ"ד תנצב"ה	לעילוי נשמת הגאון רבי טוביה אברמוביץ צ"ל בהג"ר שמואל נתן צ"ל נלב"ע ח"י סיון תשע"א - תנצב"ה
לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת אסתר שפרה גוטנרמן צ"ה בת הר"ר יצחק צ"ל נלב"ע כ' סיון תשע"ד - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב ר' יצחק נתן לוי ז"ל ב"ר שמואל זאב ז"ל נלב"ע י"ז סיון תשע"ז - תנצב"ה

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת בהעלותך תשפ"ה

במסגרת השיעורים השבועיים מפי מרן רבינו שליט"א לבני כולל תשובות והנהגות, זוכים בני הכולל לשמוע שיעורים בדיני ישיבת סוכה הנלמדים כעת בכולל בעיון רב, להלן סדרת השיעורים שנמסרו בשבועות האחרונים.

בגדרי הכוונה בישיבה בסוכה

והוסיף להם ענני הכבוד שהועיל להם לצל, ומעתה מה שפירש ר"ע 'סוכות ממז' אדרבה הוא טעם וסיבה להודות על ענני הכבוד שאע"פ שכבר היה להם סוכות הוסיף הקב"ה את ענני הכבוד, ומעתה נראה דאף לר"ע יש לכוון זכר לסוכות עצמם שעשה לנו הקב"ה ענני הכבוד ולא רק זכר ליצי"מ כפי שפירש הט"ז.

ומעתה תתיישב קושיית האחרונים דהקשו מדוע פסקין דבסוכות הושבתי היינו ענני הכבוד כר"א ולא כר"ע, ולדברינו קושיא מעיקרא ליתא דהא אף ר"ע מודה שהיו ענני הכבוד ולא בא אלא לבאר את חסדי הבורא בענני הכבוד, שכבר היה להם סוכות ממז ולא היו ענני הכבוד אלא להטיב עמם יותר לצל.

ג

לא כיוון טעם המצווה אם עבר איסורא

והנה לדעת הביכורי יעקב דכוונת טעם המצווה מעכבת, לכאורה אם אוכל בלא כוונה זו נמצא שעובר איסור דכיון שאינו יוצא במצוות סוכה הרי מבטל מ"ע והוי כאוכל חוץ לסוכה, וכמו שהביא בביאור"ל (סי' ס"ד ד"ה וי"א), לגבי ציצית שאם אינו מכוון בלבישת הציצית מבטל המצווה ועובר באיסור שלובש ד' כנפות בלא ציצית, ושמעתי שהסכים לזה החזו"א זצ"ל, ומעתה אף בסוכה י"ל כן דכיון שלא כיוון כוונת המצווה ובטל העשה הוי כאוכל חוץ לסוכה ועבר איסורא.

אמנם בט"ז (אר"ח סי' כ"א ס"ק א') מבואר דלא כדברי הביאור"ל דכתב הט"ז דאם לובש בגד ד' כנפות עם ציצית ומכוון שאין ברצונו לקיים מצוות ציצית אינו עובר בזה איסור ד' כנפות בלא ציצית, ואף במנח"ח (מצווה שכ"ה) מבואר כן גבי יושב בסוכה במצווה הבאה בעבירה שאינו מקיים מצוות סוכה אבל אינו עובר באיסור של אכילה חוץ לסוכה.

ובביאור דעת הט"ז והמנח"ח נראה פשוט דבבגד עם ציצית לא חייבה תורה להטיל בו ציצית וע"כ כשלוש בלא כוונה אע"ג דלא קיים מצווה אף אין בו ציווי להטיל בו ציצית וע"כ לא שייך לומר שעובר איסור, ואף בסוכה כן דיסוד החיוב הוא שכשאוכל יאכל בסוכה אף כשהוא כבר יושב בסוכה אין לו עוד חיוב לשבת בסוכה וע"כ אף שאינו מקיים מצווה ל"ש לומר שעובר איסור דשוב אין עליו ציווי לישב בסוכה.

נוסח הנדפס לומר בכניסה לסוכה

ובסוף דברינו נבוא לעורר על מה שנדפס בסידורים לומר כשנכנסים לסוכה את הפסוק 'למען ידעו דורותיכם וכו'' והשמטו סוף הפסוק שנאמר אני ה' אלוהיכם, ותמוה מדוע השמטו כן, והלא סוף הפסוק הוא חלק מכוונת המצווה שנדע שהקב"ה מנהיג הבריא ומכוח זה נקבל עול מלכות שמים, שהרי הקב"ה אינו רק בורא העולם אלא הוא מנהיג את הבריא בכל רגע ורגע, ועוד קשה שהרי יש בזה גם חשש דכל פסוק דלא פסקיה משה לא פסקין והיינו שאסור להפסיק באמצע פסוק, וע"כ נראה דראוי לתקן ולומר כל הפסוק בשלימות ולסיים אני ה' אלוהיכם שהוא חלק מכוונת המצווה.

בב"ח ריש סימן תרכ"ה כתב דבסוכה יש לכוון טעם המצווה כמו בציצית ותפילין כיון דכתיב בקרא טעם המצווה שהוא למען ידעו דורותיכם וכו', אמנם כ"ז דווקא כדי לצאת המצווה כתיקונה אך בדיעבד כל שכיוון לשם מצווה יצא, וכן הביא המשנ"ב מהפמ"ג לדינא.

אמנם בביכורי יעקב כתב דכוונת טעם המצווה מעכבת ואם לא כיוון לא יצא מצוות סוכה אף בדיעבד, ולדבריו אם את כזית הפת של הלילה הראשון אכל בלא כוונה זו צריך לחזור ולאכול שוב עם כוונת המצווה.

ומסברא נראה ברור שלא כדבריו דהא דכתיב בקרא 'למען ידעו' אין כוונת התורה שכוונה זו מעכבת ובלא זה אינו יוצא כלל, אלא שיש מצווה לכוון כן ואם לא כיוון לא קיים המצווה בשלימות ובטל מצווה זו, אך ודאי שעיקר מצוות סוכה יוצא כבר בכוונה למצווה בלבד.

אמנם בכזית פת בלילה הראשון אם לא כיוון טעם המצווה יש לחזור ולאכול כיון שהאכילה בסוכה בלילה הראשון הוא חיוב ומאחר שלא יצא המצווה כתיקונה וחיסר במצווה ראוי לחזור ולאכול עם כוונה מעליא,

וכן שמעתי מכמה גדולי עולם שדקדקו בלילה הראשון לומר בפה שמכוונים לצאת המצווה וזכר לענני הכבוד.

ויש שנוהגים בכל ימות החג בכל פעם שנכנסים לסוכה לומר בפה 'כי בסוכות הושבתי את בני' וכו' ומנהג יפה הוא, אך כבר ביארנו שיוצא את עיקר קיום מצוות סוכה בכוונה למצווה בלבד.

ודוגמא לדבר מצאנו בהא דאמר ר"ג כל שלא אמר ג' דברים הללו בפסח לא יצא יד"ח וכו' ופירש הר"ן שם דאין הכוונה שאינו יוצא מצוות מצה כלל אלא שאינו יוצא המצווה כתיקונה והא דאמר ר"ג לא יצא יד"ח היינו שחיסר בקיום המצווה, וה"נ בסוכה אם אינו מכוון טעם המצווה הרי הוא מחסר במצווה ואינו מקיימה בשלימות אבל ודאי שיוצא עיקר המצווה.

ב

בביאור הכוונה בסוכה אליבא דר"ע

באחרונים תמהו מדוע פסקין הלכה כר"א דבסוכות הושבתי היינו ענני הכבוד ולא כר"ע דסוכות ממז היו, והא הלכה כר"ע מחבירו, והיה צריך לכוון זכר לסוכות עצמם ולא לענני הכבוד.

והנה באמת יש לתמוה לשיטת ר"ע מה רבותא איכא שיישבו בסוכות במדבר והרי לא היה בזה נס כלל, ובשלמא לר"א איכא זכירת הנס דענני הכבוד אבל לר"ע יש להבין מדוע עושים סוכות, ואכן הט"ז ביאר בדעת ר"ע דהזכרון הוא על יצי"מ שהייתה תכף לזמן ישיבתם בסוכה ולדבריו עולה דהכוונה בסוכה אינה על עצם ישיבתם בסוכה אלא על יצי"מ בלבד.

אמנם בפשוטו אפשר לפרש בזה באופן אחר והיינו דאף ר"ע מודה שהיה להם גם ענני הכבוד ושפיר עושים הסוכה זכר לענני הכבוד, ומה שפירש שהיו להם סוכות ממז היינו שעשו סוכות לצניעות ולמגורים, והקב"ה לא הסתפק בכך

הבורח מן הכבוד

תגובת רבינו כשפתחו שני 'שורות' עבורו

מעשה מפליא השופך מעט אור וצוהר לעולמו הפנימי של מרן רבינו שליט"א התרחש איפה לפני כמה עשרות שנים בעת שנכנס רבינו לחתונה של אחד ממקורביו, האולם היה גדוש ועמוס אך מיד כשנכנס רבינו לאולם חלקו לו הציבור כבוד ופתחו עבורו שני שורות שיוכל לעבור בתוכם, רבינו ראה התבונן אך שתק, ראו על פניו כי משהו אינו כשורה... לאחר שיצא מן החתונה אמר לאחד ממקורביו "ראית פעם דבר כזה? הלא הכרתי גדולי ישראל שבדור הקודם ומעולם לא הייתה זו הדרך, הלא ראיתי את החזו"א ואת הבריסקער רב, את הרבי מבעלז' ועוד רבים, ולא ראיתי שעשו להם דבר כזה.

לאחר מכן הוסיף רבינו כי בהזדמנות מסוימת השתתף בהלוויה יחד עם מרן הגרי"ז זצוק"ל והיו שם אי אלו אנשים שדחפו בסביבת מרן הגרי"ז כדי לחלוק לו כבוד, אך מרן הגרי"ז רגז עליהם וגער בהם "מה אתם רוצים ממני" ואמר שבחורים אלו שדחפו לא הייתה כוונתם לשם שמים אלא למטרות אחרות...

ובענין זה לפני שנים רבות כשהגיע רבינו אל ציון הרשב"י במירון נוצרה המולה ודחפו שם אנשים כדי לפנות לו מקום, אך רבינו רגז על כך ואמר מיד למקורביו שלא ישתפו פעולה עם הדחיפות והמהומה וחלילה לו להיכנס אל הציון הקדוש באופן שיידחו אחרים עבורו.

על מה הם מסתכלים הלא אני יהודי פשוט

סיפר נכדו יד ימינו הרה"ג ר' דוד שליט"א: הייתה זו שב"ק פרשת שופטים תשע"ח בה שבת רבינו במושב 'תפרח' לרגל שמחה משפחתית במקום, במהלך השבת הגיעו ציבור גדול משיבת תפוח ומהמושב לבוא להתברך מפיו ולשאל שאלות בהלכה ולחזות בנועם פני רבינו, לפני התפילה יצאתי עם רבינו לכיוון בית הכנסת וכשיצאנו הבחין רבינו שציבור גדול ממתינים לראותו, ואז שמעתי ממלמל לעצמו: "על מה הם מסתכלים, הלא אני יהודי פשוט".

זה לעשות ליצנות מהחזון איש

בעידנא דחדוותא סיפר אחד לרבינו ששמע מחמיו הרה"ח ר' יעקב שכטר זצ"ל שהחזו"א אמר לו לפני שעשה את השידוך עם רבינו, "ר' משה שטרנבוך הוא רבי עקיבא אייגר של הדור הבא", רבינו ביטל את הדברים ולא אבה לשמוע מזה, ואמר "זה ליצנות ממש, ליצנות מהחזון איש, לא יכול להיות, לא היו דברים מעולם".

ובענין זה פעם בא יהודי אחד לפני רבינו ואמר "רבינו, עיני ישראל נשואות אליך", ורבינו השיב לו במילים קצרות וחדות "אוי לו לדור שכך עלתה בימיו".

סידור קידושין

בהזדמנות מסוימת התבטא רבינו על עצמו ואמר "אינני מחפש סידור קידושין, אני מחפש סנדקאות", וביאר את דבריו שסידור קידושין חשיבותה כמו כל ברכה וכמו ברכת הנהנין, ויכול הוא לברך ברכת הנהנין אף בביתו...

ובנותן טעם להביא בענין זה מה שסיפר רבינו ששמע פעם מגאב"ד דטשעבין זצ"ל שאמר על עצמו שהוא אינו רוצה סידור קידושין ואחרים מפצירים בו לקבל, ואילו ראשי הישיבות רוצים ואינם מקבלים, והוסיף שהאמת היא שסידור קידושין שייך לרבנים ולא לראשי ישיבות.

מרן המשגיח הגרא"א דסלר זצוק"ל

לאחר פטירת אביו של רבינו הייתה אשתו האלמנה ע"ה שוטחת את שאלותיה וספקותיה בעיקר לפי מרן הגרא"א דסלר זצ"ל שהתווה את דרך חיי המשפחה על כל צעד ושעל, והגרא"א דסלר זצ"ל היה מוכן להוציא על כך מזמנו היקר, וחשבה למצווה גדולה - להרנין לב אלמנה.

בחורף שנת תש"א, בזמן הבליץ על לונדון הוברח רבינו ל Teshem (כפר טעשעם) ולשם ברח גם מרן הגרא"א דסלר זצ"ל, שם שהה גם יחד עם הרה"ג ר' שמעון דנציגר זצ"ל משמשו של מרן הגרא"א דסלר זצ"ל עוד מימי קדם, אשר למד עם רבינו תנ"ך בתקופה קודמת בלונדון, והמשיך ללמוד עם רבינו אף בכפר טעשעם, לימים כשסיפר על כך רבינו הפליג בשבחיו שהיה צדיק נשגב.

בכפר טעשעם זכה רבינו לישון במשך תשעה חודשים באותו חדר יחד עם הגרא"א דסלר שברח בגפו ובלי אשתו לכפר ההוא. רבינו למד עימו בתקופה ההיא בספר חידושי הגר"ח על הרמב"ם, ואף נתבקש על ידו להעירו בשבת קודש בשנת הצהריים לאחר כל 17 דקות, היות שהיה מקפיד שלא לישון ביום יותר מח"י דק'.

מרן הגרא"א דסלר קירב את רבינו מאוד, והיה אומר "משה רב כוחו בהכרעה, ולפי הכלים שלו הוא עתיד להיות מגדולי פוסקי הדור", ודרש ממנו ללמוד הלכה למעשה, ואמר לו שזהו צורך הדור - לגדל פוסקי הלכה ורבנים. וביקש ממנו שגם יהיה בקי בתלמוד ירושלמי.

[ואכן וויכוח גדול היה בין רבותיו של רבינו, רבו הגה"צ רבי משה שניידער זצ"ל טען שרבינו מיועד להיות ראש ישיבה - והכינו וייעדו לכך, אולם לעומתו טען הרב דסלר זצ"ל כי רבינו מיועד להיות פוסק, ודרש מרבינו להשקיע הרבה בלימוד הלכה למעשה, ולבסוף נתקיימו דברי שניהם].

ביום בו נכנס רבינו לעול תורה ומצוות, העניק לו מתנה "ספר נודע ביהודה", וכתב עליו בכתב ידו בזה"ל "בהיותך היום לגדול ברכתינו הלבבית אליך: עלה תעלה ותצליח להיות גדול ממש בתורה ויראת ה' טהורה, והיית לתפארת למשפחתך הרוממה, קבל נא מחמדינו את תשורתנו השלוחה לך מאהבה וחביבה, והיה כאשר בע"ה תגדל ושמך ביהודה יודע, הלא תזכור אף אותנו בלמדך בספר נודע ביהודה. אלי' אליעזר דסלר ומשפחתו".

אף לאחר שנסע רבינו לארץ ישראל, המשיך להיות קשור עימו בעבותות האהבה, וכשהציע החזו"א את השידוך לרבינו, שלח החזו"א את הגרא"א דסלר זצוק"ל שיציע הוא את השידוך לרבינו, ואכן נסע אז הרב דסלר (בתחילת שנת תשי"ד, תקופה קצרה לפני פטירתו) לישיבת חברון במיוחד להציע זאת לרבינו.

דרכי אורה

פרשת בהעלותך תשפ"ה (82)

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א

שבחו של אהרן

ויעש כן אהרן אל מול פני המזבחה העלה נרתיק כאשר צוה ד' את משה (ח, ג) בפירוש"י ויעש כן אהרן להגיד שבחו של אהרן שלא שינה ע"ל, וכבר עמדו רבים ע"ז מהו גדולתו ושבחו של אהרן שלא שינה ממה שצוה הקב"ה.

והנה לעיל פר' נשא הביא רש"י ממד"ר שם (פי"ב ט"ז) שלא נתנדבו נשיאים בתחילה למלאכת המשכן מפני שאמרו יתנדבו צבור מה שמתנדבים ומה שמחסרין אנו מושלימין, ולפי שנתעצלו חסר הכתוב אות משמם 'הנשיאים' כתיב ע"ש, ונראה שהתורה ק' מפרשת את שורש נביעת מחשבתם, שלא הסכימו הנשיאים לערב נדבתם עם תרומת כל ישראל, אלא רצו להתגדר בפני עצמם ליתן דבר המסוים שיקרא שמים ע"ז, והוא פגם גדול בנדבה לבית ה', וכבר ביארתי מאמר התנא דבי אליהו רבא (פי"ז) כיון שקבלו ישראל עול מלכות שמים בשמחה ואמרו 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' אמר הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן כו', וביארתי בזה שלהתנדב לשם ה', לי לשמי, לא יתכן אלא ע"י קבלת מלכות שמים, ולשון הרמב"ל במסילתו (מס"י פי"א) 'ואי אפשר לו להיות עבד נאמן לקונו כל זמן שהוא חס על כבוד עצמו', לכן ראתה התורה פגם במחשבת הנשיאים כיון שרצו להראות את עצמם בנדבתם.

וזהו ג"כ ענין שאחז"ל לא ליצלי אינש תפילת המוספין ביחיד ברה"ה, ומ"ש השונומית לאלישע 'בתוך עמי אנכי יושבת' כי כל מקום שנא' 'יהי היום' אינו אלא ראש השנה, והמלכת הקב"ה הוא ביטול העצמיות ולא להתייחד בתוך הממליכים להראות כי אני הוא הממליך וזה פגם בקבלת המלכות, וה' נהוי כאן חסרון בהנדבה שהי' צריך לשם שמים גמור.

ואמנם אח"כ חזרו בהם ונשתתפו כאחד בחנוכת המזבח ונשתתפו בקרבנותיהם, ולכן כפלה תורה י"ב פעמים את קרבן כולם, ובמד"ר נשא (פי"ב ט"ז) אמר הקב"ה בני שנודדו יכתב שהביאו 'הוותר' והנשיאים שנתעצלו חסר אות משמם, שכן כתיב 'הנשיאים' חסר יו"ד, כיון שנגמר המשכן הקדימו והביאו קרבן בזריזות הה"ד ויקריבו נשיאי ישראל וגו' ע"כ, והיינו דמדה טובה מרובה מומדת פורענות, ואמנם עצלותם החסירה רק אות א' משמם אבל כשנודדו להקריב - נכפלו כל קרבנותיהם י"ב פעמים כדי לפרסם כ"א לחוד, ועוד זאת זכו הנשיאים שהאריכו חז"ל במד"ר (שם) לבאר כוונתו ומחשבתו של כל נשיא בקרבנו, ואף שקרבנות כולם הושוו כא' אבל כ"א הביא אותו הקרבן בכוונה אחרת, עד שהקשו חז"ל מה שנרמז מאתיים ראשי סנהדראות בקרבנו של זבולון ולא בשל נתנאל בן צוער נשיא יששכר שמשבטו היו הסנהדרין, ואף שגם יששכר הקריב כן ממש אבל הביא זה במחשבה אחרת ולכן דרשו שם מה שדרשו ע"ש, וכנראה שלמדו כן ממה שהאריכה תורה לכפול קרבן כל נשיא בפ"ע ובע"כ שנחשב קרבן אחר.

ולולי דמספתינא הו"א ששבחו של אהרן הי' שקרבנו שהקריב שזה הי' כתמורה על מה שהנשיאים הקריבו לחנוכת המזבח וחלשה דעתו וא"ל הקב"ה שלך גדול משלהם ע"י"ש ברש"י ריש פ' בהעלותך, ושבחו של אהרן שלא שינה כלום אפי' במחשבה כזוהי שהי' מכין משה הענין בכל שבעת ימי המילואים, וזהו שבחו של אהרן, גדולתו בקבלת עול מלכות ה' בביטול העצמיות לגמרי.

'בתוך בני ישראל'

ויאמרו האנשים ההמה אליו אנהנו טמאים לנפש אדם לקה נגרע לבלתי הקרב את קרבן ד' במועדו בתוך בני ישראל (ט, ז)

ביארו המפרשים (עי' כלי יקר ואוה"ה ומש"ה) טענתם אחר ששמעו ממושה שאמר 'במועדו' (שם ג') ומיתור של 'במועדו' ילפי' שפסח ציבור קרב בטומאה, וע"ז תבעו בדקדוק 'למה נגרע להקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל' אף שהם טמאי מות, וע"ז באה התשובה דוקא ציבור מקריב במועדו אבל 'איש' נדחה לפסח שני ואינו מקריב בטומאה ע"ש.

ויש לבאר מהות מעלת הציבור עפ"י מאחז"ל בספרי שהביא רש"י עה"פ (דברים יא, ג) והי' אם שמוע תשמעו וגו' ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, וז"ל: והלא כבר הזהיר 'בכל לבבך ובכל נפשך' [בפר' ראשונה של ק"ש], אלא אזהרה ליחיד אזהרה לציבור ע"כ, וצ"ע שהרי כל יחיד מהציבור כבר הזהיר

משא הספדו של רבינו הגדול מרן שליט"א אחר מיטתו של האי גאון וצדיק רבי אלעזר פטרמן זצ"ל מוותיקי תלמידיו של רבינו מרן שליט"א

הרי זה נתקדש קדש קדשים

היום הוא זמן שלא מספידים, אבל חכם בפניו אפשר להספיד ולהגיד כמה דברי התעוררות, ולכן אדבר בקצרה. אנחנו נמצאים כעת באסרו חג של שבועות, זמן מתן תורתנו, ונלקחה מאיתנו דמות של מי שהיה ה"לעבדיגער ספר תורה" - ספר תורה חי!

נשים לילות כימים על משים לילות כימים.

צריכים לדעת שאנחנו מלווים יהודי, שאנחנו מכירים אותו אצלנו בישיבה כאן כבר כמעט 50 שנה, שהוא המית את עצמו באהלה של תורה כפשוטו, והיה משים לילות כימים בשקידת התורה במושגים מבהילים. כל ענייני העולם הזה היה אצלו לכלום, הבל ורעות רוח.

וכמו שכותב הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל "כל איש ואיש מכל באי העולם, אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה', לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים".

ר' אלעזר הרי נתקדש קודש קדשים.

אני רוצה לספר שלפני כמה זמן ביקר אצלנו בישיבה איש חשוב מהממשלה, וכשהוא נכנס לבית מדרש של ר' אלעזר זצ"ל תפסה אותו, והוא ניגש אליו ודיבר איתו קצת. אחר כך ר' אלעזר אמר לי, שהוא בכלל לא ידע במי מדובר, הוא לא ידע מי זה. הוא היה ממש מנותק מכל העולם.

זה נקרא מי שפרק מעל צווארו עול חשבונות רבים אשר ביקשו בני אדם. לא עניין אותו כלום, הכל אצלו היה רק תורה ותורה ומוסר.

והיה אצלו עוד נקודה, מעולם הוא לא החזיק טובה לעצמו, הוא היה "שייף עייל ושייף נפיק ולא מחזיק טיבותא לנפשיה". כל חייו הוא התהלך בצידי דרכים, ולא ביקש לעצמו לא כבוד ולא שררה, רק לשבת וללמוד.

אנחנו מבקשים ממנו שתהיה מליץ יושר על הישיבה, ותבקש לפני כסא הכבוד על כל בני הישיבות, שיתבטלו כל הגזירות על עולם התורה. ותהיה מליץ יושר על הרבנית שתחי' ועל כל יוצאי חלציק.

ר' אלעזר, אני רוצה לבקש ממך מחילה בשמי ובשם כל תלמידי הישיבה, אם לא נהגנו בך בכבוד הראוי או שח"ו פגענו בך. ונזכה לזבלע המוות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פני ונאמר אמן.

(בעת מסע הלוויה \ אסרו חג שבועות תשפ"ה)

מרן שליט"א במסע הלוויה

ר' אלעזר זצ"ל עם יב"ח"ט"א מרן שליט"א - ע"ח תשפ"ה

ו"ל לפרש עפ"י מה שביאר בס' משך חכמה (הפסרת שבת הגדול) הטעם שיש מנחה בציבור אף דאינה באה בשותפות, כיון שהציבור אינו רק קיבוץ ושותפות של הרבה יחידים אלא הוא מציאות חדשה יחידית שנקראת 'ציבור' וכל הציבור נחשב במהותו לישות אחת כמו 'יחיד' עכ"ד, ונראה דמה"ט בעינן אזהרה מיוחדת לצבור בפרשת זה"א אם שמוע, דאמנם אנשי

הציבור הם אותם היחידים שנצטוו כבר בפר' שמעו 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך', אלא שנתחדש כאן דין נוסף על כל יחיד 'לאהבה את ה' אלהיך' בציבור ואינו יוצא יד"ח במה שהוא עצמו אוהב את ה' בתור יחיד בפנ"ע, וע"כ אסור לו להסתגר בתוך ד' אמותיו ולומר מה לי ולציבור, אני וביתי נעבוד את ה' בכל לבבי ובכל נפשי בפרטיות, אלא יש דין מיוחד לאהוב את ה' ולעבדו בתוך הציבור.

לְכֶם אֲתָנּוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ וְגו' וְהָיָה כִּי תִלָּךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ד' עִמָּנוּ
וְהִטְבְּנוּ לָךְ (י, כ"ט – ל"ב)

במוד"ר ריש יתרו (כו, ב') א"ל הקב"ה הוסיף
אני הוא שקרבתי ליתרו ולא רחקתיו,
אדם זה שבא אצלי לא בא אלא לשם
שמים ולא בא אלא להתגייר, אף אתה
קרבנו אל תרחיקוהו, מיד 'ויצא משה
לקראת חותנו' ע"ש, ובעבור זה נשתדל
משה רבנו כ"כ על הדבר שיוסכים יתרו
לילך עמו לאר"י.

וכבר הק' המפרשים כיון שלא נתרצה
 יתרו לליך עמהם בהבטחה הא' שא"ל
 'לכה אתנו והיטבנו לך', מזה עוד הוסיף
 לו משה בשא"ל שנית 'והיה הטוב אשר
 ייטיב ה' עמנו והטבנו לך'. וכ' בפ"י
 כלי יקר וז"ל: ובדרך פשוטו, מתחילה
 הבטיחו בטובה פוגמת באומרו 'והטבנו
 לך' ולא הזכיר ה' ולא רצה לקבל כי
 אמר 'אלך אל ארצי' ושם יהיה לי
 טובה הרבה, ואח"כ הבטיחו בטובה
 רוחנית שיהי' מכלל הסנהדרין שנקראו
 עיני העדה' כמ"ש 'והיית לנו לעינים',
 ואמר 'והיה הטוב אשר ייטיב ה' עמנו',
 הזכיר ה' בטובה רוחנית זו כי יתן ה'
 את רוחו עליו, ונעתר לו, וכן ה' לדעת
 חז"ל (סנהדרין קו א') שמבני יתרו זכו
 וישבו בלשכת הגזית וכו' ובדאי ה' זה

תחת כנפי השכינה ובניו יושבי לשכת הגזית מלמדי התורה לישראל.

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ד' וְגו' (י, ל"ה)

בגמ' שבת קט"ו ב' ת"ר 'ויהי בנסע הארץ ויאמר משה' פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה וכו' דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה, ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שני', פורענות שני' מאי היא 'ויהי העם כמתאננים', פורענות ראשונה 'ויסעו מהר השם' וא"ר חמא ברבי חנינא שסרו מאחרי ה', והיכן מקומה א"ר אשי בדגלים ע"כ. וכו' הרמב"ן כאן: אבל ענין המדרש הזה מציא אותו באגדה שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצות, וזהו 'ויסעו מהר השם' שה' מחשבתם להסיע עצמן משם מפני שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה. והפסיק, שלא יהיו ג' פורעניות סמוכות זל"ג ונמצאו מוחזקים בפורענות, וקרא החמא 'פורענות' אעפ"י שלא אירע להם ממנו פורענות, ושמא אלמלא חמאם זה היה מכניסים לארץ מיד עכ"ל, וג' פורעניות שכ' רמב"ן ר"ל שכבר נסמכו ב' פורעניות של המתאננים והעם המתאווים כמ"ש מקודם בד' רש"י ע"ש, וצ"ע דפשוטות ד' חז"ל 'בין פורענות לפורענות' משמע שלא יהיו סמוכים ב' פורעניות זל"ג, ובאמת אינו כן.

ונראה, שעיקר הקפיידא שלא להסמיך הפורעניות הוא דווקא בין ב' פורעניות אלו שפרשת ויהי בנוסע מפסקת ביניהן, דהא לענין פורענות ראשונה של ויסעו מחר ה', הלא כלל ישראל לא נסעו עד העלות הענן כמבואר בפסוקים לעיל שבעשרים לחודש נעלה הענן ונסעו, ובע"כ שלא נתבעו ישראל כלל על עצם הנסיעה אלא שנמצא פגם במחשבתם שהי' זה בשמחה וירדה תורה לסוף דעתם שהי' משום רצונם לכרוח מבית הספר שמוא ירבה להם עוד

עמוד 2

מבית הדבד

ממך ראש לראשי הישיבות רבינו הגר"ד פוברסקי שליט"א

בד בבד | על התורה

ביצור ברחו

תוס' שבת דף קט"ז ע"א תד"ה פורענות, אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש שנשעו מהר סיני דרך שלשת ימים כתינוק היוצא מבית הספר שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים. שמעתי ממנו"ר הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א שהקשה דהלא 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו' ולא נסעו אלא אחר שהתחיל הענן לנסוע, ואם כן איך רואים מנסיעתם שלשת ימים שהיו בורחים כתינוק מבית הספר, דלא היו נוסעים אלא כפי נסיעת הענן. ותרץ מו"ר שליט"א דמ"מ בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, ולכן אם הענן נסע דרך שלשת ימים בלי הפסק זה סימן שכך היה רצונם לעשות עת"ד. (שפתי יצחק עמ"ס שבת)

איזה פורענות

עוד שמעתי ממנו"ר הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א דלכאוי ה"פורענות" היתה מה שירדו בזה ממדריגתם שעמדו בה בהר סיני דמזה ירדו למדריגה שברחו כתינוק היוצא מבית הספר. והקשה מו"ר שליט"א למה זה נחשב כפורענות, והלא זהו רק ירידה ממדריגה בעלמא. ותרץ מו"ר שליט"א דרואים מכאן שעניני רוחניות אינם דומים לעניני גשמיים, דבגשמיים יש דברים שאדם צריך אותם כדי לחיות ושאר הדברים הם מותרות, אבל ברוחניות כל שמגיע האדם למדריגה מסוימת ברוחניות אם יפול אח"כ מאותה מדריגה הרי זה כמיתה, וכדמצינו בגמרא במכות דף י' ע"א 'תלמיד שגלה מגלגל רבו עמו שנאמר וחי עבד ליה מידי דתהוי ליה חיותא' ופי' הרמב"ם בפרק ז' מהלכות רוצח הל"א 'שנאמר וחי

עשה לו כדי שיחיה וחי בעלי חכמה ומבקשה בלא תלמוד תורה כמיתה חשוכין" והרי אם לא למד עד אותו יום אינו יכול לומר דמהיום אני רוצה ללמוד שבלא תלמוד תורה זה נחשב לו כמיתה, אלא דוקא למי שכבר היה במדריגה של תלמוד תורה אז כשנפסיד מדריגה ההיא הרי זה לו כמיתה, והכי נמי כיון שעמדו ישראל בהר סיני במדריגה גדולה ואח"כ נפלו מאותה מדריגה וברחו כתינוק היוצא מבית הספר הרי זה להם כמיתה, ולכן זה נחשב כ"פורענות" ראשונה, עת"ד מו"ר שליט"א. (שם)

בוכה למשפחותיו

ידועים דברי המהר"ל שבהר סיני לא נאמר גר שנתגייר כתינוק שנולד ולכן היו בוכים למשפחותיו.

עוד שמעתי בדרוש ממנו"ר הגר"ד פוברסקי שליט"א ר"י פוניבז' שגוף היהודי שונה מגוף הגוי מפני שגוף היהודי בעצמו קדוש בהיותו דבוק לנשמה משא"כ גוף הגוי הוא רק כלי, ולכן כשהגר מותגייר הוא כקטן שנולד מפני שגם הגוף שלו נעשה מהות אחרת, והמתקין בזה מו"ש חז"ל ביבמות מ"ז דמודיעים לגר מקצת מצות קלות וחמורות תחום שבת ומיתות ב"ד, כמו שלמדו מרות שנעמי אמרה לה באשר תלכי אלך' ובאשר תמותי אמות' וגם מודיעים לה שאין קוברים צדיק אצל רשע, וכמו שנעמי אמרה לה 'ושם אקבר' והנה יש לשאול וכי אחר שהסכימה הגיורת לכ"כ עונשים והפחדות ומיתות ב"ד יתכן שתיעצר בגלל שתיקבר לבד, אבל הפירוש שאומרים לה שהגיור יעשה שגם הגוף יתקן להיות גוף אחר לגמרי, ולכן אפילו בגוף הנשאר בבית הקברות יהיה עדיין הבדל ודפח"ח. (משפט הכתובה)

בבד מלכים

בהלויית הגאון רבי גדליה גרל זצ"ל מוצש"ק בהעלותך תשס"ד

אמת, וכשכתוב בתורה על אדם שהוא עשה מצוה, הכוונה שהמצוה היא בתכלית השלימות, ועל מצוה אחת כזו אז כל כלל ישראל וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'.

מי זוכה לדבר כזה, כאן ראינו את זה, קראנו בהפסדה של שבוע שעבר ומראה כמראה מלאך האלקים נורא מאוד, ואח"כ נאמר אז ידע מנוח כי מלאך ה' צבקות הוא, רק אחרי שראה איך שלא רצה לקחת מאומה ועלה בלהב המזבח, כי אם חסר משהו אז זה לא, גם כשנראהו כמראה מלאך האלקים אולי הוא נביא אבל עדיין לא מוכרח שהוא מלאך, רק בסוף הוא ראה שזה לא כמו כולם, זה ה' הנפטר הגדול הזה.

דבר נוסף צריך לדעת והוא גם מהיסודות, יש מעלה שנקראת 'תמימים' ידוע ה' ימי תמימים זו זכות מיוחדת על אברהם אבינו כתוב בא בימים, זקן בא בימים, על שרה גם כתוב את המעלה הזו, יש מעלה מיוחדת באדם שזוכה כל ימיו תמימים, יודעים שכל רגע מחייו אינו שונה מהקודם לו, תמימות זה הכל מכח היסוד הזה, מי שזוכה לתורת ה' תמימה, אדם שזוכה לחפש את האמת, והוא דבק בקב"ה חותמו של הקב"ה אמת, יש לו את המידה הגדולה הזו של אמת, אז אין נפקא מינה אין דבר שיכול לשנות אצלו רגע אחד מחבירו, כל ימיו בלי הפסק עם אותה הנהגה, וכעת אנו עומדים ועלנו לבכות יחד על השריפה הגדולה הזו.

כתוב ושמאל שוכב בהיכל ה' נר אלקים טרם יכבה, פעם חשבת כתוב על חוה שגרמה מיתה בעולם, היא כיבתה נרו של עולם, נר ה' נשמת

אני מיוחד לעמוד לדבר בפרט בלי להתכונן על כזה אדם גדול, אדם גדול מאוד מה ששמענו זה ידוע שהוא חיפש את האמת עד תכלית, איך אפשר לדבר למצוא את המילה בלי הכנה, אבל לא לדבר גם אי אפשר, כתוב וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', הפסוק נאמר על נדב ואביהוא, שעליהם נאמר בקרובי אקדש ומושה רבנו אמר לאחיו אני חשבתי שהכוונה אלינו ואני רואה שהם גדולים מאיתנו, שומעים במה המדובר, משה רבנו מדבר עליהם בשאלה מי יותר גדול, ועליהם נאמר וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', אומרת הגמרא [מו"ק כח:] והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת, וכו', כך כתוב בגמ' מצוה אחת הם עשו, ובעבור המצוה הזו נאמר עליהם וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', מה המצוה מפרשת הגמרא שם דכתיב ויקרבו בני אהרן את הדם אליו, מה הפשט לא עשו אלא מצוה אחת הרי מדברים על מי שנאמר עליו בקרובי אקדש, חשבתי כולם עושים מצות כל יהודי עושה מצות, אבל לומר שעשו מצוה בשלימות ידועים דברי הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף מכות רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות; אומר הרמב"ם מתוך כל כך הרבה מצוות אולי אחד בימי חייו הוא יעשה בשלימות, אחד הוא יעשה כמו שצריך, מצוה שנאמר בתורה שעשו אותה, תורת ה' תמימה, אם בתורה כתוב על אחד שהוא עשה מצוה אז את המצוה הזו ודאי שהוא עשה בשלימות הגמורה, כי התורה היא אמת ואם חסר שלימות אין זה

אדם, לכן הדלקת נרות נמסר לנשים, מה הכוונה כיבתה נרו של עולם אינו מובין מדוע נר ה' נשמת אדם, הנר הוא הנשמה, כשאדם עוזב את העולם הנשמה נשארת הגוף חלך, אז מה הכוונה כיבתה אורו, החשיכה, הנשמה החשיכה? והביאור הוא מה הפשט נר ה' נשמת אדם, מה פתאום נשמה היא נר, נר הכוונה שהוא מאיר, נשמה בעולם הזה היא נר, כשהנשמה עולה למעלה מוכסא כבוד חוצבה זה מציאות של חלק מהקב"ה, כל המציאות והמושג של נר זה כשהוא מאיר את החושך, וזה רק כאן בעולם הזה, ה' לנו שנים על גבי שנים כאן בעולם חי נר ה', נר ה' אמיתי, נר אלקים טרם יכבה, נר שהאיר לכל הסובבים אותו, כולם ידעו שכאן הוא המקום שאם רוצים

לדעת ברור ברור מהי הדרך בלי שנינים כאן המקום, החכמה היתה חכמת אלקים חכמת נקי' של אספקלריא המאירה, וכעת אנו עומדים ומתאבלים על נר ה', הלך כזה מין נר אור גדול שהי' לנו וזכינו לו בדור שלנו כעת הוא הלך מאיתנו, כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה', צריך להתעורר צריך ללמוד כמה ששייך כמה שאפשר זוהי התכלית של הספד, כל הטעם של האבלות על גדולי ישראל ממש, קשה לדבר יותר יש ברוך ה' המשיך ילדים ונכדים וכל הקרובים והסובבים אותו יודעים. לך לשלום ותנוח בשלום ותעמוד לגדולך לקץ הימין וכבוד ה' יאספק ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.

דברי רבינו בהלכות הרה"ח ר' אברהם יוסף שפירא ז"ל – כ"ג סיון תשס"א

יוסף היה כל ימיו, עשרות שנים, שליח ציבור, נבחר ומקורב, שעבד את כל כלל ישראל, משרת ה' באמונה, אזי אין ספק שכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'.

הכוונות הנפלאים שלכם, שמומש נדיר לראות תופעה כזו, ממש מייחדי סגולה שבדור, כל כך הרבה כוחות עצומים בכל העינים, כוחות בחכמה, "חכמת אדם תאיר פניו", למה היה כל כך חביב ומקובל בכל החוגים שכפי שהזכירו כאן קודם, כולם העריכו בראש ובראשונה את לבבו הגדול, ואהבו את חכמתו העצומה "חכמת אדם תאיר פניו", אי, החכמה והכוונות העצומים שנתן אותם לגמרי לתורה, יומם ולילה.

אני יכול להעיד, רבי אברהם יוסף, לא הרבה יודעים זאת, לפני הרבה שנים, איך ישיבת פת"ח היתה בזמן קשה, והגעתי באישון ליל, בשעה שלוש לפנות בוקר, באנו יחד לראש החר אל דירת מרן הגאב"ד מפוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, ונסענו יחד עם הרב זצ"ל ועם רבי אברהם יוסף למען הישיבה והיתה ישועה גדולה. וכך היה לא פעם ולא פעמיים, יומם ולילה לא ישבתו, איפה לוקחים כאלה זכויות?

כל כך הרבה מעשים טובים, "חזיתי איש מוהר במלאכתו לפני מלכים יתייצב", זהו כח עצום של נשיאות חן בעיני כל תאיו, למה, זו היא תכונת נפש אצילית עם טוב לבב ונעימות לב, עם אהבה וחכמה, חכמה פנימית ולבביות שזרמה מכם כל השנים, וכולם היו לכם ידידים ממש. כי לכל אחד שפעתם אהבה אמיתית. ובדרך זו צעדתם כל החיים.

כתוב "כי לא במוותו יקח הכל", כשהולכים משאירים כאן את כל האוצרות. אי, רבי אברהם יוסף מה אתה משאיר לנו, אי, אתה משאיר לנו יש למי להשאיר, לא חלילה "ונתתי לאחרים חילם", איזה ילדים, איזה נכדים, כולם הולכים בדרךכם הסלולה, כולם אהובים יקרים וברורים, תלמידי חכמים כפי שהזכירו כאן קודם, בנים ונכדים כולם מצוינים בתורה ההולכים כולם בדרךכם, אבל אינכם משאירים לאחרים הכל, אתם לוקחים עמכם קנינים אלו, אמנם "כי לא במוותו יקח הכל", אבל אחרים גזזו למטה ואתה גזזת למעלה, כל כך הרבה מעשים טובים, אם נעשה חשבון כל כך הרבה שנים, עשרות שנים של יומם ולילה לא ישבותו, כל כך הרבה חסדים טובים, כל כך הרבה פעולות כבירות למען הכלל ולמען הפרט, לכל היהדות החרדית סביב סביב, כמה פרקליטים טובים, כמה מלאכים טובים, שאו סביב עיניכם כל האלפים שבאו לכאן להלווה שהם אין וכאפס לאלפי רבבות מלאכים טובים המלווים אתכם היום. אי, כואב הלב, איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב. צר לי עליך.

צר לי עליך. נעמת לי מאוד.

לא כתוב צר לי עלי. למה לא כתוב צר לי עלי אחי. צר לי עליך, כי אנו יודעים כמה כאב לכם, כמה היה יקר לכם, לפייס דעת הזולת, להניח דעתם, צר לי עליך אחי, כמה חסר לך עכשיו, כמה עגמת נפש יש לך עתה שלא תוכל יותר להנעים ולהמתק סביבותיכם, צר לי עליך אחי נעמת לי מאוד.

אבל, רבי אברהם יוסף, צריך להיפרד, אבל אתה מסתלק מועמנו עשיר. אבנים טובות ומרגליות פנימיים. הלב הגדול שלכם, על כל המשתמע בכל העינים אתם לוקחים עמכם. ומה אנו יכולים לבקש עכשיו מכם, ידיד אמת כמוכם, כפי שהרב אמר כאן קודם שתהיו מוליך יושר, כל החיים הייתם שליח של כלל ישראל, תהיו הלאה מוליך יושר לכלל ישראל שצריך רחמים, לכל יושבי הארץ הזאת בזמנים קשים אלו, ברגעים אלו, צריך רחמים גדולים, ושולחים אתכם למעלה כשליח ציבור נאמן, תהיו מוליך יושר למשפחתכם, אלמנה החשובה, לבנים היקרים ולנכדים, ולכל הידידים הטובים מסביב סביב, תמיד כשנדבר מכם ניזכר בערגה בן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מידי דברי בו זכור אזכרנו עוד, על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאום ה"ה היה מוליך יושר על כלנו, ויעזור ה' שהזכויות הרבות שלכם ילכו כנגדכם, "והלך לפניך צדקך וכבוד ה', יאספק".

נהפך לאבל כנודי. רק עתה קיבלנו את ההזמנה לשמחת הבר מצוה של נכדך, מה טוב ומה נעים היה תמיד להיפגש עמכם, החמימות הנעימה, הסבר פנים יפות, אי, נהפך לאבל כנודי.

"איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב" (איכה ד, א), ירמיהו מקונן על חורבן ירושלים איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב. מפרש האלשיך שחורבן ירושלים בתקופת הזוהר של בית ראשון, שהיתה אז עשירות גדולה ברוחניות עשירות בתורה ועושר גשמי, והכל נחרב עם החורבן. ועל כך מקונן ירמיהו "איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב". צריך להבין, ירמיהו אינו מקונן על העשירות, זה לא הוא, לא על כך הוא מקונן, מה הכוונה איכה יועם זהב, מי זוכה יהיה תורה וגדולה יתאחדו על שולחנו, תורה וגדולה במקום אחד, אין זה כפשוטו שיהיה גם תורה וגם גדולה, אלא שתורה וגדולה "יתאחדו" על שולחנו, אשרי האיש שאצלו זה נחיה אחד, התורה והגדולה מתאחדים לאחד, והוא מנצל את כל הכלים, את כל ברכת ה' שיהיה אצלו אחד, התורה והגדולה יתאחדו על שולחנכם.

אי, ר' אברהם יוסף אני מתחיל להיזכר, אני זוכר אתכם עוד מהצעדים הראשונים, לפני כל כך הרבה שנים, שהייתם תלמיד חביב לפני הגאון מטשעבין זכר צדיק וקדוש לברכה, ואחר כך זכיתם כבנן של קדושים, להתאחד היות אחד, משני הצדדים עם גדולי וקדושי ישראל. וכך היה כל מהלך החיים שלכם, כל הזמן הכל עם אותה מטרה. איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב.

חז"ל אומרים שיש תואר מיוחד השמור למיוחדים והוא כתוב בתנ"ך שאלקנה אביו של שמואל הנביא נקרא "אפרתי", כמאמר הכתוב (שמואל א, א, א) "ויהי איש אחד מן הרמתיים צופים ושמו אלקנה וגו' "אפרתי". מה הכוונה בזה, אומרים חז"ל (רש"י בשם מדרש אגדה) "אפרתי - בן פלטי", אבגניסוס, אדם חשוב, כמו אפריון נמטייה לרבי שמועון, לשון חן ע"כ. אדם שהיו לו גינות מלכות, תכונות מלכות וחשיבות, זהו אפרתי. רבי יהודה אומר מוכתר בנימוסין, רבי פנחס אומר מה זה אפרתי שבשעה שיעקב אבינו ע"ה בירך את נכדו אפרים אמר לו הלא שמך אפרים, וכל ראש שבט ואדם חשוב בישראל יקרא על שמך "אפרתי", זהו לשון אצילות, כל כלל ישראל יודע זאת "הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים", זהו מעלה מיוחדת שלא כל אדם זוכה, רק אדם שבמהותו תכונות נפשו הוא מורם מעם, בחור מורם מעם, מוכתר בגיוני מלכות מוכתר בנימוסין, לשון חשיבות, זהו מה שכתוב שם בהמשך (שם ב, כח) "ובחר אותו מכל שבטי ישראל".

על הפסוק בתהלים (סה, ה) "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך", אומרים חז"ל שיש מדרגה מיוחדת באיש אשר בחר בו ה', אף על פי שלא קירבו, יש כאלו שזוכים למדרגת קירבו אף על פי שלא בחרו, אולם יש הזוכים "אשרי תבחר ותקרב" מי שזכה שה' גם בחרו וגם קירבו, הוא "ישכון חצריך". כל ימיו רבי אברהם יוסף, זכית להיות נבחר, בחור מעם מכל שבטי ישראל, בחור מעם, נבחר, אך יחד עם זה גם "קירבו", קירבת ה', הקירבה המיוחדת שאני יודע באופן אישי בחיבות נפלאה שזכה אצל גדולי ישראל, "אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך", במידה זו תזכה להיות שוכן לעד בחצרות ה'.

כל חייו היה שליח ציבור בנאמנות ובאמונה, כמאמר הגמרא עה"פ "וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'" (ויקרא ט, ו), על מי זה נאמר, על נדב ואביהו, ומדוע, שלא עשו אלא מצוה אחת "ויקריבו בני אהרן הכהנים את הדם אליו", ואיך זכו בזכות מצוה זו שכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', אומר המהרש"א שכהן שעובד בבית המקדש אינו עובד מטעם עצמו אלא הוא שלוחא דידן, שלוח ציבור. הכהנים אותם בחר ה' בני אהרן שאותו בחר ה' וקירבו, משרתי ה' הם שלוחי ציבור באמונה, ומכאן פעולה אחת שלכם, בזכות מצוה אחת או קרבן אחד, כבר הם זוכים שכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', רבי אברהם

בשבועות הקרובים נכתוב אודות קשרי מרן שליט"א - פרשת שלח - הגר"ד קופלמן זצ"ל. פרשת קרח - הגר"ל היימן זצ"ל. הגרש"ב ורנר זצ"ל. פרשת חוקת כ"ק האדמו"ר מצאנז' זצ"ל. פרשת בלק - הגר"ח קרסניצקי זצ"ל. הגר"י רבינוביץ תאומים זצ"ל. פרשת פינחס - הגר"י קוליצ' זצ"ל. פרשת מט"מ - הגרמ"מ חדש זצ"ל. פרשת דברים - מרן הקהלות יעקב זצ"ל.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת בהעלותך תשפ"ה

‘ויסעו מהר ה’ – כתינוק הבורח מבית הספר’

הוראת שעה

מי פטור מלתרום ל'קרן עולם התורה'?

[מתוך שו"ת ל'קרן עולם התורה' -
אייר תשפ"ה (חלק ב)]

שאלה: מרן ראש הישיבה אמר בשנה שעברה, שאנשים לא יתנו לקרן כספים שנתרמו בעבר למוסדות אחרים. השאלה היא, מה לגבי אדם שכבר נתן חומש לצרכי צדקה אחרים, האם עליו לתת עתה כספים נוספים עבור הקרן?

מנן ראש הישיבה: זה תלוי בכל אדם לפי עניינו, מי שיש לו כסף רב עליו לתת קצת יותר מחומש, ומי שאין לו, פטור מלתת יותר מחומש.

שאלה: נוסף לשאול שאלה דומה. בשנה שעברה היו תורמים רבים שהשתמשו בחלק מחסכונותיהם כדי להשתתף במצוה הגדולה הזו, מה ראש הישיבה ממליץ להם לעשות השנה? האם הדבר הנכון בשבילם הוא למשוך שוב מהחסכונות?

מנן ראש הישיבה: זוהי אותה תשובה שאמרת קודם, תלוי כל אחד לפי מצבו האישי.

שאלה: כולנו מודעים לקושי העצום שיש בגיוס סכום של מאות מיליוני דולרים, האם ישנה אפשרות שהממשלה הנוכחית תבצע קיצוצים נוספים, וממילא נצטרך לגייס מאות מיליוני דולרים נוספים? כמו כן, יש הטוענים שרובי הקרן כבר היה נמצא פתרון. האם זה נכון? האם ייתכן שעצם קיום הקרן מונע מהממשלה להגיע להסכם?

מנן ראש הישיבה: הרשו לי לענות תחילה על החלק השני של השאלה. עליכם לדעת שהעסקנים עבדו בכל כוחם ויכולתם כדי למצוא פתרון, ולא היתה שום תחושה שמאחר ויש קרן אין צורך למצוא פתרונות... כי הרי לא מדובר רק בכסף, אלא אם אין פתרון לבעיה ממילא יש גיוס חובה לצבא, וזו בעצם הבעיה העיקרית שלנו, וממילא אין ספק בכך שעבדו על זה 'עד הסוף', כך שהשאלה לגמרי איננה נכונה. בנוגע לשאלה הראשונה, אם הממשלה יכולה לעשות עוד קיצוצים, התשובה היא 'אולי' כן ואולי לא, אבל אנחנו צריכים לעשות מה שאנחנו יכולים.

שאלה: תודה לראש הישיבה על התשובות, נבקש לסיום כמה מילים של חיזוק.

מנן ראש הישיבה: כל מי שיהיה חלק מ'קרן עולם התורה' יש לו זכות גדולה ביותר, זה לא רק שאתה תורם כסף, אלא אתה הופך לחלק מלימוד התורה בארץ ישראל, ונעשה שותף לתורה ארץ ישראל! וכל המצטרפים עמנו יזכו לסייעתא דשמיא וברכה והצלחה בכל ענייניהם, בגשמיות וברוחניות, אמן.

החטא, אבל כדי להבריא את הפצעים והחבורות שנעשו בנפשו צריך תיקון נוסף, והרי זה כחולה שעבר על מצות הרופא, ואכל ושתה דברים המקלקלים את גופו, שאף אם יפייס וירצה את הרופא מאה פעמים וימחול לו, מכל מקום עדיין הוא צריך לקבל רפואות וסמים, כדי להחזיר את גופו לבריאותו. וכן הוא בעונש ה'סגולי', שאינו ניתן למחילה, אלא שהקדוש ברוך הוא חותר ברחמינו חתירה מתחת כסא כבודו לקבל את השבים אליו, ומבריא את נפשם, אמנם לזה צריך שיסבול החוטא יסורים כפי ערך החטא.

וזה הפירוש בדברי חכמים במסכת אבות (פ"ב מ"א), 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרך של מצוות'. וכתב על כך רבינו יונה שם: 'אף על פי שנתפרש אלינו העונשין מן העבירות וכו', אך לא נתפרש אלינו שכר מצוות, לא בקלות ולא בחמורות. משלו חכמים ז"ל למשל למה הדבר דומה, למלך שמסר לעבדיו פרס לנטות בו אילנות, ואילו היה מודיע להם מתן שכרם היו כולם טורחים באותן אילנות ששכרן מרובה, ונמצא הפרס חסר מאותן האחרים. כך, אילו היה הקדוש ברוך הוא מודיע מתן שכרן של מצוות, היו עושין החמורות ששכרן מרובה ומניחין הקלות ששכרן מועט, ולא יהיה אדם שלם במצוות. ומזה הטעם לא יבא להקל במצוות, ותיקן בה נפשו לעשות אותן, לפי שאינו יודע איזו קלה ואיזו חמורה'.

ולכאורה יש לתמוה על דבריו, מה בכך שיקיים אדם רק את המצוות הגדולות ששכרן מרובה? אמנם לפי מה שנתבאר לעיל יש לומר, שגם בקיום המצוות יש שני חלקים, חלק 'סגולי' וחלק 'גמולי'. ואמנם לענין החלק 'הגמולי' היה די לקיים רק את המצוות הגדולות, אבל לענין החלק 'הסגולי', דהיינו שהמצוות מתקנות ומשלימות את נפש האדם, צריך שיקיים האדם את כל המצוות, שכשם שלגבי חיזוק הגוף צריך האדם לאכול מכל סוגי הדברים הבריאים, כך ברוחניות צריך האדם לקבל שלימות ע"י עשיית כל המצוות.

ונמצא שזו היא כוונת הרמב"ן, במוה שכתב שהחטא עצמו נקרא 'פורענות', לפי שהחטא פוגם בנפש, וזו גופא פורענות גדולה.

כיום יש מלחמה כנגדנו, רוצים לבטל אותנו מהתורה, ואם חלילה לא נראה לקב"ה שאנו רוצים לידבק בו וחפצים בתורה, אלא נתנהג 'כתינוק הבורח מבית הספר', אזי הכח הסגולי יגרום חלילה ריחוק בין הקב"ה ובינינו. אנו צריכים להתבונן! לא להמשיך לחיות כרגיל! יש דרך לחיות במצב רגיל, ויש דרך לחיות בשעת מלחמה. וכמו במלחמה גשמית כך גם במלחמה רוחנית. אנו צריכים להפסיק את העוון של 'ויסעו מהר השם', להפסיק להיות 'כתינוק הבורח מבית הספר', ואז, כשהקב"ה יראה שאנו חפצים ודבקים בו, ממילא תבוא סייעתא דשמיא הגדולה, ונוכל להמשיך ללמוד ולגדול, כמו שהיה עד עכשיו, ועל ידי זה יהיה קידוש שם שמים גדול, וריבוי כבוד שמים, והלואי שמזה תבוא הגאולה השלמה, אמן.

כתוב בפרשה (במדבר י"ג-ל"ד) 'ויסעו מהר ה' דרך שלושת ימים, וארון ברית ה' נוסע לפניו דרך שלושת ימים, לתור להם מנוחה. וענן ה' עליהם יומם בנוסעם מן המחנה'. לאחר מכן יש נ' הפוכה, ואחריה פרשת 'ויהי בנוסע הארון', לאחר מכן שוב יש נ' הפוכה, ולאחריה פרשת 'ויהי העם כמותאוננים'. ואיתא בשבת (קט"ז), שפרשת 'ויהי בנוסע הארון' אין מקומה כאן, אלא שנכתבה כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לשניה. ומבאר הגמרא, שפורענות ראשונה היא 'ויסעו מהר ה' - שסרו מאחרי ה', והשניה 'ויהי העם כמותאוננים'.

ובביאור הפורענות הראשונה כתב הרמב"ן (שם פסוק לה): אבל ענין המדרש הזה מציא אותו באגדה, שנסעו מהר סיני בשמחה 'כתינוק הבורח מבית הספר', אמרו שמה ירבה ויתן לנו מנוחה, וזהו 'ויסעו מהר ה'', שהיה מוחשבתם להסיע עצמכם מושב מפני שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה. והפסיק, שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו, ונמצאו מוחזקים בפורענות. וקרא החטא 'פורענות', אף על פי שלא אירע להם ממנו פורענות. ושמה אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד.

מבואר מדבריו, שהחטא עצמו נקרא פורענות. וענין זה צריך ביאור. והנה שמעתי ממנו"ר הג"ר אהרן זצ"ל, שהביא משמו של האמרי בינה (שו"ת ח"א סי' י"ג), שיש שני מיני עונשים לעוברי עבירה, האחד הוא 'סגולי', והשני הוא 'גמולי'. ה'סגולי' היינו 'כי פוגם בנפשו פעולת הרע, ממש כמו מי ששותה סם המוות הממית ומשחית גופו, כן משחית נפשו הרוחנית בפעולות המגונות, בעשותו הרע מדברים אשר לא תיעשה, כפי גזירת הקדוש ברוך הוא ועצת התורה'. דהיינו, שהחטא עצמו פועל בנשמת האדם, לבטל את הקשר בינו ובין הקב"ה, וכמו שהאוכל סם המוות מקלקל את גופו, כך החוטא מקלקל את נשמתו. והעונש ה'גמולי' היינו בתורת גמול ופרעון על מה שחטא, 'כי עבר על גזירתו ית' ושהשחית נפשו, ממש כעובר על גזירת המלך ומשחית על ידי זה כלי יקר של המלך, שעונשו בכפליים'. דהיינו, שענין זה גופא שמקלקל את עצמו הוי עבירה, שמקלקל את הגוף שעשה המלך.

אמנם אפשר לפרש באופן אחר במקצת, שהעונש ה'גמולי' הוא מכיון שהמלך צוה שלא לעשות דבר מסוים, והלך זה ועשה כנגד ציווי המלך, וממילא ראוי הוא ליענש על כך שהלך נגד ציווי המלך.

ועל פי זה יישב האמרי בינה סתירה בדברי חז"ל בענין התשובה, שכן מחד גיסא שנינו (יומא פז.) שאם עבר אדם עבירה ושב, 'אינו זז משם עד שמוחלץ לו', ומאידך מצינו כמה מאמרי חז"ל שצריך לסבול 'תשובת המשקל' על כל חטא, ולסגף את עצמו, וכן אמרו חז"ל (ויק"ר אחרי פכ"א ס"ה ה') 'כי בתחבולות תעשה מלחמה, עבר אדם חבילות עבירות יעשה כנגדן חבילות של מצות', ומוכח מכך שצריך תרופות רבות לחטא, ולא די לו בתשובה בלבד. אלא שלפי מה שנתבאר יש לומר, שעל חלק העונש ה'גמולי', שאדם צריך לקבל על כך שעבר על מצוות הקדוש ברוך הוא, בזה ה' עושה עמו חסד, ומקבל את השבים אליו מיד בחרטה ועזיבת

בדין הפסק בין ברכה לאכילה

אכילה עם ברכה, זה שייך גם לגבי האכילה של השומעים, שהם צריכים לדאוג לכך שלא יהיה הפסק בין הברכה לאכילתם, כדי שהאכילה תתיחס לברכה, ולא יאכלו בלא ברכה.

ביאור מחלוקת הרמ"א והפוסקים

ומעתה נראה לומר שבזה נחלקו הרמ"א ושאר הפוסקים, שכן הרמ"א סובר שהענין הראשון [שצריך שיחשב שם ברכה על האכילה, כדי שלא תהיה ברכה לבטלה] מעכב אף בדיעבד, ואילו הענין השני, [שיחול שם ברכה על האכילה כדי שתהיה אכילה עם ברכה] הוא רק לכתחילה ולא לעיכובא, ולכן פסק הרמ"א שאם המברך עצמו הפסיק בדיבור בין הברכה לאכילה ההפסק מעכב, שהרי לא חלה הברכה על האכילה, ונמצא שיצאה הברכה לבטלה, אבל באופן שהמברך אכל מיד, ולא הפסיק בין האכילה לברכה, אזי כבר חל שם אכילה על הברכה, ואין כאן ברכה לבטלה, אלא שאצל השומעים יש חסרון שלא חל שם ברכה על האכילה, וסובר הרמ"א שאין זה מעכב בדיעבד.

אמנם רוב האחרונים חולקים בזה, וסוברים שאף החלק השני הוא לעיכובא, שצריך שהאוכל יתייחס לברכה, שאם לא כן נמצא שאוכל בלא ברכה, ולפיכך הם סוברים שאם הפסיקו השומעים בדיבור בין שמיעת הברכה לאכילתם לא יצאו ידי חובת הברכה. וכן אנו נוקטים להלכה, שבין אם הפסיק המברך ובין אם הפסיקו השומעים לא יצאו המפסיקים ידי חובתם.

נמצא אם כן שנחלקו הרמ"א והאחרונים אם דין הפסק בין ברכה לאכילה נאמר רק על המברך, או גם על השומעים. ויש לברר מה הוא שורש מחלוקתם.

בגדר החסרון בהפסק בין ברכה לאכילה

ונראה הביאור בזה, דהנה נראה שישנם שני חסרונות בכך שיש הפסק בין הברכה לאכילה, א. חסרון מצד הברכה, כלומר שכדי שיחשב ברכה צריך שיהיה חשיבות של שם ברכה על אוכל, ומאחר שיש הפסק בין הברכה לאכילה אין הברכה חלה על האוכל וא"כ נמצא שהיא ברכה לבטלה, וברכה לבטלה אינה נחשבת ברכה [וכמו מי שלא אכל שאינו יכול להוציא בברכות הנהנין את מי שאכל, שכן כלפי המברך אינה ברכה על האוכל והיא ברכה לבטלה]. ב. חסרון כלפי האכילה, שצריך שהברכה תתייחס כלפי האוכל שיחשב אכילה עם ברכה, ומאחר והברכה אינה מתייחסת לאכילה זו, נמצא שהוא אוכל בלא ברכה [ולפי זה צריך לומר, שהטעם שאין צריך לברך על כל אכילה ואכילה, לפי שהאכילה הנוספת נמשכת אחר תחילת האכילה, ונידון הכל כאכילה אחת שיש עליה ברכה].

ונראה, שבאופן שאדם מברך ומוציא אחרים בברכתו, אזי הענין הראשון [שתחול שם ברכה על האוכל כדי שלא תהיה ברכה לבטלה] תלוי רק במברך עצמו, שאם הוא מפסיק בדיבור בין הברכה לאכילה נמצא שיש כאן ברכה לבטלה, ואם אינו מפסיק הוי ברכה כראוי, ואילו הפסק השומעים בין שמיעת הברכה לאכילתם אינו משפיע על הברכה כלל, אבל לגבי הענין השני, שתהיה

'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם, את הקישואים ואת האבטיחים, ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים' (במדבר יא ה).

וכתב רש"י 'אשר נאכל במצרים חינם, אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חינם, והלא כבר נאמר ותבן לא ינתן לכם, אם תבן לא היו נותנים להם חינם דגים היו נותנים להם חינם? ומהו אומר חינם, חינם מן המצוות'. וכן איתא בזוהר (בהר קח), 'חינם, בלא ברכה'.

מחלוקת הפוסקים באופן שלא הפסיק המברך אלא השומעים

והנה איתא בשו"ע (או"ח סי' קס"ו), שמי שבירך על מאכל, והפסיק בדיבור בין הברכה לאכילה, צריך לחזור ולברך. וכתב על כך הרמ"א, שכאשר אדם מוציא בברכתו אנשים אחרים ידי חובתם, אזי אם המברך הפסיק בדיבור קודם שאכל, צריכים אף השומעים לחזור ולברך, אבל אם המברך לא הפסיק בדיבור אלא אכל מיד, והשומעים הפסיקו בדיבור קודם שאכלו, באופן כזה לא הוי הפסק בדיעבד בין הברכה לאכילה, כיון שיצאו ידי חובתם בברכת הברכה ואכילתו [ומקור דבריו ברוקח ואור זרוע]. וכתב על כך המשנה ברורה (סי' מג), שרוב האחרונים חולקים על דינו של הרמ"א, וסוברים שאין השומע עדיף מהמברך, וכשם שאם המברך שח בין ברכה לאכילה עליו לחזור ולברך, כך אם שח השומע בין שמיעת הברכה לאכילה צריך לחזור ולברך.

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הדרכה לבני ישיבה

חיי חברה בישיבה (א')

אמנם באיזה שהוא שלב נכנסו לישיבה שני בחורים חסידים, שלבשו בגדים חסידיים לגמרי. באותו הזמן היה בישיבה בחור שבא מבית מודרני מאד, עד שניתן לומר שהוא היה הבחור המודרני ביותר בישיבה, אמנם בפנימיותו הוא היה בחור איכותי מאד. והנה נתגלגלו הדברים שאחד מאותם בחורים חסידיים והבחור המודרני נעשו חברים טובים בלב ונפש, חברות שהתחזקה מעמד שנים רבות, אף לאחר שסיימו את לימודיהם בישיבה. וכל זאת, מפני שלא התחשבו בשוני שהיה ביניהם בחיצוניות, אלא בתוכן הפנימי. וכן רואים בחוש כמה פעמים, שאדם יכול להיות מופתע מאד מכך שיש לו צד שווה עם בחור אחר, שבחיצוניות נראה שונה ממנו לגמרי.

הכלל השני הוא, שהדרך הטובה ביותר ליצור חברה אמיתית בין הבחורים בישיבה, היא דרך הלימוד. ודבר זה בדוק ומנוסה. אם יש קשר לימודי טוב בין שני בחורים, ממילא הם נהפכים להיות חברים טובים בלב ונפש. אני יודע על עצמי, שהיו בישיבה בחורים שהיה לי איתם קשר רק בלימוד, ולא בשום דבר אחר, וכשאנו נפגשים כיום, אף שעברו מאז כחמישים שנה, הקשר שהיה בינינו נשאר חזק ביותר, מחמת הקשר הלימודי שהיה אז בינינו.

שאלה: מה היא המשמעות של 'חיי חברה' בישיבה?

מנן ראש הישיבה: בחיי הישיבה, חוץ מזה שיושבים יחד בביהמ"ד ולומדים, יש עניין מיוחד של 'חברה', דהיינו שכולם חברים זה עם זה, ולא סתם אנשים שיושבים באותו המקום ולומדים, ודבר זה הוא הכרחי לחיי הישיבה.

החוקרים בעולם גילו, שאמנם בדרך כלל מה שמביא אדם לשמחה הגדולה ביותר הם חיי דת ואמונה, אבל יש מספר שנים בחיי האדם שהשמחה שלו תלויה בחיי החברה, ובאותם שנים מי שאין לו חברה אין לו שמחת חיים. ונמצא שאם חיי החברה בישיבה הם בצורה נכונה, זה מביא שמחת חיים לבחורים, אבל בחור שאין לו חברה, חסרה לו שמחת חיים. ומאחר ששמחת חיים היא חלק הכרחי בעבודת ה', ממילא צריכים לראות כיצד ניתן לעשות שחיי החברה יהיו על הצד הטוב ביותר.

ישנם שני כללים עיקריים בזה: הכלל הראשון הוא, שלא לדון בן אדם על פי חיצוניותו. וזכורני כשלמדתי בליקווד, שאמנם היו בישיבה בחורים מרקע חסידי, אבל לא היה אפילו אחד שהלך בביגוד חסידי. ואף שהיו בישיבה שני חסידים שלבסוף נהיו אדמו"רים, מכל מקום בזמן לימודם בישיבה הם לבשו מלבושים קצרים כמו כולם.

ממדן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א פרשת בהעלותך תשפ"ה

+ תורת חמד | מענייני הפרשה +

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲסַפֶּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעָתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשִׁטְרֵי וְלִקְחָתָהּ אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ (יא, טו). במדרש רבה כאן (במדב"ר טו, יז) על פסוק זה יש כמה דברי הלכה, בתוך כמה אמות חייב אדם לעמוד מפני הזקן וכו', ובתוך הדברים איתא, אמר ר' אבא הכהן בר פפא, כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרת שלא להטריח עליהן, שלא יהיו רואין ועומדים מלפני. וכשאמרת בדברים לפני ר' יוסי בר ר' זבדא אמר לי, צריך אתה לעבור לפנייהם ויהיו רואין אותך ועומדים לפניך, ואת מכאם לידי יראת שמים, שנאמר מפני שיבה תקום ויראת מאלוקך, יעו"ש.

[וכתב בתשובות והנהגות (ח"ג סימן רעט) שמכאן רואים שלקום לת"ח זהו סגולה ליראת שמים. וכן הגאון האדר"ת זצ"ל ביו"כ תפס מקום אצל הפתח, לחטוף עוד ועוד מ"ע לעמוד בפני כל זקן, וחכם לב יקח מצוות (עי' ברכות דף כח ע"א)].

והאדר"ת בספרו 'חשובות של מצוה' (מצוה רנו) הקשה שדברי המדרש הנ"ל חלוקים על דברי הגמ' במסכת קידושין (דף לג ע"א), מניין לזקן שלא יטריח [אם יכול לילך דרך אחרת אל יעמוד את הציבור], ת"ל וקן ויראת. וכ"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' ת"ת ח"ג) שאין ראוי לחכם שיטריח את העם ויכין עצמו להן כדי שיעמדו בפניו, וכ"פ השו"ע (יו"ד סימן רמד ס"ו). וצ"ח האדר"ת לתוס' ר"ד (קידושין שם) ולרד"ל (על המדרש שם) שהעידו בזה, ולמעשה נשאר בקושיא, יעו"ש.

וראה מה שהרחבנו בזה בחשוקי חמד עמ"ס ביצה (דף נג ע"א), דבשערי דעה (סימן רמד סק"ב) רצה לומר שאין קפידא אלא כשיש טורח ציבור, ויש חילוק אם יושבים ע"ג קרקע או יושבים על ספסלים, וכן יש חילוק בין הבורח מן הכבוד לבין אופן שכוונתו משום יקרא ידיה, והוא דבר המסור ללב, יעו"ש. ובפלא יועץ (ערך קימה) כתב שאם רואה שאין מצוות חביבות עליהן או שאין קמים כלל, אז עובר על לפני"ע, אבל אם מצוות חביבות עליהם, אדרבה יותר טוב לעבור לפנייהם כדי שיעשו המצוה ויקבלו שכר טוב, יעו"ש.

והוספנו שם, שאולי אפשר לומר, שדברי רבי אבא אמורים בסיעת בני אדם שהולכים בדרך או עוסקים בדבר אחר, ובוזא אמר לו רבי יוסי בר זבדא שמצוה להפסיקם מהדרך או מהעסק שעוסקים בו, כדי שיזכו ליר"ש. אבל דברי רבי שמעון אלעזר אמורים בביהכ"נ או בביהמ"ד, שעוסקים שם בתורה ובתפילה וביד"ש, בכה"ג הם בין כך עוסקים ביר"ש, ובוזא לא נאמר להטריחם. אך עדיין צ"ע, למה לא הביאו הרמב"ם ונושאי כליו, והר"ף והשו"ע את דברי המדרש, וצ"ע.

+ ווי העמודים וחשוקיהם + שאלה משולחנו של מרן שליט"א

נעל את חבירו בחצרו, והלה הזמין פורץ לחלצו, מי ישלם

שאלה. בחצירי יש אילנות פרי, ובחודש ניסן יש שם פריחה מאד יפה. עשיתי פרסום לציבור הרחב שאפשר לבוא ולבדק שם 'ברכת האילנות'. מכיון שמדובר בחצר פרטית או מטבע הדברים בלילה אני סוגר את החצר. באחד הלילות מיהרתי מאד לשמחה משפחתית, וראיתי שהחצר ריקה ונעלתי את דלת החצר, ומיהרתי לנסוע לשמחה. והנה למחרת בבוקר כשבאתי לפתוח את החצר, ראיתי שהשער פרוץ לרווחה... הסתכלתי במצלמות האבטחה, וראיתי שהגיע פורץ ופרץ את הדלת. הצלחתי לזהות אותו, התקשרתי אליו ושאלתי אותו מדוע פרצת את הדלת?

השיב לי הפורץ, אני עוסק בפריצת דלתות, אתמול קיבלתי טלפון מיהודי שנעלו אותו בחצר ואינו יכול לצאת, ניסיתי לתפוס אותו ולא ענית, ולכן פרצתי את הדלת. לקחתי את הפרטים של היהודי שהיה נעול בחצר, שאמר לי שאם תתבע אותי הוא יסביר למה אני לא אשם.

בשאלתי את הננעל, אמר לי שראה שלט מחוץ לחצר והיה כתוב שם 'ברכת האילנות', מוזמנים להיכנס ולבדק, עשיתי כהמלצה שכתבת וכשבאתי לצאת ראיתי שננעלתי. דפקתי ובקשתי מהעוברים ושבים שיקראו לך אבל אמרו לי שאינך נמצא. בפעם הבאה שאתה מזמין אנשים לחצרך לברכת האילנות, תבדוק טוב קודם שאתה נועל, אם אתה נועל גם אנשים בתוך החצר.

ויותר מזה, לא רק שאני צריך לשלם לך על הנוק של הפריצה, אלא אתה גם צריך לשלם לי את ההוצאה הגדולה שהייתה לי בהזמנת הפורץ, שהייתי צריך לשלם לו שש מאות ש"ח כדי שיחלץ אותי מהחצר שאתה נעלת אותי.

נשאלת השאלה האם צריך הננעל לשלם לבעל החצר את עלות המנעול שניזוק לחלוטין ואינו ראוי לשימוש כרגע, ואם כן מי צריך לשלם, הננעל או הפורץ. וכמו כן מי צריך לשלם את עלות הפורץ.

תשובה. הננעל פטור מלשלם, כי הננעל הניקו שסגר עליו את הדלת שלא יוכל לצאת, והוא עשה מעשה הצלה להציל את עצמו מהנוק, ומותר להציל את עצמו מהנוק, גם אם גורם לשני נזק, ועל זה אמרו 'עבד איניש דינא לנפשיה'. אבל אין הננעל חייב לשלם לפורץ, כי הניקו בגרמא בלא כוונה.

מקורות ונימוקים

הננעל את חבירו נחשב למזיק, כמו שכתב בשו"ע (חו"מ סימן תכ ס"א) הכניסו בחדר וסגר הדלת עליו וביטלו ממלאכתו, נותן לו שבת. ומה שכתב 'בטלו ממלאכתו' זה רק לענין תשלומין, אבל גם אם לא בטלו נחשב למזיק אלא שאין לו על מה לשלם. אלא שבענינו שהננעל כבר היה בחצר והמזיק רק נעל את הדלת, הרי זה גרמא, כמו שכתב בשו"ע (שם) 'אבל אם היה כבר בחדר וסגר עליו מלצאת, הוי גרמא בניזקין ופטור מדיני אדם'.

והנה נחלקו רש"י והרמב"ם באדם שנכנס לרשות המזיק ברשות, והמזיק הניקו בלא כוונה, האם נחשב למזיק. שדעת רש"י שאם היה לו רשות להיכנס, גם אם הניקו בלא כוונה, נחשב למזיק. ומאידך דעת הרמב"ם שפטור, והמזיק בלא כוונה חייב רק אם הניקו ברשות הניזק, יעוין בזה בארוכה בטור ושו"ע (חו"מ סימן שעח) ובנושאי כלים שם. ופסקו רוב הפוסקים כרש"י שגם המזיק בלא כוונה חייב לשלם.

אלא שבענינו אין הננעל רוצה לחייב את המזיק בתשלומין, אלא הנידון הוא האם לננעל היה רשות לפרוץ את הדלת כדי להציל את עצמו, ולכאורה גם אם רצה להציל את עצמו חייב לשלם, שהרי נחשב למזיל עצמו בממון חבירו, והמציל עצמו בממון חבירו חייב לשלם, כמבואר בשו"ע (חו"מ סימן שנט ס"ד) דאפילו במקום פיקוח נפש אסור לגזול אא"כ בשעתו לשלם. ועוד נאמר בשו"ע (סימן שס"ג) שנדרף ששיבר כלים חייב, לפי שהמציל עצמו בממון חבירו חייב.

ויש לומר שהפורץ והננעל פטורים לשלם, כי בעל החצר פשע בזה שסגר אותו בחצר, והרי הוא מזיקו בכל רגע שהוא נעול, והפריצה אינה רק בשביל להוציא את הננעל מהחצר, אלא זה גם למנוע את בעל החצר מלהזיקו, ואף שרק מזיקו בגרמא, מכל מקום מותר לו למנוע את הנוק שהשני גורם לו, גם אם מזיקו, כשאי אפשר בעניין אחר.

והרי על זה אמרו חז"ל במסכת בבא קמא (דף כז ע"ב) עבד איניש דינא לנפשיה, ואמרו שם הממלא חצר חבירו כדי יין וכדי שמן, בעל החצר משבר ויוצא משבר ונכנס. ואף שהננעל הוא רק גרמא, אבל גם גרמא בניזקין אסור, ומותר לו להציל את עצמו, כדי שהשני לא ימשיך להזיק לו.

ולכן נראה שאם לא היה לו אפשרות אחרת להציל את עצמו מהנוק, אלא רק על ידי שבירת הדלת, הוא פטור מלשלם, כי אין כאן מעשה נזק אלא הצלה מהנוק שהננעל גרם לו, גם אם היה רק בגרמא, וגם אם זה בלא כוונה [ולגבי תשלום לפורץ, פטור הננעל, כי הניקו בלא כוונה, וזה רק גרמא].

בשבוועות האחרונים הגיעו קבוצת אברכים חשובים לפני רבינו, ושחו לפניו כי בתקופה האחרונה נפתחה סמוך לשכונת 'רמת אלחנן' חנות שהיא סניף של רשת 'פוקס', אשר יש לה מאות חנויות ברחבי ארד"ק הפתוחות בשבת קודש רח"ל.

רבינו נחמד עד מאוד, והצטרף לדברי המחאה והעזו, לנוכח העובדה שאם קונים במקום כזה, הרי שמחזקים רשת של מחללי שבת בפרהסיא, ולבקשת האברכים נטל את העט וכתב מקורות לבו בעצם כתיב: "ערב תגשבוניות תשפ"ה, כי אשמונה שבת אל ישמרו, השרי הזה נכתב ע"י רבנו אבן עזרא, והוא בודק ומונע. ואשרי האיש ששומר שבת, וגם משפיע על אחרים שישמרו שבת. ה' יהיה עמכם, וכל אשר יעשה יצליח. אחיכם באהבה, יצחק זילברשטיין".

לאחר השיעור לחפאים בבית"ח 'מעייני הישועה', נשא רבינו דברי חיזוק בענייני השעה ליהודים שעלו ממברזל ומתגוררים בעיר רעננה, להלן התמלול מדבריו: "ברוכים אתם להשם, הכח שלנו, אנחנו שורדים פה בניסיונים, עד לפני תשעים שנה, מי חלם פה לעלות לארץ ישראל, מה פתאום, הכל היה פלסטינה... למי היה פה דריסת רגל בכלל.

לפני שבעים שמונים שנה חל שינוי, הביאו פה ישיבות, ישיבת מיר, ישיבת חברון, ישיבת פורת יוסף, וישיבת סלבודקא, עץ חיים, ועוד... התחיל פה לפתח! אנחנו נמצאים פה בניסיון ניסים, אף אחד לא מבין איך אנחנו שורדים פה. אנחנו אומה קטנה, שמונה מיליון בקושי... יש פה מדינות עצומות וגדולות ממש, ואני לא מבין את זה... איראן פי עשר מאשר מדינת ישראל, והיא עומדת חסרת אונים...'

'הקב"ה מראה לנו דברים נפלאים, אנחנו נמצאים, ברור כשמש, לפני ביאת המשיח, ברור כשמש! זה קידוש השם שאין כמוהו שאנחנו כזה עם קטן, ועודדים! הם זרקו פה, הערבים, עלינו, מאות ואלפים 'בומבות', וב"ה אף אחד לא התפוצץ, לכל קצוץ הארץ זרקו, ואף אחד לא מבין איך זה לא התפוצץ. אנחנו צריכים להודות להקב"ה, שהבדילנו מן התועים, ומראה לנו בדיק שעומדים לפני ביאת המשיח! ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ, תתברכו בכל טוב יקריו', עד כאן דברי המחזקים של רבינו.

בתייעוד שהתפרסם כעת מהתקופה האחרונה, נראה הגאון רבי **בן ציון קוק** שליט"א, ראש 'בית ההוראה הכללי' בירושלים, ורב קהילת 'אבי עזר' בפתח תקווה, ותלמידו המובהק של מרן פוסק הדור הגר"ש אלישיב זצ"ל, בביקורו אצל חתנו דבי נשיאה מרן רבינו שליט"א, כאשר בא להתברך לרגל שמחת הבר-מצוה של נכדו.

בין הדברים התבטא רבינו ואמר על הגר"צ בפניו: "הרב אלישיב כל כך אהב אותכם, אוי, כמה שהוא אהב אותכם... לא היה קל כל כך לקבל אצלו אהבה, אבל הוא מאוד אהב אותכם, וממילא זכותו תעמוד לכם, אתה יקירי בא ממשפחת האצילים שבעם היהודי. ויבואו מלאכים של מעלה, ויעזרו לכם, ותעשו פני בעד'ה, להגדיל תורה ולהאדירה". הגר"צ: 'אמן'...

לאחר מכן השמיע בפניו רבינו את זעקת כאבו של עולם התורה, בעקבות הרצון להצר את צעדיו של עולם התורה שוב ושוב: **'היום זה זמן שהתורה מונחת בקרן זוית, לא מקבלים לא זה ולא זה ולא זה... את הפרנסה לוקחים, התורה היום בוכה... היום התורה ממש בזויה, ויד כבודה עד מטה מטה... כל מי ששייך לבן תורה אסור לו לקבל מהממשלה שום דבר, לא את זה ולא את זה...'**

לאחר מכן הוסיף רבינו: 'שואלים המפרשים למה לא כתוב בין התפילות שמתפללים את הדבר הזה, שלא יהיה פרנסה לעם ישראל, כלומר מדוע לא מבקשים שהקב"ה יציל אותנו מגזירות כאלו שדורסים אותנו? ומתריצים, שכשאוחרים בסוף שמונה עשרה **'ונפשי כעפר לכל תהיה'**, כלול בזה שיגיע זמן שנהיה כמו עפר...'

הגר"צ ש'שואל: 'הרי מבקשים שנהיה כמו עפר?' השיב רבינו: 'הכוונה היא שלא נתבזה, הם הרי מבזים אותנו כמו עפר, אבל מבקשים שנוכל לקבל את זה באהבה... את הבזיונות שיעשים לנו, שנוכל לסבול את זה, שהופכים אותנו לעפר, שהקב"ה יתן לנו כוחות לה'.

והמשיך רבינו: **'חוץ מכל הגזירות שעושים על בני ישיבות, גם לחוץ לארץ אסור לו לסטוע, אם הוא יסע - על המקום ישלח לכלא...'** לסיום חזר רבינו ובירך את הגר"צ ומפעלותיו הדגולים: 'אתם תצליחו, אין ספק... הגר"צ: 'אמן, אם הרב פוסק, בשמים מקבלים את פסקים... ואני מחזיר לרב ברכת כהנים באהבה...', רבינו: 'אמן, זה מאוד יקר לנו...'

מעמד נורא הוד של תפילה העקה אדירה, ובקשת רחמים למען כלל ישראל, התקיים בערב ראש חודש סיון, בראשות מרן רבינו שליט"א, בבית מדרשו ברמת אלחנן, בהשתתפות מאות אברכי **'סלל נץ'** בארץ הקודש, יחד עם נכד רבינו, הגד"ר **דוד אתרוג** שליט"א, ראש הכולל.

לאחר לימוד מתוק ומופלא, התפללו מאות האברכים תפילת שחרית עם נץ החמה, במניין הקבוע של רבינו, כאשר מיד לאחר התפילה נערך מעמד תפילת השל"ה לנחת מהילדים, כאשר לפני כן רבינו עלה על אוהל"ק ונשא דברי חיזוק מיוחדים, ובין הדברים התבטא על מעלת 'כולל נץ' בו אברכים משכימים קום והוגים בתלמודם באישון ליל: **'כעת יש לנו את המפעל הנורא הזה, מעמד נורא הוד והדר, צריכים לדעת שזה שווה כל הון דעלמא. אם היינו רואים, שבשמים הקב"ה שולח מלאכים לבוא פה ולראות את המעמד הזה... כמו שכתוב פה, מעמד נורא הוד'.** כאשר לאחר מכן אמר רבינו את תפילת השל"ה מילה במילה ביחד עם הקהל הרב שגרש את בית הכנסת, כאשר מדי כמה קטעים השתתף רבינו בבכי, מהתרגשותו המרובה במעמד הנשגב.

לאחר התפילה הזכיר רבינו באופן נדיר את שמות התורמים ומחזיקי התורה בפרוטרוט, בעודו מדגיש ואומר מספר פעמים: **'מודברים על אלו שתומכים בתורה ומחזקים בה...'** וכך הדגיש כמה פעמים בין גברא לגברא: **'כל אלה הם תומכי תורה, יש פה היום בני ישיבות - והם תומכים בהם...'**

אחורה נא חירה

מבואר בשו"ע (או"ח סימן פט ס"ג) שקודם תפילת שחרית אסור לאכול ולשתות, אבל מים מותר לשתות. מתי אסור לאדם לשתות אפילו מים לפני התפילה (שלא מחמת תענית או נדר)? (התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, תחילה מאת ידידנו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה מגליון קודם: כיצד יתכן שאינו אוכל, אך צריך ליטול את ידיו לסעודה?

תשובה. בשו"ע (או"ח סימן קס"ב) מבואר שהמאכל את חברו אינו צריך ליטול את ידיו, לפי שלא תיקנו נטילת ידיים אלא לאדם אוכל. והביא הכף החיים (אות יב) בשם כמה הפוסקים, ששמש המאכל לאחרים - צריך נטילה, שכן שהוא טרוד חיישני שמא יאכל.

שאל ביצה מחברו ונמצא בה דם, האם חייב להשיב ביצה

שאלה. ראובן שאל ביצה משמעון, וכשפתחה מצא בה טיפת דם, וכתב הרמ"א (יו"ד סימן ס"ו ס"ג) שנוהגים כהיום לחזק כל ביצה שיש בה דם, ולכן זרקו ראובן. האם חייב להשיב לשמעון ביצה, או שמא מאחר וגם שמעון היה זורק את הביצה, פטור מלהשיב לו?

תשובה. כתב הטור (סימן רלב) בשם הרא"ש על הא דאמרין בבבא מציעא דף מב ע"א שסרסור המוכר בקר ליתומים בלא שניים, שחייב לשלם דמי הבקר, אע"פ שהיה סרסור שקונה ומוכר, ואפשר שלא הכיר בו, מ"מ הטעה אותם וצריך לשלם. ועל פי זה כתב הרא"ש בתשובות שהמוכר ביצים לחבירו, ונמצאו מזוהרות שאין ראויין לאכילה, אע"פ שלא הכיר בהן המוכר הוי מקח טעות, אע"פ שקנאו גם הוא ונתאנה מ"מ בשביל זה אין לו לחזות אחרים.

וכתב השו"ע (שם ס"ט) המוכר ביצים לחברו ונמצא מזוהרות שאינם ראויים לאכילה, הוי מקח טעות ומחזיר את הדמים, ועכשיו לא נהגו כן ומנהג מבטל הלכה.

בלומר, שמן הדין המקח הוא טעות, שהרי מכר לו ביצה שאינה ראויה לאכילה, אולם המנהג הוא שהמקח קיים והלוקח הפסיד מעותיו. ואם עדיין לא שלם, משלם כעת דמי הביצה. ולפי זה לכאורה גם בענייני חייב ראובן להשיב ביצה לשמעון ואין דינו מקח טעות. ואמרו לי מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שהמנהג הוא רק כאשר שמעון סוחר בביצים ועומד למכרם, שאז יכול שמעון לטעון לראובן ביצה זו הייתי מוכרה לאחרים כי הביצים אצלי הם בבחינת סחורה, ואם אתה לא היית לוקחה, הייתי מקבל מאחרים את דמיה, ואין לי להפסיד מעות. מה שאין כן כאשר הביצה עומדת לשימושו הפרטי של שמעון ואינה עומדת למכירה, בזה פטור ראובן מלשלם לשמעון, מאחר וראובן יכול לטעון לשמעון לא הפסדתך כלום, כי גם אתה היית משליך את הביצה לאשפה, ובאופן זה לא מצאנו מנהג שראובן יצטרך לשלם לו עבור ביצה זו, ולכן בנדוננו פטור ראובן מלהשיב ביצה לשמעון.

חשוקי חמד עמ"ס בבא מציעא (דף מב ע"ב)

[ובחשוקי חמד עמ"ס נדה (דף כד ע"ב, עמ' רלח), נשאלנו במעשה שהיה באדם שנגמר לו היין בביתו, ולכן ביקש משכנו בערב שבת שילווחו בקבוק יין, ולפני קידוש שם לב שליון יש ריח לא טוב ולא ראוי לקידוש, ומכיון שלא היה לו נעים להחזירו לשכן, הניחו בארון, וכיום א' התלונן במפעל על הריח שנמצא בבקבוק, וקיבל ארגו יין כפיצוי. וכשנודע הדבר לשכן, טען שהארגו מגיע לו, כי בעצם זה היין שלו, ואף שהלווהו ע"מ שישתה את היין והוה כמלוה שלחוצאה ניתנה, מ"מ טוען שכל ההלוואה היתה בטעות, שהתכוון להלוותו בקבוק יין ולא בקבוק חמוץ, וא"כ הכל היה בטעות, עם מי הדין.

וכתבנו שיש להסתפק האם הלווה חייב להשיב בקבוק יין, או שיכול לומר לו הבקבוק היה מקולקל ולכן לא נתת לי כלום, והבאנו דברי השו"ע הנ"ל לגבי המוכר ביצים לחברו ונמצא מזוהרות, שמן הדין הוא מקח טעות, שהרי מכר לו ביצה שאינה ראויה לאכילה, אולם המנהג הוא שהמקח קיים והלוקח הפסיד מעותיו. והבאנו דברי מו"ח זצ"ל הנ"ל, וכתבנו שאולי גם בענייני הלווה פטור מלהחזיר בקבוק יין.

אמנם נראה, שבבקבוק אחד ודאי שהיה מקבל תמורתו בחנות, ואת זה הפסידו, ולכן צריך לשלם לו זאת. ואולי גם כל הארגו חייב לתת לשכן, מאחר והמלווה הלווהו בקבוק יין כדי שיקדש עליו, ולא כדי לעשות בו רווחים, ואם כן כל הרווח (דהיינו בקבוק היין) שייך לשכן המלווה, וצ"ע].

ולפני שנים רבות העיר בזה קדם מרן רבינו שליט"א,

הגאון הגדול רבי אברהם יצחק קוק שליט"א, ראש ישיבת 'מאור התלמוד', בזה"ל: כמה שכתב בשם גאון אחד דהמנהג לשלם עבור ביצים מזוהרות הוא משום דהמוכר היה יכול לקבל עבורו כסף מאחרים, וצ"ע דהיינו גם מאחר היה מקבל שלא כדין, והכי כיון שהיה יכול לגזול, נשלם לו עבור זה, וצ"ע.

והיה אפשר לומר, דהמנהג דוקא כשקונה שאז קצין מחזיר והתחייב לשלם, ואף שזה מקח טעות, מ"מ נוהגים שלא להקפיד על זה ולכן התחייב, משא"כ כשלווק משכנו ביצה אין כאן קנין וקציצת דמים, רק הלוואת סאה בסאה [רק שמונת בכה"ג כיון דלא קפדי], וא"כ כל המחייב הוא מה שקיבל, ואם הביצה מקולקלת הרי"ז כלוה מטבע ונמצא מזוהר שאין זה רק מקח טעות אלא שלא קיבל כלום, ומה יחייבו לפרוע.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להדפיס במייל a0527642209@gmail.com,

ובפלאפון הנ"ל, או בכרונת מייל 3126877@gmail.com

ובפלאפון 0533126877.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן

רבינו שליט"א, וכן שיעורי יומי בתלכת שבת ועוד,

בקו שיה יצחק, 04-376-0582,

לעדכונים על דרשות ושיעורים, וכן על מיקומו של רבינו בשבת

הקדושה בקו 'דברי חמד' 079-6077-468

דרכי יושר

מתורת מרן הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א

הדלקת נרות שבת כדי שתהא שלהבת עולה מאליה

בהעלתך את הנרת וגו' (ה, ב)

איתא בשבת דצריך להדליק נרות שבת כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר, ופרש"י ולא שתהא צריכה תיקון והטייה, והיינו שיהא הלהב עולה יפה מיד שיסלק ידו כמ"ש במ"ב סימן רס"ד ס"ק כ"ו, ומסיים שם כמו שהיה הענין בהדלקת המנורה, וכ"ז קאי על הדין שבשו"ע שם לענין הדלקת נר שבת שצריך שידליק רוב מה שיצא מן הפתילה מהנה, והוא מימרא דעולא שצריך המדליק להדליק בידים קודם סילוק ידיו רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר, וזהו לכאורה הדין שבמנורה להעלות נר וכן ברש"י כאן על שם כו' שצריך להדליק עד שתהא השלהבת כו', והיינו שיהא הלהב עולה יפה מיד, ולזה צריך גם פתילה טובה וכנ"ל, ובאמת זה כבר נאמר בר"פ תצוה להעלות נר תמיד ופרש"י שתהא שלהבת עולה מאליה וכאן בא הכתוב לומר אל מול וגו' שכולם יהיו אל מול נר האמצעי ע"י רש"י, [ומה שכתוב ויעש כן אהרן משמע דקאי עיקרו אאל מול כדכתיב אל מול פני המנורה העלה נרתה וגו' (ומ"ש להגיד שבחו של אהרן שלא שנה צריך לי פירוש וכי ה' איזה ענין לשנות וכבר העיר הכלי יקר)].

והנה מימרא דעולא היא על הדלקת נר שבת, ול"י למה לא נאמר על מנורת המקדש שצריך שידליק בידים רוב היוצא, וגם ברמב"ם לא הביא רק מימרא דעולא על נר שבת בפ"ה משבת ה"ה, ובפ"ג מתמידין לא הביא רק הך דפתילות שאסורין בשבת אסורין במקדש שנאמר להעלות כו' שתהא שלהבת עולה מאליה, וצל"ע.

לענין להדליק ולכבות בנר שבת ע"י שו"ע ורמ"א שם וע"י מש"כ בדינים והנהגות ממרן ז"ל באו"ח פ"י אות ו' ובהערה שם.

בענין להדליק ולכבות בנר שבת כדי שיאחז האור היטב

בהעלתך את הנרת וגו'

דיני הדלקת נר שבת נלמדו מדיני הדלקת נרות המקדש, וע"י ברא"ש דנהגות הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובהבת ויאחז בה האור היטב ומנהג יפה הוא, וכן הוא בטור סו"ס רס"ד וע"י בב"י דסיים דהכי נקטינן, ול"י למה לא כתבה בשו"ע להך סיפא דמנהג יפה, ורק הרמ"א כתבה, ובמ"ב שם כתב שהאיש יעשה זה מתחלה ויהי תועלת שלא תשהה האשה בהדלקתה בהגיע זמנה, ובדינים והנהגות ממרן ז"ל באו"ח פ"י דין ו' כתבנו ד"א משמו שנרות שלנו (הכונה לנרות שעוה) שנדלקים היטב א"צ להדליקם ולכבותם קודם ההדלקה שהרי נדלקים היטב ויותר נאים כשאנים מחוזקים, וכתבנו בהערה שם, דיש להעיר דצריך לדקדק להדליק ברוב היוצא כמ"ש באו"ח סימן רס"ד ס"ח, וע"י בתורע"ק בפרק ב' מ"ו בשם התקוני זהר שבעה"ב יתקן את הנרות ואשתו תדליק כו', ע"ש, ואולי גם להדליק ולכבות בכלל התיקון, ובמ"ב הנ"ל לא הזכיר זה ויש במשמע שאם האשה היתה עושה זה בזמן מוקדם כגון שלא בשעת הדלקה שפיר דמי לכתחלה וצ"ב, וכן יש לעיין לר' אליעזר דס"ל דצריך לחרכה על מי רמי דבר זה לפמ"ש התקוני זהר הנ"ל.

ובעיקר דברי התקוני זהר הנהגה לכאורה יש לעיין בהא דשבת קי"ט א' דמיייתין הא דכמה אמוראי הוו טרחי בצרכי שבת ולא הוזכר שעסקו בהכנת שרגי

לבר מרב פפא דגדיל פתילתא ורב הונא מדליק שרגי, וע"י בחי' הגרא"מ הורוויץ ז"ל דכל אחד עשה מה שהי' חביב עליו ויעווי"ש, ולפ"ז אין לשאול אם איתא דהכינו שרגי שיהי' סגי בכך לחוד, וא"כ ה' אפשר דאה"נ דכולהו הכינו שרגא, ומיהו לכאורה פשטא לא רהיטא כך וכנ"ל וצל"ע, והנהגה בהא דרב הונא מדליק שרגי יש לעיין וכי אשתו לא הדליקה, שו"ר בחי' הגריעב"ץ והביא מחכמת שלמה למהרש"ל ע"ש, וע"י מהרש"א בחידושי אגדות שכתב דרב הונא כשיטתי לעיל כ"ג ב' הרגיל בנר כו' וכבתו' שם, ואמנם התו' שם היה להם גי' אחרת בגמ' שם ע"ש, (וע"י מש"כ לעיל בדף כ"ג ב'), ומהרש"א שם בחידושי אגדות תבריה לגזיזה דפירש שם לפי גירסא שלנו דנ"ל עיקר ולא כתו', ולדבריו לא ראו בשעת הדלקה מי היה המדליק אלא שראו אח"כ שרגי טובא, וכן בהא דהרגיל בנר כו' פירש שם דהיינו שהיה מרגיל את אשתו ע"ש, ולפ"ז לא שייך לפרש דרב הונא כשיטתיה.

חוסר הכרת מעלת עצמו אינה ענוה אלא טיפשות

והאיש משה ענו מאד וגו' (יב, ג')

פרש"י שפל וסבלן, משה שידע דרגתו הנוראה שאין נביא כמותו והוא המקבל התורה ובוקע הים ושאר כל הדברים וכמו שאמר בעצמו למה"מ שאין הוא ראוי ליטול נשמתו (ע"י מד"ר סוף חומש דברים), אמנם הרגיש שפלותו ולא ישיב דבר כשיפגעו בכבודו אף שיש לו להשיב ע"י רמב"ן וסובל כל אחד ואחד, יותר מכל האדם שעל פני האדמה, וכן מצאנו שענוה ענינו הסבלנות ע"י שבת ל' ב' לעולם יהא אדם ענוותן כהלל והביאו על זה מעשה בשני בני אדם שלא יכלו להקניט את הלל ע"ש, וכעין זה חזינן נמי בעובדא דר' אבא בסוטה מ' א' כיון דחזינא כו' ולא קפיד אמינא לאו ענוותנא אנא, (וכמו ששמענו ממרן ז"ל שאין חוסר הכרת מעלת עצמו ענוה אלא חוסר הבנה שענינו טיפשות ולא ענוה), ופעם כשנשאל מרן ז"ל אם ה' לו קפידא על איזה ענין השיב בכעין לישנא דבדיחותא שהוא יכול להבין שיש כזאת אבל בחנותו אינו בנמצא, (ופשוט שא"א להגיע לדרגא כזו רק ע"י עמל נורא בתורה כאשר ראינו אצל מרן ז"ל), וזהו ענין ענוה דאמר מר שהיא גדולה מכול, [כ"ה בפשיטות בערכין ט"ז ב' א' כ"ה כ"ב ב' איכא פלוגתא ע"ש], ואמרו במעלת המעביר על מדותיו שמעבירין לו על כל פשעיו, ואשכחן גם שזימנין מוסיפין לו שנים וכן שמקובל תפלתו טפי ע"י ר"ה י"א א' חגיגה ה' א' תענית כ"ה ב', ואולי שפלות דענוה הוי טפי שאינו צריך אף להעביר על מדותיו, ואמרו שבת פ"ח ב' במעלת הנעלבים ואין עולבין שומעין חרפתן ואין משיבין ועונין עושין מאהבה ושמים ביסורים [על עלבון הבא עליהם כן פרש"י שם] שעליהם נאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, [והיינו טפי מוכובים דקאי אגבאי צדקה או אמלמדי תינוקות כב"ב ח' ב', וע"י תו' שם ד"ה ומצדיקי, בסו"ד היינו שמש של עתיד לבא כו' ולכאורה גם בנעלבים כו' כן כמו ברבנן שם מאחר דהוא אותו פסוק], ורבי שזכה לסוף משנה כב"ב מ"פ א' וע"י רש"י שם, אשכחן שהצטיין בענוה כבסוף הוריות ואמרו משמת רבי בטלה ענוה כו', (וע"י שם הגדולים מערכת ספרים באות ב' בית יוסף, שהיו בדורו של הב"י עוד שני רבנים שהיו ראויים לעשות ספר ב"י והסכימו מן השמים ותנתן דת ע"י מרן הקדוש מפני ענוותנותו היתירה עיי"ש).

בענין יקרות הזמן

בשביל זה באנו לעולם הזה, והמרגליות הם התורה ומצוות ומעשים טובים, מי שמתעסק בשטויות זה כמו אחד ששלחו אותו להביא כסף וזהב ובמקום זה מתעסק באשפתות, וממילא צריך לדעת שאותם עשרות שנים שנמצאים כאן אנו נמצאים כדי להרוויח את כל הטוב בעולם הבא.

ואתאר לכם קצת את עמל התורה הנורא ממה שראיתי בעיני בשנים בהם זכיתי לשמש אצל מרן החזו"א.

דרך עיונו היה ביגיעה עצומה שעות ארוכות, כמה שעות חזקות, בהליכה, בשינון, בקול, את המילים של הגמרא ועם ניגון מיוחד, עד שנפל למיטה מחלישות מהעמל הנורא, וכמו שיש לנו ריכוז נניח חמש או עשר אחוז, הרי שהריכוז שלו היה ברמה של תשעים או מאה אחוז, שזה ממש פיקוח נפש הלימוד הזה, וכמעט צריך אמבולנס כל יום, אבל המשנה אומרת מרבה תורה מרבה חיים ואומר רבנו יונה שזה החידוש של המשנה שאפילו שהתורה עד שידעו סוגיה טוב טוב יש יגון והנחה, אחד זה חולי הלב ואחד זה כלות הלב, וממילא היה צריך להיות שכשאדם לומד סוגיה כמו שצריך ולומד חזק ומיישב את כל הקושיות, הרי שהיה צריך להגיע למצב של כמעט פיקוח נפש, וזה מה שהמשנה אומרת מרבה תורה מרבה חיים שלא יגיעו למצב כזה של פיקוח נפש.

ועיקר עיונו היה להעמיד עומק שורשי ההלכה לאמיתותה של תורה, וכמו שכתב בספרו אמונה ובטחון שאפשר להגיע לכך רק לאחר העמל והעיון הזה, וכך היה עיונו גם בתוס' והראשונים, לדעת את כל מה שהיה בלימודם טרם שהגיעו לזאת ולז"ל, לימוד כזה בעמל ויגיעה הוא שמביא את האדם מדרגה של חמור לדרגה של בן אדם ומבן אדם למלאך, ולזה ניתן להגיע רק ע"י עמל התורה, וזה מה שראו אצלו איך שהוא הגיע למדרגות נוראות שבנוראות, לכל אחד יש קפידא על משהו אך אצל החזו"א לא היה קפידא, פעם משהו שאל אותו אם יש לו קפידא על איזה דבר, וענה אני יכול לתאר שיש דבר כזה בעולם קפידא, אבל אצלי בחנות אין דבר כזה.

יהי רצון שנזכה לעשות רצונו, שנצל את הזמנים כראוי בעמל התורה, ונעשה רוח נחת רוח לפניו.

מתוך שיחת הכנה לקבלת התורה שנמסרה בהיכל ישיבת נתיבות חכמה- וולפסון קודם שמדברים על ענין יקרות הזמן יש להקדים, שיש מושג שאנו לא יכולים להבינו והוא ש"זמן זה בריאה", ואף שאנו לא יכולים להבין זאת אך ודאי שזו האמת, כיון שהרמב"ן על התורה בפרשת בראשית אומר זאת על הפסוק "ויקרא אלוקים לאור יום" יאמר "כי נברא הזמן".

ונבאר על היקרות של הזמן, שצריך לייקר ולהעריך כל דקה, ונאמר בזה משל למה הדבר דומה, ההלכה היא שמוותר לחלל שבת בשביל יהודי שיחיה אפילו עוד דקה אחת, אפילו שלא יחיה יותר, וגם קי"ל המקדש את האשה על מנת שאני צדיק הקידושין חלין שמא תהיה בליבו, זאת אומרת שבדקה אחת הכל יכול להתהפך, יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא, ברגע אחד אפשר בתשובה מאהבה שהכל יהפך מחובות לזכויות.

כדי לדעת לשמור על הדקות, אני אתן לכם משל הממחיש את הדבר, כאשר מומלצים בקבוקים ביקב הבקבוקים עוברים בסרט נע ומתמלאים ועוברים, ואם בקבוק אחד לא מתמלא אז הוא נשאר ריק לעולם ולא יתמלא עוד, והנמשל הוא שהדקות זה כמו הבקבוקים מתי שעובר דקה זה נקרא שעבר בקבוק והדקה הזו שעבר כבר לא תחזור לעולם, ולכן מי שמילא את הדקה בלימוד גמרא שיש בדקה 200 מילים וכל מילה היא מצווה בפני עצמה, כמו שכתב הגר"א בשנות אליהו ולא סתם מצווה אלא מצווה ששקולה כנגד כולם, אז יש לו דקה עם מאות מצוות כנגד כולם, אבל מי שמתבטל איבד את הדקה הזאת והדקה הזאת הלכה לריק ולא תחזור יותר לעולם, והפסיד בכך מאות מצוות, ואדם עתיד ליתן דין וחשבון על הביטול תורה.

והנה הקב"ה אינו בא בטרוניה עם בריותיו לצער אותם, אבל נלמד מזה כמה צריך לשמור על הדקות ועל הזמן, וכמה מצוות יכולים להרוויח בניצול ושמירת הזמן.

מה שהקב"ה שלח אותנו לעולם הזה, זה כדי לרכוש מרגליות כסף וזהב

יא"צ אשת חבר הרבנית מרת צלה גריינימן ע"ה גלב"ע י"א סיון תשע"ג

מתוך ההספד במסע הלויה

שיני וחמישי כל השנה, ודאגה למלאות כל צרכיהם כדי שיעסקו בתורה וביראה, גם היו זמנים קשים שהייתי בא הביתה כמו שעה לפני שבת והכל נפל עלי כל טרחות הבית עם כל הילדים.

כל תורתי מה שזכיתי כל הספרים שחיברתי, כבר אמרו בגמרא דאמר רבי עקיבא לתלמידיו "שלי ושלכם שלה הוא", הכל שלה, כל הזכויות של הספרים והלימוד הכל שלה.

כמה עזרה גם לאחרים בכל יכולתה, אם בעצה אם בשאר עזרה, כמה השגיחה על הכל, ואפי' עכשיו בחלי' הגדול שהיתה במצבים שלא יכלה כמעט לדבר, מלבד במלמול שפתיים, אמרה לבנה כשהבחינה שזה חג השבועות "לך ללמוד הלילה צריכים ללמוד".

באמת הספד בשבוע שאחרי שבועות זה לא ברור הדין אם אפשר להספיד, אבל אנחנו הקלנו ע"פ הוראת אחי הגר"ח מפני שקצת מוכרחים להגיד ונסמך על המקילים בזה.

איתא בברכות י"ז א' נשים במאי זכיין באקרויי בניהו לבי כנישתא ואתנויי גבריהו בי רבנן ונטרין לגבריהו עד דאתו מבי רבנן, פירש רש"י מומתנות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת, כמה עשתה בשבילי, עשרות שנים שאיני נמצא בבית כל ימות השבוע, כמה עשתה בשבילי גם כשאני בבית וגם כשאני בבית, דאגה תמיד שהכל יהי' על צד היותר מצוין, כמה עשתה בשביל צאצאי וצאצאי צאצאי כל החיים אם בתפילות ואם בתעניות, תעניות על תעניות שצמא עבור מה שהי' ראוי לצום,

עלי דרך

ממרן ראש ישיבת חברון רבינו דוד כהן שליט"א

דרך התורה

ויסעו מהר ה' - ההפסק של ה'נ'ץ בין פרשה זו ופרשת המתאוננים
"ויהי בנסוע הארון" (במדבר י, לה)

איתא בשבת (קטו, א) "ת"ר ויהי בנסוע הארון - פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה לומר לך שאין זה מקומה" ובהמשך שם "ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה, פורענות שניה מאי היא "ויהי העם כמתאוננים, פורענות ראשונה ויסעו מהר ה'" ופירש רש"י שם "פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' - בתוך ג' ימים למסעם התאוה האספסוף תאוה להתרעם על הבשר", ומבואר בדבריו דענינה של הפורענות הראשונה של ויסעו מהר ה' הוא בזה שאח"כ נתאוה בשר בקברות התאוה, ומה שהוכרח רש"י לבאר כן הוא משום דאצל ויסעו מהר ה' לא מצאנו שהיתה פורענות ולכן פירש"י דהפורענות של "ויסעו מהר ה'" היינו הפורענות של קברות התאוה.

והנה כבר הקשה הרמב"ן שהרי הפורענות של קברות התאוה היתה לאחר הפורענות של המתאוננים, אמנם רש"י במתק לשונו יישב ענין זה דנראה מלשונו שהתאוה של הבשר באה מתוך הענין של ויסעו מהר ה', ולכן הפורענות של קברות התאוה התחילה כבר ה"ויסעו מהר ה'", וכך הוא ג"כ לשון התוס' שביארו בשיטת רש"י שמאז שנסעו מהר ה' התחילו לשאול בשר, וצ"ע מהו תוכן הענין שמתוך ה"ויסעו מהר ה'" התחילו להתאוות לבשר.

ונראה בביאור הדברים עפ"י מש"כ הגר"א במשלי (יח, א) עה"פ "לתאוה יבקש נפרד" - כלומר תיכף כאשר האדם נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה ומבקש אותה כי התורה משברת את התאוה וכשהוא נפרד מן התורה הוא רודף אחר התאוה.

ויסוד הדברים בזה עפ"י מה שמצאנו בחינוך בהקדמה שכתב שהאדם נברא מב' חלקים, נשמה רוחנית ושכלית וגוף חומרי, ואם לא התורה שנתן הקב"ה ימשך השכל אחרי תאוה החומר, ואז נמשל כבהמות נדמו, ויהיה גוף האדם וגוף הבהמה אחד, ורק בכח התורה המשכלת לב האדם הוא מגביר נשמתו ושכלו על תאוות החומר.

וזהו הענין המבואר מדברי הגר"א שמי שנפרד מהתורה רודף אחר תאוותיו, כיון שרק מכח התורה המשכלת לב האדם הוא מתגבר על תאוות לבו, ולכן כשהוא נפרד מן התורה מיד הוא נגרר אחר תאוות לבו.

והנה מבואר בגמ' שפרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות, והנה הסימניות הם נונים הפוכים וצ"ב מהו תוכן ענינה של הנונים הפוכים שבאו לחלק בין הפרשיות.

ונראה לבאר הדברים, דהנה לשונו של הרבינו יונה בשערי תשובה (ב, יח) "כי נפש הרשע אשר כל תאוותו לחפצי הגוף ונפרדת תאוה מעבודת הבורא" ומבואר בלשונו של כל אדם יש חשק

ותאוה וההבדל בין צדיק לרשע אם חשקו ותאוותו הוא לחפצי הגוף או לעבודת הבורא, ועיין למהר"ץ מלובלין בצדקת הצדיק (אות רמ"ח) שכתב שעיקר האדם הוא החשק שבלבו ואלו הן ב' היצרים שנתנו באדם יצר הטוב שחשקו ברוחניות ויצה"ר שחשקו בתאוות הגוף.

והנה ביאר הנצי"ב בהעמק דבר שם "ויסעו מהר ה', מהר ה' - ולא מהר סיני, שהיה בדעתם לסור מהעונג על ה', ובקשו להתענג על תענוגי בשרים".

ומבואר בדבריו שזהו גופא היה הירידה של מה שנסעו מהר ה' שעזבו את העונג על ה' להתענג בתאוות תענוגי בשר, והוא בדרך שביארנו שיש תענוג רוחני הבא עם יצר רוחני ויש תענוג גשמי הבא עם יצר חומרי וגופני, וכשאדם מאבד את החשק והרצון של התענוג הרוחני של העריכות בדברי תורה מיד הוא מתחבר לתאוות עוה"ז, ולכן מתוך שנתרחקו מהתענוג של מתיקות התורה שהיא להתענג על ה' נתחברו ונתאוה לתאוה של חפצי הגוף.

ונראה שזהו ענינם של הסימניות של הנונים הפוכים, דהנה כבר ביאר בכלי יקר שם שהנון מורה על "דג", ולפי דרכי נראה לבאר דהנה איתא בב"ר (פרשת ויחי) "וידגו לרוב בקרב הארץ - מה דגים הללו גדלין במים כיון שיוודת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצימאון, כמי שלא טעמו טעם מים מימיהם, כך ישראל גדלין בתורה, כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצימאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהן", ומבואר בדברי חז"ל שהדוגמא לצימאון לתורה הוא הצימאון של הדגים למים וישראל נמשלו בענין זה שהם צמאים לתורה כצימאון של הדג למים.

ולפי"ז נראה לבאר שזהו הענין של הסימניות של הנונים הפוכים, שבמה שנסעו מהר ה' העתיקו את החשק והצימאון לתורה לחשק לתאוות הגוף, וזהו הנון הפוכה שבתחילה שהפכו את הצימאון לתורה שהוא בחינת הצימאון של הדג למים לצימאון לתאוות עוה"ז, וזהו הענין של ויסעו מהר ה' שנסעו מלהתענג על ה' לתאוות תענוגי עוה"ז. ואח"כ באה נון הפוכה לכיוון השני להפוך את מהלך הנון הראשון של ויסעו מהר ה' להחזיר התשוקה והצימאון לתורה ולמשוך את היצה"ר של התאוה לצד הקדושה, והיינו תשוקה וצימאון לתורה שנמשלה למים.

ב' דרכים בתפילה

"א-ל נא רפא נא לה" (במדבר יב, יג).

פירש רש"י "מפני מה לא האריך משה בתפילה, שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפילה. דבר אחר, שלא יאמרו ישראל, בשביל אחותו הוא מאריך בתפילה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפילה".

בהזכרת השם שהיא פועלת מיד שלא יאמרו אחותו בצרה והוא מאריך בתפילה שפועלת רק באופן של שעה ארוכה, וזהו ענינה של נוסח התפילה "ק-ל נא רפא נא לה", שהיא תפילה שמתחלת בהזכרת השם, וזהו כוחה של תפילה זו שהיא פועלת בכח הזכרת השם.

ולפי"ז אפשר לבאר גם הטעם ההפוך שכתב רש"י, דלתפילה הבאה במהלך של בקשה ותחנונים צריך שיבואו הדברים מעומק הלב ובלא זה אין התפילה פועלת, ולכן אמר משה שמוטב שיאמר תפילה קצרה הפועלת בהזכרת השם ולא תפילה ארוכה הפועלת בכח של בקשה ותחנונים, כי כוחה של תפילה ארוכה הבאה בבקשה ותחנונים הוא רק בכח שבאים הדברים מתוך מעמקי הלב, וכלשון הגמ' דבשביל תפילה צריך שיחלה עליה דהיינו שירגיש שכאילו הוא עצמו החולה, וע"ז יאמרו בני ישראל שאין הוא מרבה בתפילה אלא על אחותו שהיא קרובה לליבו וכלפיה הוא מרגיש שכאילו הוא עצמו החולה, אבל כלפיהם אין הוא בדרגה של יחלה עצמו עליה ולכן איונו מאריך בבקשות ותחנונים, ומה"ט בחר משה בדרך של תפילה קצרה הבאה בהזכרת השם, דבזה לא יהיה חשוד שאינו מרבה בבקשה ותחנונים אלא בשביל אחותו.

הדרכה לשיבה גדולה

מדרש בבנינו של הבן תורה הוא בית היוצר לצביונו ולהנהגותיו של בן הישיבה בדרך ארץ שקדמה לתורה וכבר כתב כן מרן הגאון ר' איצלה מוואלאז'ין זצוק"ל בנו וממשיך דרכו של אבי הישיבות מרנא הגר"ח מוואלאז'ין זצוק"ל בהקדמתו לנפש החיים בתארו את גודל מפעלותיו של אביו הוא הגבר שהקים עולה של תורה ובנה לו בית תלמוד גדול עומד על שלשה עמודים תורה עבודה וגמילות חסדים' והיינו שמלבד תפקידו של בית היוצר הישיבה"ק ללמוד ולהעמיק בדרכי הלימוד וההבנה הוא גם מקום להתחנך בו בדרכי העבודה של עבודה שבלב זו תפילה' ובהנהגת המידות שבין אדם לחברו.

יסוד נוסף שעליו מושתת בנין הישיבה מבואר אף הוא בדברי מרן הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל שכתב וז"ל אין סוף הגדרתה של ישיבה מקום שמתרכזים בו לומדי תורה זהו עניינו של כל בית מדרש וישיבה מתייחדת בזה שהיא מקום מסירת התורה והוספת טבעת בשלשלת המסורה מסיני מרב לתלמיד במהות בנין הישיבה מתקיים החייה מחדש בזעיר אנפין של מעמד הר סיני ויחס של רב לתלמיד בישיבה הוא זעיר אנפין של משה רבנו ושישים רבוא ישראל המקבלים את התורה עכ"ל כדברים האלו הובא בקובץ ישורון בשם מרן הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל שתלמיד בישיבה הוא בבחינת קבלת התורה ומעמד הר סיני' ועיקר יסוד זה שהישיבה היא בבחינת קבלת התורה מהר סיני מיוסד על ענין אד שהישיבה היא המשך השרשרת של מסירת התורה מסיני מרב לתלמיד שזו היא צורת לימוד התורה בישיבה בהעברת השמועה מרב לתלמיד וכו' ובעיני ראיתי במשך שנותי בישיבות הקדושות שכל אלו שהלכו בדרך של עצמאות בלימוד וחשבו כי בכח עצמם יכלו לסלול להם את דרכי הלימוד ולא נזקקו לשמיעת שיעורים וקבלת דרכי הלימוד מרבותיהם לא הגיעו לכלום אף שהיו מביניהם שהיו מיוחדים מאוד בכשרונותיהם ונתעקמו לגמרי ומי שהצליחו ונעשו תלמידי חכמים מופלגים ומרביצי תורה הם רק אותם שהיו מקבלים מרבותיהם ובזה נעשו הם עצמם לטבעת נוספת בשרשרת מסירת התורה ממעמד הר סיני עד דורנו ולהמשיך את מסירת התורה לדורות הבאים עכ"ד

ופירש"י צ"ב, איזו טענה היא שלא האריך בתפילה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו בצרה והוא מרבה בתפילה, וכי מה יש לו לעשות דבר טוב יותר מאשר להאריך בתפילה בשביל אחותו.

וגם צ"ב, שיש כאן ב' פירושים שהם ממש דברים הפוכים, דלפי הפירוש הראשון מה שאחותו בצרה היא סיבה לקצר בתפילה, ולפי הפירוש השני היא סיבה דווקא שבשביל אחותו ראוי להאריך בתפילה.

ונראה לבאר הדברים דהנה מבואר במהר"ל בחידושי אגדות סנהדרין (סז, ב), שיש ב' דרכים בתפילה, דרך אחת תפילה הבאה מתוך בקשה ותחנונים, והדרך השנייה היא תפילה הפועלת בכח הזכרת השם, דבהזכרת שמו של הקב"ה יש כח לצדיקים לפעול רפואות וישועות.

ולפי"ז נראה לבאר הטעם הראשון שכתב רש"י שלא יאמרו אחותו בצרה והוא מרבה בתפילה, דבאמת עדיף תפילה בבקשה ובתחנונים מאשר תפילה בהזכרת השם שיש בה איזו בחינה שמטריח לקב"ה, אמנם תפילה הבאה בבקשות ובתחנונים היא תפילה הפועלת רק באופן שמרבה לבקש ולהתחנן, ותפילה זו זמנה ארוך, ולכן אמר משה שעדיף לו להתפלל בתפילה הפועלת

נביא בזה מדברי מרן רבינו שליט"א הו"ד בקונטרס סדר הכנה

שתי יסודות לימודנו רבותינו שעליהם מושתת השורש והיסוד של מהות הישיבה ושהם הבסיס לבנינו הרוחני של כל הבא בשערי הישיבה ורצונו ושאיפתו לגדול ולהתעלות כבן תורה אמיתי ואם יכירם וידעם וישכיל ללכת בהם הרי יזכה לצמוח כבן תורה וכן ישיבה בכל דרכיו והנהגותיו בראשית הדברים ברצוני להקדים את דבריו הנפלאים של מרן הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל שהובאו בספרו פחד יצחק אגרות וכתבים ושם הוא מגדיר את מהותה של הישיבה כבית היוצר ליצירה הנעלה ביותר שיש בבריאה שהיא הבנין של בן התורה המשקיע כוחותיו בעמלה של תורה עם יראת שמים טהורה ומידות טובות ומתעתד להיות גדול בישראל. ובעקבות דבריו אלו הייתי רגיל לומר כי ההבדל בין ישיבה קטנה לישיבה גדולה הוא שיישיבה קטנה זה המקום של הנחת היסוד לבנין הגדול של בן התורה וישיבה גדולה זה המקום לבנות את הבנין עצמו והמעבר בין הישיבה קטנה לישיבה גדולה הוא המעבר מהנחת היסודות של הבנין להעמדתו על תילו וחוסנו על יסודותיו שנבנו בישיבה קטנה ומשמעות הגדרתה של הישיבה גדולה כבית היוצר מתבטאת בכמה עניינים ששורשם אחד והוא בית היוצר לבנינו של בן התורה בכל דרכיו והליכותיו.

ולכן ישיבה כוללת בסדרי ותכני בנינה מלבד את עיקר התכלית שהוא בנינו של בן הישיבה בדרכי לימוד הגמרא בהעמקה ובהבנה גם את לימוד המוסר שהוא הבנין של הבן תורה ביראת שמים ובעבודת המידות ולכן ישיבה גם כוללת את הג' תפילות שביום כי יש צורה מיוחדת לתפילה של ישיבה לתפילה של בן ישיבה והישיבה בונה אצל בן התורה את צורת העבודה שבלב זו תפילה' תענית ב' א' כי אין דומה למעלת רוממות התפילה של העמל והיגע בתורה ביני עמודי דגירסי מלכד זאת לימודנו רבותינו עוד יסוד היוצא מהגדרה נפלאה זו שיישיבה היא בית היוצר לבן התורה והם דברים שאני מזכירם תדיר מה ששמעתי ממרן ראש ישיבת חברון הגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל בעת חנוכת חדר האוכל של הישיבה הקדושה בעת שהכריז כי חונכים אנו עתה את הבית מדרש של דרך ארץ קדמה לתורה' כי גם החדר אוכל של הישיבה הוא בית

שיעור מרן הגאון רבי אשר דייטש

מלאכת בונה בשבת

ומתוך כך דן לענין הפאראסאל (מסריה) בשבת, שכתב הנוב"י (תנינא או"ח סי' ל') דיש חשש איסור תורה בפתירתה, ונחלק עליו החת"ס וכתב דלא רק שאין בזה איסור תורה אלא אפשר דמותר לכתחלה, ופשוט שאין איסור תורה בפאראסאל כיון דהוי בנין לשעה, (ועיין לקמן אות ה').

אמנם יש לדון בראית החת"ס, דיש לפרש סברת הגמ' בשבת בדרך אחר, דמה שצריך דוקא סותר ע"מ לבנות במקומו, הוא כדי שתהא הסתירה מוכרחת לצורך הבנין, דרק כאשר הסתירה הכרחית לצורך בנין הוי בכלל סותר על מנת לבנות, דכיון שצריך לבנות במקומו הרי א"א לבנות בלעדי הסתירה, א"כ הוי הסתירה מוכרחת לצורך הבנין וחייב על הסתירה כמו על הבנין, אבל בע"מ לבנות שלא במקומו הרי בעצם יכול לבנות בלי לסתור, דיכול להביא קורות ואבנים חדשים ממקום אחר, אלא דבמקרה אין לו קורות אחרים או מסיבה אחרת, אבל כיון שאין הסתירה מוכרחת בעצם לצורך הבנין אינה מלאכה, אך מכיון שכל מסעותיהם וחנייתם היה עפ"י ה' א"כ הוי הסתירה שפיר לצורך הבנין כיון שכך מצוותם שיחנו ויסעו ויסתרו ויבנו בנין זה, ולפי"ז אין מזה כל ראייה דהוי מלאכה המתקיימת וכבנין קבע הוא, דגדר ע"מ לבנות במקומו אינו דומה לגדר בנין לשעה.

אך באמת מפירוש רבינו חננאל (שם בדף ל"א) יש לכאורה ראייה לדברי החתם סופר, דז"ל:

"ושנינו כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. ויתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם כסותר ע"מ לבנות [במקומו] דמי".

הרי שפירש דהוי כסותר על מנת לבנות במקומו דאפשר שהקב"ה יצוה עליהם לחזור ולהקים את המשכן במקומו, ולכאורה הוא הדין דהוי כקבוע כיון דאפשר שיחנו במקום זה ימים ארוכים.

אך אף אם נפרש כפי' הר"ח לכאורה צריך לומר דסברא זו מהני רק לענין שיחשב סותר ע"מ לבנות במקומו, אבל לא להחשיבו בנין קבע, דאם לא כן יש סתירה בין דברי הגמ' שם לדברי הגמ' בדף ע"ד ע"ב, שם מבואר דמה שקשרו ביתידות האהלים הוי קשר שאינו של קיימא, ומש"כ אין ללמוד מלאכת קושר מקשר זה, והביאו מקורות אחרים למלאכת קושר, וע"כ צ"ל דאף דנחשב ע"מ לבנות במקומו כיון דאפשר שיחזרו ויקימוהו במקומו, מ"מ מטעם זה עדיין לא הוי קבוע כיון דמ"מ הבטיח הקב"ה להכניסן לארץ, אך מ"מ מוכח מעצם הסוגיא בדף ע"ד ע"ב דמה שנעשה בהקמת המשכן לא הוי של קיימא, ולפי"ז אדרבא מוכח דבגמ' דידן נקטינן דחייב על בנין לשעה כיון דלפינן בונה ממשכן דהוי לשעה.

"ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (ט"ז).

"וקסבר רבי יוסי סותר על מנת לבנות במקומו הוי סותר, על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי סותר, אמר ליה רבה מכדי, כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא. אמר ליה שאני התם, כיון דכתיב על פי ה' יחנו כסותר על מנת לבנות במקומו דמי" (שבת ל"א ע"ב).

הנה מלאכת בונה בשבת נלמדת מהקמת המשכן, כשם שכל ל"ט מלאכות בשבת נלמדו מהקמת המשכן ועשיית כליו (כדאיתא בשבת מ"ט ע"ב). אמנם בענין מלאכת בונה מצינו הלכתא גבירתא התלויה בפרטיהם ודקדוקיהם להקמת המשכן, ונבאר.

א. בנין לשעה

בירושלמי פרק כלל גדול (סוף ה"ב, נ"ב ע"ב) נחלקו אמוראי אם בנין לשעה הוי בנין או לא, ויסוד מחלוקתן הוא אם בנין המשכן שממנה ילפינן מלאכת בונה הוי בנין לשעה או לא, דלר' יוסי מתוך שהיו נוסעים וחונים עפ"י הדיבור, כבנין עולם הוא ואינו בנין לשעה, ולר' יוסי ב"ר בון מכיון שהבטיחן הקב"ה להכניסן לארץ הוי בנין לשעה, וז"ל:

"מה בניין היה במשכן. שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה. א"ר יוסי מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור כמי שהיא לעולם. א"ר יוסי בי רבי בון מכיון שהבטיחן הקדוש ברוך הוא שהוא מכניסן לארץ כמי שהוא לשעה. הדא אמרה בנין לשעה בנין".

וכתב החת"ס (בשו"ת או"ח סי' ע"ב) דתלמוד דידן סבר דהוי כבנין עולם, דבשבת (ל"א ע"ב) אמר עולא בדעת ר' יוסי דסותר על מנת לבנות במקומו הוי סותר, על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי סותר, והקשה לו רבה "מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא", וא"ל דשאני התם, כיון דכתיב "על פי ה' יחנו" כסותר על מנת לבנות במקומו דמי, וכתב החת"ס דראיה מכאן דלגמ' דידן הוי כבנין עולם וכסברת ר' יוסי והלכה דבנין לשעה לא הוי בנין.

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקת מרת פסיה יענטא דייטש ע"ה

בת הגה"צ רבי ישראל אריה זלמן זצ"ל

רב העיר עכו ומח"ס חיי נפש

אשת חבר לרבינו מרן שיכלחט"א

נלב"ע י"ג סיון תשע"ח

תנצב"ה

קבע אתמהה, וכי קשר שדרך להתירו חשוב משום כך קשר של קיימא, אלא נראה פשוט דכל שאינו עשוי לעמוד אלא לזמן מועט חשיב לשעה ואף שדרך לחזור ולבנותו ולפורסו לא חשיב משום כך קבע, דכאשר יחזור ויבנה או יפרס הוא אהל אחר וכקשר אחר, וזה פשוט מאד לענ"ד. וא"כ אכתי נראה דמטריה וכדו' שכל כולה אינה נפתחת אלא לזמן מועט בודאי הוא בנין לשעה.

והנה בשו"ת מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' כ"ג) נשאל ברופא שצריך לצאת בגשם להציל את הנפש האם עדיף שיסע בעגלה ויעבור על שבות ודאי או שיפתח מטריה, ונטה להחמיר כשיטת הנוב"י ולהעדיף נסיעה בעגלה, ובתו"ד הראה פנים לכאן ולכאן וכתב לדחות ראית החת"ס מן הירושלמי, דאפשר דמטריה נחשב בנין קבע כיון שיכול מצד עצמו להתקיים אלא שבדרך בני"א לסוגרו, משא"כ משכן דכיון דכתיב עפ"י ה' יחנו ממילא הוא בנין לשעה כיון שבפירוקו מתחייב משום מצות ה' עי"ש, אך כבר הארכתי במק"א דכלי אשר בעצם צורתו ומהות מיוחד ומיועד רק לשימוש ארעי, הוא לשעה אף אם בעצם ראוי הוא לעמוד ימים רבים, ופשוט לפי"ז דמטריה הוא ארעי ובנין לשעה, ואכמ"ל.

ועוד כתב שם המחנה חיים בסוף תשובתו דאפשר דאין בונה אלא במה שנבנה בתהליך מצטרף כדרך בנין שמניח אריח ע"ג לבניה אבל לא במטריה שנפתחת באחת, ויש ליישב לפי דבריו את קושית התוס' בשבת ע"ד ע"ב למה אין המנפח בכלי זכוכית חייב משום בונה עי"ש. אך כבר ביארתי במנחת אשר לשבת (סימן מ"א) שטעות היא זו, ואכמ"ל.

ויש לדון עוד בענין מטריה, אם מה שדרך לטלטלה ממקום למקום עושה אותה אהל ארעי, ע"פ המבואר בשו"ע (או"ח סי' שט"ו סעיף א') דוילון הוא אהל ארעי, ומשום שהוא נע ונד, וכמבואר שם במשנ"ב סק"ו, אך אפשר דוילון הנע נד מעצמו ברוח גרע ממטריה הנעה ע"י אדם הנושאה, ויש לדון בסברה הפוכה דאף למש"כ החזו"א (בסי' נ"ב אות י"ג) דוילון הוא אהל קבע, מטריה הוא ארעי, דשאני וילון שהוא קבוע במקומו כמ"ש שם.

אך מ"מ נראה פשוט, דאף בדבר העשוי לכך הוא אהל ארעי אם דרכו לקפלו לאחר זמן מועט, ואין זה דומה לסוכה שבספינה כנ"ל, אף דנראה דאם דרכו בכך הוא "מלאכה המתקיימת", גדר מלאכה המתקיימת תלוי בחשיבות כל דבר לפי ענינו, שהרי מגבן חייב משום בונה אף אם דרך לאכלו מיד, וכן מיטה של טרסיים חייב בה משום בונה כדאיתא בשבת (מ"ז ע"א) אף דבנין לשעה לא הוא בנין משום דזה דרכן של כלים אלו, וכן בגבינה, ואין זה ענין לבנין לשעה ואהל ארעי, ועיין מה שכתבתי בזה במנחת אשר למס' שבת (סימן נ"ג), ועיין לקמן (אות ד'), ודו"ק בכ"ז כי קצת.

ובכל עיקר השאלה אם מותר להשתמש במטריה בשבת, עיין עוד בשו"ת מכתם לדוד להגאון ר' דוד פארדו שהיה בן דורו של הנודע ביהודה (או"ח סימן א') שגם הוא אוסר אך מתיר לפותחו עי"י גוי. ועיין עוד בפרי מגדים (אשל אברהם סימן שט"ו סק"ח) מה שכתב בזה ונטה להחמיר, וכבר האריך בזה המשנה ברורה (סימן שט"ו סעיף ח') בביאור הלכה ד"ה טפת) והביא את דברי האחרונים.

והנה איתא בעירובין (נ"ה ע"ב) דיושבי צריפין אין מונין להם אלפיים אמה אלא מפתח בתיהן, דחנייתן עראי, ונתקשו בגמ' מדגלי מדבר, שמדדו תחום שבת מקצה המחנה, אף שישאל יושבי אהלים היו, ותיצצו "כיון דכתיב בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי".

ולכאורה יש ללמוד מזה דאכן המשכן היה בנין עולם, ושיבתן ישיבת קבע, ונמצא סוגיות הגמ' בשבת ובעירובין סותרות זה את זה.

ויש לחלק דאף אם לגבי מלאכת בונה הוא המשכן בנין לשעה, מ"מ ישיבתן ישיבת קבע לגבי דין תחומין, ובכל אין הכרח לדמות דיני תחומין לגדרי קבע ועראי במלאכת שבת.

[אך לפי מה שכתבתי במנחת אשר לשבת (סי' פ"ה) אפשר דרק לענין מלאכת קושר חשוב ככה"ג לשעה ואינו של קיימא דדין מסויים וגדר מיוחד יש במלאכת קושר דצריך קשר של קיימא, ואם אינו עומד מסתמא לשם קיום הוא אינו של קיימא ואינו קשר, אבל לענין בנין אם אינו עומד בודאות לסתירה הוא של קיימא ואינו בנין לשעה וחייב עליה, אך לא מסתבר כ"כ לחלק בזה, דמ"מ חזינו מדברי הירושלמי דאי לאו סברת כיון דכתיב "עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו" כבנין קבע הוא, היה מסתבר דבנין לשעה הוא אף שראוי להתקיים מצד עצמו ואינו עומד לסתירה אלא עי"י בני"א, וא"כ לא שנה קשירה מבנין, ודו"ק בכ"ז כי קצת].

ומ"מ מצינו להדיא בריטב"א שבת (ק"ב ע"ב) דבנין לשעה הוא בנין והביא את דברי הירושלמי, הרי דנקט עיקר דהוי בנין כשיטת הנוב"י עי"ש.

אמנם לכאורה נראה דאף דהנוב"י הוכיח מדברי הרי"ף דכל שיש בגגו טפח חשוב קבע, אפשר דעד כאן לא ס"ל דכל שיש בגגו טפח הוא אהל קבע אלא בדבר שבמהותו וצורתו הוא כאהל קבע ומחובר לקרקע וכגון טלית כפולה הקשורה לכתלי הבית (כמ"ש רש"י והרי"ף), אבל בדבר שבמהותו וצורתו אינו אלא ארעי או שאינו ראוי כלל לעמוד בקביעות, בזה הוא אהל ארעי אף אם יש בגגו טפח, וכך מסתבר לכאורה.

ב. בארעי העשוי לכך

וראיתי בשו"ת שואל ומשיב (תליאתה ח"ב סי' מ"ב) שכתב לחדש, דכל העשוי לשם כך וזה דרכו, הוא אהל קבע אף שהוא עובר ממקום למקום ואינו קבוע במקום אחד, ומשום כך כתב דאפשר דמטריה הוא אהל קבע, ודחה את היתר החת"ס משום דהוי בנין לשעה. והביא לזה ראיה מדברי התוס' בסוכה (כ"א ע"ב ד"ה שאין) שכתבו דסוכה שבספינה היא סוכת קבע אף שהיא עוברת ממקום למקום משום דאורחא בהכי, וביאר בכך את סברת הירושלמי הנ"ל דבנין המשכן היה בנין קבע כיון דכתיב על פי ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו, דהיינו כיון שזה דרכו חשיב קבע עי"ש.

אך אף אם נניח כיסוד דבריו דכל שדרכו בכך הוא קבע אף במקום שאינו קבוע במקום אחד אלא עובר ממקום למקום וכדחזינו בהא דסוכה, נראה פשוט דאין זה אלא לענין דאין תנועתו ממקום למקום מבטלת ממנו דין סוכת קבע, אבל פשוט לכאורה דאם הוא נסתר בפועל ואינו עומד אלא ארעי לזמן מועט דהוי בנין לשעה, דאטו משום שדרך לסותרו יחשב

ועיין עוד בשו"ת גבעת פנחס לבעל ההפלאה (או"ח סימן ז' בסוף התשובה) שכתב דאם פתחו בערב שבת והעמידו בענין שהוא אהל מותר להשתמש בו להגן עליו מפני הגשם, ע"ש.

ובחזון איש (או"ח סימן נ"ב אות ו') כתב:

"דברי הנו"ב תנינא ס' ל' בפתיחת הפערסאל בשבת אינם מתישבים, דזה ממש דין כסא טרסקל ואין מקום לחלק כאן בין נעשה לאהל ללא נעשה לאהל, ובין עושה גם המחיצות או לא שהרי זה חשיב כתשמיש דלת וזהו טעם ההיתר, וע"כ מיירי דאיכא גם מחיצות לדעת תו' דבלא מחיצות לעולם מותר, או דאיירי בבגד שיש בו מיתוח, ומ"מ כיון שהוא גוף אחד וכן דרך תשמישו אין כאן אהל והיינו נמי טעמא דלמד ממנו המ"א היתר פריסת החופה אע"ג דמכוין לאהל, והיינו נמי טעמא דמתירין לפתוח דלת הגג שעל הסוכה ולסתום בעת הגשם, והנ"אם קבעו עמוד בארץ וסביביו מחיצות תלויות על צירים לפותחם ולנועלם לשבת תחתם לצל מותר, וכמש"כ המ"א טעם זה בפתיחת הדפים שבביהכ"נ להניח עליהם הספר, וכבר הביא הנו"ב כל זה אבל מה שדחה אינו מתישב, ומה שיש לדון הוא משום תקון מנא כיון דבפתיחתו ראוי לשמש בו בכל מקום חשיב תיקון מנא טפי מפריסת אהל במקום זה, וגם אוושא מלתא טפי וניכר בו עובדא דחול וגורם פרצה, והרי אסרו כילה מפני שאינן בני תורה, והרי הדבר מסור לחכמים לגדור גדר במקום הפרצה, וזה יותר חמור מאיסור פרטי ליחיד, כי זה גדר לעם כולו ולדורות. מן האמור נלמד דעגלות של תינוקת שיש עליהן סוכה הנמתחת ונקפלת מותר למותחה ומותר לקפלה אע"ג דכשמותחה עושה גג ומחיצות וגם כונתו לצל ויש בגגה טפח, מ"מ כיון דהסוכה קבועה בעגלה ועשוי לנטותה ולקפלה חשיב כדלת הסובבת על צירה וככסא טרסקל".

הרי שכתב באופן ברור דאין כאן איסור כלל מצד עשיית אוהל, אך החמיר מצד חשש תיקון מנא ועובדן דחול.

ובאמת נצטערתי להבין את דברי רבותינו פוסקי הדורות הנודע ביהודה ועוד מגדולי האחרונים שהחמירו בזה, והלא לכאורה פשוט שאין לך אהל עראי גדול מזה. ונחה דעתי כשראיתי בדברי הפרי מגדים וביאור הלכה שהפאראסול בזמניהם היה שונה מהמטריות דידן, וכנראה היה טרחא ניכרת בפתיחתו, קביעתו והעמדתו על מכוננו, וכפי הנראה שהיו שנהגו להשאיר אותם פתוחים עד לפעמים הבאות שישתמשו בהם, משא"כ במטריות שלנו.

ג. בביאור דברי הירושלמי

ובביאור סברת הירושלמי דכיון דכתיב עפ"י ה' יחנו וכו' חשיב בנין קבע, נראה פשוט כפי שכבר ביארנו דכיון דבשעת הקמת האהל לא ידעו כמה זמן יחנו במקום אחד והכל היה תלוי בפי ה' הוי בנין קבע דכיון דהיה אפשר שיעמדו במק"א ימים רבים הוי בנין קבע, וכעין פירוש הר"ח את סברת הגמ' בשבת ל"א ע"ב דכיון דכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי ע"ש, דשמא יצוום לבנותו שוב באותו המקום, וכנ"ל נראה גם לגבי דחשיב בנין קבע מחמת שאפשר שישארו שם ימים רבים, וא"כ אין מזה ראיה כלל לחדש דבר רחוק כזה דאהל ארעי ממש יהיה דינו כאהל קבע משום שזה דרכו.

ובאמת היה נראה לענ"ד ביאור אחר בסברת הירושלמי לול"ד הראשונים והאחרונים, דאף דבנין לשעה לא הוי בנין ואיננו חשוב שיחול עליו שם מלאכת בונה, מ"מ במשכן דכתיב בו עפ"י ה' יחנו וכו' אף לשעה הוי כקבע, דאין דבר חשוב וקבוע כרצונו ית"ש ומצותו עלינו, ואין לדמות בנין לשעה עפ"י רצון האדם דאינו חשוב בנין, לבנין לשעה דמשכן שהיה עפ"י ה'.

וכך נראה מדברי רש"י בעירובין שם "כיון דכתיב על פי ה' יחנו - חשובה היא חנייתן להיות נידונת קבע", ודו"ק בזה כי נכון הוא.

ד

ובכל עיקר שאלת פתיחת המטריה, אף על פי שאיני ראוי ואיני כדאי לפקפק בדברי מאורי הדורות הנודע ביהודה והחתם סופר, נראה לענ"ד דאין לשאלה זו ענין לא לטלית כפולה וכדברי הנודע ביהודה, ולא לדברי הירושלמי בענין בנין לשעה כדברי החתם סופר, דשאני בנין מאהל, ולגבי עשיית אהל הלכה פשוטה במס' שבת (קל"ח ע"א) דאהל עראי אינו אלא איסור דרבנן, ונחלקו האחרונים מה בין אהל קבע דאיסור פריסתו מן התורה לאהל עראי שאינו אסור אלא מדרבנן.

לדעת המשנה ברורה בשער הציון (סימן שט"ו סק"ו וס"ק י"א) דאם עומד כמה ימים הוי אהל קבע.

אך כבר נחלקו האחרונים במי שנפלה סוכתו אם מותר לומר לנכרי ביו"ט או בשבת לחזור ולבנותה האם הוי שבות דשבות. דעת הפרי מגדים (א"א סימן תרכ"ו סק"א) דהוי אהל קבע האסור מן התורה, אף בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סימן ו') חלק עליו ונקט דשבעה ימים הוי עראי.

והביכורי יעקב בתוספת ביכורים (סימן תרכ"ו) הביא מה שכתב אליו הגרעק"א שנסתפק בזה, ובעל ביכורי יעקב כתב דהוי אהל עראי, ע"ש.

אך אין לך עראי יותר ממטריה שלא פותחים אותו אלא לשעה מועטת כשיצא מביתו להגן עליו מהגשם והשמש, וזה טבעו וזה דרכו ופשיטא דהוי אהל עראי.

ויתירה מזו יש לתמוה דהלא להדיא כתב הרמ"א (סימן תרכ"ו סעיף ג') דכל שיש לו צירים שעל ידם פותחים וסוגרים אותה אף לכתחלה, והוא הדין במטריות. [ושמא הפאראסאל של זמננו היה שונה מהמטריה של זמנינו, ולא נדע].

וכבר הבאתי מהחזון איש שאכן אין במטריה כל חשש מצד עשיית אהל, אלא דהוי עובדא דחול, ואכמ"ל.

ה. תולדת בונה בעשיית כלים

ופש גבן לברורי מה דחייב משום בונה במיטת טרסיים, שהיא מיטה של הולכי דרכים ודרכן לפרקה ולהרכיבה כל העת, וכן המגבן דחייב משום בונה אף דהוי בנין לשעה. ונראה דאף שתולדת בונה הן עשיית כלי ומגבן אין בהן חסרון בנין לשעה כלל, דעשיית כלי ואוכלין אינו בונה כלל אלא עשיית כלי, כמ"ש הרשב"א בשבת (ק"ב ע"ב), ועיין בלשונו הזהב של הלבוש (בסי' ש"ד ס"א) "בכלים אין נופל בהן לומר בנין או סתירה, אלא תיקון כלי או עשייתם או שבירתם", אלא דהוי תולדת בונה, ונראה לפי"ז דבעשיית כלי ליכא ריעותא דבנין לשעה ולא הוי כבנין

למקום, אין בזה מלאכה, דבעינן דומיא דמלאכת המשכן. ועוד כתב דכיון דכותלי המשכן הגיעו עד לארץ אין איסור בונה מן התורה אלא כה"ג.

ובמה שכתב החת"ס דכיון דלא היה המשכן בנין הנישא ע"י האדם אין מלאכת בונה בכה"ג, אף שמצינו בכמה מקומות בתוס' דאין איסור במלאכה שאינה דומיא דמשכן, עיין בתוס' שבת (ה' ע"ב ד"ה אגוז) לגבי אגוז בכלי ע"ג המים, ובדף צ"ד ע"א (ד"ה שהחי) במה שחי נושא את עצמו דלא היה כותיה במשכן, מ"מ למעשה קשה לעמוד על שרשו של גדר זה, וכי זרם החשמל היה כותיה במשכן, ואעפ"כ קיבלו כל בית ישראל דהוי מלאכה גמורה. והארכת בזה במנחת אשר (שמות סימן צ"ט).

אמנם ברור דמלבד הגדר הכללי דמלאכה המתקיימת בכל מלאכות שבת נחלקו במיוחד במלאכת בונה משום דמהות הבנין וטבעו להיות קבוע ומחובר, ומשום כך אין בגדר בנין לשעה נפ"מ במשך הזמן שהבנין מיועד לעמוד, אלא כ"ז שהבנין נועד מראש לפירוק הוי בנין לשעה, וכע"ז ביארת במק"א בגדר קשר של קיימא דהוי דין מסויים במלאכת קושר ולא גדר כללי של מלאכה המתקיימת, ואכמ"ל.

ועשיית אהל, אלא דמ"מ בעינן בהו מלאכה המתקיימת, ובהו סגי במה שדרכו בכך להחשיבו מלאכה חשובה ומתקיימת, וכן במגבן כבר ביארתי בכמ"ק דאין גבינה דומה לבנין כלל, אלא המגבן עושה כמלאכת הבנאים כשהוא מדבק חלק אל חלק עד שנעשו גוף אחד (עיין רמב"ם פ"ז ה"י ודו"ק), וכיון שכן אין בו כלל חסרון בנין לשעה, דאין כאן בנין כלל אלא דהוי תולדות בונה מטעם אחר, וכן במטה של טרסיים ודו"ק בזה היטב.

וראיתי שוב בפני יהושע בביצה (דף י"ב ע"א) ושבת (דף צ"ה ע"א) דמגבן חשיב בונה רק היכא "דמגבן כדי ליבשם ולהצניען לזמן מרובה או למוכרו, דבכה"ג צריך לעשותן ולתקנן כעין בנין כדי שיתקיים ולא יתפרק, אבל במגבן כדי לאכלה לאלתר באותו היום נראה דלא דמי לבנין כלל". אך לענ"ד נראה יותר ע"פ האמור דאין דמיון בין מגבן לבונה מצד התוצאה אלא מצד המעשה בלבד כמבואר, וע"ע במקור חיים לבעל חות יאיר (נסי" ש"כ) שכתב דבעשיית כדורי שלג יש חשש בונה לפי"ד הרמב"ם, הרי דפשוט ליה דלא בעינן בזה קביעות כלל, ודו"ק.

ו. אם בעינן דומיא דמשכן לגמרי

עוד כתב החת"ס בטעם דליכא איסור בונה בפתיחת מטריה בשבת, דכיון דבמשכן לא מצינו בנין הנישא ע"י האדם ממקום

• דברי אגדה •

אל נא רפא נא לה

מדרך הטבע והחולה היה עוסק בתפלה בלבד וכתפילתו של משה לרפואת מרים והקב"ה היה שולח דברו לרפאותו. וכן הוא להדיא בדבריו שם שכתב:

"והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם, לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפאות כלל, כמו שאמר (שמות ט"ו כ"ו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה..."

וכאשר החולה זוכה לרפואה שלימה, אף אם נתרפא ע"י רופא, יש לו להאמין שמאת ה' היתה זאת ולהודות לקב"ה על רפואתו השלימה. וזהו שדקדקו חז"ל בברכה זו לומר "רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה", פינו מלא תהלת ה' - שהוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות.

[שיחות מנחת אשר מועדים ח"א מאמר פ"ב]

ורבינו בחיי בפירושו עה"ת (שמות כ"א י"ט) כתב דגדולה רפואה בידי הקב"ה מרפואת בשר ודם. דרפואת הרופא בדרך הטבע יש בה צער וייסורים ע"כ כתיב בה "ורפא ירפא" בפ"ה דגושה, אבל כאשר הקב"ה מרפא את החולה בחסדיו המרובים רפואתו שלימה ללא צער וכמו שהתפלל משה רבינו ע"ה על רפואתה של מרים אחותו "א-ל נא רפא נא לה" (במדבר י"ב י"ג) בפ"ה רפואה, עיי"ש.

והנה כתב הרמב"ן (ויקרא כ"ו י"א) דירא ה' אין לו להזדקק לרופאים אלא יתפלל אל ה' ויבטח בו, ולא נתקרה דעתו עד שכתב "ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם". אך כבר הבאתי במנחת אשר שם דאין אלה דברי הלכה פסוקה שהרי להדיא כתב הרמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש - ענין הסכנה אותו) דיש חיוב גמור על החולה להזדקק ולהשתדל ברפואה הטבעית, ולא בא רבינו הרמב"ן אלא להסביר דאילו היינו שלמים בתורה ובעבודה, בקדושה ובטהרה, היו כל עניינינו מתנהלים למעלה

"ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה" (י"ב י"ג).

ברכת רפאנו

הנה ידוע שמכל צרכיו הגשמיים של האדם בריות גופא עומדת היא בראש. מה יתרון לו לאדם בכל הכסף והזהב שבעולם אם חולה הוא ומתייסר בייסורים, ובשעה שמת האדם אין מליון אותו לא כסף ולא זהב, וייסורים קשים ממות וכמ"ש (כתובות ל"ג ע"ב) "אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה, פלחו לצלמא". ולפיכך הברכה הראשונה מצרכי הגוף המסויימים שמתפללים עליהם היא ברכת רפאנו. ואף שניתנה רשות לרופא לרפאות (ברכות ס' ע"א), ומשנתנה לו הרשות חובה היא עלינו להשתדל בדרכי הרפואה הטבעיים (עיין מנחת אשר ויקרא סימן ס"ו), מ"מ הקב"ה בלבד הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות ואליו נשואות עינינו, ומצפים אנו שיקויים בנו "ישלח דברו וירפאם" (תהלים ק"ז כ').

מערכי תורה

בהעלותך

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

'למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל'

הנה בשאלת הטמאים 'למה נגרע', מלבד השאלה על עצם הקרבת קרבן פסח, נכלל גם עוד שתי שאלות, שהקרבתם תהיה 'במועדו', ו'בתוך בני ישראל', וכמו שכתוב (ט', ו') 'למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל'.

והנה על עצם הקרבת הקרבן פסח, נענו בזה שנתחדש להם זמן של פסח שני, אבל על מה ששאלו למה נגרע שיהא זה 'במועדו' ושיהא 'בתוך בני ישראל' לכאורה לא נענו, דהרי מקריבין בזמן אחר, ובנפרד מכל בני ישראל.

והנה על מה ששאלו שיהיה במועדו, יש לומר דהנה נתייחד יום י"ד אייר, שהוא יהיה זמן ההקרבה של פסח שני. והנה אמת דכן הוא הגזירת הכתוב די"ד אייר הוא זמן דפסח שני ואין צריך ליתן טעמים בזה, אמנם נראה דיש לומר בזה עפ"י הגמ' בסנהדרין דף י"ב גבי חזקיה מלך יהודה שעבר ניסן בניסן, דמסקינן שהיה ביום שלושים של אדר, ואמר שמואל דאין מעברין הואיל וראוי לקבעו ניסן, ומבואר דמשום שראוי החודש להיות ניסן, הוא חשוב כניסן, שלא לעבר את השנה.

אשר לפי זה יש לומר דזהו הטעם דדוקא יום י"ד באייר נקבע לזמן הקרבת קרבן פסח שני, דהואיל וראוי לקובעו ניסן, שהרי אם יעברו בית דין את השנה, יהא נעשה חודש לחודש ניסן, נמצא דאייר ראוי לקובעו ניסן, ועל כן יש לומר דמישך שייך לניסן, וחשיב יום י"ד שלו, כיום י"ד בניסן, ולכן קבעה תורה יום זה למועד להקרבת קרבן פסח שני. ולפי זה נראה, דמהאי טעמא יש לומר דגם חשיב 'במועדו', דכיון דמה שנקבע יום זה שיהיה מקריבין בו הוא משום דחודש זה מישך שייך לניסן, א"כ עי"ז נחשב שהוא מקריב בי"ד ניסן, וא"כ חשיב שמקריב 'במועדו', ונמצא דנענו הטמאים במשאלתם להקריב קרבן ה' 'במועדו', דעיקר הזמן של קרבן פסח הוא בי"ד ניסן, וי"ד אייר יש לו בחינה שהוא חשוב י"ד ניסן.

והנה על מה ששאלו שיהיה זה 'בתוך בני ישראל', נראה לומר עפ"י מה דאיתא בגמ' בפסחים דף פ' ע"א, ונפסק ברמב"ם פ"ז מהל' קרבן פסח ה"ד, מימרא דרב, דאם רוב ישראל לא הקריבו את הפסח בראשון, [כגון שהיו רוב הקהל זבים, וטומאת זיבה לא הותרה בציבור], אין היחידים מביאין בפסח שני, וז"ל הרמב"ם שם 'שאין היחידים עושין את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון'.

אשר לפי זה נמצא, שכל דין הקרבת פסח שני, הוא רק אם רוב ישראל הקריבו את הפסח בראשון, מעתה יש לומר דלכן שפיר נחשב הקרבת פסח שני, שהיא נעשית 'בתוך בני ישראל', דאינה נעשית רק אם גם ישראל עשו את הפסח בראשון.

ויש להוסיף בזה עוד, דמדדן זה דאין היחידים עושים את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, חזינן דהקרבת הפסח שני מצטרף להקרבת הפסח הראשון, ומהאי טעמא בעינן שיהא הפסח נעשה בראשון, דאז אפשר שהקרבת הפסח שני, יצטרף להקרבת הפסח ראשון, ולפי זה הרי בודאי חשיב שהפסח שני נעשה 'בתוך בני ישראל', ושפיר נענו הטמאים גם בשאלתם שיהא נעשה 'בתוך בני ישראל'.

למה נכתבו נזיין

הנה פרשת 'ויחי בנסוע' זו יש לה סימניות של נז"ן הפוכה לפניה ולאחריה, וברש"י הביא דברי הגמ' שבת דף קט"ו הטעם שנכתבו הסימניות, לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. והרמב"ן הוסיף בזה שההפסק הוא כדי שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו, ונמצאו מוחזקים בפורענות.

והנה בגמ' בשבת שם, הוא מחלוקת תנאים בטעם הדבר, דמה שהביאו רש"י והרמב"ן הוא דעת רשב"ג, אבל דעת רבי שם הוא דלא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. ונראה דלפי דברי הרמב"ן שטעם ההפסק הוא כדי שלא יוחזקו בפורענות, יש לומר פלוגתתם היא לשיטתייהו בדין חזקה, דהנה בגמ' ביבמות דף ס"ד ע"ב תניא, מלה הראשון ומת, שני ומת, שלישי לא תמול, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול, רביעי לא תמול, הרי דנחלקו בדין חזקה, דדעת רבי דחזקה הוא בשתיים, ודעת רשב"ג דחזקה הוא בשלוש, וא"כ נמצא דלדעת רבי לא יחגיג ההפסק דפרשה זו, להפסיק בין הפורעניות שלא יוחזקו בפורענות, דהרי גם בשתיים נעשים מוחזקים לפורענות, ורק רשב"ג לשיטתו דבשתיים לא הוה חזקה, מועיל הפסק פרשה זו להיות הפסק שלא יוחזקו בפורענות לשלושה פעמים.

'וינוסו משנאיך מפניך'

כתוב (י', ל"ה) 'ויחי בנסוע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך'. ופירש רש"י וינוסו משנאיך אלו הרודפין שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם. וצריך ביאור מה השייכות של תפילה זו כנגד שונאי ישראל בעת נסוע הארץ.

ונראה לבאר עפ"י דברי הגמ' ב"ר"ה דף ג' על הפסוק בפרשת חוקת, 'וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני

כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל, ומבואר שבעת סילוק הענן, סבורים שונאי ישראל שאפשר להלחם בישראל. ולפי זה יש לומר דהנה בעת נסוע הארון היה עמוד הענן מתקפל, וכמש"כ רש"י לעיל ט' י"ח שכיון שהיו ישראל נוסעים, היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, [והוא ענין נשגב, ועיין בזה בדברי הגר"א].

מעתה יש לומר דכשם שבעת שנסתלקו ענני הכבוד במיתת אהרן, סבר הכנעני מלך ערד שנתנה רשות להלחם בישראל, כן יסברו שונאי ישראל בעת נסוע הארון, שגם אז הענן מתקפל, לכן התפלל בנסוע הארון שיפוצו אויבך וינוסו משנאיך.

'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה'

כתוב (י"ב, ג') 'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה'. וצריך ביאור למה נכתב ענין זה שהוא עניו מאוד מכל האדם כאן. וברמב"ן כתב שהוא להגיד כי ה' קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם, ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחי והם חוטאים שמדברים עליו חנם. וברמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת כתב ז"ל והוא לא היה מקפיד על כל אלו הדברים שנאמר והאיש משה עניו מאוד. ומשמע מדברי הרמב"ם דזהו הטעם שנכתב דבר זה כאן, לומר שמשה לא היה מקפיד על זה.

ונראה לומר בזה בעוד אופן, דהנה רבנו חיים מוואלוז'ין כתב ברוח חיים (ריש פרק א' דאבות), דהטעם דאצל משה הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו, מפני שנזדכך אצלו הגוף כל כך, עד שלא היה חוצץ ומפסיק כלל הארת הנשמה כשהיה בעולם העליון לכשהיה בגוף, וזה היה מפני רוב שפלותו וענותו, שחשב עצמו כאלו הגוף אינו, ואמר ונחנו מה, ולכן אמר השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, מחמת שלא היה הגוף מסך מבדיל, הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו ממש. והוסיף שם ברוח חיים עוד, דמה שאהרן ומרים דברו במשה, הוא מפני שחשבו שאצלם גם כן נזדכך החומר כמו במשה, ולכן אמרו הרק אך במשה דבר, כלומר לא בו בלבדו השכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, הלא גם בנו דבר, חשבו שגם נבואתם במדריגה כזו, והשיב להם הקדוש ב"ה אם יהיה נביאכם ה' וכו', לכן אמר להם כאן, שאל ידמו שהנבואה שלהם במעלה גבוהה כל כך כמו של משה וכו', וכל זה זכה מחמת רוב ענוה שהיה בו שהיה הגוף נחשב אצל כדבר מה.

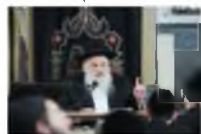
הנה מבואר מדבריו דהטעם דדברו אהרן ומרים במשה, הוא מפני שחשבו שנבואתם היא במדרגה ובמעלה גבוהה כל כך כמו של משה, אבל האמת שאינו כן, והטעם דרק אצל משה הייתה הנבואה במדרגה ובמעלה גבוהה של שכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, משום רוב ענוה שהיה בו.

אשר לפי זה מבואר היטב למה הזכיר הכתוב כאן את ענין ענותנותו של משה, דהתשובה שהשיב הקב"ה לאהרן ומרים היא שנבואתם אינה באותה מעלה גבוהה כשל משה, והטעם שרק הוא זכה לנבואה במדרגה ובמעלה זו של שכינה מדברת מתוך גרונו, שלא זכו נביאים אחרים, הוא מפני רוב ענותנותו, לכן הזכיר הכתוב את ענין ענותנותו, שבזה מקדים את הטעם למה משה רבנו זכה לנבואה במדרגה זו, ולכן הוא חלוק מאהרן ומרים.

ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר

מתוך שיחה בהיכל הישיבה הגדולה 'חיי משה' ירושלים

באמת אחרי יום מתן תורתנו אין שום פתחון פה, מה עוד יש לדבר, לפני מתן תורה צריך להתכונן לעלות ולהתעלות, הרי תורה היא ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים, יש הרבה ענינים לדבר, אפשר לדבר ולהתקדם סוף, אם לא מדברים נשאים רחוקים, אבל אחרי מ"ת הרי זה הדרגה הגדולה ביותר שיש לכלל ישראל, זה כולל הכל, איזה פתחון פה יש לנו. כעת עלינו לברר מה עלינו לעשות גם אחרי מתן תורה, הנה ישראל בקבלת התורה התעלו להיות כמו מלאכים, פסק מהם יצה"ר, פסק מהם מלאך המות, וכן פסק מהם זוהמת הנחש, זה היה הדרגה והרוממות שלהם, והם הוצרכו לנבואה מיוחדת של 'לך אמור

להם שובו לכם לאהליכם', בלא זה הייתי אומר שהם ישארו כך עם כל הקדושה של מעמד הר סיני, בשביל להיות כאחד האדם צריך נבואה מיוחדת, ולנו אין כזו נבואה.... ממילא אי אפשר לחזור להיכן שהיינו לפני שבועות, כלל ישראל בכל שנה מתעלה ומתרומם בחג השבועות, ועלינו לשמר את ההתעלות הזו, הרי כתוב

בגמ' בפסחים שרב יוסף אמר 'עבדו לי עגלא תילתא וכו' אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא', וכתב רש"י 'שלמדתי תורה ונתרוממתי', גם אנחנו נתרוממנו ע"י תורה ועלינו להחזיק ברוממות הזו. באמת המצב של כלל ישראל היה בדרגה של 'ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל', שזה נמשך עד שנסעו בכ' אייר בשנה השנית ליציאת מצרים, במשך למעלה משנה היה להם מצב של 'בתוך חופתה', אפילו שמעמד הר סיני נגמר, מ"מ הקדושה והרוממות נמשך עוד, אפילו שכתוב 'במשוך היוכל המה יעלו בהר', וכן 'שובו לכם לאהליכם', מ"מ זה עדיין בבחינת 'תוך חופתה', אפשר להיות באוהל בבית, ועדיין זה 'בתוך חופתה', זה לא סתירה, וא"כ גם לנו נשאר בכל שנה בחינה מסוימת הדרגות שישארל זכו במתן תורה ועלינו לשמר את המעלות האלו. יש להתבונן עוד, אדם שקיבל מתנה גדולה וחשובה, וכי הוא שמח עימה רק ביום הקבלה, ואח"כ ניחנה בארון בקרן זוית בלא שיהיה לו שום שייכות למתנה, אין לזה צורה ואין לזה מהלך, גם אנו קיבלנו כזו מתנה יקרה של 'תורה', עלינו להשתעשע עימה ביחוד לפי איזה זמן, הכל לפי ערך וחשיבות המתנה, איך אפשר שמיד אחרי קבלת התורה נלך כל אחד לדרכו ולעסקיו, עוד לא הספקנו להתרגל לקבלת התורה של השנה, הרי בגמ' יש שיעור של חודש שאז אומרים 'כיון דדש דש', התורה עדיין חדשה אצלנו, עלינו לשמור עימה ביותר, כשלומדים דף גמרא צריך להרגיש את הנועם והמתיקות של התורה.

השיעור נדפס לזכר ולעילוי נשמת אבינו מורנו עטרת ראשנו הרב החסיד המפו' יקר יקרים בבית ישראל

רבי אברהם יוסף ב"ר פנחס שפירא זצ"ל

ענף עץ אבות תפארת אבותיו הצדיקים הקדושים זצוק"ל

פני
הפרשה

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם (יא ה)

זיכרון הדגה שנאכלה במצרים - דרשה על מצוות וחסרים

רוחניים

ודרשו חז"ל (ספרי כאן) על פסוק זה 'חנם', חנם מן המצוות, והיינו שהדגה מסמלת את הדברים הניתנים לנו חנם מן המצוות - שאין בהם צורך בשחיטה, ודמם מותר.

גם שאר המינים המוזכרים בפסוק - הקישואים והאבטיחים וכו' - פטורים מהמעשרות ושכחה ופאה מדאורייתא (בבלי, חגיגה יג, א, תלמוד ירושלמי, תרומות פ"ד ה"א).

עוד אי' בחז"ל (סוטה מז א) שביאת בן דוד תתרחש כאשר יחפשו דג לחולה ולא ימצאו. רש"י מפרש שהדג הוא המין הפשוט, נטול איסורים, ובכל זאת יהיה חוסר בו.

מכאן נלמד, כי דווקא חסרון הדגה - חנם מכל האיסורים - הוא דימוי למצב של סבל וצער רוחני, הממחיש את הצורך בתיקון ומשיח (מדרש תהלים צ"ז: כ"ג; רש"י שם).

ויאמר ה' פתאם אל משה ואל אהרן ואל מרים:

צאו שלשתכם אל אהל מועד (יב ד)

מדוע הוצרך הכתוב להדגיש את ה'בבת אחת' של

האמירה לשלשתן

וברש"י כתב "אמר לשלשתם בבית אחת מה שאין הדיוט יכול לעשות".

ולכאורה צריך ביאור: מה הצורך במופת כזה - לומר לשלושה כאחד - ומדוע חשוב להדגיש זאת דווקא כאן?

ונראה לבאר, כי בכל דבר בעולם יש סדר - מעשה פלוני קודם לאלמוני - ואין הדבר מקרי. כך לדוגמה בעשרת הדיברות, אם נאמרה דברה אחת קודם חברתה, יש בכך סיבה ותכלית.

כגון שציווה הכתוב על כיבוד אב ואם לפני לא תרצח, ו"לא תרצח" קודם ל"לא תנאף", כיון שלכל סדר יש משמעות וגזרה אלוך-ית מכוונת.

וכך מצאנו גם בדיברות עצמן: "זכור ושמור בדיבור אחד נאמר" - לפי ששני הציוויים הללו משלימים זה את זה, אין מקום להקדמת אחד על פני חברו, ולכן דיברם הקב"ה כאחד. ומכאן מובן, כי בהנהגת ה' אין מקרה, ואין "סדר שגוי". אם אין ראוי שדבר פלוני יוקדם לחברו - אזי ייעשו שניהם כאחד, אף שאדם רגיל אין בידו יכולת כזו.

ולפיכך, בפרשתנו, מאחר שלא היה מקום להעדיף את אחד מהם - משה, אהרן או מרים - בציווי לצאת אל אוהל מועד, והיה צורך

שווה בשלושתם, נאמר הדיבור לשלשתם יחד, כאחד - מה שאין כוחו של הדיוט לעשות.

בשבוע זה זכינו להשתתף באסיפה כלשהיא אשר חלק מחביריה היה להם יד לסייע על ידי רבינו בתקופת ייסוריו הקשים ל"ע לפני כחודש ימים, והסברנו להם את גודל הזכיה שנפלה בחלקם, לעמוד לימינו של צדיק, ובפרט רבינו שלא מבקש לעצמו מאומה.

ויפן אהרן אל מרים ואל מרים ואל אהרן (יב י)

מבט של התעוררות בעומק החטא שדיברו סרה במשה רבינו

דרשו חז"ל (בספרי) כי גם אהרן הוכה בצרעת, אלא שנסתלקה ממנו הצרעת תחילה. כך פירש גם רש"י: "ויפן אהרן אל מרים - פנה מצרעתו וראה שהיא מצורעת, ממשע, שרק כשאהרן נרפא מצרעתו - הבחין כי מרים נותרה מצורעת. ורק אז פנה בבקשה אל משה רבנו: "בי אדוני, אל נא תשת עלינו חטאת". ומכאן עומדת שאלה: מדוע רק לאחר שנתרפא פנה אהרן למשה בבקשת סליחה ותפילה? מדוע לא עשה כן מיד, קודם לכן.

ואפשר לבאר זאת כך דהנה הגמרא (שבת צ"ז) מבארת כי חטאם של מרים ואהרן היה בפגיעה בכבודו של משה, ובפרט באמונת מדרגתו הרוחנית. אמנם עיקר הדיבור היה של מרים, אך גם אהרן נטפל אליה, ושניהם היו שותפים למעשה, והקב"ה מוכיחם: "ולא יראתם לדבר בעבדי במשה" - "הרי אתם יודעים כמה הוא מקורב אליי, ואף על פי כן דיברתם בו!"

ומבואר בדברי חז"ל שיש כאן שני רבדים של חטא: הא' פגיעה במשה - בין אדם לחבירו, הב' פגם באמונה - בין אדם למקום, על עצם ההשקפה שניתן לדבר כך על נביא ה'. וכאן יש הבחנה דקה, שכל עוד שאהרן עצמו היה מצורע - סבר ששניהם שווים בחטא, ושעיקר התביעה מן השמים הייתה על עצם החשיבה וההשקפה - שאין הבדל בין המדובר לבין זה שמצטרף. שהרי אם כך, החטא הוא בעיקר "בין אדם למקום", ואין בזה מקום לבקש סליחה ממשה.

אך כאשר הוא עצמו נרפא, ורק מרים נותרה מצורעת - הבין כי יש הבדל מהותי: עונשה של מרים חמור יותר, משום שהיא התחילה בדיבור, ולכן עוונה גדול יותר, בפרט כלפי משה רבינו, ומכאן גילה, שגם הפגיעה האישית במשה רבנו - "בין אדם לחברו" - הייתה מהותית, ועל כך יש מקום לבקש סליחה ולחזור בתשובה.

ולכן רק בשלב הזה הוא פונה ואומר, 'אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו', הוא כולל גם

שפה
לנאמנים

פני משה ומתן עם רבינו

אי שייך להשיב את הגזילה גם כשהגנב לא רוצה לקבלה

כשבאנו לחדרו של רבינו בבית הרפואה 'מועייני הישועה', חרף ייסוריו הגה בתורה, ואדהכי סחנו קמיייהו מעשה באחד מגדולי האדמורי"ם, כמדומה שהיה זה בעל ה'דברי שמואל' מסלונים זיע"א.

שנגנבה הימנו 'קופסת טבק' שהיתה יקרה לליבו מחמת ירושת אבותיו הק', וכשהבחינו בכך הגבאים הפכו את העולם לתור אחר הגנב.

המשך בעמוד הבא

ואפשר לבאר בדרך רמז, שהשבעה ימים הנזכרים בפרשת מצורע - "הלא תכלם שבעת ימים" - רומזים גם לשבעת ימי ההסגר של המצורע, שבהם הוא תלוי ועומד - אינו טמא ודאי, אך גם טרם נטהר. זו תקופת ביניים, שבה המצורע ממתין להכרעת דינו - לחיים או ל... להיפך.

וכן ממש שבעת הימים שבין ראש השנה ליוהכ"פ, דהלא ביום א' וב' דר"ה נפתח הדין ונכתב, וביהכ"פ נחתם. אך שבעת הימים שבאמצע, הם בבחינת "ימי התליה" - בהם הדין תלוי ועומד, ומעשיו של האדם בימים אלו הם הקובעים את חותמת הדין. יוצא אפוא, שהמקביל למצורע המוסגר - העומד על קו הגבול שבין טומאה לטהרה - הוא מצבו של כל אדם בעשרת ימי תשובה: מיום הדין (ר"ה), עד יום החתימה (יוהכ"פ), ובפרט בשבעת הימים שבאמצע, שבהם נקבע לאן תיטה הכף.

הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא

בשבוע זה זכינו להשתתף באסיפה כלשהיא אשר חלק מחביריה היה להם יד לטייע על ידי רבינו בתקופת ייסוריו הקשים ל"ע לפני כחודש ימים, והסברנו להם את גודל הזכייה שנפלה בחלקם, לעמוד לימינו של צדיק, ובפרט רבינו שלא מבקש לעצמו מאומה.

ולאחר האסיפה קרא לנו אחד מהמשתתפים אשר נחשב לבעל בית בעמיו, ואחד מנכבדי העיר, אשר משמש כיו"ר של כמה אגודות חברתיות התומכות בחיילים וכו', ואמר לנו אתם חושבים שאני יודע מי זה הרב קוק הבה ואספר לכם ותראו שאכן יודע אני היטב מי הוא הרב קוק.

וכך סיפר היה זה לפני כשני עשורים, וב"ה לי ולרעייתי נולדו שתי בנות, ורעייתי חשקה מאוד בכך זכר, והנה פוגש אני באחת מהמשמחות שנערכו בעיר לא פחות ולא יותר מאשר הרב קוק, ניגשתי אליו ואמרתי לו כבוד הרב אשתי רוצה מאוד בן זכר והיא מבקשת את ברכתך שתזכה לכך.

ואז ענה לי הרב קוק כך: יש לך בת שעולה כעת לכיתה א', אם תרשום אותה לבית ספר דתי ה' יעזור, שאלתי מהיכן ידוע לכבוד הרב שיש לי בת שעולה לכיתה א' אך הוא השיב זה לא חשוב מהיכן אני יודע העיקר שאכן תרשום אותה לבית ספר דתי וה' יעזור.

כמובן שהדבר נפל עלי כרעם ביום בעיר מאחר והייתי רחוק מ'דת' כרחוק מזרח ממערב, וכך שבתי לביתי מבולבל ושקוע במחשבות, כשסיפרתי את הדברים לרעייתי חשתי שהיא תיבהל אך להפתעתי היא הגיבה להיפך, מה שהרב אמר זה מה שיהיה, פסקה.

ומשכך התחלנו תרים בעיר טבריה אחר בית הספר דתי, כמובן שבטבריה בתי הספר הדתיים הם קיצוניים למדי ולא התאימו לנו, ישבנו וחשבנו עד שעלה במוחי רעיון לבדוק בסביבתה של העיר טבריה, ואכן התחלנו לחפש ביישובים מסביב לעיר, ולאחר חיפוש קצר מצאנו בית ספר כלבבינו, בית ספר דתי אבל לא קיצוני מידי בית הספר בקיבוץ לביא.

אך כאן נחת עלינו מכשול חדש, כשפנינו לרשום את הילדה לכיתה א' שאלה אותנו המזכירה של בית הספר היכן אתם מתגוררים, וכשהשבנו שאנו מתגוררים בטבריה ענתה ואמרה בצורה חד משמעית לפי החוק כאן ניתן להירשם רק מי שמתגורר בתחומי המועצה של 'גליל תחתון', בלבד ללא שום עוררין.

כמובן שכאן ניסיתי את קשרי הענפים, ופניתי לראש המועצה דאז מר בנימין גורפינקל, וכן לשאר אחי"ם, אך ללא הצלחה כנראה שהחוק יותר חזק מ'פרוטקציה' במקומות הללו.

בצר לי אמרתי לעצמי 'הבה נתחכמה', לקחתי את רכבי ונסעתי ל'גבעת אבני', יישוב השייך כידוע למועצה אזורית 'גליל תחתון', לאחר סיבוב קצר ברחבי היישוב מצאתי בית שעליו עמד שלט גדול למכירה בו במקום חייגתי למספר הנקוב, ושכנעתי אותו שיבוא מיד לחתום איתי חוזה, ואכן תוך דקות ספורות כבר ישבנו אצל עו"ד וריז שהכין לנו חוזה על קנייה של הבית.

עם החוזה החתום פניתי למחרת למזכירות בית הספר של 'קיבוץ לביא', והוכחתי להם שחור ע"ג לבן שהנני תושב 'גליל תחתון', ואכן לאלתר קיבלתי תשובה חיובית שהילדה רשומה לשנה"ל.

והנה כאן מגיע הסיפור לסיומו, תשעה חודשים לאחר יום הרישום חבקתי את בני היקר בשעטו"מ.

כיצד הרגיש רבינו במחשבותיו של חתן הבר מצווה

עוד זכינו לשמוע בשבוע זה ממקורבו של רבינו שנים רבות ואשר מוסר נפשו לדברי תורתו, ה"ה הר"ר דוד שדה שיחי, אשר בעודו נער טרם בר מצווה התקרב לחסידות 'ברסלב', ונפשו איוותה מאוד לזוג תפילין דר"ת, כמנהגם של חסידים ברסלב להניח תפילין דר"ת קודם החתונה, אמנם אביו שהיה רחוק מחסידות ברסלב, לא הבין את הצורך בתפילין הללו, וכך ישב בשמחת הבר מצווה שלו, כשמחשבותיו מהרהרות כיצד יכול לזכות לתפילין שכאלו, והנה כשהגיע רבינו להשתתף בשמחה, מיד פנה אליו ואמר הלא הנך ברסלבער האם יש לך תפילין דר"ת וכשהשיב בשלילה ענה רבינו ואמר זו המתנה שלי אליך, ויהי לפלא.

שפה לנאמנים - המשך

וכמאמר חז"ל יגעתי ומצאתי תאמין, לאחר כמה ימים נמצא הגבב והגניבה בידו, ולהפתעת הגבאים לא אבה האדמו"ר לקבלו מידם, באמרו חפץ שיהודי נכשל עליו בגניבה איבד את כל סגולתו הרוחנית. ואמר רבינו לגבי לחיוב השבה, דהנה בגמ' בסנהדרין פרק בן סורר מובא שסירב רבא לקבל גניבה שנגנבה ממנו במחתרת, משום דנפיק מפומא דרב שפטור הגבב, אע"פ שמעיקר הדין פליג עליו, וסובר שחייב.

וק' שא"כ מבטל הוא מן הגבב את תיקון הלאו דיליה שניתק לעשה ד'והשיב את הגזילה'.

וקשה לומר כאן גדר הלעיטתו לרשע וימות שהרי בא לתקן, וכעין שאמרו בגמ' ברפ"י דיבמות גבי הפקר ב"ד.

וי"ל שהרי קימ"ל 'פרעון בע"כ שמיא פרעון', כמש"כ הראשונים, ומשמע שאפילו אם חזר ונטל הלוה את הכסף לעצמו, אחרי שסירב

המלוה מלקבלו, ג"כ הוי פרעון, וא"כ שפיר נתקיים כאן העשה ד'והשיב'.

אכן לגבי עשה ד'והשיב', דהכא, אפשר דגרע טפי, דבעינן השבת החפץ בפועל, ורק בחוב של ממון בלבד, בלא שייכות לחפץ מסוים, שייך פרעון בע"כ.

וי"ל דעכ"פ חשיב הכא כתשלומי גזילה, המחייבים במקום שנאבד החפץ, ומכיוון שנתקיים כאן גדר תשלומים, מיהא שוב פקע העשה ד'והשיב את הגזילה.

אכן עדין ק"ק, שהתוס' שם הק' אמאי לא קיבל רבא, הרי עכ"פ חייבים לצאת יד"ש, אפילו לרב.

ותירצו התוס' דלא רצו הגבבים, אלא לצאת יד"ח בדיני אדם, ולא ביד"ש, ולכא' הוי החיוב בדיני שמים בכלל מצות והשיב, ומאי דאינהו לא רוצים לצאת יד"ש נמצא שעדין הוי עיכוב מן המצוה מצידם, ולא הוי כפרעון בע"כ, שעושה הלוה מצידו את כל הכנת הפרעון ולא גורם שוב עיכוב מעצמו.

הדפסת העלוך לע"נ רבני טבריא:

רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי חיים בן רבי יצחק סמאג'א זצ"ל
רבה הראשי של טבריא, הצדיק החכם רבי יעקב חי בן רבי ברוך זריהן זצ"ל
מייסד ת"ת ביבאס, הצדיק החכם רבי רפאל ביבאס זצ"ל

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

"בקבלת היסורים"

נפשו. בעולם הזה נמצא האדם במאסר הגוף, בתוך עולם של חומר, ונשמתו כבולה בחבלי השוא. הרי כידוע, האדם חציו מלאך וחציו בהמה (עי' חגיגה ט"ז, א'), כשכל צד מושך לכיוון ההפוך, ואין לו דרך לזכות לעולם הנשמות אלמלי הגוף יסור הצידה ויתן לנשמה למצוא את מקומה.

"כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורים" (ברכות ה', א'), ויעוין בדרשות הר"ן (דרוש י') שהרחיב בארוכה, וכן יש עוד לאין ספור בדברי רבותינו, שמלבד עצם הכפרה שיש ביסורים, יש בהם גם 'יסורין של אהבה' - לשבור את חומריית הגוף ולהגביר את כח הנשמה. "מפני שהדמיון הנטוע באדם נלחם עם השכל תמיד ומבקש לטרונו מן העולם, והדמיון הזה הוא נכנע מתוך צרה, נמצא שהשי"ת מתחסד עם ברואי כשמביא עליהם יסורין, שמותוך כך תש כוחו של יצר הרע והם מתרצים לבוראם" (לשון הר"ן שם).

זהו העומק הטמון בלשון הגמרא שהמשילה את הצדיקים 'לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה'. והלא מדובר על צדיקים, ואיזה 'מקום טומאה' יש בהם? אולם למרות שהצדיקים בשורשם 'עומדים במקום טהרה', סוף סוף גם הגוף נלווה עמם, והוא עדיין נמצא בעולם הזה, בתוך מקום הטומאה. אפילו להם אין אפשרות לזכות לעולם שכולו טוב מבלי שיסירו את נופו של הגוף החוצץ בינם לבין הנשמה. על כך באים היסורים ומתישים את כח החומר, ועל ידם נותרת הנשמה בטהרה לרשת את העולם הבא.

יסורים של התעוררות:

אחרי הבחינות האמורות, של הכפרה והזיכרון, מגיעה עוד בחינה שלישית, שאף היא מצטרפת אל הקודמות: יסורים של התעוררות. פעמים שאין ביסורים מטרה לייסר את האדם בכדי שיתייסר, אבל יש בהם משום השמעת קול: בן אדם מה לך נרדם. האדם ישן שוכב בתרדמת הזמן, ולא שם אל לבבו אנה הוא בא ולאן הוא הולך. באים היסורים ומזכירים לו את האמת הפשוטה: אתה לא חי כאן סתם... כאשר האדם זוכה לשמיעת האוזן, יש בסגולתם של היסורים לעצור אותו לרגע מהמרוצה אחרי ההבל ולמצוא פסק זמן מהמקום שהוא שקוע בו. סדר החיים משתנה פתאום, הוא קיבל איזה שהוא כאב שתופס את עצמו, וכך הוא מתעורר לחשוב על התכלית האמיתית שאליה הוא נושא את נפשו.

מרב הגרא"מ שך זצ"ל היה חוזר על אותם מילים פעם אחר פעם: מה לכם רצים אל המזוזות? האם יתכן שהקב"ה שולח קול קורא לאדם להתעורר לתשובה, וכל התכלית היא רק שיבדוק שוב את המזוזה?... אין ספק שישנן סגולות רבות ובדוקות שיכולות להועיל, אך כולן הן רק 'סגולות', שמועילות אחרי שהאדם עושה את מה שמוטל עליו... כשהקב"ה נותן מכה לאדם המטרה היא שהוא יקשיב, לא שהמזוזה תקשיב... לאחר שהוא מקשיב - הוא יכול להוסיף עוד כהנה וכהנה פעולות של 'מכה בפטיש' שאולי יסייעו לו, אך אל לו לאבד את העיקר - שלבבו יבין ושב ורפא לו.

בכל יסורים ויסורים יש כעין 'בת קול' שקוראת לאדם 'עזוב נא בן אדם עזוב נא'. יש את היסורים עצמם, שכל עיקרם נועד לנתק את האדם מהגוף, אולם יש גם את הקריאה שמתלווה אליהם: החיים האמיתיים הם לא כאן. עוד לפני העונש על העוונות, הקב"ה יושב וממתין לאדם בכל יום שישבו אליו, והיסורים יכולים להוות כעין קריאה מקדימה - שוב שעה אחת קודם.

'קבלת היסורים' - הקבלה מתבטאת בצורת הקבלה:

לשון התנא בקנין זה הוא 'בקבלת היסורים'. לא נאמר 'ביסורים', אלא 'בקבלת היסורים', ולכאורה היאך אפשר לקבל יסורים? את היסורים נותנים לאדם משמים, בין אם ירצה ובין אם לא, וגם אם לא יקח את היסורים - הם יבואו אליו מאליהם... ובאמת ודאי שהאדם לא מקבל את היסורים, אלא נותנים לו אותם. כל מה שנאמר כאן 'בקבלת היסורים' הכוונה היא רק לצורת הקבלה. התורה לא נקנית 'ביסורים' דוקא, אלא היא תלויה בצורה שבה האדם מקבל את היסורים - האם הוא מבין את המשמעות העומדת מאחוריהם ו'מקבל' אותם בלבב שלם, או שהוא חלילה מבעט ביסורים ואומר אי אפשר.

'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה', ואמרו בגמ' בברכות (ס', ב') 'דלא נצרכא אלא לקבלינהו בשמחה'. כאשר האדם מקבל את היסורים ב'שמחה', אז יש כאן את צורת 'קבלת היסורים', שמזכה אותו לקנות את קנין התורה. וכמובן שעומק רב טמון בדברים, מדוע צורת הקבלה היא תנאי לזכות שיש ביסורים, ומדוע היא נוגעת לקניני התורה.

לבירור הענין יש להבין קודם כל את שורש המושג 'יסורים'. מה הם יסורים? איזו מטרה יש בהם, למא מה נועדו, ובעבור מה הם טובים? התשובה לדבר היא תשובה רחבה, שאי אפשר להשיג אפילו את מקצה קצתה. כל המעיין בדברי חז"ל יראה שה'יסורים' הם אחד מהענינים הכבירים שאין להם סוף, והם כוללים בתוכם כמה וכמה בחינות ומשמעויות. אנו כאן לא נעמוד אלא על חלק מיסודי הדברים, לגעת בעיקרי הענין כפי שמתבאר בארוכה לכל אורך התורה, ואין בזה אלא כדי לתת לחכם ויחכם עוד.

יסורים של כפרה ויסורים של זיכרון:

הבחינה האחת שיש ביסורים היא בחינת הכפרה. אחת מסגולותיו של עם ישראל הוא חיי הצער שהם עוברים בעולם הזה, בכדי לזכות לעולם שכולו טוב. "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" (עמוס ג', ב'), "אמר הקב"ה, אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זרועותם לעולם הבא" (גמ' עבודה זרה ד', א'). דוקא כאשר האדם עובר את היסורים בעולם הזה הוא לא מקבל את עונש העוונות לעתיד לבוא, ויש כאן משום חסדיו המרובים של הקב"ה, שתמורת העונש הנצחי בעולם העליון הוא ממיר את היסורים ליסורים הקלים של העולם החולף.

ובגמרא בקידושין (מ', ב') אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, "למה צדיקים נמשלים בעולם הזה, לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, נקצץ נופו כולו עומד במקום טהרה, כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שירשו העולם הבא וכו', ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טומאה וכו', כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה" וכו'.

זוהי הבחינה הראשונה שכלולה ביסורים, שהיא מכשירה את האדם להגיע לעולם האמת נקי בלי חטא, ולזכות לרב טוב הצפון לצדיקים. אולם מלבד זאת כלולה בתוך בחינה זו עוד בחינה אחרת, גדולה לאין שיעור, שהיא עיקר תכלית היסורים: לזכך את האדם ולטהר את עצם

אלא הם הדרך היחידה להגיע אל הטוב האמיתי, וכאשר האדם שומע את קולם של היסורים - עליו להבחין בקריאה שנשלחת אליו ממרום: אני אוהב אותך, אכפת לי ממך, ולכן אני רוצה שתהיה קרוב אלי במחיצתי. אילו אף אחד לא היה קורא לו, הרי לא היה גרוע ממנו, כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב.

לפני שנים אחדות ביקרתי ידיד נעורים בבית החולים. הוא היה אז במצב קשה, מוקף בצינורות ובמכשירים, והנה אני רואה אותו פונה הצידה, שולח את ידו, ומכניס לפיו סיגריה אחר סיגריה... כנראה שתמיהתי היתה ניכרת על פניו, כיון שהוא מיד נפנה ואמר לי: אוי לי שראיתי בכך. אילו היה מדובר לפני תקופה, ודאי שהייתי שומר על עצמי. אבל אני לא ידעתי מה מצבי. כעת מאוחר מדי, ואם כן כבר אין לי מה להפסיד... ואכן לא עברו ימים מועטים עד שאותו ידיד הסתלק לבית עולמו.

האם יש לך תחושה קשה מזו? 'אין לי כבר מה להפסיד'... כשאין לאדם מה להפסיד - הוא יכול לעשות ככל העולה על רוחו, ואין באמת סיבה שתעצור אותו. כל מה שעוצרים את האדם, מאותתים לו ומעוררים אותו, זה רק כשיש לו מה להפסיד... יש לו מה להפסיד, ויש את אביו שבשמים שלא רוצה שיפסיד. באהבתו ובחמלתו הוא דואג לו, מכון אותו, ומונע אותו ממה שהוא רוצה למנוע אותו. היש חין מתוק מזה?

'לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה':

אלא שמן הצד השני ודאי שאנו מבקשים להנצל מהיסורים, ושלא 'יביאנו הקב"ה לידי נסיון'. 'קבלת היסורים' אינה דורשת מהאדם להיות כבשר המת שאינו מרגיש, ולא לכאוב בכאבים שבאים עליו. אדרבה ואדרבה, מי שאינו חש בכאב, ומקבל את הכל כמזון מאליו, "הרי זו דרך אכזריות" שגורמת לו להתרחק עוד יותר ולאבד את תכלית היסורים, כעין לשונו של הרמב"ם בהלכות תעניות (פ"א ה"ג).

על איוב ששתק בעצת פרעה אמרו חז"ל שנידון ביסורים (סוטה י"א, א'), וביארו בזה בשם הגרי"ז מה מידה כנגד מידה יש בזה (הובא בחידושי שם), משום שאיוב שתק מפני שחשב שבכל מקרה דבריו לא יועילו, ואם כן בשביל מה יש לו לדבר. אך על כך הביאו עליו את היסורים, להראות לו שכשכואב צועקים... הרי מה עוזר לצעוק, וכי הצעקות עוזרות במשהו להקל על היסורים? אלא כשכואב צועקים, גם אם הצעקות לא מועילות במאומה...

כאשר האדם מקבל את שליחותם של היסורים, אל לו להמשיך ולומר שלום עלי נפשי. אמנם היסורים הם דבר טוב, אך זה עצמו מחייב שהוא יכיר בכאב, יתאבל וידום, ומתוך הכאב יתרומם לברך על הרעה. כי 'קבלת היסורים', כאמור, אינה התעלמות, אלא כלשון הגמרא בסוף מסכת ברכות (ס"ב, א') - "שתיקוּתא ומיבעי רחמי", שהאדם מקבל באהבה את מה שנגזר עליו מתוך הכרה בגודל הטובה שיש בכאב, אבל מיד מבקש רחמים להנצל ממנו. הוא צועק, ולכן הוא מתעורר...

עומק הדברים הוא מינייה וביה: אם האדם לא כואב את היסורים, נמצא שהיסורים מהפכים את מטרותם. היסורים באים דוקא 'לייסר', לנער את האדם ולהוכיח לו שהחיים הגשמיים אינם החיים האמיתיים, וכל עוד האדם לא 'מתייסר', אלא מרגיש בדיוק כמו לפני כן, התברר שהיסורים רק העמיקו לו את האחיזה בתוך העולם החולף... הוא שקוע כל כך בתוך החומר, עד שאפילו היסורים לא מצליחים להוציא אותו מכבדות ליבו... דוקא כאשר הוא מבין את קושי היסורים, נרתע מהם במידה מסויימת ולא חפץ בהם מצד טבעו האנושי, אז יש כאן משום 'יסורים' שמרוממים אותו למעלה למשכיל. אמנם תחילתן מר, אולם הוא יודע לקבל אותם בשמחה שלמה ולהכיר בגודל האהבה השלוחה אליו ממרום.

מצטער בעולם שאינו של:

על כל הדברים האמורים יש להוסיף עוד במאמר המוסגר, שלא כל היסורים שפוקדים את האדם מוכרחים להיות 'יסורים' כמו שהם מצטיירים במוחו... יש את היסורים שנשלחים משמים, אבל יש את היסורים שהאדם מביא על עצמו - מתוך מחשבת טעות שרק מוסיפה יסורים על יסוריו, והיא לא נכללת בכלל ה'יסורים' האמורים עד כאן...

מטעם זה, ומטעם כל הטעמים הקודמים, פשוט וברור ש'יסורים' אין הכוונה דוקא ליסורים גדולים של גוף ונפש, נגעים וחלאים רעים רח"ל. גם כאב קטן או הפסד קל יכולים לשמש כ'יסורים', אם מצד שהם מזככים את האדם, ואם מצד שהם נותנים לו תזכורת קטנה, כעין מצפן ותמרור דרך. "עד היכן תכלית יסורין... אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלוש ועלו בידו שתיים..." (ערכין ט"ז, ב'), כיון שכל קריאה וקריאה, ולו הקלה שבקלות, אף היא נכללת בכלל 'יסורים' שלא נותנים לאדם לשקוע בהבלי החומר.

ואכן, כמו שאמרו שם בגמרא, וכיוצא בזה בעוד מקומות, "כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו", משום שלא יתכנו חיים של עידונים שאין בהם מאומה. האדם מחוייב להתעורר כל הזמן ולדעת את אפסיות העולם. לא מוכרח שהוא יתיישר ביסורים של צער ח"ו, אבל כן מוכרח שהוא לא ישכב על זרי הדפנה וכאילו יקבל את עולמו.

יסורים של מלחמה:

בענין זה אנו מובאים לעוד בחינה רביעית, שאינה שייכת דוקא ל'יסורים' מצד עצמם, אך פעמים רבות שהיא נכללת במטרת היסורים. הרי כאמור, האדם לא נברא בשביל לחיות חיי מנוחה. אדם לעמל יולד, וכל עיקר מציאותו בעולם הזה היא רק לעבוד ולעמוד בנסיון. ומה הם נסיונות? הנסיונות הם קשיים, והקשיים מתבטאים לעיתים בדמות מה שנראה כ'יסורים'. אם היו לאדם חיים של טובה שלמה בעולם הזה, בלי שום קושי ושום צער, לא זו בלבד שהיה מאבד את טובתו של היסורים, אלא היה מאבד את כל עיקר תכליתו עלי אדמות - לעבוד ולעמול.

מקדמות דנא כבר הבאנו את המשפט שאמור מרן החזון איש, כאשר בא אליו יהודי וביקש שהוא לא מסוגל יותר, רצונו הוא שהקב"ה יקח ממנו את היצר הרע... השיב לו החזון איש בשאלה: האם בגלל שקשה לך, לכן אתה רוצה למות?... אין מטרה לאדם בעולם מלבד הקושי והנסיונות, שתמורתם הוא יזכה למקום המנוחה האמיתי בעולם הבא. 'רצונך שלא למות, מות עד שלא תמות...' (שערי תשובה ב', י"ז). כל השכר נקבע אך ורק לפי גודל העבודה, ולפום צערא אגרא. אין דרך אחרת ליזכות מאשר להכין את הצידה לדרך.

על כן, כאשר פוקדים את האדם טרדות מטרדות שונות, קשיים של גוף וקשיים של נפש, עוד לפני ה'יסורים' שיש בהם - עליו לדעת שכך היא עצם צורתן של החיים. כל מהלך החיים הוא מלחמה אחת גדולה שלא פוסקת לרגע. אמנם המלחמה יכולה להיות בצורה של טוב, עם נסיון השלום והעושר, אך היא תמיד כוללת בתוכה שני צדדים, 'עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור'. אין שלב בחיים שבו המלחמה עוצרת, ואין נסיון או כאב שאינו חלק מהמערכה - האם האדם ישנס מתננים, יתגבר וינצח, או שחלילה ישאר מאחור. כל קושי קל הוא עוד מערכה בפני עצמה, שנותנת לאדם את כל המטרה בחייו, ואם לא - למה לו חיים.

'את אשר יאהב ה' יוכיח':

המסקנה העולה מכל הדברים יוצאת מאליה, וכפי המופיע בעוד אין ספור ממאמרי חז"ל: היסורים הם הדבר הטוב ביותר שיכול האדם לקבל, ואדרבה, אם אין לאדם יסורים - הרי הוא ככלי שאין חפץ בו. "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה" (משלי ג', י"ב), וגודל היסורים הם לפי גודל האהבה שאוהב הקב"ה את בניו. "מי גרם לבן שיתרצה לאב - הוי אומר אלו יסוריו". ככל שהקב"ה יותר חפץ באדם הוא 'מדכאו ביסורים', והכל בכדי להחזיק את האדם קרוב אליו, לטהרו ולצרפו, ולא להניח לו להתרחק במחשכי ארץ. "ואנוכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותי, ולא ידעו כי רפאתים, בחבלי אדם אמשכם בעבותות אבהם..." (הושע י"א, ג' - ד').

לאיזה רופא אכפת יותר מהחולה, האם לרופא שרק נותן את התרופה או לרופא שמזהיר את החולה ממה שעלול לבוא עליו? כתב רש"י בתחילת פרשת אחרי מות (ויקרא ט"ז, א') שהשני מזרז יותר מהראשון... אולי יתכן שכאשר החולה ישמע את הקללות הוא יוריק את פניו ויאמר 'מי יוכל לעמוד באלו', אבל זו כל תכלית היסורים - שהם 'מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפני' (רש"י דברים כ"ט, י"ב). היסורים אינם רק אזהרה,

כשאמרו לנו חז"ל לקבל את היסורים, הכוונה היא לקבל את היסורים עצמם. אין כל כוונה שהאדם יתיישר עוד יותר ביסורי הנפש ויכפיל את סאת יסוריו.

אינני יודע כמה פעמים שמעתי זאת מפי צעירים, אך בודאי שזו המחשבה שעוברת בלב כל אחד ואחד: אני הוא האומלל הגדול ביותר עלי אדמות... אין כמעט אדם שלא חושב שהיסורים שלו הם הגדולים ביותר, ושאינו בנמצא עוד אדם מסכן יותר שעבר קשיים גדולים יותר... כל ההרגשות האלו וכיוצא בהן מהוות את עיקר הקושי שעוצר את האדם ולא נותן לו להתקדם הלאה. במקום להתמקד בתפקיד המוטל עליו, הוא כובל את עצמו ביסורי הנפש ומנמיך את רוחו פי כמה וכמה.

מלבד ה'רעות' עצמן, יש את ה'צרות' - שהם מועקת הנפש שהאדם מוסיף לעצמו, כמו שביאר בעל האבי עזרי בספרו. כאשר הוא מכיר באמת האמיתית - 'על כי אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה' (דברים ל"א, י"ז), כבר אין לו עוד 'רעות רבות וצרות', כמו שנאמר בתחילת הפסוק, אלא רק 'רעות'... הוא יודע שכל ה'צרות' הן רק דמיונות שאינן קשורות למציאות. ובאמת, בדרך כלל, עיקר הרגשות של 'צרות' מגיעות בעקבות במדד שהאדם מודד את עצמו ביחס לסביבתו. לכולם טוב, לכולם נח, ורק אני האומלל שלא חי כמו כולם... כולם נחים בשלוה ואני לא, או אפילו כולם חיים ואני לא... הרחבנו בענין כבר בארוכה במסכת אבות (ראה שם בספר ועד ליל שבת פ"ב משנה ט', פ"ב משנה ט"ו, פ"ד משנה י"א ועוד), ועל כל פנים זה ודאי, שהדבר הפשוט שהאדם אינו יודע, שגם אותו אחד שלצידו מרגיש בדיוק את אותה הרגשה...

כאשר האדם מתבוסס בתוך אותן רגשות, שאין אדם אומלל ממנו, עליו להחדיר לעצמו את האמת הברורה: אין אדם שקשה לו יותר מאשר לאדם אחר. אמנם יתכן שיהיו הבדלים במהות היסורים, אבל מצד התנהלות החיים, ומצד הקושי הנפשי - אין שום הבדל בין איש לרעהו. לכל אחד שולח הקב"ה יסורים בדיוק במידה שמתאימה לו, בכמות שהוא יכול לסבול וברמה שהוא יכול להכיל, ואם יש לו כאלו יסורים - בהכרח שצורת חייו התקינה, השלוה והטובה יכולה להיות בדיוק בצורה הזו... אין לו שום יכולת להרגיש פחות מאשר כל אדם.

אותה תחושת מסכנות שיש לעני כשהוא מאבד מטבע קטן, שוות ערך במדויק לתחושה שיש לעשיר כשהוא מאבד הון עתק, כמו שכתב מן בעל הקהילות יעקב, ובאופן היחסי אין כל חילוק בין זה לזה. רמת האושר שווה אצל שניהם ושלוות הנפש יכולה להיות שווה אצל שניהם, והחילוק היחיד תלוי רק במה שהאדם יוצר אצל עצמו: האם הוא בכל זאת מרגיש נחות דרגא, שהחיים משום מה לא מצליחים לו, או שהוא מודע למציאות הפשוטה - שאין חיים מושלמים יותר מהחלק שנתן לו הבורא.

'אי אפשר לידע התורה אלא אם יקבל עליו יסורין':

על כל פנים, אחרי שנגענו במקצת בעיקרי הדברים, מה מהותן של היסורים, נוכל להבין מדוע היסורים הם תנאי בלתי נפרד מקניני התורה. "שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל" אמרו בגמרא בבבכות (ה'), (א'), "וכלן לא נתנן אלא על ידי יסורים, אלו הן: תורה וארץ ישראל והעולם הבא". אם כן מפורש לפנינו, שהדרך לקבל את התורה מוכרחת לעבור באמצעות היסורים.

עוד מצינו במדרש רבה פרשת אמור (פ"ל ס' ב'), שאמר דוד לפני הקב"ה, "תודיעני אורח חיים, תודיעני באיזה פילון מפולש לחיי העולם הבא" - באיזה מבוי ישר עלי לעבור כדי לזכות לחיי העולם הבא? "אמר הקב"ה לדוד, אם חיים אתה צריך - יסורין אתה צריך, כדכתיב (משלי ו', כ"ג) ודרך חיים תוכחת מוסר".

הוא אומר, שאדם שרוצה חיים, רוצה לקנות את התורה ורוצה לקנות את העולם הבא - צריך לרצות את היסורים. 'אם חיים אתה צריך, יסורים אתה צריך'... זוהי הדרך ואין בלתה לעבור ב'פילון המפולש', שיבטיח את מקומו של האדם תחת כנפי השכינה. מדוע רק היסורים מזכים את האדם לכל ההשגות העליונות של קרבת אלוקים?

לפי מה שנתבאר הדברים מבוארים מצד עצמם: עיקר תכליתם של היסורים היא לזכר את האדם, לטהר את נשמתו מגופו ולהגביר את חלק המלאך שבתוכו. כל עוד והוא מחובר אל הטמא, אין לו דרך לזכות לחיי נשמות. עליו להתייסר קודם כל ביסורים שיכפיפו את קומת הגוף, ואז מיד יזמן לו ה'פילון המפולש' - שיפתח בפניו את כל השערים, לקנות את חכמת השמיים ולעלות למעלה בשער לה'.

בעוד שהרשעים מתייסרים יסורים איומים בשעת מיתתם, כמתואר בגמרא בשבת (קנ"א, ב'), הצדיקים זוכים למיתת נשיקה, שהיא קלה 'כמשחל בינינא מחלבה' - כמו משיכת השערה מהחלב (עי' מו"ק כ"ח, א'). ובמסכת אבות כבר הבאנו את מה ששמעתי מאחי שליט"א (ראה שם פ"ג משנה כ"ב), שהכל תלוי כמה הנשמה דבוקה אל הגוף. אצל הרשעים, הנפש מחוברת בחדא מחתא יחד עם הבשר, "וכמה קשה המות למי שלא הפריד תאות העולם מנפשו עד אשר יפרידה המות" (שערי תשובה שם). מה שאין כן אצל הצדיקים, הנשמה כבר עומדת נפרדת, ולא שייכת אל החומר. לכן אין צורך ביסורים גדולים. די למשוך את הנשמה, והנה היא כבר יוצאת מאליה...

מטעם זה פשוט מדוע היסורים הם התנאי לקנות את התורה. "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", אומר הפסוק, ומה כתוב אחריו? "אשרי אדם מצא חכמה" (עיין שם בפ' ראשון לציון לבעל האוה"ח הק'). מאותו טעם שהיסורים הם הדרך לזכות לעולם הבא, לכן הם גם הדרך לזכות אל התורה. התורה היא חכמה ה', שלא שייכת אל הבשר. ככל שהאדם יותר מנותק מהחומר, מופרש מהבלי העולם ומובדל מעניני הגוף - כך הוא זוכה יותר לחכמתה של הנשמה.

וכך כתב הגר"א במפורש, על הפסוק "אוהב מוסר אוהב דעת" (משלי י"ב, א'): "כי אין התורה ניתנת אלא על ידי יסורין, כמו שאמרו חז"ל ג' מתנות טובות וכו', ולכן אי אפשר לידע התורה אלא אם יקבל עליו יסורין"...

'אשרי אנוש שיסוריו בתורה':

היסורים מזככים את הנשמה, והנשמה קונה את התורה. חוזרת התורה ומזככת עוד את הנשמה, ושוב יכולה הנשמה לקנות עוד את התורה, וכך חוזר והולך וסובב חלילה... אין לך זיכרון גדול יותר מאשר היסורים, שימכתתם את הגוף ומקטינים את גודלו, ואין לך זיכרון גדול יותר מאשר התורה, שמחברת את האדם ישירות למאמרו פיו ית'. לכן, מצד אחד, 'אי אפשר לידע התורה אלא אם יקבל עליו יסורין' - מתוך הדרגה של 'לקבולינהו בשמחה', שמכירה ברוממותן של היסורים. אולם מצד שני, אחרי שמקבל האדם על עצמו עול תורה, שוב הוא אינו זקוק לשום יסורין. התורה עצמה מרוממת את נפשו ומעלה אותו ממדרגה למדרגה.

"אין לך אדם בלא יסורים", אומר המדרש בפרשת מקץ (ב"ר צ"ב), שכן כאמור, אין דרך לעבור את עולם החומר מבלי לזכות לטובת היסורים. אולם ממשיך המדרש ומסיים - "אשריו לאדם שיסורים באים עליו מן התורה, שנאמר ומתורתך תלמדנו"... התורה עצמה יכולה לשמש תחליף ל'יסורים', ולהמיר את אותה טובה של צער בטובה כפולה ומכופלת - הטובה השלמה של 'אשריך בעולם הזה'. וכן אמרו שם בתנחומא (ס"י ט"ז); "אין אדם בעולם שאינו בא לידי יסורין, הוא אדם חושש בעינו אינו יכול לישן, בשינו אינו יכול לישן, אלא ער כל הלילה, ואדם ער כל הלילה יגיע בתורה. זה ער וזה ער, הוא אשרי אנוש שיסוריו בתורה"...

האדם הוא הקובע לעצמו אלו יסורים יבואו עליו, וממה הוא לא יוכל לישן... האם מכאב עיניים ושיניים, או שמא מתענוג רוחני עליון של עסק התורה. היסורים מוכרחים לבוא, כדי לקדש את נשמתו ולהשלים את מטרותו, אבל יכולה התורה להעלות אותו עוד ולהביא את שניהם בבאים כאחד. 'ומשני פנים תגן עליו התורה מן היסורים: האחת - כי אמרו רבותינו זכרונם לברכה תלמוד תורה כנגד כולם, והשנית - כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה, ואשר תידד שנתו מעיניו יעלה במקום יסורים' (שערי תשובה ד', י"א, ועיין בברכת פרץ להבינו בעל הקהילות יעקב שהרחיב בענין זה שם בפרשת מקץ). שהלא כן הוא אומר: "אשרי הגבר אשר תיסרנו קה, ומתורתך תלמדנו".

מידת הזכיה כמידת השאיפה

(שיחת של"ס)

בעירך גדול ממך אף אם אין בדור ההוא כמותך תראה עצמך כאלו בדור חכמי התלמוד ואתה עמיהם במקום אחד, גם כי תשיג למעלתם תחשוב כי אם אתה עומד עם הנביאים עד משה רבינו ע"ה ומתי תשיג למעלתם ולחכמתם, ובזה לא תתגרש לעולם מללמוד ובכל יום ויום התקן במדותיך כי תוסיף על חכמתך ותהיה כמעין הנובע".

ולכא' יש להבין במאי עסקינן, אם באדם כזה העוסק בתורה לשמה מה נצרך שיחשוב כאילו הוא בדור קודם וכו', הא בלא"ה לכא' הוא עושה ככל יכולתו, ואם באדם שאינו עוסק בתורה לשמה מה יעזור שנאמר לו לחשוב על ימים מקדם, הן תאוות הכבוד וכדו' שמניעה אותו אינה בימים ההם אלא בזמן הזה.

וכיוצא בזה צ"ב אהא דאשכחן בירושלמי, דהנה ידוע מבבלי עירובין (יג): "אמר רבי האי דמחדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה ואילו חזיתיה מקמיה הוה מחדנא טפי", אך בארוכה יש כן בירושלמי ביצה (ה', ב'), "רבי הוה מסב לר"ש בריה והוון מטפחין לאחוריידיהון בשובתא, עבר ר"מ ושמע קלהון, אמר רבוינינו הותרה השבת, שמע ר' קליה אמר מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך ביתינו ואית דאמרי הכין אמר מי הוא זה שבא לצנענינו בתוך ביתינו, שמע ר"מ קליה וערק, נפקין פריי בתריה מפרי (- יצאו עבדי רבי אחריו במרוצה), אפרח רוחא פיקייליה מעל קדליה דר"מ (- הפריחה הרוח את הסודר מעל עורפו של ר"מ), אודיק ר' מן כוותא (- השקיף רבי מן החלון) וחמא קדליה דר"מ מן אחוריו, אמר לא זכית אנא לאורייתא אלא בגין דחמי קדליה דר"מ מן אחוריו".

ואם כי אין לנו מושג מה ראה רבי באור המאיר אחוריו של ר"מ, אך יש להבין זה שאמר שלא זכי לאורייתא אלא בגין דחמי לדא, וכי יכל רבי לדרוש מעצמו יתר ממה שעשה עד כעת שעל זה אמר שמעתה זכה יותר לתורה, הלא יגע בעשר אצבעותיו בתורה ולא נהנה בהם כמלא אצבע קטנה (כתובות קד).

והמבואר שאמנם גם קודם עשה רבי ועושה כל העוסק בתורה לשמה ככל יכולתו, אך כאשר גוברת השאיפה בלב האדם והוא רואה כמה ניתן להשיג עוד יותר, גם יכולותיו מתגברות עוד יותר בהתאם למידת השאיפה. וכאשר ראה רבי או רואה כל גדול בדורו שהדרגות העלינויות גבוהות עוד יותר והוא מכיר בגודל מה שניתן להגיע אליו, גם מה שעשה עד כען לא נחשב בעיניו לעומת מה שהוא רוצה ויכול להשיג מעתה, ובידו לזכות ולהשיג עוד ועוד עד רום שמיים.

וכן הוא גם אנן בדידן, יש דברים שנראים לנו כלמעלה מהשגתנו, אך אם נכיר במה שאנו שואפים אליו ונדע בדיוק לאן אנו יכולים ולאן אנו חותרים להגיע, יפתחו לפנינו כל השערים ואין דבר שיהיה מנוע מאיתנו. די להביט ולראות ימין אל אותם מבינינו שכן זכו כדי להכיר במטרה, וכך לשאוף וממילא לזכות עדיה.

בפרשה אנו מוצאים את ענין 'למה נגרע', שהאנשים הטמאים לנפש אדם אמרו אל משה למה נגרע מלהקריב את קרבן ה', וכן יש גם לקמן פר' פנחס גבי בנות צלפחד שאמרו למה נגרע מלהיות לנו חלק ונחלה.

וברש"י כתב: "וראויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהם, שמגלגלין זכות על ידי זכאי" (וכע"ז כתב לגבי בנות צלפחד להלן כ"ז). ומבואר שזכו אותם אנשים לזכות נשגבה שלא מצינו כמותה, שתכתב הפרשה על ידם (וברור שאין הכוונה שהפרשה לא נאמרה על ידי משה, הן כל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו ע"ה, אלא הכוונה לסיבה שמחמתה נאמרה הפרשה, שזכו אלו שתאמר על ידיהם ומחמתם).

אך לכא' יש להבין בעיקר הדבר מה טענה היא זו, הרי הלכה פסוקה היא שבמקרים כאלו אין את דיני התורה, וכי רצו האנשים ובנות צלפחד לחדש להם דין חדש. כל הגרעותא קיימת רק כאשר אמור להגיע להם משהו ולבסוף הוא אינו מגיע, אך כאן מה מגיע להם. ואדרבה, מאי שנא מקרח שטען שגם הוא חושק בכהונה ועל כך השיב לו מלכו של עולם (במד"ר שם י"ח, ז') גבולות חלק הקב"ה בעולמו, ולא היתה לו רשות לעלות וליראות יותר מכפי הראוי לו.

ועל כרחק המבואר בזה שעצם השאיפה היא סיבה לזכות על ידה, שכאשר האדם אינו מוותר וחושק להגיע למעלה למעלה זהו עצמו סיבה וזכות שבאמת יגיע, וכאשר האנשים הטמאים ובנות צלפחד לא יכלו לוותר על הזכות ליגש הלוים עצם השאיפה הביאתם לזכות במה שהשתוקקו אליו, ותורה חדשה ניתנה להם מן השמיים.

והנה גבי משה רבינו מצינו במדרש בפרשתן שנתקשה במעשה המנורה והראה לו הקב"ה מנורה של אש ואעפ"כ נתקשה בעשייתה עד שעשאה על ידי השלכת הככר לאור, ולכא' אם גם לאחר שהראהו השי"ת המנורה באש נתקשה מה היה הענין להראותה לו, הרי בלא"ה עשייתה לבסוף לא היתה מחמת ראייתה.

ולכא' יסוד על יסוד נגלה לנו כאן, שכדי לשאוף ולזכות על ידי השאיפה יש לדעת במדויק מהי המטרה ולהיכן ניתן להגיע, וכאשר האדם יודע אל נכון למה הוא שואף ולהיכן הוא נכסף כך השאיפה תוכל לזכותו כאמור לכבוש את היעד, ולפיקך משה שרצה להחכים במעשה המנורה (וכמב' ברמב"ן שלא היה זה מעשה ותו לא אלא חכמה נעלמה וזה מה שנתקשה משה) הראהו הקב"ה מנורה של אש, שיידע לאיזו חכמה הוא מסוגל ומיועד להגיע, וכך בסופו של דבר תוכל השאיפה הלז לעשות את המנורה בפועל.

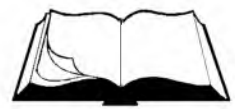
ואמתני' דבמקום שאין אנשים השתדל להיות איש (אבות ב', ה') כתב ריו"נ, "ועוד נוכל לפרש במקום שאין אנשים גדולים ממך בחכמה השתדל להיות איש, ואל תמנע מלהחכים אף על פי שלא תמצא חכם

ס"ת שרזי בצער

הציבור נקרא להמשיך להעתיר בתפילה ובתחנונים ולהרבות בלימוד התורה
לרפואת השלימה של רבינו מרן רה"י הגאון הגדול ר' ישראל בונם בן חיה רויזא' שליט"א בתושח"י
והן קל כביר לא ימואס תפילת רבים.

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 556

סיון תשפ"ה

שאלות המצוות וביאורי תפילה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

חטוף הנמצא בעזה, האם מותר לצלצל לדעת מתי שבת

א. שאלה: יהודי הנמצא חטוף בעזה ולא יודע מתי שבת, ומותר לו לבשל את המינימום לצורך אותו יום בלבד, (כמבואר בשו"ע סי' שד"מ סעיף א') בענין ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת, ע"י שם, האם מותר לצלצל בטלפון לישראל כדי לשאול מתי שבת, שע"י יחסוך לעצמו מלחלל שבת בודאי פעם אחת בשבוע?

תשובה:

א. כתב ב"ספר חסידים" (ס' תתתר"נ) דאיתא בגמרא (סנהדרין ס"ה): הנשאל באוב בזכרו בשבת אינו עולה, ע"י שם. וא"כ אם יעלה בעל אוב ידע אם היום חול או שבת, אבל מי שנמצא במקום שלא יודע מתי שבת אסור לעשות כן, ע"י שם, הרי מבואר שאסור לעבור בלאו כדי להציל עצמו מהיתר של פיקוח נפש, ולא אמרינן בזה הקל הקל תחילה.

ב. והטעם בזה, כמו שמצינו בספר "פרשת דרכים" (דרוש י"ט), מי שיש לו לאכול תרומה משום פיקוח נפש, שהוא איסור מיתה, אסור לבטל ברוב של חולין משום אכילת תרומה, דרך אכילתו הותרה לצורך פיקוח נפש, משא"כ לבטל תרומה אסור משום "משמרת", ואין בזה לצורך חיות החולה כלל, רק כדי להציל מאיסור חמור, ולכן לא הותר לו (ע"י ספר "חדר הוריתי" להגרי"א גניחובסקי זצ"ל ח"ב סי' י"א).

ג. כעין זה מבואר בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ח תש"ק קצ"ג סי"ק ב') אם קראו לאחד להציל נפש, והקדימוהו אחרים, וכבר אין צורך שיבוא, אסור לעבור על איסור דרבנן כדי להודיעו שלא יבוא, אף שהוא מחלל שבת כמה פעמים באיסור דאורייתא, ואין בזה צורך לפיקוח נפש, וכן דעת הגר"ש אויערבאך זצ"ל ("נשמת אברהם" ח"א סי' ש"ח סי"ק א'), ומוסיף שעכ"פ אם נמצא עכו"ם במקום מוטב שידוע למציל שלא יבוא.

ד. לפ"י בנד"ד, החטוף הנמצא בעזה אין לו היתר לצלצל ולברר מתי שבת היות שאין לזה פיקוח נפש ואולי היום הוא שבת וימשיך לבשל את המינימום לצורך כל יום, ועכ"פ אם יש לו גוי יכול לברר דרכו, ואכתי יל"ע בזה (ויש לדון אם זה סוג טלפון שאין עליו שום כתיבת מספרים, ד"א שיש בזה רק איסור דרבנן).

תשלום חוב לפני הזמן (הוספה לגליון 546)

א. שאלה: ראובן לקח הלוואה על סכום 3,000 ₪ והמלווה מבקש שראובן יחזיר 1,000 ₪ לפני הזמן, וכנגד זה את היתרה ישלם חודש מאוחר יותר מהזמן שנקבע, האם יש בזה משום רבית?

תשובה: אם קונה חפץ, ומקדים התשלום לפני הקניה אסור להויל כנגד זה משום הקדמת מעות אלו נחשב להלוואה, ואסור להטיב כנגד זה משום רבית. אולם כשמקדים תשלום של פירעון חוב, לא נעשתה כאן שום הלוואה, ואין בזה משום רבית.

אולם י"א שכאשר מבקש מהמלווה שארווה לו זמן, זה כמו הלוואה חדשה ואסור לקצוץ כנגד זה שום טובה, והרי מבואר בגמרא (מכות ג'). שגם להקדים פירעון שווה כסף, ולכן יש בזה חשש של רבית קצוצה.

תוספת תשלום

א. שאלה: נתינת 'טיפ' לנהג מונית או למלמד פרטי, האם יש בזה חשש איסור רבית?

תשובה:

א. איסור רבית הוא רק כשכבר היה לו חוב, אבל אם אין חוב אין רבית, כאשר נוסע עם מונית, חל עליו חיוב לשלם לנהג רק כשמגיע ליעד, ולכן מותר להוסיף ולתת 'טיפ', ואין בזה איסור רבית.

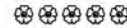
אבל אם אין חיוב לשלם למונית מיד, ומתחייב לשלם למחרת, אם הוא מוסיף על התשלום, יש בזה איסור רבית.

ב. כמו כן אם קונה בקבוק מחברו ומשלם יותר משווי, גם בזה אין איסור רבית כיון שמשלם מיד, אולם אם משלם למחרת, יש בזה איסור רבית אם מוסיף לו כסף.

ג. וכן, השואל 'רב-קו' מחברו כדי לשלם על הנסיעה, אם משלם לו מיד מותר לשלם יותר, היות שאין כאן חוב אלא תשלום, ולא שייך בו איסור רבית.

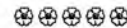
לע"נ

הרב גרשון מאיר בן ר' שלמה אינגבר ז"ל
נלב"ע ט"ז בניסן תשפ"ה

לע"נ

מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

ברכת "מעין ג'" במקום "בורא נפשות"

א. שאלה: שני חברים ישבו יחד ואכלו מיני פירות כגון תפוזים ותפוחים, ושניהם טעו ובירכו ברכה אחרונה "מעין ג'", האחד בנוסח "על העץ ועל פרי העץ", והשני בנוסח "על המחיה ועל הכלכלה", האם יצאו בדיעבד?

תשובה: כשאוכלים פירות סתם (שלא ממין שבעה) הברכה האחרונה היא "בורא נפשות", ואם בדיעבד בירך "על העץ ועל פרי העץ", יצא כיון שסו"ס יש עליו שם פרי העץ (משנ"ב סי' ר"ז סי"ק א').

אולם מי שסיים את הברכה "על המחיה ועל הכלכלה" לא יצא בדיעבד, אע"פ שלענין ברכה ראשונה, אם היה מברך עליהם "בורא מיני מזונות" היה יוצא בזה ("ביאור הלכה" סי' קס"ז סעיף י' ד"ה במקום), לענין ברכה אחרונה ברכת "על המחיה" אינה פוטרת "בורא נפשות" (משנ"ב סי' ר"ח סי"ק ב') והטעם כי אע"פ שכל דבר נחשב מזין, אבל אינם סועדים את הלב כחמשת המינים, ואינם שייכים לברכת "על המחיה" ("לבוש" סעיף י"ג).

אכל שתי סעודות בשבת ובירך ברכת "רצה" בשניהם

א. שאלה: גמר סעודתו בשבת בבוקר ובירך ברכת המזון והלך להתפלל מנחה, וכשחזר נטל ידיו מיד לסעודה שלישית, ובירך ברכת המזון וזכר ששכח לומר "רצה" גם בסעודה הראשונה וגם בשניה, מה הדין?

תשובה: בסעודה של הבוקר, אמירת "רצה" מעכבת, אבל בסעודה שלישית אמירת "רצה" לא מעכבת, נמצא דאף שכבר יצא בברכת המזון על סעודה שלישית, עדיין חייב לחזור ולברך ברכת המזון על סעודת הבוקר אם זה תוך שיעור זמן עיכול.

לבקש מחברו בשבת להביא לו ספר מעיר אחרת

א. שאלה: פגש בשבת את חברו שסיפר לו שלמחר נוסע לעיר אחרת, האם מותר לבקש ממנו להביא לו משם ספר ששכח, או היות שאסור לטלטלו משם לכאן בשבת יש בזה איסור משום "ודבר דברי"?

תשובה: היות שאם היו בתים כל הדרך וגם היו מחיצות כל הדרך היה מותר להביא את הספר גם בשבת, א"כ לא מוכח מתוך דיבורו ונחשב כ'הרהור' ומותר (משנ"ב סי' ש"ז סי"ק ל"ב).

סל עם מוקצה התלוי ע"ג עגלה

א. שאלה: דבר מוקצה המונח בסל התלוי על עגלת תינוק או מתחתיה, האם העגלה נעשית בסיס לדבר מוקצה?

תשובה: דבר מוקצה המונח בסל שתלוי ע"ג עגלת תינוק או מתחתיה, אף שהסל עצמו נעשה בסיס למוקצה, אין העגלה נעשית בסיס כיון שאין הסל מונח על עיקר העגלה, אך אם הסל מונח בתוך העגלה עצמה, נעשית העגלה בסיס למוקצה ואסור לטלטלה (משנ"ב סי' ש"י סי"ק ל"א, הגרי"ג קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ג פרק ע"ג סו"ק א'), אולם אם יש עוד דברים של היתר בתוך העגלה, ה"ז בסיס להיתר ולאסור ומותר לטלטלו.

מוקצה המונח על שולחו בבית הכנסת או בישיבה

א. שאלה: שולחן או ספסל בבית כנסת שמונח עליהם דבר מוקצה, האם נעשים בסיס לדבר מוקצה ואסור לטלטלם בשבת?

תשובה: חפצים השייכים לציבור, כגון שולחנות וספסלים הנמצאים בבית הכנסת או בישיבה, אין בכוח של יחיד לעשותם בסיס ולאסרם על אחרים (הגר"ג קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ג פרק ע"ג סו"ק א'), וכן אין בחור ישיבה יכול לאסור מדין בסיס אלא מיטתו שהיא מושאלת לו לשימוש, אבל לא כלים שאינם מיוחדים לו, כגון סטנדר (בעל "שבט הלוי" זצ"ל קובץ "מבית לוי" ח"ח עמ' כ"ג).

אמנם דבר הפקר שהניחו עליו דבר מוקצה נעשה בסיס, לפי שאין מי שמעכב אותו מלהיארס ("דעת תורה" סי' ש"י סעיף ד', "חוט שני" שם).

אולם, אם אומר לחברו שישלם עליו ב'רב-קו' ויחזיר לו כסף לאחר שירדו מהאוטובוס, בזה יש כבר איסור רבית, אפילו זה סמוך ונראה, כיון שחל בו חוב זה איסור רבית, ואין להוסיף כלום על שוויו של המוצר ("רבית פנחס").

שאריות מדפי הספרים שנפלים בעת כריכתם

שאלה: כאשר כורכים ספרים עושים בהם חור, מה לעשות עם השאריות שיוצאות מהם?

תשובה: שולי גיליונות של ספר חדש שחותכים כדי ליישרם, או עושים בהם חור לשם כריכה, אם לא למדו בספר אינם טעונים גניזה, אך לכתחילה יש לעטפם לפני שזורקים אותם, אבל אם זה ספר שכבר למדו ממנו, הגיליונות התקדשו בקדושת הספרים (משנ"ב סי' של"ד סי"ק נ, ספר "גנזי קודש" פרק ה' סעיף ד' ופרק ח' סעיף ז' בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל).

נתן מזוזות לבדיקה והחזירם למקומם

שאלה: נתן מזוזות לבדיקה, האם כשמחזיר אותן צריך לחזור ולברך עליהן בעת קביעתן?

א. אם חוזר וקובען באותו יום לא מברך עליהן, וכן יש להיזהר לכתחילה להחזיר אותה מזוזה לאותו מקום ממנו נלקחה כדי לא להיכנס לספק ברכה, שמא במקום אחר צריך לברך עליה מחדש.
ב. אם מזוזה אחת נמצאה פסולה, צריך לברך על המזוזות החדשה שקובע במקומה, ואפילו קובעה באותו יום.
ג. נמצאה מזוזה אחת פסולה ולא זוכר מהיכן נלקחה, יברך על הראשון ולא יפסיק בדיבור עד שקובע את כולן.

מצא כרטיס-ספר בשוק

שאלה: מצא כרטיס-ספר בשוק ללא סימנים, האם מותר לקנות בזה ספר או שמא זה חוב אישי בין החנות לבעל הכרטיס ואסור להשתמש בו?

תשובה: אם מצא צ"ק פתוח אסור לגבותו שזה חוב אישי בין בעל הצ"ק לבין המקבל, ורק אם המקבל מסכים שאחר יגבה בו הר"ז כשלוחו, משא"כ בכרטיס-ספר שמראש הותנה עם בעל החנות שכל מי שיבוא עמו יכול לגבותו, ולכן מותר למוצא הכרטיס-ספר להשתמש בו (הגר"י סילמן שליט"א), וכמובן לפנים משורת הדין אם יש אפשרות יש להכריזו, וכמבואר בשו"ע (ח"מ סי' רנ"ט סעיף ה') לענין מוצא כסף.

הוצאת ילד מהגן באמצע השנה

שאלה: הכניס את ילדו לגן על דעת להשאירו עד סוף השנה (ר"ח אב), ובתחילת חודש תמוז רוצה להוציא את הילד מהגן ולמסרו לגיסותיו, שהן בחופש, כדי לחסוך לעצמו מהתשלום של החודש האחרון, מה הדין?

תשובה: מקובל שאם מוציא ילד מהגן יש להודיע חודש מראש, ולכן בנ"ד לא יכול להוציאו עכשיו מהגן.
אם בכל זאת הוציא את הילד מהגן בר"ח תמוז עדיין צריך לשלם לגן על החודש "כפועל בטל", אמנם היות שבין כך יש עוד ילדים ואין הרבה משמעות כשחסר רק ילד אחד, א"כ תשלום של "כפועל בטל" הוא כמעט כל התשלום.

ברכה על פירעון לפועל

שאלה: המשלם לפועל בסוף עבודתו מקיים מ"ע של "ביומו תתן שכרו" (דברים כ"ד, ט"ו), האם יש לברך ברכה "אשר קדשנו... על מצות ביומו תתן שכרו"?

תשובה: לא תיקנו ברכה במצוה זו היות שזה תלוי בדעת אחרים, שמא בסוף לא ירצה לקבל (שו"ת רשב"א ח"א תשי"ח), ועוד, כל מצוה שיש בה לא תעשה לא תיקנו בה ברכה (ראב"ד "תמים דעים" סי' קע"ט), ובכל זאת בענין כוונה היות שזו מצוה מן התורה (עי' שו"ע סי' ס').
וידוע שה"חפץ חיים" זצ"ל לפני ששילם לבעל העגלה אמר הריני מקיים מ"ע של "ביומו תתן שכרו" ע"כ, ולכן כשמשלם לסנדלר, לחייט, למנקה, או לספר וכד', ידע שמקיים מ"ע ויכוון לשם מצוה דאורייתא.

תשלום משכורת בעשירי בחודש

שאלה: בהרבה מקומות משלמים בעשירי בחודש על העבודה של החודש שעבר, האם מקיים בזה "ביומו תתן שכרו" (דברים כ"ד, ט"ו), או עוברים על "בל תלין"?

תשובה: מצות עשה של "ביומו תתן שכרו" מקיימים רק אם משלמים באותו יום שמסיים לעבוד, ולכן בכל המקומות שמשלמים את השכר בחודש הבא כגון בראשון בחודש או בעשירי בחודש, לא מקיימים מ"ע זו.

אולם אין זה נחשב ביטול עשה, היות שמראש סיכמו שזמן התשלום הוא מאוחר יותר, וכמו כן לא עובר משום "בל תלין" היות שמראש סיכמו על כך (שו"ע ח"מ סי' של"ט סעיף ט', ספר "אהבת חסד" פרק ט' אות ג').

פועל שעבד במשך היום

שאלה: פועל שנשכר למספר שעות ביום כגון אינסטלטור וכד', מתי צריך לשלם לו?

תשובה: אם סיום עבודתו היה במשך היום, חייב לשלם לפני שקיעת החמה, ואם גמר עבודתו בלילה, אף שלא נשכר לכך, יש לבעל הבית זמן לפרוע את שכרו במשך כל הלילה (שו"ע סי' של"ט סעיף ד', ורמ"א שם) דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף (הגר"א שם).

הזמין טכנאי לתיקון מכונת כביסה

שאלה: הזמין טכנאי לתיקון מכונת כביסה, והוא החליף חלק או שניים, האם יש בזה משום "בל תלין"?

תשובה: אם הטכנאי עשה שני חשבונות נפרדים האחד על עלות חלקי החילוף והשני על שכר העבודה, על שכר העבודה בלבד יש "בל תלין", אבל כשמערב את שכר העבודה עם התשלום עבור החלקים ביחד, אין בזה משום "בל תלין" (הגה"ת רע"א על שו"ע ח"מ סי' של"ט סעיף ו', ובקצה"ח סי"ק ג' בשם "תשובות מהר"א ששון" סי' קי"ט, וב"פתחי תשובה" סי"ק ג').

שכר סופר לגבי "בל תלין"

שאלה: האם יש בשכר סופר איסור "בל תלין"?
תשובה: אם בעבודתו נכללו מעות מכר על הנייר והדיו שנתן הסופר, אין בו משום "בל תלין" ("פתחי תשובה" ח"מ סי' של"ט סי"ק ג', וע"ע ספר "מנחת צבי" להרב צבי שפיץ שליט"א ה"ל שכירות פועלים סי' ב').

פועל שגמר מלאכתו בערב שבת

שאלה: פועל שנשכר לעבודה בערב שבת וגמר מלאכתו מבעוד יום, מתי חייב לשלם לו?

תשובה: פועל שנשכר לעבודה בערב שבת וגמר מלאכתו מבעוד יום, אם לא פרע שכרו של הפועל בערב שבת עובר בעשה ולא תעשה, ועדיף לפרוע שכר הפועל אע"פ שלא ישאר לו אוכל לענג את השבת ("ביאור הלכה" סי' רמ"ב ד"ה לכבד, וע"ע שו"ת "שבט הלוי" ח"ז תשי"ר לא"א אות ב' שנשאר בצ"ע).

ויש סוברים שאם בעל הבית כבר קיבל שבת יקנה המעות לפועל בקנין חצר או אגב או אודיתא, בלי לטלטל המעות (ספר "מלכים אמניך" פ"ג אות ט' בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל).
אם גמר הפועל את מלאכתו לאחר שבעל הבית קיבל שבת אפילו מבעוד יום, אינו חייב לומר לחברו להוליך המעות לפועל דדמי לאין לו מעות שאינו עובר דאסור לו לטלטלם (שו"ת "משכנות יעקב" סי' י"ט, הובא בספר "שדי חמד").

ביאורי תפילה

"ודבקנו במצותיך" (ברכות השחר)

שאלה: איך מתדבקים במצוות?
תשובה: כתב ה"אגלי טל" (בהקדמה): "עיקר מצות לימוד תורה להיות שש ושמוח ומתענג בלימודו אז דברי תורה נבלעין בדמו" ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, וכעין שמצאנו בגמרא (סנהדרין י"ח:) בן נח שבא על אשת חברו שלא כדרכו פטור וכו' שנאמר ודבק ולא שלא כדרכו, ומפרש רש"י מתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת, ע"י שם. לפ"ז, הכוונה שמתפללים שיהנו מהמצוות ועי"ז נדבק בו.

"נצור לשוני מרע... ונפשי כעפר לכל תהיה"

שאלה: מה הקשר בין "נצור לשוני מרע" ל"נפשי כעפר", "פתח לבי בתורתך"?

תשובה: איתא בגמרא (ערכין ט"ו): "א"ר חמא בר' חנינא, מה תקנתו של מספר לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר וגו' ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר וגו', ע"י שם.
לפ"ז מדויק בתפילה, "נצור לשוני מרע", אם עם הארץ הוא "ונפשי כעפר לכל תהיה" ואם תלמיד חכם "פתח לבי בתורתך" (הגר"ר זאב ברלין זצ"ל).

ברכת הטוב והמטיב

שאלה: ברכת הטוב והמטיב תיקנו על הרוגי ביתר "הטוב על שלא הסריחו, "והמטיב" שניתנו לקבורה (גמרא ברכות מ"ח:), מדוע תקנו דוקא בברכת המזון ולא בתפילה?

תשובה:
א. כיון שברכת המזון כולה הודאה היא, ע"כ קבעו הודאה זו בברכת המזון (רא"ה ברכות שם).
ב. כאשר נחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואינה עתידה לחזור עד שיבוא משיח בן דוד, לכן קבעו ברכה זו סמוך ל"בונה ירושלים" (רא"ש שם סי' כ"ב, וע"ע "מעדני יו"ט" שם אות צ').
ג. כדי שתאמר על היין, זכר להרוגי ביתר שכן הגויים היו מזבלים את כרמיהם במשך שבע שנים מדמם של הרוגי ביתר ("מאירי" שם).

חידה:

איך יתכן כלב מת ומטמא את הנמצאים באוהל, והכהנים צריכים לצאת מהבית?

עיונים ופנינים בפרשיות התורה ובענייני דיומא מבית 'תורה דיליה'

גליון מס' 13 | פרשת בהעלותך תשפ"ה

הדוּתא דעיונא

הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
ר"מ ישיבת 'אור ישראל'

ב' קבלות שבת -

קבלה גרידא וקבלה ע"י תפילה

איתא בברכות כ"ז ע"א רב צלי של שבת בערב שבת, והיינו התפלל מעריב דליל שבת מפלג כ"ר יהודה. והקשו הראשונים, הרי בעינן למסמך גאולה לתפילה, והרי לקריאת שמע בעי' "בשכנך" והיינו בצא"כ לדין ואכתי לא הגיע זמנו קודם צאת הכוכבים וא"כ היאך התפלל רב מעריב מפלג הרי בעינן סמיכת גאולה לתפילה. וכתבו הרא"ש פ"ד ברכות ס' ה' ותר"י שם דמשום מצוה דתוספת שבת להוסיף מקדש על החול עביד כן, אף דלא הסמיק גאולה לתפילה. והביאם בב"י ס' רס"א.

ותמוה טובא דלדין תוספת שבת לא בעי מעריב, אלא ע"י קבלה בפיו או במחשבה, וא"כ היאך למצוה דתוספת שבת לא קיים מעלה דסמיכת גאולה לתפילה דעריבת, הרי יכול לקבל שבת בלא מעריב ושוב יתפלל מעריב בצאת הכוכבים ויסמוך גאולה לתפילה, וצ"ע.

הגר"א במעשה רב ס' ר"ז כתב, דהא דמהני לקדש מבעי' כדאיתא בברכות כ"ז ע"ב זהו אך במתפלל ערביית קודם לקידוש, אכן בלא תפילת ערביית קודם אינו יכול לקדש, וצ"ב הרי תוספת שבת חלה בפיו, ומה נוסף בזה ע"י תפילת ערביית, וצ"ת.

כתב הט"ז ריש סימן תצ"ד, "מאחרין להתחיל ערביית בכניסת שבועות כדי שיהיו ימי הספירה תמימות". ובמג"א כתב דאין לקדש מבעינן. מדברי הגר"ז ריש תצ"ד נראה, דלא פליגי בזה הט"ז ומג"א, אלא הן לענין ערביית והן לענין קידוש מדין תוספת יו"ט אחינן עלה והיינו כיון דמקבל יו"ט בתפילה או בקידוש נמצא דמחסר מהתמימות יעו"ש.

ויל"ע בעיקר המבואר בגר"ז דתוספת יו"ט דשבועות ע"י קידוש או ערביית הרי הוא מחסר בתמימות, הרי דין תוספת שבת ויו"ט חל בדיבור גרידא ואף במחשבה להרבה פוסקים, ולא מצינו דלא לקבל בפיו תוספת יו"ט דשבועות, וא"כ מה הוסיף ע"י קידוש או מעריב הרי כבר קיבל תוספת יו"ט ככל יו"ט ושבת, וכן לענין הדלקת נרות דיו"ט יל"ע אי מדליק מבעי' מחסר בתמימות דומיא לקידוש וערביית, וצ"ב.

כתב הרמ"א ס' תקכ"ז לענין עירוב תבשילין להתיר לבשל מו"ט לשבת 'ומותר להניח עירוב זה אף ספק חשיכה'. וכתב המ"ב סק"ד, 'וכתבו האחרונים דאם קיבל יו"ט באמירת ברכו שוב אין יכול לערב דקבלת יו"ט נחשב הזמן כיו"ט ודאי, דהוא בקבלת ברכו שהוא קבלת ציבור ואף אם הוא לא אמר ברכו נגד אחר הציבור כמבואר בס' רס"ג ס"ב אבל קבלת עצמו אף שקיבל בפירוש אפשר דלא מהני לענין זה ויכול עדיין לערב אם לא חשכה, ובשעת הדחק אף אחר ברכו כל זמן שלא התפללו הציבור מעריב יכול לערב אם לא חשכה עדיין.

ומקור הדברים מהט"ז בשם הראב"ן שכתב בזה"ל "כתב הראב"ן אפילו לא עירב עד אחר ברכו יכול לערב כל זמן שהציבור לא התפללו תפילת יו"ט כי קבלת יו"ט לא הוה עד תפילת יו"ט" ע"ש.

והפמ"ג על אתר עמד בדברי הט"ז הרי חל קבלת שבת אף בלא מעריב בדיבור או מחשבה לבד, וא"כ מאי קאמר דקבלת יו"ט לא הוה אלא בתפילת מעריב. ויצא לדון דאולי חלוק קבלת שבת מיו"ט דקבלת שבת באמת חלה בדיבור או בלב ואלו קבלת יו"ט בעי תפילת

מעריב. והדברים צ"ת דהרי דין קבלת שבת ויו"ט מקור אחד לתרווייהו ומהיה תיתי יתחלקו בזה שבת מיו"ט באופן קבלתם, וצ"ע.

ב' קבלות שבת ויו"ט - בדיבור, וקבלה אחריתי ע"י מעריב

ואשר יראה מבואר מכל זה דתרי מיני קבלות שבת הנהגה, חדא, קבלה גרידא ומהני לענין איסור מלאכה ואולי אף לענין קדושת השבת להני שיטות דמקדש מבעינן מכח דין תוספת כהכרעת המג"א ס' רס"ז. ועוד נתחדש קבלה לענין קדושת השבת גופא או עיצומו של יום והיא חלה רק ע"י ערביית.

והנראה בביאור הדברים, דהנה בכל תוספת שבת ויו"ט נחלקו הגרע"א והחלקת יואב אי מצוותו בשב ואל תעשה ועיקרו זמן מה קודם השבת 'לשבות ממלאכה' וזהו שיטת הגרע"א בקידושין לד ע"א, ואילו דעת החלקת יואב דמצוותו היא בקום ועשה ע"י קבלה והיינו דהוה המ"ע 'לקבל השבת', ואייתי לדברי הריטב"א ר"ה דף ט', דקבלת שבת ויו"ט חלה אך ע"י דברים שבקדושה, יעו"ש ח"א ס' ל.

ומעתה נראה דתרווייהו איתנייהו בהו, דהא דנאסר קודם השבת בשב ואל תעשה כדברי הגרע"א זהו לענין איסור מלאכה, וזהו דינא דתשבות, ואף אי נימא דבעי לקבל בפיו, מ"מ י"ל דאין זה אלא לענין איסור מלאכה. [או לענין קדושת שבת להני דסבירא ליה דמחמת כן מקדש מבעי', ודלא כדעת הר"מ דמדין "בכניסתה" אחינן עלה כדברי תוס' הרא"ש בברכות שם]. ואמנם אף לדין איכא מעלה והידור דקבלה ע"י דברים שבקדושת השבת, כדברי הריטב"א בר"ה, וזהו קבלה דעיצומו של יום, ודעת הריטב"א גופא נראה דזהו כל דין תוספת דחלה רק ע"י ערביית. מ"מ אף לדין יש לקיים דבריו, ואף דחל תוספת בפיו בלא דברים שבקדושת השבת, מ"מ איכא תוספת מעלה והידור בהך קבלה ע"י דברים שבקדושת השבת דבזה נתוסף לענין קדושת היום או עצם היום דשבת.

ישוב ד' המקורות שיש קבלה מיוחדת ע"י מעריב

זהו דכתבו הרא"ש ותר"י דרב דצלי של שבת בערב שבת, רצה בזה לקבל תוספת שבת והיינו דאיכא מעלה והידור טפי בקבלה זו דשבת ע"י ערביית, וקסבר דמעלה והידור זו דוחה מעלה סמיכת גאולה לתפילה דערביית.

זהו ביאור דעת הפוסקים במבואר בס' תצ"ד בגר"ז, דרק ע"י ערביית או קידוש מחסר בתמימות, והיינו דאי משום קבלת יו"ט גרידא, אין זה אלא לענין איסור מלאכה [כמבואר בגר"ז ס' רס"א] ואכתי מקרי תמימות, ואמנם היכא דקיבל שבת ע"י ערביית או קידוש, הרי חלה בזה תוספת יו"ט אף לענין עיצומו של יום וקדושתו, וא"כ זהו דמחסר ב"תמימות".

והן הן דברי הגר"א דהא דמהני לקדש מבעי', לזה בעי קבלה המסוימת דמעריב והיינו קבלת שבת דמהני לענין קדושת השבת גופא ועיצומו של יום, ולא אך לענין להיאסר במלאכה.

והן הן דברי ט"ז ס' תקכ"ז סק"ג לענין עירוב תבשילין בספק חשיכה דהתיר הרמ"א, דכתב שם, "כתב הראב"ן אפילו לא עירב עד אחר ברכו יכול לערב כל זמן שהציבור לא התפללו תפילת יו"ט כי קבלת יו"ט לא הוה עד תפילת יו"ט" ע"ש.

והיינו כמש"נ, דנאמר קבלה מסוימת דחלה ע"י תפילת ערביית ונתוסף בזה משום עיצומו של יום ושוב לא מהני לערב עירובי תבשילין דכבר נכנס הו"ט, ואף דכבר נאסר במלאכה קודם בדיבור לבד, מ"מ עצם הו"ט עוד לא נכנס עד תפילת ערביית, ולענין העירוב תבשילין דלא מהני הרי הדבר תל"ב בכניסת הו"ט.

רבינו מרן עמוד ההוראה הגאון

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה

"ויעש כן אהרן אל מול פני המעודה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה" (במדבר ח, ג). ופירש"י ויעש כן אהרן, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, עכ"ד. והקשו המפרשים וכי זהו שבחו של אהרן, הכהן הגדול מאחיו, שלא שינה מצוייו מפרש של הקב"ה.

וביאר הגאון רבי משה נחום ירושלימסקי זצ"ל אב"ד קאמינקא (הודפס במוריה ניסן תש"ן) מכתב (יו), דהנה בגמרא במסכת מנחות (דף פח ע"ב) נחלקו התנאים והאמוראים לגבי הנרות שבמעודה האם הם באים מן הכיכר, דהיינו שהמעודה והנרות נעשו מקשה אחת מן הכיכר, או שמא לא היו הנרות קבועים (וברמב"ם פ"ג מבית הבחירה ה"ו) מפורש שהנרות היו קבועים במעודה, אך האוה"ח הק' (שמות כה, לו) מוכיח מהפסוקים שהנרות לא היו קבועים. והנה בירושלמי (שבת פ"ב ה"ג) נאמר, דכל קרש במשכן שזכר להנחן בצפון ינתן בצפון, בדרום ינתן בדרום. ולפי"ז י"ל אף כאן, שבאותו סדר שהעלה אותם אהרן בפעם הראשונה היה צריך להעלותם לעולם, כמשפט סידורם הראשון, אף שמידת ותמונת כל הקנים שווים הם. ואולי זו כוונת הפסוק 'ויעש כן אהרן', שכוון והעלה נרותיה המיוחדים בכל יום, בדיוק בסדר שסידרם ביום הראשון, וזהו שבחו של אהרן שלא שינה מסדר הקנים, אלא כוון ברוח קדשו לסדרם בכל יום ויום כסדר שסידרם מתחילה, עכ"ד. ושוב מצאתי שגם הנצי"ב בהעמק דבר (כאן) כתב כע"ז, יעו"ש.

ונסתפקנו באשה שמדליקה נרות שבת בכוסיות, שהנר הראשון הוא עיקר המצוה, ושאר הנרות הם רק הידור ותוספת אורה (שנחלקו השו"ע והרמ"א א"ח סימן רסג אם אפשר לברך על תוספת אורה זו), ואולי יש להקפיד על סדר הכוסיות בכל שבת, ובכל שבוע להתחיל מאותו נר שהדליקוהו בפעם הראשונה [עיין אליה רבא סימן תרל סק"ז] בשם המהר"ל. וממ"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שמעתי, שאין ללמוד מצעי המשכן או מנרות המעודה שיש בהם עניינים רמים ונעלים עד למאד, ומה שלמדו ברחבתנו (כגון לגבי עטרה של טלית וכו') נקבל, אבל אין לנו להרחיב כלל זה גם לגבי כוסיות שלא ניכרים זה מזה. ובפרט דכוסיות של שבת שאחר השימוש אפשר להשליכם או להשתמש בהם שימוש חול, ואין בהם קדושה כלל, ודו"ק.

שם חדש לגר שנתגייר

"ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה וגו'" (שם י, כט). ופירש הרמב"ן: 'ויאמר משה לחובב. כבר פירשתי (שמות ב, טז) כי חובב שם חדש שקראו ליתרו, כאשר שב לתורת ישראל. כי זה דרך כל המתגייר, כי לעבדיו יקרא שם אחר, וכ"כ רבינו בבחי כאן, ומבואר שגר שמתגייר משנים את שמו. וכן מפורש בזהר חדש (רות דף לב ע"ב), ששאל רבי פדת לבריה דרבי יוסי איש סוכו, למה לא קראו שם אחר לרות לאחר שנתגיירה, והשיבו שבאמת בתחילה קראוה בשם 'גילית', וכשנשאה מחלון קרא לה 'רות'. [ויע' בפענא רזא (פ' לך לך) שביאר מ"ש גבי אברהם שנקרא שם 'אברם' לגמרי, ואילו אצל יעקב אע"ג דכתוב 'ולא יקרא עוד שמך יעקב' לא נקרא השם ההוא לגמרי אלא רק שם ישראל עיקר. וביאר דאברהם היה לו שמו הראשון קודם שנימול דהיינו

יקרא דחדוותא

הגאון רבי מנחם כהן שליט"א
ר"מ ישיבות 'נתיב הדעת' ו'סודות'

נבואתו של משה רבינו ביום ובלילה

"אל מול פני המנוה יאירו שבעת הנרות" (ח, ב)

כתב באבן עזרא שפרשה זו נסמכה לסוף פרשת נשא המדברת אודות נביאותו של משה רבינו - "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו" (ז, פט), ולומר לנו שכמו שהדיבור היה גם בלילה, כך הוא במנוה שהנר היה דלוק ולא יכבה.

אולם ברמב"ן חלק עליו וכתב שהלא לא דיבר הקב"ה עם משה אלא ביום, וכמו שאמר במכילתא (בא א').

ובצל"ח בפסחים (ג, ב) כתב להקשות על מה שמבאר שם שהקב"ה אמר למשה על מכת בכורות כחצות, והקשה על הגירסה בגמ' דאמר ליה למחר בחצות כי השתא, דאין אפשר דהקב"ה דיבר עם משה בחצות לילה, והלא לא דיבר הקדוש ברוך הוא בשום פעם עם משה רק ביום.

ויש ליישב, דהנה הראוני בשם הרמב"ן שהטעם שהקב"ה היה מתגלה למשה רבינו דווקא ביום הוא מחמת שנבואתו של משה רבינו היתה באספקלריה המאירה, וזה דבר שיש רק ביום. ומעתה י"ל שכל מעלה זו של נבואה שנתבא משה רבינו באספקלריה המאירה התחדשה לו רק במתן תורה, אולם קודם מתן תורה היה רואה גם בלילה. [אמנם עיין רש"י שמות יב, ב דהתם איירי קודם מתן תורה].

בהא דנכתב "מקשה" במנוה באמצע מעשה עבודתה

"חזק מעשה המנוה מקשה זהב עד ידכה עד פרחת
מקשה היא" (ח, ד)

יש לעיין מ"ט נכתב פסוק זה באמצע פרשת הדלקת המנוה, שלכאורה שייך לפרשיות תרומה ותצוה ששם איירי על בניית המשכן והכנת הכלים.

ויישוב בספר בנין אריאל לפי מה שאיתא בספרי (הובא ברש"י ח, ב) "בהעלותך" - שמעלה היתה לפני המנוה בשביל שלא ידים ידו מעל הציץ. ויש לעיין, שהלא אפשר לעשות מנוה של פרקים ויפרק ואז ידליק ואח"כ יחזיר, וכך לא יצטרך להרים ידו מעל הציץ. ותי' שלכן כתוב "זה מעשה המנוה מקשה זהב וגו'", שא"א לעשותה של פרקים, ולכן "בהעלותך", שצריך מעלה שלא ידים את ידו מעל הציץ.

ויש להוסיף בזה, שהנה רש"י כתב מעלה היתה שעליה הכהן עומד ומטיב. ויל"ע מ"ט לא אמר וידליק [ויש שתירצו שהדלקה כשרה בזר, וא"כ שפיר יכול להרים ידו], אמנם לפי דברי בנין אריאל י"ל שכל הה"א שיפרק וידליק אינה אלא בהטבה ולא הדלקה, כיון שמעשה ההדלקה צריך להיות על המנוה כשעומדת כתיקונה.

בהא דלא חשיב משה רבינו לאחיהם של אלדד ומידד

"שם האחד אלדד ושם השני מידד" (יא, כו)

כתב בדעת זקנים מבועלי התוספות "ומצאתי קונטרס מר' עמרם מר' הלל שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם". ויל"ע מדוע נחשבו אחי אהרן ולא אחי משה.

ויש לומר שכשהיתה למרים צרעת הסגירה, ואיתא בגמ' בזבחים (קא, ב - קב, א): מרים מי הסגירה, אם תאמר משה הסגירה, משה זר הוא ואין זר רואה את הנגעים, ואם תאמר אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים. ע"כ דברי הגמ'. והק' המהרש"א שם מ"ט לא תירצה הגמ' גבי משה שהוא קרוב [ועי"ש במה שתי].

ויישוב הגר"ד סולוביצ'ק זצ"ל ע"פ דברי המהר"ל [הובאו בהקדמה לשב שמעתתא], שהקשה על הפסוק "וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו" (יא, י), וביאר רש"י "למשפחותיו" - על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם, והלא גר שנתגיד כתינוק שנוולד דמי, וא"כ אינם קרובים. ויישוב שכוין שהיה בע"כ לא חשיב כתינוק שנוולד. [ואין זה רק סימן שלא היה גיור גמור אלא סיבה שהמהר"ל בקידושין לגבי יפת תואר נקט שכשם שבמתן תורה לא אמרין כתינוק שנוולד דמי, ה"נ ביפת תואר].

ועפ"ז תירץ שכל מה שנשאר קרובים זה כיון שהיה בע"כ ע"י כפיית הדר כנגית, אבל משה רבינו שהיה מעל הדר, הלך לא כפו עליו את הדר, והוא אצלו גידות ברצון וא"כ הוא כתינוק שנוולד ואינו אח של מרים. ולפ"ז יש לומר דלכך לא היה ג"כ אח של אלדד ומידד, שהרי הוא כתינוק שנוולד ורק אהרן נותר אחיהם.

בהא דלא נצטרע אהרן ביחד עם מרים

"והנה מרים מצורעת כשלג" (יב, י)

בספרי זוטא ביאר דרך מרים נתנגעה ולא אהרן, מכיון שאם אהרן היה מצטרע לא היה יכול לעבוד מדין בעל מום.

וכבר עמדו בזה המפרשים, מדוע כתב הספרי מדין בעל מום, הא מצורע פסול לעבודה גם לולי דין בעל מום. וייתכן שהוקשה לספרי דלכא"פ יתנגע בנגעים טהורים, וע"ז תירץ שעדיין יהיה פסול מדין בעל מום.

ואולי י"ל שסבר הספרי שיש חסרון קרובים לראיית נגעים, כמבואר בגמ' בזבחים קב, א, והוא מחלוקת בסוף פרק שני דנגעים במשנה [ולא סבר המדרש למשנ"ת בגמ' זבחים שם], וממילא פשוט שלא היה כהן שאינו קרוב לאהרן שיוכל לראות, וממילא אין פסול מצורע אלא פסול בעל מום.

- מזרח גערך בסיוע מ"סן שם אבות' -

תורתך שעשועי

הרה"ג נתן רוטמן שליט"א

מן בטעם לחם

האם אדם שרצה מן בטעם לחם, לקח לו זמן של עיכול שבעים ושתיים דק' או לא?
(עי' חז"א א"ח סימן כ"ח וכן טעמא דקרא פרשת בשלה)

פסח שני

האם היה דין של פסח שני לפני פרשה זו?
(אם לא, מה השאלה למה ניגדע? אכן עבר הזמן של פסח)

(ועי' טעמא דקרא בשם המכילתא)

רבינו מרן עמוד ההוראה הגאון

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

שם חדש לגר שנתגיר

בגיותו, ולכן לא יזכר שם גיות כלל, ע"ש].

ויש להמתק הדברים עפ"ד הרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"ד) 'מדרכי התשובה...ומשנה שמו, כלומר אני אחד ואינו אותו האיש שעשה אותן המעשים וכו', דיתכן דהוא באמת כפשוטו, שכל בעל תשובה ישנה שמו, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות (לשון החינוך, מצוה טז, וכן במצוה מ), להראות שאינו אותו אחד שעשה את המעשים ההם, והכ"נ גי המתגיר ישנה שמו, כדי להזהיר לעצמו שהוא כקטן שנוולד, ואינו אותו האיש שעשה המעשים ההם בגיותו, וד"ק. (נמסר ממערכת 'דברי חמד')

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת 'עטרת שלמה'

"והאיש משה עניו מאוד"

כתוב (יב, ג) 'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה'. וצריך ביאור למה נכתב ענין זה שהוא עניו מאוד מכל האדם כאן. וברמב"ן כתב שהוא להגיד כי ה' קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם, ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחי והם חוטאים שמדברים עליו חינום. וברמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת כתב ז"ל והוא לא היה מקפיד על כל אלו הדברים שנאמר והאיש משה עניו מאוד. ומשמע מדברי הרמב"ם דזהו הטעם שנכתב דבר זה כאן, לומר שמשה לא היה מקפיד על זה.

ונראה לומר בזה בעוד אופן, דהנה רבנו חיים מוואלוז'ין כתב ברוח חיים (ורש פרק א' דאבות), דהטעם דאצל משה הייתה שכינה מדברת מתוך גורנו, מפני שנודך אצלו הגוף כל כך, עד שלא היה חוצץ ומפסיק כלל הארת הנשמה כשהיה בעולם העליון לכשהיה בגוף, וזה היה מפני רוב שפלותו וענותו, שחשב עצמו כאלו הגוף אינו, ואמר ונחנו מה, ולכן אמר השכינה מדברת מתוך גורנו של משה, מחמת שלא היה הגוף מסך מבדיל, הייתה שכינה מדברת מתוך גורנו ממש. והוסיף שם ברוח חיים עוד, דמה שאהרן ומרים דברו במשה, הוא מפני שחשבו שאצלם גם כן נודך החומר כמו במשה, ולכן אמרו הריק אף במשה דבר, כלומר לא בו בלבדו השכינה מדברת מתוך גורנו בו ממש, הלא גם בנו דבר, חשבו שגם נבואתם במדריגה כזו, והשיב להם הקדוש ב"ה אם יהיה נביאכם ה' וכו', לכן אמר להם כאן, שאל ידמו שהנבואה שלהם במעלה גבוהה כל כך כמו של משה וכו', וכל זה זכה מחמת רוב ענוה שהיה בו שהיה הגוף נחשב אצל כדבר מה.

הנה מבואר מדבריו דהטעם דדברו אהרן ומרים במשה, הוא מפני שחשבו שנבואתם היא במדרגה ובמעלה גבוהה כל כך כמו של משה, אבל האמת שאינו כן, והטעם דרק אצל משה הייתה הנבואה במדרגה ובמעלה גבוהה של שכינה מדברת מתוך גורנו בו ממש, משום רוב ענוה שהיה בו.

אשר לפי זה מבואר היטב למה הזכיר הכתוב כאן את ענין ענותנותו של משה, דהתשובה שהשיב הקב"ה לאהרן ומרים היא שנבואתם אינה באותה מעלה גבוהה כשל משה, והטעם שרק הוא זכה לנבואה במדרגה ובמעלה זו של שכינה מדברת מתוך גורנו, שלא זכו נביאים אחרים, הוא מפני רוב ענותנותו, לכן הזכיר הכתוב את ענין ענותנותו, שיבזה מקדים את הטעם למה משה רבינו זכה לנבואה במדרגה זו, ולכן הוא חלוק מאהרן ומרים.

לתיאום משלוח פנינים ונידונים קצרים מתורת ראשי הישיבות שליט"א בעיין, בהלכה ובאגדה בענייני הפרשיות הבאות, ניתן לפנות לכתובת הדוא"ל של המערכת.

לפניות למערכת 'חדוותא' ולחוספה לדישמת התפרצה, ניתן לפנות לכתובת המייל: b033064200@gmail.com

הקלדה • עריכה • עימוד • עיצוב • הדפסה

ליצירת קשר וקבלת יעוץ

03-50-60-543 038009090@gmail.com

זר זהב

הבית למחבר הספר
מכתב תורה ודליה

ויאכל חצי בשרו

הרבה יצהירו שלא יעזבו את תלמודם בעד כל הון שבעולם, מעטים האנשים שעמדו בניסיון כזה בפועל, והר של דינרי זהב הוצב לנגדם, ובכל זאת הגדילו להודיע שידחו כל כסף וזהב שבעולם

לא ברגע אחד התעורר בקרבו עיוז לעמוד כנגד הרומאים, אלא במשך שנים ארוכות היה מתרפק על הפסוק 'ואהבת את ה' אלוךך', ועל דרשת 'אפילו הוא נוטל את נפשך', בלילות ובימים היו מחשבותיו נודדות להשגת המדרגה הזו, נימי הנפש נארגו סביב הרצון העליון הלזה, למסור את הנפש על קדושת שמו יתברך. עכשיו שהגיע לידו, ירפה?

'יום יפה', אומרים העולם, 'רואים מהבוקר'. היסוד של 'במעלליו יתנבר נער', הוא בכל המישורים, אנו רואים את השורה האחרונה, אבל האמת היא כי תהליכים תסמו מתחת לפני השטח זמן ממושך, עד שהתעבו כוחות נפשו של האדם והשתקפו ונגלו.

ומכוצא הדברים אנו למדים, כי מחובתו של כל יהודי לסגל לעצמו את הנכונות והבהירות לעמוד בכל דרישה שיירש ממי שאמר והיה העולם, מפשיטת צווארו לשחיטה, ועד התגברות הכי קלה ברחוב, שרירי הנפש כבר מאומנים לעמוד דום לרצונו!

שחיקת המושגים

וכעת נתבונן איזו מסירות נפש הייתה לאהרן עבור רפואת מרים מצרעתה.

בכלל אותם מושגים שנשחקו ונפסדו בדור האחרון, נכלל גם המושג של 'מסירות נפש'. מקדם ידענו כי 'מסירות נפש' הייתה ליהודים ששמרו מצוות תחת אימת ברדס האינקוויזטורים, רדיפות הבולשביקים או כל אומה אחרת שרדתה בבני אל חי. יהודים פשוטים שלא ידעו קרוא וכתוב, העדיפו למות בגיל צעיר ולא להתגעל במאכלות אסורות.

בהיום הזה נכנס המושג הזה על כל פעולה מאומצת. אברך נוסע לכולל, אם הקדים לצאת בשביל טיפול שיניים או בגלל פקקים, הרי הוא רואה עצמו שהגיע לכולל ב'מסירות נפש'. אם אביו מבקש עזרה בחקמת הסוכה, הרי הוא מגיע לבית הוריו ב'מסירות נפש', אלה וכיוצא.

מה הייתה אותה 'מסירות נפש' של אהרן?

ידענו כי 'אין מוקדם ומאוחר בתורה' (רש"י בראשית ו, ג ובמקומות נוספים), והן כי התורה נמסרה לעם ישראל כפרשיות פרשיות, מכל מקום שנות חייהם במדבר, מפרשת בא ועד 'וזאת הברכה', הרי הן משקפות את הכלל הלזה, כי לעתים שינתה התורה את סדר המאורעות, פעמים המוקדם בא מאוחר ופעמים להיפך.

אמנם יש נושאים שנאמר עליהם זמן ידוע, כמו מתן תורה או מניין בני ישראל במדבר בשנה השנית ויציאת המרגלים וכד', אבל על דרך כלל לא נמסר המועד המדויק.

ולאור זאת נלמד את הסוגיה הבאה, התפילה על צרעת מרים.

לאחר יציאת מצרים, מרים יוצאת בתופים ובמחולות. 'ותקח מרים אחות אהרן את התוף בידה' (שמות טו, כ). התואר היחיד שנקבע כאן למרים, היא היותה 'אחות אהרן'. לא הוזכר שהיא בת עמרם או אחות משה, גם בעלה או בניה לא מוזכרים, רק האחוזה לאהרן מודגשת כאן.

וטעם הדבר, כתב רש"י שם, שהנבואה הראשונה של מרים הייתה לפני שנולד משה, בעת שהייתה אומרת, 'עתידה אמי שתלד בן' וכו'. וטעם נוסף, 'לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה, נקראת על שמו'.

ב' טעמים אלו, הראשון על שם העבר – על כך שמרים התנבאה בילדותה, בעוד רק אהרן נחשב כאח לה. והשני על שם העתיד – לפי שעתיד למסור נפשו עליה בעת הצרעת.

וזאת יש להבין, מה הוא אותו עניין לקרוא על שם העתיד, האמנם כבר בזמן קריעת ים סוף היה לאהרן כתר על המעשה העתידי שימסור נפשו עבור רפואת אחותו?!

כל ימי חייתי מצפה

אדם לא מגיע למדרגת 'מסירות נפש' ברגע אחד.

כשתלמיד רבי עקיבא תמהים על גבורת נפשו מול חניתות הברזל הסורקים את בשרו, נענה בשארית כוחותיו – וכנראה כדי ללמד לדורות עולם – 'כל ימי חייתי מצפה מתי יבוא לידי ואקיימנו'.

בחלא לגבי חמרא

אהרן רואה את אחותו מצורעת, ליבו יוצא אליה ולייסוריה. הוא מבקש מאחיו משה להעתיר בעדה, 'אל נא תהי כמות אשר יאכל חצי בשרו'. העידה התורה על דאגתו של אהרן, אשר הרגיש כי אם אחותו סובלת, הרי זה כאילו נאכל ממנו עצמו חצי בשרו!

כל אדם יכול לומר זאת על אחותו ועל קרובו ועל כל אחד מחבריו, אבל כאן יש עדות של התורה הקדושה. מר עוקבא אמר על עצמו ביחס לאביו, שהוא כמו חומץ לגבי יין, יען כי אביו היה שוהה בין אכילת בשר לאכילת חלב כ"ד שעות, ואילו הוא רק ו' שעות (חולין קה). ועל זאת המליצו האחרונים, כי ברור שמר עוקבא יכל להמתין גם כן כ"ד שעות, אלא שהרגיש כי אין זאת כוח מעשיו, אלא חיקוי למעשי אביו.

אצל אהרן לא היה חיקוי, כי התורה העידה בו שהיה מוכן למסור את כל גופו עבור אחותו, ואם התורה אומרת כך בשמו, אכן היה במדרגה הזו!

אפילו אתה נותן לי אלף אלפים דינרי זהב

הרבה אנשים היו מצהירים שלא יעזבו את תלמודם בעד כל הון שבעולם, מעמים האנשים – אם בכלל – אשר עמדו בניסיון בפועל, וחר של דינרי זהב הוצב לנגדם, ובכל זאת הגדילו להודיע שלא רק את הר הזהב הזה ידחו, אלא אפילו יצרפו אליו כל כסף וזהב שבעולם.

היופי במעשהו של רבי יוסי בן קסמא, המעשה היחידי המובא בכל מסכת אבות, כי הוא היה בר הכי מול הסכום העצום הלזה, ובכל זאת סירב לו. הוא לא מצהיר הצהרת 'טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף' שאין חתימה בתחתיתה, הוא האיש שיכל לקבל כל אילי נביות שבעולם, ועמד בניסיון.

מרים אחות אהרן

בשביל לעמוד בניסיון שכזה, מוכרחים לפתח את הכישורים האלו היטב.

והכישורים הללו אינם מתייצבים לשירות האדם ברגע אחד בשעת הניסיון. להיפך, בשעת הניסיון בורחים רוב הידיעות והמושגים והרצונות, וככל שהלהבה גדולה יותר והניסיון קשה יותר, כך ההכרה מתעמעמת.

אהרן, בשעת מבחן ידע לומר על אחותו, כי הוא מוכן לאבד חצי בשרו עבורה. הגיע למדרגה שבה עבודתו האישית הפכה כל כך איתנה, שגם בעת מבחן עמדה לו אותה עבודה אישית ולא ברח ממנו בשעת הניסיון.

והתורה הכירה במבחן הזה, הסכימה לדעתו ורצונו כי אכן שם הוא נמצא ולא היה לו מס שפתיים, הוא אכן היה בר הכי ונכתב לדורות עולם. הוי, 'מרים – אחות אהרן'.

כל חיי האדם עלי אדמות, הם הכנה והיכי תימצי לקראת המבחן הגדול. כל אדם מעותר להגיע לפני מי ששלחו הנה, להסביר את כל מעשיו ועלילותיו, ולעמוד בניסיונות שנכוננו לו.

מה רבים הם הניסיונות, אבל כל ימינו אנו מצפים לעמוד לקראתם. איננו רוצים לבוא לידי ניסיון, רק לבוא למדרגת של 'בתורת' עומד בניסיון, יעיד עלינו יודע תעלומות כי שום פיתוי לא יסיר אותנו מאהבתו ויראתו, יעיד עלינו תעלומות כי עבור אחינו בשרנו אנו מוכנים לתת חצי בשרנו.

וכל-החיים יודוך, סלה!

לעילוי נשמת

מקים עולה של תורה
רבינו ראש הישיבה הגאון האדיר
כמוהר"ר ניסים טולידאנו זצוק"ל
בן הצקת מרת מזל טוב ע"ה
ראש ישיבת שארית יוסף
נלב"ע י"א סיון תשע"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

איש אהוב למשפחתו
מוקיר רכנו וגומל חסדים טובים
גבריאל [גבי] בן רחל תחי' אבגי ז"ל
מעלותיו ומידותיו הטובות נודעות לכל מכיריו
נלב"ע ט"ז סיון תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

האשה הכבודה והצנועה
רבת פעלים לתורה וחסד ומשכלת ביראת ה'
הרבנית הצדקת מרת לאה חיה כהן ע"ה
כת הגה"ק המקובל חכם סלימאן מוצפי זצוק"ל
אשת הגה"צ חכם מנשה כהן זצ"ל
כלת זקן המקובלים הגה"ק חכם אפרים כהן זצוק"ל
נסתלקה בשם טוב לעולם שכולו טוב
ז' סיון תשפ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הקדוש אליהו משה צימבליסט הי"ד
נחרג על קידוש ה'
ונתעלה במעלות קדושים וטהורים
ט' סיון תשפ"ד
ונקיתי דמם לא נקיתי

אחינו כל בית
ישראל הנתונים
בצרה ובשביה
העומדים בין
בית ובין ביבשה
המקום ירחם
עליהם ויוציאם
מצרה לרוחה
ומאפלה לאורה
ומשעבוד לאלה
השתא בעליל
ובזמן קריב

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במיל:
8542164@gmeil.com

פרשת בהעלותך

מגלגלין זכות על ידי זכאי

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן ולעיין בפרשת השבוע, פרשת בהעלותך.

בפרשה שלנו יש כמה וכמה ענינים. יש את ענין המסעות שבדרך כלל קוראים אותם מהר ולא מעיינים בהם כדי הצורך, למרות שיש הרבה מה ללמוד מהם, כמו שנראה בהמשך. יש גם את ענין טמאי המתים שיעשו פסח שני, ועוד.

וכך אומר הפסוק: וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית בצאתם לארץ מצרים בחודש הראשון לאמר. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו וכו'.

כאן מדובר על מצות הפסח שעשו בני ישראל באותו הדור. בזמן ההוא, שנה אחרי יציאת מצרים, זכרו עדיין כולם את השעבוד הנורא שהיה להם במצרים, ועכשיו כשקבלו את המצוה הזו של 'בארבעה עשר יום לחודש הזה בין הערבים תעשו אותו במועדו ככל חוקותיו וככל משפטיו תעשו אותו', אין ספק שעשו את המצוה הזו בשמחה, מתוך ציפיה לחגוג שנה לחירותם ולפדיון נפשם. ואכן כך כתוב, וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח, ויעשו את הפסח... ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל. כלל ישראל לא הפילו צרור ארצה וקיימו את מצות הפסח עם כל התנאים וכל הדקדוקים, כפי אשר צווה אותם ה'.

הרבה פעמים אם תבוא לאחד ותשאל אותו, 'איך עושים מצוה', הוא יגיד לך: 'סליחה, אבל אני לא מבין בכלל את השאלה. מה זאת אומרת איך עושים מצוה? – פשוט עושים! לובשים את הציצית, מניחים את התפילין ומברכים ברכת המזון'. אבל זו טעות. לכל מצוה ומצוה יש הלכות איך לעשות אותה ואיך לקיים אותה כהוגן, ויש בה הרבה פרטים חשובים שצריכים לעשות אותם. יש את ענין הכוונה במצוה, את הזריזות למצוה, ואת השמחה במצוה. כאן מעיד הפסוק שבני ישראל עשו את המצוה הזו 'ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל', קיימו ועשו את המצוה בדקדוק עד קצה האחרון.

ממשיך הפסוק: ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. היו אנשים טמאים, ולא יכלו לעשות את הפסח בטומאה. מי היו אנשים אלו ומדוע היו טמאים? – יש בדברי רבותינו כמה דעות. יש אומרים שהיו אלו נושאי עצמותיו של יוסף, ויש אומרים שהיו אלו אותם האנשים שהתעסקו בבני אהרן שהסתלקו בזמן שהקריבו אש זרה. על כל פנים בהיותם טמאים, לא יכלו לעשות את הקרבן. מה עשו? – ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא, ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם, נטמאנו למת, כמו שהבאנו. למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל. הם באים ומבקשים שגם הם יוכלו לעשות את הפסח.

נתבונן קצת בבקשה שלהם. ראשית, בחז"ל אמרו ראויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה רבינו, הלא את כל המצוות שבתורה העביר משה רבינו אל בני ישראל לבדו, אבל כאן נאמר 'ויאמרו האנשים ההמה אליו, כלומר, רק על דם ובזכותם התגלגל ובא כל האמירה וכל הפרשה הזו של פסח שני. מדוע? – אמרו רבותינו, ולמה זכו אלו שתאמר על ידיהם? – שמגלגלין זכות על ידי זכאי. יש ענין שמי שכבר יש בידו זכויות הוא יקבל זכות נוספת, ובהיותו והיה להם זכות, שנשאו ארון יוסף או התעסקו בבני אהרן, זכו גם שתאמר פרשה זו על ידם.

ולכאורה צריך להבין את הענין. אמנם נכון שיש ענין לגלגל זכות על ידי זכאי, אבל האם למשה רבינו לא היה זכויות? הלא כך אמר התנא (אבות ה, יח), 'משה זכה וזיכה את הרבים'. כשרוצים לשבח משהו ולתת לו תואר נכבד, התואר הכי חשוב והכי נעלה שיש בידו הוא 'זכה וזיכה', וכן להיפך, התואר הגרוע ביותר הוא 'חטא והחטיא'. ולכן בספר חובת הלבבות (שער ד'א' השם) כתוב על אחד כזה שזוכה להיות בגדל כזה של 'זכה וזיכה' והוא מזכה את הרבים, שהוא גדול יותר מהמלאכים ומפליג הרבה במעלתו. ואם כן, כשרוצים לגלגל

זכות על ידי זכאי, למה לא לתת את זה למשה רבינו? אטו משה רבינו בחיר היצירה האנושית, שזכה וזיכה, חסרות לו זכויות? מדוע דווקא אותם אלו שהיו טמאים לנפש אדם זכו בזה?

אמנם באמת יש לנו להבין, כי אותם האנשים שנשאו את ארנון של יוסף, עשו מצוה גדולה, מצוה של מסירות נפש. מדוע? – שהרי בגלל שהם נטמאים למת הם לא יוכלו לעשות את הפסח. בשעה שכולם יושבים ואוכלים ושמחים ואומרים הלל, וכמו שהזכרנו הלא היה זה הפסח הראשון, שנה בלבד אחרי שיצאו ממצרים, ומי יודע איזו שמחה בטהרה היתה אז לישראל, בשעה הזו הם צריכים להיות לבד מחמת הטומאה, רחוקים מאת המשפחה. לכאורה הם גם מפסידים את האמונה הזו שמשריש הפסח בקרבם של האדם שהרי לכן התורה חוזרת ומזהירה על זכרון יציאת מצרים יותר מחמישים פעם, מפני שזה היסוד של האמונה, ופסח הוא השיא של כל המצוות כולם. והם, אלו שהלכו לטפל במתים ולחיות מהחברא קדישא, לכאורה מפסידים לעצמם את כל זה.

זו היא הזכות הגדולה שהיתה בידם, שגלגלה להם את הזכות של נתינת פרשת פסח שני. בגלל שהם התגדבו בצונג הטוב להיות מעמלי חסד של אמת ולקחת את ארנון של יוסף, ויתרו והקריבו את הכל לצורך זה, לכן זכו שהפרשה והמצוה הזו של פסח שני התגלגלה ובאה על ידם. נכון שלמשה רבינו היו זכויות כבירות, אבל הזכות הזו, להם לבדם היתה.

למה נגרע - הערך והיקר לכל מצוה ומצוה

עוד יש לנו לעיין בטענה שהם אומרים. מה הם אומרים? הם מגיעים אל משה רבינו, 'ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא ויאמרו למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל'.

יש סוג של אנשים, שבשבילם כל מצוה זו סוג של בעיה שצריך להתמודד איתה, ובשבילם תר"ג מצוות דאורייתא אלו הם תר"ג בעיות דאורייתא, והם עוסקים תמיד במציאת פתרונות איך אפשר לפתור את הבעיה ולא להפסיד בגלל המצוות שום דבר מהנאות העולם הזה. זה במצוות דאורייתא, כל שכן במצוות דרבנן, חומרות וסייגים, שהם בכלל לא מסוגלים להם ואומרים שזה קשה להם מידי. צריך לדעת שזו היא עצת הצר הצורך, ואדם שהולך בדרך הזו מאבד את עולמו במו ידיו. מדוע? – מפני שהעולם הזה הוא רק הפרוודור והעולם הבא הוא הטרכליק, וכדי להכנס לטרכליק צריכים לטרוח ולעמול, כי רק מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עירובין כב). על ידי קיום תר"ג מצוות קונים חלק ונחלה לעולם הבא, והמצוות הם הם כרטיס הכניסה שאתו אנחנו יכולים להכנס לעולם הבא.

לכן מוטל עלינו שלא למאוס בקיום המצוות, אלא להיפך, אנחנו צריכים לבקש, לשאוף ולרצות לקיים יותר ויותר מצוות. וזו היא הזעקה שזעקו האנשים האלו שבאו לפני משה: למה נגרע. למה נפסיד מצוה יקרה אחת, ונפסיד את החלק שלנו לעולם הבא בעבורה.

ולכאורה, למה שאלו 'למה נגרע', והרי שורת הדין היא שהם פטורים ממצות הפסח, שהרי כלל גדול בדיניו שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, וזהו גופא המקור לכלל הזה, שהאנשים האלו שהיו עוסקים במצוה עם המת נפטרו ממצות הפסח, כמו שדורשת הגמרא בסוכה (כ"ה), ואם כן למה אמרו 'למה נגרע'? הלא הם היו עוסקים במצוה אחרת תמורתה ולכן היו פטורים מן הפסח! אבל עינינו הרואות שהם הרגישו שזה חסר להם. הם באים וטוענים, נכון שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואנחנו עכשיו טמאים ולא יכולים לעשות את הפסח, אבל האם אי אפשר למצוא איזה דרך שבה נוכל גם אנחנו לקיים את מצות הפסח החביבה? ובגלל השאיפה והבקשה שלהם זכו, ואכן על זה

באה פרשת פסח שני שמי שהיה בדרך רחוקה או טמא ולא יכל לעשות פסח ראשון, נטהר ועושה את הפסח השני.

את השאלה הזו ששאלו הם, צריך כל אחד ואחד מאתנו לשאול את עצמו, כשיש לפניו קיום של מצוה. בטרם הוא זונה איזו מצוה עליו לשאול: למה נגרע. אם אני מפסיד את המצוה, אני מפסיד לעצמי חלק לעולם הבא. ומי שמכיר ויודע בערך המצוות, תמיד מתאונן על כל מצוה שנחסרה לו ועל כל פרט וחלק במצוה שנחסר ממנו.

הטעם שמשה רבינו התאווה כל כך להכנס לארץ ישראל

הנה לנו משה רבינו, אשר אין לנו יכולת לתאר ולשער את שכרו לעולם הבא. משה רבינו כמו שראינו 'זכה וזיכה', הוציא את ישראל מארץ מצרים והוריד לנו את התורה מאת הקב"ה, ואין ספק ששכרו אתו ופעולתו לפנינו, באופן שאין למעלה הימנו. ועם כל זה אנחנו רואים להלן, איך משה רבינו עומד ומתחנן לפני ה' יתברך כדי שיוכל להכנס לארץ ישראל. 'ואתחנן אל ה', דרשו רבותינו (דברים רבה ס"ז וזאת הברכה) כי תיבת ואתחנן עולה למנין תקט"ו, לומר שחמש מאות וחמש עשרה תפילות התפלל משה רבינו כדי שהקב"ה יתן לו להכנס לארץ ישראל. רק כשאמר הקב"ה למשה 'רב לך אל תוסף דבר אלי', אל תתפלל אלי עוד בדבר הזה, הפסיק משה רבינו להתפלל. ושמע מינה, שאם לא היה מאת הקב"ה ציווי מפורש להפסיק להתפלל, היה משה רבינו ממשיך ומבקש ומתפלל עוד ועוד, אולי אלף ואלפים תפילות, ואולי גם יותר.

שואלת הגמרא (סוטה י"ד), בשביל מה הפציר משה רבינו כל כך, ולמה היה חשוב לו כל כך להכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפריה הוא צריך, וכי לשבוע מטובה הוא צריך? הרי אנחנו מכירים אנשים היום שמוכנים להתפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות רק כדי שיתנו להם לצאת מארץ ישראל... רוצים הם לרדת לחוף לארץ, ובאמת זו ירידה... מה היתה התועלת הגדולה של משה רבינו אם יכנס לארץ?

וביארנו רבותינו, שמשה רבינו רצה את המצוות התלויות בארץ. ועל פי דברי הרמב"ם בפירושו המשניות (אבות פ"ד מ"ב) יש מקום פירוש, שמשה רבינו רצה להכנס לארץ בשביל שתהיה לו עוד חצי מצוה. שהרי אחת המצוות בתורה היא להפריש ששה ערי מקלט עבור הרוצחים בשגגה, שלשה מהם בעבר הירדן המזרחי ושלשה מהם בעבר הירדן המערבי, בארץ ישראל. בזמן שהיו בעבר הירדן המזרחי נאמר (דברים ז', מא) 'אז יבדיל משה', משה רבינו הפריש שלשה ערי מקלט עבור הרוצחים בשגגה שיוכלו לנוס שמה, מתוך ששה ערי מקלט שהיו צריכים להפריש. אבל הלא קיימא לן שאין ערי מקלט קולטין עד שיפרישו את כל הששה (מכות ט'), אבל אם הפרישו רק חלק מהערים, גם אם הפרישו כבר חמש ערים וגם לשם איזה רוצח בשגגה, אין העיר קולטת אותו וגואל הדם יכול לתפוס אותו.

על זה היה הצער הגדול של משה רבינו. הלא אני זכיתי להפריש שלשה ערים בעבר הירדן המזרחי, ומה עם השלשה שבצד המערבי? וגם השלשה האלו שהפרישתי עדיין לא מתוקנות הן, כי כל זמן שלא מפרישים את אותם הערים שבצד המערבי אף אלו לא קולטות. ועל זה, על חצי המצוה הזו, התפלל משה תקט"ו תפילות להכנס לארץ ישראל.

על מי אנחנו מדברים כאן? לא באחד כזה שבכל ימי חייו עשה חצי מצוה, ועכשיו הוא הולך למות ומבקש שיתנו לו לעשות גם את החצי השני... מדברים כאן על משה רבינו שאין אנחנו יכולים להעלות בדעתנו את ריבוי המצוות שלו, והלא כל התורה שיש בידינו לאורך כל הדורות היא מכוחו, אז מה יש אם חסרה לו חצי מצוה? הרבה אנשים יסכימו לנדב לו משלהם חצי מצוה... אבל משה רבינו יודע מה היא ערכה של מצוה ומה החשיבות והמעלה של כל פירור וכל חלק במצוה, ועל זה הוא בכה והתחנן.

על האדם להיות חומד תמיד את יופי המצוה

יש כאלו שכשבאים אליהם ומבקשים מהם להשתתף באיזה דבר מצוה, הם משתמשים בתירוץ השחוק של "אין לי כסף לזה". ובאמת צודקים הם. לזה אין להם כסף, אבל להוציא מעות על הבליים ועל הנאות העולם הזה החלף ובלה, יש להם כסף.

בנו של החפץ חיים, רבי לייב, כתב ספר על אביו, ובו הוא מתאר הרבה מהנהגותיו של אביו הגדול, רבינו החפץ חיים זצ"ל, וכל שורה בספר הזה יש בה לימוד לקח ומוסר עבורנו. שם הוא כותב על אביו החפץ חיים, שרוב ימיו חי בעניות. אמנם שמעו הלקח מקצה העולם ועד קצהו, אך עם כל זה היה חי

בעניות ואף היה בעל חוב. למרות זאת, כותב רבי לייב, בקיום של מצוות לא היה זרזי ונדיב כמוהו. לדוגמא, בארבעת המינים. היום יש כאן ארבעת המינים בשפע, ואתה יכול למצוא אתרונים מינים ממינים שונים, לולבים מזנים רבים ועוד, אבל פעם בחוץ לארץ לא היה נקל כל כך להשיג ארבעת המינים ומי שהיה רוצה לקנות היה צריך להוציא על זה דמים מרובים. מה היה עושה אחד שהוא עני ואין לו כסף? היה מסתכל בשלחן ערוך ואומר, הלא הלכה פסוקה היא שעל לאוין אדם צריך להוציא את כל ממנו, ואם בא אחד ליהודי ואומר לו או שאתה עובר על איסור פלוני או שאני לוקח ממך את כל כספי, הוא חייב לוותר על כל ממנו ולא לעבור על האיסור. אבל על מצוות עשה אין חיוב על אדם לתת את כל ממנו, אלא יש בזה גדרים, עד שליש או עד חומש.

החפץ חיים לא פטר את עצמו ואמר 'אין לי כסף, ולא די שאין לי כסף אף בעל חוב הנני, ואם כן אני פטור מן המצוה'. הוא הלך לאנשים שגם להם אין כסף, ועשה אתם שותפות. הלך לאחד שידע בו שהוא עני כמוהו ושאל אותו 'נכון אין לך אתרוג כי אין לך די כסף לקנות אותו? יש לי רעיון. אני אתן סך כזה וזכה, אתה תשתתף גם כן במה שאתה יכול לתת, נחפש עוד חמשה עשר שותפים וביחד נקנה ארבעת המינים'. וכך היה מארגן החפץ חיים חבורה של אנשים שכל אחד מהם נתן קצת כסף, וביחד הצליחו לקנות את ארבעת המינים.

ואחרי שקנו, מספר בנו של החפץ חיים, רבי לייב, היה אבא יושב יחד עם כל השותפים שלו ומלמד אותם איך לקנות ולהקנות את ארבעת המינים אחד לשני, שהרי צריך שארבעת המינים יהיו 'לכם', ויש הלכות איך לקנות ואיך להקנות. כך עשה החפץ חיים ברוב אהבתו למצוות, כי הוא הכיר וידע ערך של מצוות, ומי שאוהב מצוה - לא ישבוע מצוה.

רבינו יונה כותב (שער שלישי אות כב) שיש ענין לאדם להיות חומד את המצוה. מנין לנו? - מדברי הגמרא במסכת מנחות. שם הגמרא מספרת מעשה בחכם אחד שפגש בו מלאך, ואין הכוונה למלאכי חבלה, כאלו שגם אנחנו פוגשים הרבה... אלא מלאך ממלאכי השרת. אמר לו המלאך 'קטינא קטינא', אני מתפלא עליך. איפה המצוה ציצית שלך? בחורף אתה לובש סוג בגד שאין לו ארבע כנפות ופטור מציצית, ובקיץ אתה לובש בגד אחר, סדין, שגם כן פטור מציצית, ואם כן מצוה ציצית מה תהא עליה? בטלת את מצוה ציצית! שאל אותו החכם, למה אתה תובע אותי על הציצית, וכי בשמים עונשין על עשה? הרי יש שני סוגים של מצוות עשה. יש עשה מחוייב שכולם חייבים בו, כמו ברכת המזון או תפילין, אבל יש מצוות עשה שאין בהם חיוב מצד עצמו, כמו ציצית, שרק מי שיש לו בגד של ארבע כנפות חייב להטיל בו ציצית, אבל אני אין לי בגד של ארבע כנפות המחוייב בציצית, ואם כן פטור אני מן הציצית, ומה תביעה אתה תובע אותי?

אמר לו המלאך, אכן, דע לך דבעידנא דריתחא ענשינן אעשה. כלומר, לפעמים יש מצב שמדת הדין מתוחה ויש עידנא דריתחא בשמיא, ואז עונשין גם על דבר כזה שאין לובשים בגד עם ציצית. מדוע? הלא איננו מחוייב! - אומר רבינו יונה, על שלא חמד את יופי המצוה. אדם צריך שתהיה לו חמדה, השתוקקות וכיסופי הנפש לקיום המצוות, ואם חסר לו את הדבר הזה, יש עליו תביעה מן השמים.

דוגמא לדבר, אבא שיושב בבית עם הילדים, והילדים כדרכם קופצים ומשתוללים אנה ואנה. פתאום, תוך כדי משחקי המשובה שלהם, שברו הילדים את החלון. האבא כועס ומברר 'מי שבר את החלון? וכשיודע מי הילד ששבר את החלון נותן לו מנה אחת אפים, ומעניק לו שתי סטירות לחי מצלצלות. במעמד הזה, בזמן שהאבא בכעס, אם אחד הילדים ידבר איזה דיבור שהוא קצת שלא כהוגן או יעשה איזה מעשה שלא דאוי, מיד גם הוא יקבל את עונשו ויקבל מכות. למה? כי עכשיו זה עידנא דריתחא. נכון שבשאר הימים לא מענישים על זה, אבל היות ועכשיו אבא כועס, יש עונש גם על דברים שבדרך כלל אין מענישים עליהם.

זהו העידנא דריתחא שמענישים בשמים על ביטול של מצוה ציצית. ומדוע? - מפני שאדם צריך שיהיה לו תשוקה וחמדה לקיום המצוות, ומכיון שלא היתה לו הבנה לחשיבות של המצוה ולא חשק בה, לא היתה לו את ההבנה של אותם טמאים לנפש אדם שבאו וטענו 'למה נגרע', נענש על זה. מהו לשון 'מצוה?' - 'צוותא'. כי המצוה היא שמחברת את האדם לבין קונוהו, ואיך אתה מוותר על זה והולך וחושק בדברים אחרים, הבליים אשר לא יועילו ולא יצילו? זהו הלימוד, הלקח והמוסר השכל שיש לנו להוציא מן הפרשה, לידע ולהודיע ולחקוק בלבנו את את הערך ואת החשיבות של כל מצוה. הזעקה הזו של 'למה נגרע' צריכה להדהד באזנו בכל מצוה שבאה לידינו, כדי שנתן לה את החשיבות ואת ההערכה, וזו יהיה בעזרתנו.

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

ספר שהתחייב לספר בחינם וחזר בו שאלה

באחד מימי הששי בשעות הצהרית המאוחרות, נשארו במספרה השכונתית שלושה אנשים שהמתינו בתור להסתפר. תוך שהם מחכים נכנס למספרה אדם לא מוכר שרצה להסתפר מיד, ומשראה את התור פנה לספר ואמר לו שהוא מוכן לשלם לו ארבע מאות שקל - פי עשר ממחיר תספורת שם, אם יספר אותו לפני שלושת האנשים. הספר שרצה להיות הוגן פנה אל הממתנינים ושאל אותם אם הם מסכימים לתת לו להסתפר לפנייהם, ובתמורה לכך הוא יספר אותם אחר כך ללא תשלום, והם הסכימו לכך. ואכן הוא התיישב להסתפר, אלא שכשיסיים הניח על השולחן ארבעים שקלים וברח מהמקום.

כעת טוען הספר לשלושת האנשים שחיכו בתור להסתפר, שמה שהסכים לספר אותם בחינם היה בגלל ההבטחה לקבל תמורה כספית גבוהה וכפי שגם הם שמעו. אולם על דעת שירמו אותו, לא הסכים לעבוד עבורם בחינם. ולעומתו הם משיבים, אכן מודים אנחנו שהסכמתך לספר אותנו בחינם הייתה על דעת שתרוויח יותר, אבל אנחנו לא קשורים כלל למה שבפועל הוא רימה אותך, ואינך יכול לחזור בך כעת.

מה הדין?

תשובה

א. המסתפר שביקש לעקוף את התור בתמורה לכך שישלם פי עשר מהמחיר - חייב מעיקר הדין לשלם לספר עוד שלוש מאות וששים שקל כפי שסוכם ביניהם. ואינו יכול לטעון, טענת אונאה במחיר או שבהסכמתו לשלם מחיר מופרז, התכוון לשטות בספר, ולא התכוון לשלם סכום כה גבוה.

וכל עוד שלא ישלם לספר את כל התחייבותו - נחשב כגנב על יתרת החוב שנשארה, ובנוסף יעבור בכך על ארבעה לאווין ועשה נוספים. 1
ב. למרות טענת הספר - הוא חייב לספר בחינם את שלושת האנשים שהמתינו לתורם להסתפר. 2

מקורות

למה אין בנידון השאלה טענת אונאה במחיר

1. תחילה נבאר בס"ד, למה אין בנידון דנן טענת אונאה במחיר מצד המסתפר. מבואר בגמ' בב"מ (נא:), וכן נפסק בשו"ע (ח"מ סי' רכז, כא) שבכל מקום שהמוכר אומר לקונה מראש, שהחפץ שמוכר לו שווה במקומות אחרים מאה, ובכל זאת הוא מוכר לו אותו במאתים, מבלי שיוכל הקונה לבטל אח"כ את המקח - המקח קיים ואין בו טענת אונאה. כי הקונה ידע מראש את מחירו האמיתי בשאר החנויות, ושרק על דעת כן שישלם מאתים מוכרים לו, והסכים מרצונו לקנותו במאתים. והוא הדין בנידון דנן, המסתפר ידע מראש את המחיר של תספורת רגילה,

ושמוכנים לספר אותו מיד רק בתנאי שישלם עבור כך ארבע מאות שקל, כפי שהציע מרצונו - וממילא על דעת כן התחייב.

כמו כן מבואר שם בגמ' (נא: ובשו"ע שם (סעיף לג) - שאין אונאה בשכירות פועלים. כי פועל שכיר יום, בגלל שמחויב לעבוד לבעה"ב בזמן מסוים בלבד, הרי שבאותו הזמן הוא משועבד לבעה"ב, ולכן נחשב הפועל כעבדו של בעה"ב לאותו הזמן. והיות ועבדים הוקשו לקרקעות, והרי אין דין אונאה בקרקע, כנלמד מהפסוק (ויקרא כה, ד) "או קנה - מיד - עמיתך, אל תונו איש את אחיו", שקרקע כיון שבמקומה עומדת ואינה עוברת מיד ליד - אין בה אונאה. הוא הדין גם לכל הפועלים שהינם בגדר שכירי יום, דהיינו שחייבים לעבוד בזמן מסוים דווקא - שאין לגבם טענת אונאה במחיר. ולכן גם בנידון דנן, היות והספר נחשב כפועל שכיר יום - אין כאן טענת אונאה במחיר.

ואפילו לדעת הרמב"ן בפירושו על התורה שם, שעכ"פ ישנו איסור על המאנה, איסור זה קיים רק אם המתאנה לא ידע מראש על הפער במחירים. משא"כ בנידון דנן שידע מכך המסתפר, ואדרבה גם אחרי שידע שהמחיר הוא ארבעים שקל - הוא זה שהציע מעצמו לשלם ארבע מאות שקל. [ויעוין עוד בט"ז (ח"מ סי' רכז ס"ק ז), ובנתיבות בביאורים שם (ס"ק ד) שהסכים עמו, טעם נוסף שבנידון ד' אין כל חשש של אונאה במחיר].

למה המסתפר לא יוכל לטעון "משטה הייתי בך"

והנה בגמ' בב"ק (קטו:), שנפסקה בשו"ע (ח"מ סי' רסד, ז), מבואר לגבי אסיר שברח מבית האסורים ורדפו אחריי הסוהרים להורגו, והיה צריך לעבור ע"י ספינה את הנהר לגדה השניה כדי להנצל, שאם הספן דרש ממנו את המחיר שגובה מכל אחד עבור מלאכה זו - חייב האסיר לשלם לו. אולם אם בגלל מצוקתו ביקש ממנו הספן מחיר מופרז, ומחוסר ברירה הסכים לכך האסיר, ולאחר שעבר לגדה השניה טוען האסיר לספן - שיטיתי בך כשהסכמתי לשלם לך מחיר מופרז - צודק האסיר בטענתו. ולכאורה לפי זה הוא הדין גם בנידון השאלה, יוכל המסתפר לטעון לספר משטה הייתי בך, ואשלם לך רק ארבעים שקל כמקובל.

אכן ודאי שהמקרים חלוקים במהותם. מאחר ובנידון דנן המסתפר לא היה אנוס להסתפר שלא בתורו, ואפילו אם מיהר להגיע לפני שבת למקום מרוחק, לא היה לו שום הכרח של סכנת חיים להסתפר דווקא היום, ויכל להסתפר גם לאחר השבת. [וכמו כן הוא אשם שהגיע בערב שבת להסתפר בסוף היום ולא לפני כן וכו']. וכיון שלאחר שידע מהו מחיר התספורת שם, הסכים להתחייב לשלם לספר שלוש מאות וששים שקל נוספים, כדי לקנות בכך את הזמן שיצטרך לחכות עד שיסתפרו שלושת האנשים שהגיעו לפניו. לפיכך אע"פ שלא חל קנין על המושג "קניית זמן" כי זה דבר שאין בו ממש, אולם ישנה כאן התחייבות ושעבוד הגוף של המסתפר לשלם עבור המלאכה שיעשה הספר עבורו בנתונים הקיימים סכום של - ארבע מאות שקל. והיות וסוכם ביניהם, שכך היא שוויון העבודה שמקבל המסתפר כעת

מהספר - ורק על דעת כן הסכים הספר לספרו שלא בתורו - לכן חייב המסתר לאחר קבלת המלאכה, לשלם לספר את מלוא עלות העבודה שהסכים לשלם עבורה. וכפי שכתב בשו"ת הריב"ש (ס' תעו) וז"ל: כל מה שהאדם נודר בשכירות - אפילו בעל פה, ובלא שום קנין - יש להשלים, כל [זמן] שהגשכר עשה מלאכתו עכ"ל, והובא בב"י חו"מ ס' שלא מחודש [א].

האיסורים שעוברים כשלא משלמים לפועל מה שסוכם עימו

והנה מבואר בגמ' בב"מ (ק"ב), ובשו"ע (חו"מ ס' שלט, ב) ובסמ"ע שם (ס' ק"ד), שכל מי שלא משלם לפועל את מלוא השכר שחייב לו עבור מלאכתו - עובר בכך מהתורה על חמישה לאווין ועשה. וכך הוא גם הדין בנידון דנן. וניתן לגבות חוב זה ע"י ביה"ד - כמו כל חוב ממוני אחר שאדם חייב לחבירו.

ביטול מקח או הסכם מחמת אומדנה מוכחת

2. ביחס לטענת הספר שיש לו אומדן דעת, שודאי לא היה מסכים לעבוד ולספר בחינם אם לא יקבל ארבע מאות שקל כפי שסוכם עמו. וזוהי אומדן דעת שבדעתו, ובדעת כל אדם שלא מסכים סתם לעבוד בחינם. ובפרט שגם שלושת המסתפרים שחיכו נכחו במשא ומתן שהיה שם. ולכאורה היה מקום להביא ראיה להצדיק את טענת הספר, מהגמ' בקידושין (ג), שנפסקה בשו"ע (חו"מ ס' דו, ג-ד), לגבי אדם שגר בחו"ל ומכר את הקרקע שלו, ואמר לקונה בשעת המכר, שהוא מוכרה כיון שעולה לגור בארץ ישראל, ולבסוף נאנס ולא הצליח לממש את תוכניתו או למרות שהגיע לארץ ישראל, לא הצליח להסתדר שם ושב מיד לחו"ל. שמבואר שם, שלמרות שהמוכר לא עשה תנאי מפורש בעת המכר, שמוכר רק על מנת שיצליח לגור בארץ ישראל, בכל זאת המקח בטל, כי ישנה אומדנה דמוכח בדבריו, שכל בני האדם מסכימים לכך, היות ובזמנם לא מכרו סתם קרקע, שודאי על דעת דבריו בשעת המכר מכרם, וממילא כשזה לא יצא לפועל - המקח בטל.

ולפי זה אולי נאמר גם בנידון דנן שיש כאן אומדנה ודאית, שהספר [וכן כל בעל מלאכה אחר] אינו מסכים לעבוד בחינם ולספר שלושה אנשים מבלי לקבל תמורה כספית על כך, ורק בגלל שהובטח לו ארבע מאות שקל הסכים לעבוד עבורם בחינם, וכפי שגם הם שמעו ונכחו בעת המשא ומתן. ומאחר והמסתפר ברח מבלי לשלם ארבע מאות שקל כפי שהתחייב, הרי שעל דעת מציאות כזאת ודאי שהספר לא הסכים לספר אותם בחינם.

החילוק המהותי בין נידון דנן לביטול מקח מחמת אומדנה מוכחת

אמנם לענ"ד חלוקים המקרים במהותם. שבנידון הגמ' לביטול המקח בגלל האומדן דעת של המוכר לעלות לארץ ישראל, היות שגם הקונה ידע ממנו בעת המכר - לכן המקח מתבטל למפרע, והקונה יקבל בחזרה את כל הכסף שנתן, וממילא הקונה לא מפסיד מאומה מביטול המקח. משא"כ בנידון דנן טוענים לו שלושת המסתפרים, הרי המסתפר שביקש לעקוף את התור עשה עמך בלבד את העסקה ולא איתנו, וממילא רק אותך הוא רימה, והוא עדיין נשאר חייב לך עוד שלוש מאות וששים שקל תמורת עבודתך עבורו. מה שאין כן אנחנו הרי נתנו לך בשלימות כל מה שהתחייבנו לך כנגד קבלת

תספורת בחינם, ושעבור זה התחייבת לנו לספר אותנו בחינם. דהיינו, אנו נתנו לך את הזמן שהיה שייך לנו, כדי שתוכל לספר את אותו אדם. וכנגד הזמן שקיבלת מאיתנו - התחייבת לספר אותנו בחינם. ולכן גם אם תבטל את ההסכם שהיה בינינו - הרי לעולם לא תוכל להחזיר לנו את מה שכבר נתנו לך. ורק אם תספר אותנו בחינם, נקבל את שוויות הזמן שנתנו לך, שגם אתה הערכת אותו ששווה - ארבעים שקל לכל אחד מאיתנו. או לחליפין, תספורת בחינם שגם כן שווה כך אצלך.

האם יש תוקף מחייב לאמירת הספר

אלא שעדיין יש לדון, שלמרות שהמסתפרים עמדו בדיבורם ונתנו את זמנם לספר כפי שסוכם ביניהם, אולם מחמת איזה טעם נוכל לחייב את הספר לעמוד בדיבורו. והשאלה קיימת, אפילו אם נניח שאותו אחד היה משלם את הארבע מאות שקל שהתחייב, מה מחייב את הספר כעת לעמוד בדיבורו, מעבר למה שמבואר (חו"מ ס' דו, ז), שאין רוח חכמים נוחה ממי שאינו עומד בדיבורו.

והנה אם הספר היה מתחייב ע"י קנין - ודאי שחייב לקיים זאת. כמו התחייבות של נדוניית חתנים שמבואר בתוס' בכתובות (נד: ד"ה אע"פ) בשם רבינו אליהו, שמאחר והקנין חל על גוף האדם שמתחייב, והגוף הינו בעולם ויש בו ממש שניתן להחיל עליו את הקנין, וכפי שפסק גם בשו"ע חו"מ (ס' ס, י) וברמ"א (חו"מ ס' רט, ד) שמועיל קנין לחייב את האדם לעשות מלאכה או להתחייב על דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו. משא"כ בנידון דנן הרי המסתפרים נתנו לספר זמן שהוא דבר שאין בו ממש, והוא לא חייב את עצמו בקנין לספר אותם בחינם. כך שמצידו מלבד דיבור בלבד לא היה דבר נוסף, ואיך אפשר לחייבו לעמוד בדיבורו.

המקור שניתן להתחייב בתשלום עבור קבלת זמן

מבואר בגמ' בסנהדרין (לב:), ונפסק בשו"ע (חו"מ ס' ערב, יג-יד) שחז"ל למדו מהפסוק "צדק צדק תרדוף", שיש תוקף מחייב למושג קדימות בתור. ומבואר שם בגמ', ובשו"ע שאם שתי ספינות בעלות זכויות שוות, הגיעו ביחד למקום צר שרק ספינה אחת יכולה לעבור בו, עליהם לעשות פשרה ביניהם, שאחת תעבור ראשונה, והשניה תקבל ממנה שכר כפי מה שיתפשו בו ביניהם, עבור הזמן שהיא צריכה להמתין עד שהראשונה תעבור. הרי מבואר בגמ' זו, שניתן לחייב כסף [עכ"פ] כשנעשה בהסכמה] עבור זכות של זמן וקדימות בתור - למרות שאין הזמן דבר שיש בו ממש, ולא חל עליו כל קנין.

ואפילו לדברי המאירי שם, שדברים אלו הינם בגדר - אין מידת הדין שולטת בהם. אולם כתב שם המאירי, שחז"ל חייבו אותנו להכריע בזה ע"פ פשרה. ולכן אף שאם אדם חטף שלא כדין תור או זמן של חבירו - לא ניתן לחייבו ממון על כך. אולם אם שני הצדדים הסכימו מרצונם לנהוג כפי כללי דרך ארץ, וכפי שחז"ל שם בגמ' רוצים שנעשה, ולכן הסכימו ביניהם לפשר תמורת ממון עבור הזמן שאחד לוקח מחבירו - ודאי שלאחר שהסכימו לכך מרצונם מעתה - יש כאן חיוב גמור מדברי חז"ל לעמוד בהתחייבות זו. וכלשון הגמ' והשו"ע שם - הטל פשרה ביניהם - ומשלמות שכר זו לזו. דהיינו שהראשונה משלמת לזאת שנדחית מפניה, וכפי' רש"י שם. וכעין זה כתב שם גם היד רמה שם וז"ל: ומעלות שכר זו לזו כלומר, הרוצה לעבור תחילה - יעלה שכר לחבירו כפי מה שנתעכב על ידו. והמרבח בשכר - הוא עובר תחילה עכ"ל. משמע שלאחר שהסכימו ביניהם לשלם בתמורה לזמן - צריכים

לעמוד בדיבורם, והראשון צריך לשלם לשני כפי שהתחייב לו - ואין זה כעת רק הנהגה טובה.

למה חז"ל לא עשו פשרה ע"י גורל

והנה חז"ל לא אמרו שיעשו גורל ביניהם, שהזוכה בגורל יעבור תחילה. מכיון שגורל מחייב רק אם שני החלקים הינם שווים. משא"כ בנידון דנן החלקים אינם שווים, כי אחד מהם נותן את זמנו לשני ללא קבלת תמורה כספית על כך. ולכן אמרו לנו חז"ל שישומו את הזמן בתמורה לסכום כסף בהסכמת שני הצדדים, והעובר ראשון - ישלם לשני את הסכום שנקבע בגלל שעבר ראשון. ולכן גם לא אמרו חז"ל, שההכרעה ביניהם תהיה באופן - שכל דאלים גבר. כי אי אפשר להתיר לקחת באלומות זמן של השני ללא הסכמתו, ומבלי לשלם לו תמורה כספית על כך.

כשסוכם על תשלום עבור זמן - חייב לעמוד בדיבורו

ואפילו אם נאמר שגם בנידון הגמ', אם בעל הספינה שעבר ראשון בתמורה להתחייבותו לשלם לשני כסף, לבסוף אינו רוצה לשלם לשני מה שהתחייב לו - ביה"ד לא יוכל להוציא ממנו ממון בעל כורחו, מאחר ולא חיסר ממון בפועל מהשני, אלא רק לקח ממנו זמן שאינו נחשב בגדר ממון. וכל שכן אם אדם אחר לקח תור או את זמנו של השני שלא כדין באופנים שונים - שלא ניתן לחייבו כסף על כך, למרות העוול שעשה בהתנהגותו. אבל ודאי שנלמד מהגמ' ומהשו"ע שם, שאם הצדדים סיכמו מרצונם על תשלום בתמורה לקבלת הזמן מחבירו - חייבים לעמוד בדיבורם, והסמיכו זאת על האמור בתורה בציווי "צדק צדק - תרדוף" שכן חייבים לעשות, ואין כאן רק המלצה של חז"ל כיצד עושים פשרה.

מסקנת התשובה בנידון דנן

לאור האמור נלע"ד שגם בנידון השאלה דנן - חייב הספר מדרבנן לעמוד בהתחייבותו לספר את שלושת המסתפרים בחינם תמורת הזמן שקיבל מהם. ואין הם קשורים כלל למרמה שנעשתה לו. ולכן אין נידון דנן דומה כלל לגדר של תרעומת שאמרו חז"ל שיש על מי שאינו עומד בדיבורו. כי שם האדם שהתחייב לו - אינו מפסיד מאומה כאשר המתחייב חוזר בו מדיבורו. משא"כ בנידון דנן הם הפסידו את הזמן שנתנו לספר, שלא יוכלו לקבל אותו ממנו בחזרה - אלא אם כן יספר אותם בחינם כפי שסיכם עמם. ולכן חייב הספר לעמוד בדיבורו, אע"פ שגם בנידון דנן אם יסרב לספר אותם בחינם, למרות שביה"ד יאמרו לו שחייב לעמוד בדיבורו - אולם לא יוכלו לכופו על כך - כי בפועל לא חיסרם ממון בעין.

מסרים ורעיונות לפרשת השבוע

ביאור חטא המתאוננים

פרשת המתאוננים (א, א) פותחת בפסוק: "ויהי - העם - כמתאוננים רע באוני ה', וישמע ה' ויחר אפו" וכו'. ולאחר מכן (פסוק ד) כתוב: "והאספסוף אשר בקרבו התאוות תאוה, וישבו ויבכו גם בני ישראל, ויאמרו מי יאכילנו בשר, וזכרנו את הדגה" וכו'. ולמרות שמסדר הפסוקים ניתן היה להבין, שמדובר בשני מאורעות שונים עם אנשים אחרים. אולם מבואר שם בספורנו, ובכלי יקר ובעוד מפרשי התורה,

שהכל נחשב אירוע אחד מתמשך. דהיינו, שעיקר עושי התלונות היו הערב רב שנקראים בלשון התורה "העם" - ללא כל יחוס נוסף. אולם הם הצליחו לגרור אחריהם גם חלק מבני ישראל, ובפרט את הרשעים שבהם.

מתי החל כעסו של ה' עליהם, וממתי כעס משה

והנה מעיון בלשון הכתוב אנו מוצאים שכעסו של ה' על המתלוננים היה כבר בפסוק א - מיד בתחילת תלונותיהם. אולם משה רבינו החל לכעוס עליהם רק מאוחר יותר (פסוק י), שמבואר ברש"י שם שהתלוננו על עסקי משפחותם, שנאסר עליהם במתן תורה איסורי עריות למרות שהיו מותרות להם לפני כן, והרבה אנשים שנשואים לקרובות משפחתם, יצטרכו להתגרש כעת מנשותיהן שחיו עמן שנים רבות, ויש להם ילדים מהן.

ולכאורה צריך להבין, למה הם התלוננו על כך רק כעת ולא מיד לאחר מתן תורה, שאז זה נאסר עליהם. וכן למה משה כעס עליהם על תלונתם, שלכאורה כאן היא מובנת, בגלל הצער הגדול שיש להם להתגרש מנשותיהן, ומגידול ילדיהם.

הסיבה האמיתית שגרמה להם להתלונן

והביאור בזה כמבואר חז"ל, והובאו דבריהם גם במפרשי התורה בביאור פרשת המתלוננים - שכל טענות המתלוננים היו עלילה בלבד. ולא היה שום קשר אמיתי בין מה שרצו בליבם, לבין מה שאמרו בפיהם. שבליבם ביקשו לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות, ולסור מאחרי ה' - כתינוק הבורח מבית הספר. אלא שבפיהם טענו טענות של חסרון בדברים גשמיים, שלטענתם היה להם אותם במצרים בשפע, וכעת יצאו ממצרים כדי לסבול עכשיו יותר מאשר סבלו במצרים.

והראיה לכך היא, שהתלוננו על חסרון בבשר, ודגים וכו', בעוד שהיה לכל אחד מהם מספיק צאן ובקר שהוציאו יחד עמם ממצרים. וכמו כן למרות שדגים בפועל לא היה להם, אבל יכלו לטעום במן את טעמם של הדגים ללא הגבלה.

וכן מכך שרק כעבור תקופה ניכרת מקבלת התורה החליטו להתלונן על איסורי העריות, וחזירו תלונה זו עם חסרון הבשר, שאינו קשור כלל לנידון זה.

ולכן הקב"ה שיודע מחשבות ומה שבליבו של אדם, כעס עליהם מיד בתחילת תלונתם על הבשר, כי ידע שכוונתם לחזור למצרים נובעת - אך ורק בגלל רצונם לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות, ואין לכך שום קשר לשום דבר ממה שהתלוננו. אולם משה רבינו, מבואר מסיפור הפסוקים שלכאורה ירד לסוף לדעתם, רק לאחר פסוק י שבו לפתע התלוננו על איסורי עריות כחלק משאר החסרונות שיש להם כמו הבשר והדגים וכו'. שמזה שקישרו בין הדברים הבין משה, שטענת החסרון בבשר אינה אמת, וכן אין להם בעיה על איסורי העריות, שהרי הם לא התלוננו על כך לאחר קבלת התורה בהר סיני. אלא שכל רצונם הוא - לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות בלבד.

ביאור דברי משה, שאין להם די בבשר שינתן להם

לפי זה מובן מה שאמר משה לקב"ה: "מאין לי בשר לתת לכל העם הזה, כי יבכו עלי לאמר, תנה לנו בשר ונאכלה". שודאי שמשה לא פקפק חלילה ביכולתו של הקב"ה לספק להם במדבר כל כמוות בשר שהיא. אלא מהות טענתו היתה, היות והתברר לי כעת, שהם רק

מחפשים עליה וטענות שוא כדי לפרוק מעליהם קבלת עול תורה ומצוות, לכן גם אם ה' יביא להם בשר ללא הגבלה, הם יתבעו לקבל גם דגים. ואם יקבלו דגים, יתבעו לקבל עופות, ירקות וכדומה, ותמיד ימצאו פריט מסוים שכביכול חסר להם. ומאחר ובאמת לא זה מה שחסר להם, אלא הכל נאמר לצורך פריקת עול המצוות מעליהם - לפיכך אין באפשרותי ובכוחי להנהיגם יותר.

מה היו שלושת השלבים שנקט הקב"ה כמענה לתלונות

ובמענה לתלונות המתאוננים, ושאר בני ישראל - שאפילו אותם שלא השתתפו בפועל בתלונות, אבל הצדיקו בליבם את התלונות או חלק מהן. חילק הקב"ה לשלושה שלבים.

א - כדי להסיר ממנו לזות שפתיים שהוא מוגבל חלילה ביכולתו לספק להם בשר רב במדבר - נתן להם שליו שמנים במיוחד במשך שלושים יום, בכמות מרובה ביותר עד שלא יכלו להכילה.

ב - הרשעים שבערב רב ובבני ישראל, שידע הקב"ה ששום דבר לא יחזירם למוטב, ותמיד ישאפו לפרוק מעליהם עול תורה ומצווה, וינסו כל חייהם להמריד את כל בני ישראל לכך - מתו באוכלם את השליו באופנים השונים, וכפי שכתוב בפסוקי התורה.

ג - את שאר העם מהערב רב, ובפרט מבני ישראל שמוכנים לחזור למוטב, אבל צריכים הנהגה רכה יותר שיתנו בה אימון, כדי שבאמצעותה יחזרו לשמירת התורה והמצוות, מבלי שישאפו לחזור יותר למצרים. קבע הקב"ה, שלא צריכים דווקא בגדולי התורה שבעם, אלא מספיק לכך אותם הזקנים שהיו בשעתו במצרים שוטרי בני ישראל, ונתנו את גוים לשוטרי מצרים שהיכו בהם ללא הרף, והכל סבלו בדומיה כדי שהם עצמם לא יכו את בני ישראל שעבדו בפרך ולא השלימו את המשימות היום יומיות שהוצרכו לעשות.

שכאשר יבוא כל אחד מאותם השוטרים לדבר עם בני שבטו להשיבם לאביהם שבשמים - ודאי שישמעו להם. כי כולם יודעים שאותם אנשים שסבלו סבל כל יתואר - עבורם, במשך עשרות שנים כדי שלא לצערם, ודאי שגם כעת הם מתכוונים אך ורק לטובתם. לפיכך השרה כעת הקב"ה על שוטרים אלו נבואה, כדי שיכירו העם גם את גדלותם הרוחנית, ויקבלו את דבריהם ברצון.

דרגת נבואת שבעים הזקנים

נמצאנו למדים שלמרות שזקנים אלו יתכן שמצד גדלותם בתורה, ובשאר הדברים שנצרכים כדי לזכות לנבואה שמבוארים ברמב"ם בהרחבה (פ"ז מיוסדי התורה), לא היו ראויים לנבואה. אבל לצורך המשימה ההכרחית שנוצרה כעת, להחזיר את בני ישראל לקיום התורה והמצוות - גם אנשים מסוגם ראויים לקבל נבואה. כי רק באמצעות היותם גם בעלי נבואה - יסיכמו שאר העם להכנע ולקבל את מרותם הרוחנית.

ואם כנים אנחנו יובן גם למה אותם זקנים קיבלו נבואה בדרגה נמוכה יחסית כמבואר בפסוק (א, יז) "וירדתי ודברתי עמך שם - ואצלתי מן הרוח אשר עליך - ושמתי עליהם". וביארו חז"ל במדרש רבה (טו, טז) שנבואתם לא היתה מהקב"ה או באמצעות מלאך, אלא ממש רבינו בלבד. וכן מבואר שם במדרש, שנבואתם היתה רק - שהשליו

ירד במשך שלושים יום הבאים בכמות מרובה. ולא התנבאו בדברים רוחניים אחרים או בפעמים נוספות. מאחר וכאמור, למרות גדלותם המוסרית של זקנים אלו, אולם לא היתה להם את הגדלות הרוחנית ושאר ההכנות הנשגבות כדי לזכות לנבואה. וכל הנבואה לה זכו הייתה כהיכי תמצוי בלבד, כדי שהעם שנסחף ע"י המתלוננים יקבל את מרותם הרוחנית, ויאמין להם שהם יודעים מה שאומרים, ורוצים רק בטובתם.

דרגת נבואת אלדד ומידד

ושלא כאלדד ומידד שעקב גדלותם הרוחנית והענווה המופלגת שלהם, כפי שביארו שם במדרשים ובמפרשי התורה - זכו לנבואה אמיתית מהקב"ה ישירות, ונבואתם לא הופסקה מהם עד יום מותם. וכמו כן הם התנבאו בנבואות רוחניות בלבד כגון, מה שעתיד לקרות עם ישראל בעתיד. וכן מחמת גדלותם העצמית, זכו להכנס עם יהושע לארץ ישראל, ולהיות שם נשיאים לשבטיהם. וכפי שמבואר שם במדרש, שאלדד הוא - אלדד בן כסלון נשיא שבט בנימין בארץ ישראל. ומידד הוא - קמואל בן שפט, שהיה נשיא אפרים בארץ ישראל.

הלימוד המעשי אלינו מהנהגת ה' עם דור המדבר

והנה אע"פ שאין לנו שום השגה בגדלותם של בני ישראל שהיו במדבר סיני - שקבלו את התורה, וזכו לראות בעיניהם את השכינה הקדושה, ולהראות על כך בידיהם באופן מוחשי כפי שנאמר בשירת הים: "זה קלי ואנוהו וכו'". אולם ניתן לנו ללמוד הוראה למעשה מהשלב השלישי שעשה הקב"ה.

שפעמים רבות נתקלים הורים או מחנכים בתלמידים בגילאים שונים, שלומדים במקום שמפורסם לשבח עם צוות מלמדים מעולים, וכן לומדים שם תלמידים טובים נוספים, אבל המציאות היא, שמקום זה אינו מתאים לתלמיד חלש יותר בהבנה או שזקוק לקירוב יותר ממה שנמצא שם. דבר שגורם לאותו תלמיד חולשה גדולה בלימודו, דכאון וכו', ובגיל מבוגר יותר נגרם כתוצאה מכך - גם רפיון בקיום המצוות וכל המסתעף מכך.

והפתרון שנלמד מפרשה זו הינו, להעבירו למקום קטן, שלומדים שם ברמה נמוכה - המתאימה לו, ושהצוות שם מתמסר ומקרב כל תלמיד בנפרד, למרות ששם המקום וחשיבותו ברבים, הינו רחוק מאד ממקום הלימודים שבו נמצא כעת התלמיד המתקשה. ואין להתחשב כלל עם הטענה - מה יאמרו אנשים אחרים על כך.

וכשם שהקב"ה פעל עבור הנשאים בעם שילמדו תורה מעתה לא ע"י משה רבינו, ואפילו לא ע"י שרי העשרות, המאות וכו', אלא ע"י אנשים שהצטיינו בעיקר בחסד, באהבת כל יהודי, ובמסירות נפש עבורו, תוך הקרבת סבלם האישי למענו. ולשם כך נתן להם גם נבואה מסוימת כדי להחשיבם בעיני העם שילמד מהם. כי ידע, שדווקא אנשים עם תכונות אלו, הם אלו שיצליחו ללמד תורה וקבלת עול מלכות שמים את העם שהיו [יחסית] בדרגה רוחנית נמוכה, ויצליחו בכך - הרבה יותר מאשר אם אותם אנשים ילמדו תורה ויראת שמים ברמה רוחנית גבוהה ממש רבינו, או משאר גדולי התורה והיראה שהיו בזמנם.

העלון יוצא לע"נ הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 447
סיון תשס"ה

פתיחת סידרה קצרה ללימוד העירובין לישובי הצפון פרויקט חדש ומיוחד עומד להיפתח בעז"ה בשבוע הקרוב, לאנשי הישובים העוסקים בתיקון העירוב במושב שלהם, ולכל הציבור המעוניין לדעת ולהבין כיצד עושים היום את העירובים, ומה ההלכות הנוגעות בזמנינו, יחד עם לימוד הפרקטיקה והשיטות להעמדת קווי העירוב בצורה יעילה ונכונה. עם אפשרות לרכישת הציוד המקצועי והיעיל בימים אלו נפגשנו עם רב המושב "כפר גדעון", הגאון רבי אברהם ליפשיץ שליט"א, שקיבל את הרעיון בחביבות מיוחדת, והעמיד לרשותינו את בית הכנסת המפואר שבמושב, השוכן על כביש 60, סמוך לעיר עפולה.

הזמנת כבוד

לכל מי שאחראי על עירוב
או מתעסק בבדיקה ותיקון של עירוב
ובפרט אנשי המושבים באזור הצפון
לבוא להשתתף בכינוס המיוחד
לחיזוק הידיעה המעשית בהלכות עירובין
שיתקיים בעז"ה ביום שני פרשת שלח, כ' סיון תשס"ה,
בשעה 17:30 אחה"צ, בבית הכנסת של כפר גדעון,
בהשתתפות המרא דאתרא ורבנים נוספים
בליוי מצגת עם תמונות מהשטח
והדגמה באביזרים חדשים להקל על המלאכה
סוגי החומרים, מוט מלסקופ, קשידה על כביש ראשי, גזום ועוד
תפילת מנחה בשעה 19:30
כיבוד קל במקום
בברכת "שמחים לשמרו ולערב עירובו"
צוות "מוקד העירוב בארץ הקודש"

צוה"פ שיעוברת על בריכת מים שבהצר

בשבוע שעבר יצאנו לשטחי המושב יחד עם המרא דאתרא שליט"א, לעבור על עמודי העירוב והחומים, לראות אם יש דברים שכדאי לשפר ולהוסיף. הרב בענותנותו ובחביבותו הרבה הדרך אותנו לעבור מחצר לחצר, וסלל דרך בין הקוצים לעבור מעמוד לעמוד במשך כמה שעות במסירות רבה, והראה לנו דברים שהוסיף בעצמו בתיקון העירוב כל אנשי המושב מכירים את הרב נושא בעצמו משטחים, או מגייס את התושבים עם הטרקטורים לסייע בתיקון העירוב.

בריכת מים שהחיים מחזיקים שלא יתגדד

במקום אחד היה עמוד שעבר על בריכת מים גדולה שעמדה בחצר, והתעוררה שאלה הלכתית, האם זה פוסל את העירוב, כיון שהבריכה היא גדולה ממש, בגובה מטר וחצי, באורך כמה מטרים, והיא "רשות היחיד" המחלקת את הפתח. אחד מהמשתתפים בסיוע טען שהדופן של המחיצה אינו "מחיצה העומדת ברוח", כיון שלולי

הסמכת מזרי הוראה חדשים במענה בקו של מוקד העירוב מעמד מיוחד התקיים השבוע בבית ההוראה "שערי עירובין" שע"י מוקד העירוב בראשות הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א. במסגרת המיזם החדש להכשרת מורי הוראה חדשים בתחום הלכות העירובין, ובמסגרת ההוראות על ההנהגה הראויה בערים וישובים ברחבי הארץ, מתוך ידיעת המצב האמיתי ועידכון מהבדיקות של המומחים המכתתים רגליהם בשטח, יחד עם הכרעת פוסקי זמנינו בשאלות המתחדשות.

במעמד המיוחד הוכתרו והוסמכו חמישה מוצ"ם חדשים שיצטרפו לתת מענה לאלפי הפניות המגיעות לטל' של מוקד העירוב, בימי שישי ובמשך כל השבוע. כל המוצ"ם החדשים שהוסמכו עוסקים בהלכה למעשה של עירובין כבר כמה שנים, ולמדו את כל מסגרת השיעורים, וכן עסקו בעצמם בעשיית עירובים ובבדיקות של מגוון סוגי עירוב, יחד עם זאת נפגשים המוצ"ם מידי שבוע עם עוד עשרות אברכים העושים "שימוש" בימים אלו, ועוברים על רשימות של עשרות ערים ושכונות המבוקשות בציבור, ולומדים מה המצב של העירוב ומה הדין שלהם, ואיך עונים עליהם בבית ההוראה.

שיעור האברכים בבית ההוראה

בית ההוראה פועל בנשיאות מורנו הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א, אשר שותף כל הזמן לפעילות הארגון ולהנחייתו לכלל הציבור. מורנו הגיע להשתתף בהכנת המוצ"ם החדשים, וסיפר הוראות שקיבל ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, וכן פלפל בכמה הלכות מעשיות וביקר את כל המשתתפים, אלו שכבר הגיעו להוראה, עם אלו שממשיכים ללמוד את דרכי ההוראה, שיצליחו לכוון לאמיתיה של תורה ולהורות כהלכה, בלי שום מכשול.

מורי ההוראה הם טוב לשימים וטוב לבריות

בין הדברים ציין מורנו שפעם בכל בית כנסת, המשנ"ב חלק ד' היה נראה חדש, לא השתמשו בו, וכיום ב"ה אכשור דרא, וראים שגם בחלק ד' יש שימוש, והרבה לומדים בו, ועוסקים בהלכות שלו, זה זכות גדולה שיש התחזקות בנושא שהיה עזוב, ובפרט שזה חיזוק שמירת השבת.

והביא את דברי הגמרא אומרת (קידושין דף מ) שצדיק הוא טוב לשמים וטוב לבריות, כי אם לומדים תורה ויודעים את ההלכות, ומלמדים את הציבור ומורים להם איך לנהוג, זה גם טוב לשמים שמזכה אותם בקיום המצוות, וגם טוב לבריות שהם מקיימים את רצון ה'. א"כ האברכים כאן שלומדים להורות, זה דבר גדול מאוד.

דיון הלכתי עם מורנו הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א

עוד סיפר שבח"ל יש הרבה מקומות שאין עירוב, והיו מספרים שהאדמו"ר מטלטלים, כי החסידים מלווים אותם ומקיפים אותם, ויש להם מחיצה של בני אדם. אבל היה צריך שהמלווים לא ידעו שזה הסיבה שהאדמו"ר מטלטל [כמבואר בשו"ע סי' ס"ב ס"ה], ומצד שני שלא ילמדו ממנו לטלטל במקום שאין עירוב. ויש לדון אם המלווים עצמם ג"כ יכולים לטלטל באותו מעמד, והספק הוא האם המחיצה של האדם זה הצד הפנימי שלו [שהוא בעצם גובל את המעגל שנוצר באמצע], או שאפשר לומר שהצד החיצוני של האדם זה המחיצה, וא"כ הוא עצמו ג"כ בתוך הרשות היחיד. [הנידון הזה מוזכר לגבי מחיצת בני אדם בסוכה, שמין האדרת הסתפק בזה, ובחוט שני נטה להתיר].

ובאמת בעירובין יש הרבה מאוד מה ללמד, יש כ"כ הרבה שאלות, וכ"כ הרבה שלא ידעים, וזה זכות גדולה. אשריכם בזה ובבא.

מלאכת הוצאה בשביל הרצון שלא לזרוק על הריצפה, האם צורך כזה מתיר לעשות מלאכה, או שצריך צורך חיובי, שצריך את החפץ במקום ההוא, משא"כ כשרוצה לסלקו מעליו אינו לצורך.

יש שרצו לדמות את השאלה הזו, למחלוקת בדיון טלטול מפתח שלא יגנב, שהרמ"א שם כתב שמוותר, אבל המשנ"ב (סק"ו) כתב שכמה אחרונים חולקים ע"ז שלא הותר אלא לצורך שימוש אוכל או מצוה, ולא רק בשביל שלא יאבד [שאין לו צורך בהוצאה כדי שישתמש בחוץ, אלא כדי שלא יהיה במקום הזה], ונכון להחמיר לנהוג כמותם. לפ"ז ה"ה בטישו לאחר שהשתמש בו וצריך רק שלא יהיה זרוק באותו מקום, הטלטול לפח הוא כמו המפתח. אבל י"ל שגם לרמ"א שהתיר היינו כמ"ש במשנ"ב שם שכיון שליבו דואג ומצטער על המפתח, נחשב צורך עונג יו"ט, אבל זה לא שייך בטישו או נייד שרוצה לזרוק לפח, שאמנם לא נעים לו לזרוק על המדרכה, אבל זה לא בגדר שעושה לו טוב ועונג לזרוק לפח. ועכ"פ לדעת האוסרים במפתח שלא יגנב, ה"ה בהשלכת הפסולת יהיה אסור לטלטל. [וה"ה להוריד את האשפה מהבית ביו"ט במקום שאין עירוב]. הבאנו את השאלה לכמה ת"ח, והם התפלאו שאכן נראה שאסור ולא שמים לב להיזהר בו.

יתכן שבי"ט גם הסומכים על העירוב אסורים לטלטל

הנה נדמה לאנשים שבי"ט אין בעיות של הוצאה גם לאלו שלא מטלטלים כל שבת, וכאן אנו רואים להיפך, שגם לאלו שמטלטלים בשבת צריך להיזהר יותר בי"ט בהוצאה שלא לצורך, בהחזרת חפצים שאינם נצרכים, כי גם במקום שיש עירוב לשבת לא מוכרח שיש ליו"ט, אם לא בודקים אותו [והיו כמה ימים בין שבת ליו"ט]. וכן ברחוב עצמו לאחר שלא צריך את החפץ, אין לטלטלו יותר מד' אמות או לזרוקו לפח, אם יש חשש שהעירוב אינו תקין.

המים הממלאים את הבריכה, הרי זה היה מתנדנד ברות, ומחיצה שאינה ראויה לעמוד מצד עצמה אינה מחיצה. אבל הדין אינו כן, כי המים הם כמו שיקשור את הדפנות של יתנדנדו, ואין הבדל בין קשירה למי שמשעין עליה דבר כבד. א"כ יש לברכה דין רשות היחיד גמור.

ובכל זאת יש לדון שמא אינה פוסלת את צורת הפתח של העירוב, על פי המבואר בחזו"א (ס"ו ע"א) שדבר עראי אינו מחלק את המקום, כמו מכונית שעצרה תחת החוט, אינה פוסלת. ה"ה הבריכה שלפעמים מרוקנים אותה, אינה דבר קבוע. אך יש להסתפק בזה, כיון שבריכה כזו גדולה לא מרוקנים כל הקיץ, והיא עומדת עכשיו לכמה חודשים, אולי במצב כזה נקראת דבר קבוע או שמא למרות שעומדת זמן רב, ניכר שהיא כלי המיטלטל לפעמים, ואינה כמחיצה או רשות קבועה. ולמעשה יש מחמירים בכלי לאורך זמן שנחשב קבוע. לכן פנה לתושב בעל הבריכה, וביקש שיעביר את העמוד לסוף החצר, שלא יעבור על הבריכה. וכשבאנו בשבוע השני, כבר ראינו את העמוד שהעביר במסירות רבה למיקום החדש.

האם צריך לבדוק את העירוב בערב יו"ט להוצאה שלא לצורך

בערב יו"ט היהנה שאלה שהאחראים על העירובים הסתפקו מה לעשות בה. כיון שבי"ט הותרה הוצאה לצורך, וכתוב בגמ' [לדעת בית הלל] שמתוך שהותרה לצורך הותר שלא לצורך, אבל דעת הרבה ראשונים שצריך שיהיה צורך קצת, ולהלכה השו"ע (סי' תקי"ח ס"א) בפשטות סובר שמוותר, והרמ"א חולק שצריך צורך קצת [ועי' בבה"ל שם שהסתפק בדעת השו"ע]. ויש לדון מה דרגת הצורך הנדרש.

לאור דין זה יש ענין שיהיה עירוב גם בי"ט, כדי להתיר גם את מה שאנשים מטלטלים שלא לצורך, כיון שהסומכים על העירוב בשאר שבתות רגילים שבשבת לוקחים גם סתם דברים, כגון חפצים התלויים ומונחים בעגלה, או החזרת בגדים מלוכלכים על מנת שלא יכבדו על המארחים, בקבוק מים שגמרו את המים שבו, שכאשר יש עירוב ואין איסור הוצאה מותר לקחתם בחזרה הביתה [ואינו הכנה למוצ"ש]. אבל כשאין עירוב כגון שהוא נקרע לפני יו"ט או שהולכים בדרכים שאין בהם עירוב כגון מחוץ לשכונה, וק"ו מחוץ לעיר ולמושב, ומטלטלים בגלל שזה יו"ט, צריכים לשים לב שלא לוקחים דברים מיותרים. וכבר עוררנו על כך בגליונות קודמים, שהאנשים שרגילים לטלטל צריכים שימת לב מיוחדת, כי התפיסה הפשוטה שיו"ט יותר קל משבת, וזה נכון, אבל למעשה במציאות הזו יו"ט יותר מוגבל.

האם בזמננו האחראים בודקים את העירוב ליו"ט

השאלה שנשאלת האם בודקים את העירוב בערב יו"ט. והנה כאן בארץ ישראל הדבר המקובל הוא, שעירובי הערים והמושבים לא נבדקים בערב יו"ט, בין אם הוא סמוך לשבת ובין אם הוא באמצע שבוע שיש סבירות שהתקלקל. [ואחת מהסיבות כי הבודקים הם שכירים לפי תשלום, והמועצה אינה מוסיפה תשלום על בדיקה נוספת באמצע החודש, לכן אינם מרגישים מחויבות להוסיף מעצמם עוד בדיקה]. אבל בעירובים השכונתיים [שהבודקים בלא"ה בהתנדבות רק בשביל להציל ממכשול בחילול שבת], הרבה מהאחראים מתאמצים גם בשביל הדין הזה ובודקים לפחות את המקומות שרגילים להתקלקל, כדי למנוע את הרבים ממכשול. כעת שהי"ט היה ביום שני, שבין שבת לחג יש רק יום של ערב חג, לא היה צורך לבדוק שוב את העירוב, כיון שרוב התקלות הם מאתרי בניה ומונפים, ומעבודות תשתית וכדומה, וביום כזה לא עובדים כ"כ, אין כ"כ חשש שיפסל [מלבד מקומות בעירוב שידועים שעובדים בו גם בערב חג].

אבל שאלה זו נשאלנו כעת לפני יו"ט גם מהרב של אחת הערים בחו"ל, ושם יש שני ימים יו"ט [ימי שני ושלש]. והגוים ממשכים לעבוד כרגיל, ובסה"כ בשלושה ימים מערב שבת עד יום שלש, סביר מאוד שיהיה תקלה, האם שם יש כן חובת בדיקה בערב יו"ט, בשביל להתיר הוצאה שלא לצורך. ולמעשה קשה לתת בזה תשובה כוללת, אלא תלוי כל מקום לגופו ברמת החשש לקלקולים, ובהתחשבות גם בגודל המאמץ הנדרש לבדוק אותו, שמדובר בעירוב של עיר גדולה, ובזמן לחוץ של ערב חג אחרי שבת, וצריך הכרעת רב לכל מקום.

ההולך ברחוב בי"ט ומוליך או זורק טיט או שקית לפח

בנוסף לכך הגיעה שאלה חשובה בדיון טלטול לצורך, אדם שלקח איתו טיט על מנת להשתמש בדרך, והשתמש בו באמצע הדרך, לאחר השימוש אינו רוצה לזרוק את הטיט המשומש באמצע המדרכה, האם מותר לו לטלטל אותו יותר מארבע אמות עד מקום שיכול לזרוק בצד, או שעומד ברחוב ליד הפח ומושיט ידו וזורק לפח, שהפח בדרך כלל נחשב רשות היחיד, [כי יש בו חלל בגובה י' ורוחב ד' על ד' טפחים]. שיוצא שעושה

הזמנה חשובה לכל העוסקים בעירובים

הננו מתכבדים להזמין

לכנס ארצי ומיוחד

לעוסקים בעירובים ברחבי הארץ

לעיון בשאלות אקטואליות, והלכות השכירות

ולגיבוש וחיוק מערכות העירובים

שיתקיים אי"ה ביום שלישי, פר' קרח, כ"ח סיון תשפ"ה

במרכז ירושלים, ליד ישיבת מיר

ישאו דברים רבנים העוסקים בהלכות העירובין בזמננו

ומפקחי עירובים ממקומות שונים

בכנס נביא את הבשורה לציבור

קו "המשמרים"

לרגל הכניס יצא לאור בס"ד חוברת חדשה של

עשרות מפות העירובים השכונתיים ברחבי הארץ

שתחולק למשתתפי הכנס

וק מכתת ספרי עירובין, אבירים חיוניים, ראש למוט, מתקנים ועוד

והשקת המכשיר החדש "מד-חוט"

לקבלת כרטיס להשתתפות בכנס הארצי

ניתן להירשם דרך "גדרים פלוס" - בקופת "מוקד העירוב"

או בטל' - 05484-83320 שולחן 6

תחילת המעמד בשעה 19:00

מצפים להשתתפותכם

איגוד מפקחי העירובים שע"י "מוקד העירוב"

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון הגדול רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

גליון זה נועד לחזק את שמירת קדושת בית הכנסת ותפילותיו. המעיין בו בשעת התפילה הרי זה רח"ל כמעיד עדות שקר

"בעבור זהירותו המופלגת בקדושת ביהכ"נ זכה להינצל ממוות, היה זאת כאשר ברח מהנאצים..."

דבר ועונה אמן ואיש"ר זוכה לשיבה טובה. והוסיף אביו, ומכלל לאו אתה שומע הן, ואינני רוצה להזכיר בפה ההיפך. והנה למחרת בבוקר, התחוללה מהומה גדולה, יען כי אחד השומעים בא וסיפר מה שהיה עמו באותו הלילה, וכך הוה עובדא: בלילה והנה בחלומי עומד הוא לפני בית דין של מעלה, ויצא דינו מעם הבית דין לחיוב שעליו להפטר מן העולם, אז החל מתחנן לפני הבית דין, כי טרם הגיע לגיל שיבה ומדוע נקנס עליו דין קשה כל כך, ויענו אותו בית דין של מעלה, ויאמרו: **כיון שאתה שח שיחה בטילה בתוך דנוך בכך.** ניסה האיש להשיב לבית הדין כי לא ידע מגדול חומרת האיסור, או אז התרעם עליו אחד מיושבי בית הדין, ואמר: היאך אתה מעז לומר דברים שכאלו, הלא אך בשבת זו דרש הרב בקהילתכם דרשה בענין זה, והביא בשם הרמ"ק שהשוחק בביהכ"נ ועונה אמן ויהא שמיא רבא זוכה לשיבה טובה, אף הבהיר הרב והוסיף, כי מכלל לאו אתה שומע הן, הגע בעצמך, הכיצד לא ידעת חומרת הענין בשעה שאתה בעצמך היית נוכח באותה דרשה. הבטחתי נחושה לב"ד של מעלה, סיפר הלה, כי מעתה אחידע ואפרסם לבני הקהילה מכל הנעשה, למען יזהרו במשנה זהירות מכאן ולהבא, לענות אמן ויהא שמיא רבא, ובכן זכיתי לצאת זכאי מלפני הב"ד. והוסיפו בני משפחת הגו"ב שטרן **וצ"ל על מעשה זה, שיודעים ומכירים הם את אותו האיש ושזכה לעלות לארץ הקודש וכן לשיבה טובה.**

והג"ר יצחק זלברשטיין שליט"א מספר (בספרו 'חשוקי חמד' חנוכה עמ' ע"ד). דהוה עובדא ביהודי שנתגלגלה אצלו מחלה קשה ל"ע ובצר לו פנה אל רבו הגו"צ רבי אביגדור מילר וצ"ל ובא להתחנן על נפשו שיתפלה עליו שיושע. שאלו הרב האם הוא מתפלל בביהכ"נ אשר שם משוחחים בעת התפילה? והשיב לו כן. אמר לו הרב, אם כן אין לי תקנה למחלתך, מאחר ומבואר בזוהר ובספרים הקדושים שבביהכ"נ אשר מדברים בו בשעת התפילה, התפילה נשארת כאן ואינה עולה למעלה, וא"כ כל התפילות שלך אינן עולות למעלה. התלמיד העתיק את תפילתו לביהכ"נ אחר אשר לא משוחחים בו בעת התפילה ונתרפא. עכ"ל.

וכע"ז מצינו ביערות דבש חלק א' דרוש ד' דכתב ז"ל "וצריך האדם להיות חרד בתפילה כי זה אשר נשאר לנו בגולה ואין לנו עבודה וזהו עבודה, וכמה יש לאדם להתבונן בו ולעמוד בהכנעה יתרה וכפיפת קומה ומלין לצד עלאי ימלל בנחת ובכוונה, ואשרי למי שמתפלל בדמעה ולב נשבר ונדכה, כי לא ישוב ריקם, ועל מה נבטח בגולה ומה ינ בעדנו אם לא בתפלה ובקשה מקירות לב, או לנו אשר נאמר "סכותה בענן לך מעבור תפילה", ומה הוא הענן, הוא אדם והבל שיש בו חטא היוצא מפי איש ואשה כל יום, וביחוד שיחה בטילה בבית הכנסת, ומכל שכן בעת תפילה, הקול הוא עולה בעב וענן ומונע לתפילה לעלות. אך אם אדם מתפלל אחר כך בכונה ובבכי ודמעה מעלה כל תפילות מכמה שנים אשר סביב נקבצו לו כי נשארו עומדים ברפיון מבלי עליה וכעת ע"י תפילה זו הם עולים במעלה בית אל."

ובדרשות החתם סופר (ח"ב עמ' ש"ט ע"ב) כתב ... כי הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו 'מקדש מעט' בתי כנסיות ובתי מדרשות **אם אנו נוהגים בהם קדוש אוי הם עתידים לקבוע בא"י (מגילה כט).** ויש להם גם עתה קדושת א"י והתפילות נשלחות לשער השמים, אך אם ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים, וההבל של דברים בטלים הוא טמא ומתלבש בו שר של חו"ל והוא גם הוא נעשה בעה"ב בבית הכנסת ר"ל ומקבל התפילות ומכניסם אל החיצונים והו"ל כעובד ע"ז ככל הדר בחו"ל שדומה כמי שאין לו אלוה, עכ"ל.

ובאילה רבה סי' קכ"ד ס"ק י"א הביא דברי ה'כלב' וז"ל **"אוי להם למדברים דברים בטלים או שחוק בשעת התפלה, כי ראינו בעווננו כמה בתי כנסיות שנחרבו על שנהגו בהם קדושת ראש" ע"כ.** והביא הא"ר דבר דבור חול בביהמ"ד!!! ובעבור גודל התורה פ"ה) "לון הראוי שכל קהלה וקהילה יעמידו אנשים על זה אשר ישגיחו בעונשים רבים על המדברים ויבושו אותו בריבם".

וכמדומ' שראיתי בשם הגו"צ קניבסקי וצ"ל הסובר לחדש בד' הכלבו 'בתי כנסיות שנחרבו' דאין הכוונה רק כלפי בנין ביהכ"נ שנחרב, אלא **האנשים הנמצאים שם נחרבים, ע"י צרות וחוליים רעים שפקדום!!!** ה' ישמרנו ר"ל.

ושמעתיה מנכד הרב יצחק יעקב לייכטר וצ"ל [מנהל הת"ת הנודע בשכונת בית-ונון] שסביו עתה על עצמו ש-81 שנה לא דבר דיבור חול בביהמ"ד!!! ובעבור גודל זהירותו המופלגת בקדושת בתי כנסיות ובתי מדרשות זכה להינצל ממוות בטוח. היה זאת כאשר ברח מהנאצים ימ"ש עם קבוצה שלימה, ונכנסו לתפוס מחסה באחד מבתי הכנסת, אך הוא **לגדול זהירותו כל השנים בכבוד בית הכנסת, החליט שלא להיכנס שם,** ופנה למקום אחר (אין כאן התייחסות להיבט ההלכתי), וכשהגיעו הנאצים פיצצו את ביהכ"נ על כל יושביו הי"ד, והוא ה' שרדי יחיד לפליטה, וכן זכה לאריכות ימים ושנים מופלגת ביותר.

והג"ר שווארץ וואזנר וצ"ל אמר בדרשת תשובה התשע"ד, **"אני בטוח שאם כלל ישראל לא ידברו כל התפילה וקריאת התורה המחלה הנוראה (יענע מחלה) תפסיק ותתבטל כליל מכלל ישראל."**

דברי חיזוק בענין הזהירות מדיבור בבית הכנסת ובשעת התפילה
(נשלח לנו ע"י ת"ח החפץ בעילום שמו)

הנה בשו"ע הל' תפילה סי' קכד סעיף ז' כתב **"לא ישיח שיחה חולין בשעה שש"ץ חוזר התפילה, ואם שח הוא חוטא, וגדול עונו מנשוא, וגו' וכו'".** וכבר העירו שלשון זה ש'גדול עונו מנשוא' לא הוזכר בשום מקום בתורה כ"א בעון רצח! בפרשת בראשית אצל קין כשרצח את הבל וענה קין להקב"ה ואמר 'גדול עוני מנשוא', וזהו הלשון המוזכרת באדם שמדבר בחזרת הש"ץ!
ואת משום הפגיעה החמורה בכבוד ד' יתברך בתוך היכל קדשו, וכמש"כ בדרושי הצ"ח (דרוש ל"ה לחנוכה, אות ד') וז"ל **"... ואלו המדברים בביהכ"נ, אין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה, וזה מטמא אויר הקדוש ... כי בכל עבירה ערבת שבת, ולא נשמרתי מלספר בקדוש ובברכה אחת מעין שבע" ע"כ המעשה.** ומוסיף הכלבו **"וקל וחומר לתפילה שהיא קבועה, שזו (היינו ברכת מעין ז') לא נתקנה אלא להמתין אותם שלא התפללו - כך, תפילה קבועה לא כל שכן".**

וב'כלבו' (חלק ב' סי' ל"ה תפילה ערבית של שבת) כתב וז"ל **"מעשה היה בגדול אחד שאמר לו אחד מתלמידיו שיתראה לו אחר פטירתו ונתראה לו וראה בפניו כתם, אמר לו זו למה לך, אמר בשביל שלשה דברים שלא נוהרתי, בתגלחת צפרנים בכל ערב שבת, ולא נשמרתי מלספר בקדוש ובברכה אחת מעין שבע" ע"כ המעשה.** ומוסיף הכלבו **"וקל וחומר לתפילה שהיא קבועה, שזו (היינו ברכת מעין ז') לא נתקנה אלא להמתין אותם שלא התפללו - כך, תפילה קבועה לא כל שכן".**

ובטור הל' שבת סי' רס"ח הביא את דברי הספר חסידים סי' נ"ח וז"ל, **"מעשה בחסיד אחד שראה לחסיד אחר במותו ופניו מוריקות א"ל למה פניך מוריקות? אמר לו, מפני שהייתי מדבר ב'יוכלו' בשעה שהציבור היו אומרים אותו, ובברכת 'מגן אבות' וב'תגדל' (והביאו הבאר היטב סי' נ"ו והמש"ב שם ובסי' רס"ח סי' כ"ו. ומשמע מדבריהם דמעשה דספר חסידים ומעשה דהכלבו הם ב' מעשים שונים).**

ובספר שלמי חגיגה (לרבי ישראל יעקב אלמי וצ"ל אביו של המהר"ט אלאזי זיע"א סי' ב' סד ערבית בליל ש"ק אות כב) בהגה"ה שם, דקדק מלשון הטור שם שכתב שהיה מדבר **'בשעה שהציבור היו אומרים אותו' דמבואר שאע"פ שהוא לא היה מפסיק דיבורו בתוך ויכול, אלא היה ממחר ומסיים, ומדבר קודם שיסימו אותו הציבור מ"מ נענש.** ובהגהה שם הביא בשם ספר ח"י וז"ל, **"לא יתכן לומר שהחסיד ההוא דיבר דברי חול שם בבית הכנסת האסורים בשבת בכל מקום, שנא' ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, אמנם הענין הוא שאפילו בדברי תורה אין רשות לאדם לדבר בכל זמן שמתפלל ש"ץ וכל העם ישמעו ויראו, אם כך עלתה לחסיד ההוא בדיבור של קדושה, כל שכן וקל וחומר שאין קץ לעונש המפסיק בדברים של חול בזמן שמתפלל שליח צבור".**

והנה יש להתבונן בגודל עונש על חטא זה, הלא הספר חסידים קורא לו 'חסיד' ובכלבו קורא לו 'גדול' ואם גדול הראשונים מעידים עליהם שהגיעו למדרגת 'חסיד' גדול, בהכרח שהמדובר ה' באנשים שהיו באמת קדושי עליון וזאת בדורם של הראשונים, וכל זאת לא הועיל להם להינצל מעונש נורא בעולם הנצח אשר לאחד היו 'פניו מוריקות' ולשני 'כתם' בפניו, ומה יעשו אזובי הקיר הנכשלים חלילה בדברי חול בשעת התפילה. ה' ישמנו כולנו בתשובה שלימה לאפניו.

ובמחזיק ברכה להחיד"א א"ח סי' רס"ח הביא את הספר חסידים הנ"ל והוסיף וז"ל, **"ובקובץ כ"י ישן נושן לקוטי הגאון מהר"ר מרדכי ממדינא כתוב וז"ל, ספרה נשמה לרבינו יחיאל מפאריז שהמלאכים זרקין אותה למעלה וממין אותה ליפול בעצמה על שהיה מדבר בשעה שהחזן אומר ברכה מעין ז" עכ"ל.**

ובמשנ"ב סימן נ"ו סק"א כתב, **"יכיון לשמוע הקדיש מפי הש"ץ כדי שידע על מה הוא עונה 'אמן יהא שמ' רבא' ו'אמן' שאחר דאמירן בעלמא. וכ"ש שצריך לזהר מאוד ומאוד שלא להשיח באמצע קדיש או קדושה, וכדאיתא במסכת דרך ארץ דר' חמא אשכחיה לאליהו בכמה אלפי גמלים טעונים אף וחימה לשלם לאלו, וכל המדבר באלו המקומות עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב (הובא בב"י סי' קכ"ה)... ואפי' להרהר בד"ת אסור בשעה שהחזן אומר קדיש מפני שצריך לכיון הרבה בעיניית הקדיש (פרי חדש). ואין חילוק בין קדיש על תנ"ך או אגדה או משניות (פמ"ג) עכ"ל."**

עוד אוסיף, כי לפני שנים רבות ראיתי באחד הקדמונים דבר נורא, שאדם אשר בחייו ה' מדבר באמצע קדיש, לאחר פטירתו כשיאמרו עליו קדיש, לא מיבעיא שאמירת הקדיש לא תקל מעליו עונשי שמים כבשאר הנפטרים, **אלא בזמן זה יתמירו את עונשיו למאוד באשר בחייו לזלזל בקדושת הקדישים ע"י דבור בהם דיבורי חול !!!** והדברים נוראים ה' ישמרנו.

והגאון רבי בצלאל שטרן וצ"ל בעל שו"ת 'בצל החכמה' מביא בתולדות אביו בעל מ'ליצי אש' עובדא נוראה בענין זה (ה'ד' בספר 'נוטרי אמן' ח"ב עמ' ש"א): היה זה בשבת קודש, דרש אביו בקהילתו 'צניחזיל' וזירו את השומעים על דבר חשיבות מעלת ענית אמן ויהא שמיא רבא, בתוך הדברים הזכיר את דברי הרמ"ק, שאמר כי ראשי התיבות **שיב"ה הינם: ש'תיקה י'פיה ב'שעת ה'תפילה, ללמדך שמי שזהיר**

ושמעתי מראש כולל ח"ח גדול שבצערותו ה' אצל האדמו"ר רבי שמעון מלעלוב זצ"ל ובאחד הפעמים הגיע אליו האדמו"ר מויזניץ שליט"א ואמר לו מה עושים עם מה ש"כ הרבה אנשים חולים במחלה הנוראה ר"ל? **ענה לו, אצלנו יש ממונים שמשיגים שלא ידברו בביהמ"ד ובכל השנים לא נחלה אף אברך או אחד מבני משפחתנו!!!** והוסיף, שבעקבות דברים אלו תיקן האדמו"ר מויזניץ כן אף בביהמ"ד שלו כיום.

בירורי הלכה

איסור החזרת אחריו וארון-הקודש
כתב הלבוש אור"ח ס"ס ק"נ והובא בט"ז שם ובמשנ"ב שם יזהרו שלא יעשו מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היושב נגד הבימה ואחריו להיכל דגנאי הוא, (והוסיף עוד דיש אף איסור דהעומד על הבימה לברך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו אם לא שיעשו המקום מן הצדדים).

והנה הט"ז ביר"ד שם כתב, ונראה דרבנים העומדים לפני ארה"ק אינם בכלל איסור זה, שעומדים אחריהם לארה"ק כיון שהס"ת עומדת בארון הקודש הוי כמו ברשות אחרת.

ובשעה"צ סק"ג כתב דאין זה סתירה לדברי הלבוש דלפי שעה שאני, אבל באופן קבוע לא התיר הט"ז כל שאחריו לארה"ק אפילו שהוא ברשות אחרת.

והנה יל"ע דהנה בס"י קכ"ח סעי' י' כתב השר"ע, עומדים הכהנים בדוכן פניהם כלפי ההיכל ואחריהם כלפי העם וכו' ומחזירים פניהם כלפי העם, ויל"ע דהא הכהנים שמסתובבים להעם אחריהם אל ההיכל, ולכאורה הוא מהאי היתרא דהוא לפי שעה, וכעין שכתב המשנ"ב גבי דרשנים, אולם יל"ע דשם בס"ק ס"א כתב כשיורדים הכהנים מן הדוכן, לא יחזירו פניהם אל ההיכל אלא יצדו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בצאתו מלפניו, ע"ש, ויל"ע דלפי הנ"ל אמאי אסור הא הוא לפי שעה, וצ"ב.

עוד יל"ע דהנה בס"י תר"ס סק"ג כתב דהש"ץ אינו נכון שבסדר ההקפות עם הלולב, שיהפוך פניו מתחילה שיהיה אחריו נגד ההיכל קודם שמתחיל את ההקפות, (והוא שאם עומד עם פניו אל ההיכל, נמצא דתחילת הקפתו לצד שמאל, ואם יהפוך פניו אל הבימה קודם ההקפה, אזי ההקפות יתחיל לימינו) עיי"ש, וצ"ב דלו יהיה שפניו אל ההיכל, הא הס"ת ברשות אחרת, והוא רק לפי שעה, וכפי שהתיר הט"ז לעניין רבנים הדורשים.

ובערון השולחן יור"ד סי' רפ"ב וכן הוא **בדעת קדושים** כתב דהוא סברא מיוחדת לדרשנים, וז"ל, דאין לתמוה שבשעת הדרשה עומד הדרש פניו אל העם ואחריו אל ארה"ק דכיון שהס"ת מונחת בארה"ק הוה כרשות אחרת, ועוד דזהו עצמו כבוד התורה שדורש בהתורה ובמצותיה והתורה עצמה צוה כן בכעין זה כמו בברכת כהנים שהכהנים פניהם כלפי העם פנים כנגד פנים והתורה גורה כן כדאי"תא בסוטה לח. כה תברכו פנים כנגד פנים וה"נ הרי התורה גורה להודיע חוקי האלקים ואת תורותיו ובהכרח לדרוש פנים כנגד פנים. ובמדרש איתא בא וראה כמה גדול כבוד הציבור שהחכם הדורש פניו וכו'. ומבואר בערוה"ש דההיתר בדרשנים הוא משום שזה כבוד התורה, וכשם שברכת כהנים מותר דהוא גזירת התורה ואין זה בזיון, כך כל הדורש ומודיע את דרך התורה וחוקותיה, אין בזה משום בזיון התורה דאדרבא הרי הוא מוסר את דברי התורה.

ולפ"ז למדנו דבעינן ל' תנאים להתיר אחריו להיכל, האחד שהוא ברשות אחרת, האחד שהוא באקראי, והאחד שהוא צורך וכבוד התורה, אלא דצ"ע מדברי השעה"צ הנ"ל דגבי היושבים בביהמ"ד ופניהם אל הבימה ואחריהם

סיפור השבוע

סיפר לי אברך, מלמד בחיידר, שבדידיה הוי עובדא, הוא יצא לחו"ל לאסוף כסף עבור בתו הכלה העומדת להיכנס לחופה, הרביעית במספר מעשרת ילדיו.

קבלה טובה קיבל על עצמו האיש שלא יפשוט ידו לקבל כסף באמצע התפילה! יום אחד הוא מתפלל בוורליאמסבורג ומגלה שהעומד לידו בשטיבלאך של סאטמאר הוא יהודי עשיר גדול מאוד וכל מי שמושיט לו יד הוא מעניק לו \$200, כמעט שלא היה שייך להתפלל של השמועה עברה מפה לאוזן והתור של האנשים שנעמדו בשורה אצלו פשוט הפריע מאוד מהלך התפילה, שד"רים ומשולחים וגם הרבה מתפללים רגילים שבימים כתיקונם לא מחזירים על הפתחים לא עמדו בפיתוי ונעמדו לקבל את המאתיים הירוקים...

המלמד דגן נשך את שפתותיו ובלביו הלמו הפעימות האם יעמוד בניסיון? הוא עומד צמוד אליו, רק להושיט את היד ולקבל את המענק ולהמשיך בתפילה אך הוא התגבר, התאפק ונשך את שפתיו ולא הושיט את ידו.

ואכן את אשר יגור התרחש, הגביר סיים את התפילה בשיר של יום קיפל את תפיליו והתאדר. צער רב מילא את ליבו, אך גם תחושה של אושר הצילה אותו עמדתו בניסיון נכון הפסדתי 200 דולר אבל הרווחתי עמידה בניסיונות! המלמד קיפל את תפיליו ומשבא להרים את הטלית שלו גילה תחתיו את הפלאפון של הגביר מסתבר שהפלאפון נפל מתחת לטלית נטמן והסתתר שם עד לרגע זה...

הוא לקח את הפלאפון איתו קיווה לקיים השבת אבידה וגם אולי לזכות לפגוש את הגביר שוב... ואכן כעבור דקות הפלאפון רטט...

הגביר על הקו, "ווער רעדט? מיין סעלפון איז ביי אייך? וואו זענט איהר"? (מי מדבר? הפלאפון שלי אצלך? היכן אתם?) 'כן כן' השיב המלמד 'אני עדיין כאן בשטיבלאך'. 'אני תיכף מגיע' אמר הגביר, 'תחכה לי בחוץ בבקשה'

וכע"ז כתב בעל השומרי אמונים (ח"ב ע' רנ"ה) וגדולה מדה טובה פי חמש מאות בכמות ואיכות וממהרת לבוא, ולכן כל יחיד ויחיד, ביהל"נ וביהמ"ד וקהילה, שמקבלים לא להשיח בביהל"נ וביהמ"ד, זוכים לישועות נוראות ברוחניות וגשמיות, להם לבניהם ולבני משפחתם ובני קהילתם, בתמידות וברציפות לאורך ימים ושנים רבות, עכ"ד.
יה"ר שנתחזק כולנו בשמירת קדושת בית הכנסת.

בירורי הלכה

אל היכל ה', אמאי הוצרך לומר משום שהוא קבע, והיה לו לומר דאין היתר זה של אחריו להיכל אלא באקראי והוא צורך התורה אבל בלא"ה לא, ויש לדחוק דאף צורת המתפללים הרי זה כבוד התורה, דזה שיושבים כולם ופניהם אל הבימה, הרי זה חלק מצורת כבוד התורה, וגם בזה כתב המשנ"ב דאסור הואיל ואין זה עראי אלא קבע, ועצ"ע.

איסור החזרת אחריו לבימה שספר תורה עליה

כתב בשר"ע יור"ד סי' רפב ס"א, חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת, ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר וכו' ולא יחזור אחריו, אא"כ גבוה ממנו עשרה טפחים.

וכתב המשנ"ב סי' ק"נ סק"ד מהפמ"ג, ועכשיו שעושים מקומות אצל הבימה שקורין אלמבר"א, ופני היושב להיכל ואחריו לבימה אף שאחריו לספר תורה מ"מ רשות אחרת היא הבימה. ומבואר דאף שהס"ת על הבימה יש איסור של אחריו אל הספר תורה אלא א"כ היא ברשות אחרת. וצ"ע דמ"ש מארה"ק דג"כ הוי רשות נפרדת ובכ"ז הותר רק בדרך אקראי [כמבואר בתחילת דברי המשנ"ב והוא מהלבוש דמ"מ יזהרו שלא יעשו מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהיה פני היושב נגד הבימה ואחריו להיכל דגנאי הוא, ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה לברך ומשתחוה נראה כמשתחוה לו אם לא שיעשו המקום מן הצדדין. ובשעה"צ סק"ג כתב דאין זה סתירה למ"ש הט"ז ביר"ד להתיר לרבנים לדרוש אצל ארה"ק אף שאחריהם להיכל משום דס"ת ברשות אחרת, דלפי שעה שאין].

והמוכח מזה, דבימה שהיא 'רשות אחרת' קילא טפי מארה"ק, דארה"ק שהוא מקומו של הס"ת ממילא נידון איסור מצד הארה"ק עצמו, ולכן יש איסור בזיון במפנה אחריו לארה"ק, ומיהו קל יותר מאיסור אחריו לס"ת, דכל שאחריו לס"ת אפילו באופן עראי אסור, וכל שהספר תורה בארון אזי כיון שהארה"ק חולק רשות מותר באופן עראי ולא באופן קבוע. משא"כ בימה שחולקת רשות, מחשיבה להס"ת ברשות אחרת, וכאילו מונח הספר תורה בחדר אחר, דכל שהספר תורה ברשות אחרת, ויש מחיצה בינו לספר תורה אין איסור להחזיר אחריו להס"ת, ודוקא ארון קודש שהוא מקומו של הספר תורה א"א לדון אותו כמחלק רשות בינו לבין הספר תורה.

ואלא דיש לעיין דהתינוח בבימה שיש לה מחיצות מקיפות את הבימה הרי חולק רשות אחרת, אולם בבימה שאין לה מחיצות יש לדון האם המחיצות של השולחן שמונח שם הספר תורה, סגי בזה, ואפילו אם ת"ל דמהני, מצוי בהרבה בימות שאין בהם כלל מחיצות אלא ארבע עמודים, ויש לדון כל בימה ובימה. ואם אין מחיצות, צריך להקפיד בשעת קריאת התורה לא לעמוד לפני הבימה ופניו לכיוון הארה"ק דנמצא מפנה אחריו להס"ת, ואפילו שהוא עראי, הא מבואר במשנ"ב שם שאפילו בעראי אסור, ועיין.

[הדברים נכתבו ע"י **הגאון רבי אביעד אברהם קורצטג שליט"א**, ר"מ ישיבת מיר]

סיפור השבוע

נרגש יצא המלמד מחוץ לביהל"נ כשליבו פועם בתקווה מחודשת והנה מעבר לעיקול הרחוב הופיע רכב מהודר הגביר פתח את החלון, 'וונגערמאן, יישר כוח' וקשר עמו שיחה, מאין באת? מארה"ק ...

למה הגעת הנה? אני עומד לחתן את בתי הכלה בס"ד... כמדומני שעמדת לידי בתפילה, האם קיבלת כבר ממני? לא, ענה המלמד. למה? התעניין הגביר, סיפר לו המלמד מה שקיבל על עצמו שלא להאריך כסף באמצע התפילה... הגביר התרגש, הוציא את הארנק שלו ושלף המחאה כתובה בסכום של 20 אלף דולרים!! הושיט את זה למלמד ואיחל 'שיהיה לך להכנסת כלה'.

המלמד הנרגש החזיק את הצ'ק וליבו בל עמו תזכו למצוות, יישר כוחכם!! אין מילים בפי.
(נמסר ע"י מערכת "קובץ גליונות)

שמי יוסף צבי גולדשטיין, אחד מקרובי חיתן את בתו, ועל כן עסקתי בימים האחרונים במצות הכנסת כלה. הלכתי לביהל"נ בכדי להתרים אנשים, אבל יחד עם זה ידעתי ששום דבר טוב לא יצא מדיבור בשעת התפילה, אני מקפיד שלא לדבר עם אדם בשעת התפילה והקדישים, אלא להקשיב ולענות כראוי. כמה אנשים ניגשו אלי כדי לתרום לי סכומים קטנים, **אך כיון שיהיה זה בשעה שהחזן אומר קדיש רמותי להם שיצאו החוצה.**

אחד מהתורמים אמר לי: אני ממש מתרגש לראות איך אתה מקפיד שלא לדבר בשעה שמישהו אומר קדיש. תיכוננתי לתת לך חמישה שקלים, אבל עכשיו אני מגדיל את התרומה פי מאה, קח 500 שקלים! המסקנה שלי היא שגם מצות צדקה מתברכת בזכות הזהירות מדיבור בשעת התפילה. (השגחה פרטית 58)

ספרו נפלאותיך

עובדות ופנינים על התורה

בהעלותך תשפ"ה

בצילו של מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל

הלמחן הגדול בעולם

והאיש משה ענו עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. [בהעלותך יב, ג]

שאל הגאון ר' ברוך בער זצ"ל את רבו מרן הגר"ח זצ"ל מיהו הלמחן הגדול ביותר שהיה בעולם. ענה לו הגר"ח זצ"ל משה רבינו ונימק דבריו כי הרי נאמר שהיה משה רבינו עניו מכל אדם ואם היה אחד למחן גדול ממנו לא שייך שהוא עניו ממנו כי הרי הוא אכן פחות ממנו וממילא מכיר את מקומו ע"כ שהיה החשוב והלמחן מכולם ורק היה בו מידת הענוה יותר מכולם. והוסיף שלמדנותו שהיתה יותר מכולם היא משתי פנים ראשית ענין סגולי שענוה מביאה לידיעת התורה הגדולה ביותר ועוד כי טבע הדברים שאנשים אינם מוכנים לקבל מחבריהם ואפילו מרבותיהם וכיון שהיה עניו אזי קיבל מכל אדם ולכן הגיע לדרגתו. (דביר קדשו – שבועות)

חיכי דמי ענוה

היה מספר שכאשר קיבל את ההצעה להיות ראש ישיבה בסלבודקה הלך להמלך ברבו הגר"ח אם לקבל על עצמו את המשרה. רבי חיים ביקש ממנו להראות לו את המכתב שקיבל, והיות שכתבו עליו תוארים מופלגים קיבל את החלק העליון של המכתב והראה לו רק את גופם של דברים. וסיפר שדעת רבי חיים לא היתה נוחה מזה באומרו שמדרגת ענוה אמיתית היא להראות שכתבו עליו שבחים כאלו ולהישאר אותו דבר. - מפי רבי שרגא היימן הרב הדומה למלאך.

וסיפר על גאון הדורות הגרעק"א שפעם הוזקק לנסוע לאיזו עיר גדולה ועשו לו שם כבוד מלכים ממש, כששב כתב אגרת לידידו בה כתב: "ב"ה הייתי במקום פלוני... ומשנה לא זזה ממקומה, מאד מאד הוי שפל רוח". *

במכתב לתלמידו הגר"ר יהושע קלעוואן אב"ד בורלינגטאן מדגיש רבינו מתי אין לנהוג בענוה. "...אחרי דרישת שלו'... יקירי מחמד לבבי אם אמנם ענוה היא מדה היותר חשובה לפני הש"י עכ"ז? כאן אין ראוי להשתמש בה, יען ידעתי כי אם כ"ג יתחיל עתה בעבודה הק' הלזו יצליח מאד להעמיד תלמידים גדולים, אבל השי"ת ינחננו בדרך מוצלחת אמנ'..." (דברי יהושע עמ' צ"ב).

"הרגשתי צורך להקיא"

רבות סלד מהכבוד אותו נאלץ לספוג כשהלך ממקום למקום והציגוהו כ"ראש הישיבה הגאון הגדול והמפורסם שהגיע מליטא" וסיפר הגר"ר יעקב יצחק רודרמן ראש ישיבת "נר ישראל" בבולטימור: "באחד הימים ארנן אחד מבוגרי הישיבה דינר חגיגי למען הישיבה והזמין לשם גבירים ונדיבים גדולים. בדינר דיבר אותו תלמיד, ותאר בפני הקהל את גדלותו של רבינו בתורה ובמדות. כששמע זאת רבינו החל להראות סימנים של חוסר סבלנות, כי בענותנותו לא היה מסוגל לשמוע כל דברי התהילה והשבח שהרעיפו עליו, כל רגע שעבר טרד את מנוחתו יותר ויותר, עד שפנה בקול לדובר: "שקר הוא אינו אמת, אין הנואם דובר נכונה".

התלמיד כופף מיד עצמו ולחש לאוזן רבו: "רבי, הלא הגעתם לאמריקה בכדי לאסוף כספים ולהתרים את הקהל למען הישיבה, וכאן באמריקה מוכרחים לדבר בשפה הזו, אחרת אין שום סיכויים להצליח בערב כזה, ככל שירבו התהילות והשבחים כך יגדלו הסכומים שיתרמו..." שמע זאת רבינו והניע בידו בתנועת ביטול, באומרו: "טוב, דבר" אבל הוא תפס בקצות שרווליו וחיפה בהם על שתי אוזניו כדי ששוב לא ישמע את דברי

השבח והתהילה, וכך המשיך לשבת עד לסיום נאומו של התלמיד. מחזה זה חזר ונשנה בערב נוסף שערכו לכבודו, ולאחר גמר המסיבה כשהלך עם תלמידיו לאכסנייתו, דיבר בהתמרמרות רבה על הגורל הרע שנפל בחלקו שכך מרעיפים עליו שבחים בלי גבול.

כשהגיעו לאכסניה, דאג בעל הבית להזהירו מראש לבל יאכל מהדגים שהוגשו לשולחן, שכן הוא חושש שאינם טריים כל כך והם עלולים לגרום לו הרעלת קיבה. אך רבינו לא שם לבו לדברים אלו ואכל מן הדגים. לאחר סיום הסעודה נכנס לחדר שהכינו לו בעוד מועד, וככל יתר בני הבית – אף הוא עלה על יצועו לנוח את מנוחת הלילה, אך כעבור זמן מסוים, כשכל בני הבית כבר נמו את שנתם, התעורר לפתע בעל הבית בשומעו קול של הקאה. הוא התקרב לדלת חדרו של רבינו ומיד התחוויר לו כי האורח הדגול הוא המקיא.

בראותו כך נכנס אליו בחרדה באומרו: "הלא הזהרתי את הרב לבל יאכל מדגים אלה..." ענהו רבינו: "כלום אתם חושבים שאני מקיא בגלל הדגים? לא מיניה ולא מקצתיה. אני מקיא מכיון שמעי התחילו להתהפך בקרבי מחמת בחילה וגועל מרוב השבחים והתהילות שהמסירו עלי בימים האחרונים, עד כי חשתי צורך להקיא בגלל זה!" - שאל אביך ויגדך ח"ב עמ' קס"ט.

ויאמר יקוק אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך. [בהעלותך יא, טז]

אאמו"ר ז"ל שמע מפ"ק גאון ישראל ותפארתו מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זיע"א בעמ"ס ברכת שמואל וראש ישיבת קאמיניץ המעטירה שאמר פעם במסיבת חג שמחת תורה דלכאו' הרי אחז"ל אבות ג יא המגלה פנים בתורה שלא כהלכה חייב מיתה וא"כ איך מותר לנו ללמוד מדוע איננו צריכים לחוש לדבר חמור כזה. ותירץ מיד שהרי אמחז"ל באותיות דר"ע ומד"ר במדבר יג טו שבעים פנים לתורה כלומר שישנם ע' דרכים שונות ללמוד בהם את התורה הקד' דפנים הם מלשון דרכים ולכל אחת מהדרכים יש קבלה ומסורת כיצד והיאך ללמוד וכל דרך יש לה מקור המגיע מנתינתה מסיני ואם ח"ו יקום אדם אחד עברייני ויחדש דרך חדשה מלבד הע' דרכים הללו שדרך זו אינה במסורה שיש בידינו כלל ה"ה מגלה פנים בתורה שלא כהלכה וחייב מיתה כיון שחידש דרך שלא נמסרה לנו מסיני אבל מי שלומד התורה בדרך שקיבל מרבותיו ולא שינה כלל ממה שאמרו לו אף אם טועה באיזה ענין משנה והלכה אינו מגלה פנים בתורה אלא ע"ז יתפלל כל חסיד משגיאות נקני וכו' יעו"ש. (נהרות איתן)

הדאגה לתלמידים

האנכי הרייתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתייהו כי תאמר אלי שאהו בחיך כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. [בהעלותך יא, יב]

ח"קבלת פנים" של תלמיד חדש

תיכף כשהגיעו לישיבה כבר הרגישו את גודל אהבתו ואבהותו לכל מי שבא ללמוד ממנו תורה. היתה מימרא בישיבה, שכבר בלחיצת היד של רבינו כשמגיע תלמיד לישיבה כבר מרגישים את גודל אהבתו. תלמידים

סיפרו שהמעמד הזה של ה"שלוש עליכם" בו קיבלם, החום והאהבה שהקרינו עליהם כשלחץ את ידם נשאר חקוק בזכרונם כל השנים.

חמלת עלינו". ביום האחרון לפני שעזב את ארה"ב כבר הגיע בדרשותיו לתפילת "ובא לציון".

סיפר רבי חיים שפירא "כשבאתי בפעם הראשונה לקמניץ, נכנסתי לביתו ומצאתי כפוף על הספרים ושקוע בלימודו. כשהבחין בי, עדיין לא ידע על מטרת בואי, כנראה חשב שאני אחד מבני הישיבה והחל לדבר אתי בסוגיא שעסק בה, והציג פנים לכאן ולכאן בביאור הסוגיא. כשסיים להציג את הדברים, חיך ואמר: "אתה יודע, תורה לא באה בקלות. כל הלילה הרהרתי בסוגיא זו ועדיין איני בטוח איזו מהדרכים שדיברנו ישכון בה אור. מה דעתך? נרעדתי, מרן ראש הישיבה הגדול שמאחוריו עשרות שנות הרבצת תורה, שעמל לילה שלם בהבנת הסוגיא, שואל לדעתי?

בינתיים הגיעה הרבנית והביאה עמה ארוחת צהרים ואמרה לרבינו: "ברוך בעריל, הבאתי ארוחת צהרים, הינך זקוק לאכול לחיזוק בריאותך". כשראתה אותי, בחור לא מוכר, שאלה אותי מי אני? סיפרתי שהגעתי עכשיו וברצוני להכנס ללמוד בישיבה, כששמע זאת רבינו צהל לקראתי והציע לי שאוכל אני את מה שהרבנית הכינה עבורו. כמובן שסיירתי. כשעמד רבינו על כך אמרה הרבנית שיש מספיק אוכל, והיא תביא עוד עבורי, רק אז הסכים לאכול. ספורו של הגרבי"ד (א"ר, ארטסקרול) אגב, סיפר הג"ר שמואל גרוסברד על אחד מבני הישיבה שנכנס לרבינו ותוך כדי דיבורם הגישה הרבנית קערה עם דייסה לארוחת ערב. רבינו שאל את הבחור אם כבר אכל? וכשתק והבין רבינו שעדיין לא, בקש ממנה עוד צלחת ועוד כפית כדי שיחלקו יחד את אותה מנה שהוגשה לרבינו.

מסתמא עם זה יהיה לך יותר נוח

אחד הבחורים סיפר כי כאשר הגיע לישיבה וביום הראשון עדיין לא סודרה עבורו אכסניה, ניגש אליו רבינו והזמינו לישון בביתו. בבית הציעו לו את המיטה, ואחרי זמן מה הופיע רבינו עם כרית באומרו: "מסתמא עם זה יהיה לך יותר נוח".

הג"ר נחום לסמן סיפר שנשלח ע"י האדמו"ר מגור ה"אמרי אמת" ללמוד בקמניץ מעט אחרי גיל בר מצוה. בהיותו צעיר כ"כ לא הצליח למצוא אכסניה. כששמע רבינו מזה, הגיע בעצמו לאכסניות עד שהשיג לו מקום. מבנו רבי מתתיהו לסמן.

הרה"ג רבי שלום רוזנבלט סיפר כשהגיע לראשונה לרבינו דיבר עמו בלימוד בסוגיית הגמרא של "גר קסן" (כתובות יא.) וחקר האם נצרכים לדעת בית דין משום דמצוות צריכות כוונה, או שהסיבה שצריכים דעת בית דין היא כמו כל דעת שצריכים במעשה קנין. כשסיים את דבריו ופנה לצאת חיבקו רבינו ואמר לו: "צו שטייגען אין לערנען דארף מען האבען כוונה און דעת" (בכדי להתעלות בלימוד צריכים גם כוונה וגם דעת). הקדמת שיעורי הגרבי"ב (פרנקל)

תפילתו של רבינו

יוצק משה אל יקוק לאמר אל נא רפא נא לה. [בהעלותך יב, יג] ר' ברוך בער היה בדאצ'ע וגם הגר"ע היה שם, ובבית הכנסת באו תחילה להתפלל ורח"ע היה ממחר מאוד בתפילתו, ור' ברוך בער האריך כמנהגו, והבחין באמצע התפילה שממתין עליו בעוד שהגר"ע כבר סיים, והתחיל לדפוק על השולחן אך החזן לא הבין, ודפק ודפק כל התפילה, אח"כ הלך ר' ברוך בער והוכיח את החזן איך ממתין עליו בעוד הרשכבה"ג כבר סיים התפילה, ואמר לו החזן שכלל לא ידע שזה רח"ע, הוא חשב הוא איזה קפי"ער-סוחר, שהיה לבוש באופן עשיר עם שרוולים קטיפה, ולא היה ניכר עליו, אך מר' ברוך בער האט זאך גווארפען קדושה.

סיפר הג"ר רפאל לויין זצ"ל, בנו של האדמו"ר הגה"צ רבי אברהם דב בער לויין (המכונה "המלאך" מארח"ב), שהגרבי"ב סיפר לתלמידו הנ"ל כי לפני נסיעתו לארצות הברית לאסוף כסף לישיבה נסע להתייעץ עם מרן החפץ חיים ושאלו, היות ובאמריקה הוא יסתובב מבית כנסת לבית כנסת, על מה ידבר, שכן מזמן היותו רב בקרמנצ'אג כמעט ולא דרש בפני בעלי בתים ואינו יודע מה יאמר להם?

יעץ לו מרן החפץ חיים, לקחת סידור ולפרשו. וכך עשה, בבית הכנסת הראשון התחיל בסדר התפילה ב"מה טובו" ובכל מקום דיבר על פסוקים אחדים לפי סדר התפילה, וכאשר רבו התארח אצלו בעיר אלבני, כבר עמד באהבת עולם ודיבר שעותיים וחצי על המילים "חמלה גדולה ויתרה

סיפר הרה"ג רבי זלמן דרורי: "יום אחד בהיותם בדרוזגניק נגש רבינו אל הגר"ש ובקש לישא וליתן עמו באיזה רמב"ם שהוקשה בעיניו. רבי שמעון התנצל שאינו יכול לשוחח עתה כי הוא חלש ולא מרגיש טוב. רבינו נפנה מאתו וראיתו נגש ליד עץ והחל מתפלל לשלמו של הגר"ש, בתפילתו אמר: "רבינו של עולם! ר' שמעון לא מרגיש טוב, שלח לו רפואה שלמה". הרה"ג רבי שלום רוזנבלט סיפר: "כשלמדתי בקמניץ ארע פעם שהגר"ש היה חולה והנה דרכו של רבינו היתה שהיה יורד באמצע השיעור, לעיין באחד הספרים מחמת שאלה שנשאלה באותה הפעם ניגש אלינו ואמר: "יהי רצון שהקב"ה יפתח שערי רחמים לשערי יושר".

התפשטות הגשמינות

תיאור חי על תפלתו של רבינו מתאר תלמידו הג"ר מרדכי שוואב: "רבינו היה מאריך מאד בתפילתו, פרשת קריאת שמע לבד היה קורא לפחות עשרים דקות ומרוב אריכות לא התחיל להתפלל עם הציבור". "כל מי שראה תפלתו היה רואה מציאות של התפשטות הגשמינות". "זכורני שבעיר קמניץ קודם שנבנה בנין הישיבה התפללנו בביהכ"ס הכללי, חוץ משבת שהתפללנו בביתו. שבת אחת השליח צבור שעמד לפני התיבה התפלל בלי שום ניגון, כאומר דרשה. השומעים לא היו יכולים למנוע את עצמם מלחייך, חוץ מרבינו שלא הרגיש ולא הכיר כלום כי הוא היה בתוך עולמו המיוחד, שהתפשט מעולם גשמי לעולם של תפלה בכוונה".

למרות שהיתה דרכו של רבינו להאריך בתפילתו, היה לו כח הצמצום: פעם אחת היה לרבינו יאצייט והלכנו להתפלל בבית הכנסת של בעלי המלאכה שם היו רגילים להתפלל במהירות. ורבינו שעבר לפני התיבה התפלל במהירות, היינו היה לו גם את הכח לכוון כשמתפלל במהירות. "כידוע היה קשה לבני הישיבות בליטא בשידוכים, מפני שלא כל הבנות רצו להשתדך עם בני ישיבה. והיו בחורים שהלכו למקומות אחרים לחפש שידוכים ועשו כל מיני השתדלויות. רבינו היה מניע את הציבור למעשות השתדלויות כאלו. והיה מחזק את הבחורים בדברי בטחון והיה מזרז את הבחורים להתפלל והזכיר את הפסוק (תהילים לב. ו) 'על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא', ודרשין בגמ' (ברכות ח.) 'לעת מצא זו אשה'. (מאמר מרדכי ח"א עמ' צ"ח עמ' ק"ט עמ' קכ"ז).

מרגלא בפומיה מה ששמע מרבו הנצי"ב שיום שעובר עליו בלא שיבקש רחמים בדמעות בתפלת "אהבה רבה" לא זוכה באותו יום לחדש חידושי תורה. וסיפר נכדו הג"ר חיים גרוזובסקי שכאשר הגיע לעול מצוות קיבל מהסבא שלש דברים. נשיקה, ברכה, ועצה. "עצתי אליך" - אמר הסבא, "שכשהינך מבקש בתפלת שמונה עשרה את ברכת 'אתה חונן' תבקש מעומקא דליבא ותזיל דמעה ואז כשתלמד כדבעי תצליח ותגדל לתפארת". (מפי רבי חיים שפירא).

אמירת תהילים

רבינו היה מרבה לומר תהילים, והיה אומר שזה הדבר שהכי מחזק אותו ביראת שמים. סיפר נכדו הג"ר שמואל דוד טורין: "פעם כששהינו בעיירת הקייט דרוזגניק נכנסתי עמו לבית הכנסת וישבו שם בעלי בתים בין מנחה למעריב וקראו תהילים רבינו התפעל ואמר לי "אה, יידן זאגן תהילים".

ביחוד - מעידים התלמידים, היה מעמד מרטיט כאשר קרא את פרק ק"ל "מעמקים קראתיך ד'" אותו נהוג בישיבות לומר בעשרת ימי תשובה אחר התפלה (במקום אחרי ישתבח, כפי שכותבים פוסקים אחרים). מפי רבי זאב אידלמן מרשימות רבי אברהם וינגולד - הרב הדומה למלאך.

מרן הגאון רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל נוהג היה לחגור אבנט בשעת התפלה ממדת חסידות (מ"ב צא ד).

פעם אחת לא מצא ר' ברוך בער את הגראטל לפני מנחה ולקח מפה שהיה על השולחן וחגרו את מתניו. תלמידו הגר"ט גולדשטיין ראה את הדברים ואמר קרב נא לפתחך... אין זה כבוד לפני המקום הוא לקח את גראטל שלו ונתן לרבו. [ומיני אז פסיק הגר"ט לחגור אבנט בתפילתו]

כשהרבנית לא מצאה את המגבת היתה אומרת ברוך בער איפה המגת, כי היה לוקח את זה במקום חגורה.

פעם עמד להתפלל במחיצת מרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל וחגר אבנטו כמנהגו כשראה שרבי חיים עוזר אינו חוגר אבנט מהר והסיר את אבנטו.

פּר'פּוּלָא דאורייתא

שיעורו של הגאון רבי רפאל סויד שליט"א | ראש כולל שערי דעה

גיליון מס' 80 | פרשת בהעלותך תשפ"ה

• הקרבת שתי הלחם בזה"ז •

היה עולה בכל שנה מכבד לירושלים, ב' אין בידינו שום מקור אחר שרה"ג זכה לגילוי אליהו, ג' לא מוכן מה הענין להקפיד את הר הזיתים ולמה לא להקפיד את בית המקדש, ד' לשון אליהו הנ"ל משמע שכיון שהם הולכים מלובשים יפה והולכים בגיאות לכן אינם כהנים, ואילו זה שהולך בשפלות ועונה לכן הוא כהן, ואינו מוכן כלל, דכל מי שהוא מזרע אחרון הוא כהן, כלי קשר אם הוא גאה או עניו, ולכאורה היה אפ"ל שלסימנא בעלמא א"ל כן ואין קשר בין זה שהם מלובשים כך והוא כך, שיהיו כהנים או לא, אבל אינו מסתבר כלל וגם אם נכניס את כל סוגי ישראל כמנין ביחד, ונמנה אותם לפי ישראלים כהנים לויים מתגידים, מסתבר שאחוז הכהנים הוא יותר מאחד משלש מאות, ק"ו כאן שכולם בחזקת כהנים, ה' לפ"ז אליהו הנביא גילה לרה"ג שאחוז הכהנים הוא רק שליש אחוז מכלל הכהנים, א"כ היה רה"ג צריך מיד להודיע לכל ישראל בכל העולם שמהיום והלאה בטלו כל דיני כהונה, ולא נזכר באף אחד מהראשונים שרה"ג פרסם דין כזה, ו' וביותר תמוה איך שחק רה"ג כשנודע לו שרק שליש אחוז מהכהנים הם כהנים באמת, אדרבא הי"ל לבכות ולהצטער ע"ז שנודע לו שכל דיני כהונה בטלו בדורנו, שהרי לפ"ז רובא דרובא של הכהנים אינם כהנים, והרי מדאורייתא הולכים תמיד אחרי הרוב, ולשמועה מה זו ערשה, עכ"ת. ה"נ הרה"ג יהודה בן דוד שליט"א כתב מאמר מקיף לענות על טענות אלו בקובץ משנת יוסף [חי"ד עט"ק] יער"ש היטב. וראה עוד במאמרו הנרחב של ידידי הרה"ג שלום יצחק מזרחי שליט"א באור תורה [אב תשעט סי' קיג] כנגד ההסתמכות על דברי הספר חסידים. והנה לא כל טענותיו של הרב חטאב מוכרחות, כגון מה שתמה מדוע אין אזכור אחר לכך שרה"ג זכה לגילוי אליהו, שאין מניעה שיהיה רק אזכור אחד, אבל הטענות החזקות בדבריו הם, שלא מסתבר שמתוך שלוש אנשים המוחזקים לכהנים לא יהיה אפילו כהן אחד, וכן מדוע לא הודיע רה"ג שטלו דיני כהונה, וכן מדוע שחק רה"ג. אכן יש לדון בזה באופ"א, דהנה בקובץ ישורון [חי"ד עמ' רעו] הובא מעשה מהגרי"ד סולובייצקי זצ"ל שהביא אתרוגים לחזו"א, ורצה החזו"א להפריש מעשר ראשון, ואמר הגרי"ד שלא אכפ"ל להפריש את המעשר ראשון בתוך האתרוג שלו, כיוון שהוא לוי. ושאלו החזו"א שהרי מב' ברמ"א [אה"ע סי' ג' ס"א] שכל מה שמחזיקים כהנים ולויים כזה"ז היינו לגבי דרבנן ולא לגבי דאורייתא. ואמר ע"ז אביו הגרי"ז זצ"ל שכל דברי השו"ע הם ביחס של הישראל לכהן וללוי, אבל הכהן והלוי ביחס לעצמם צריכים לנקוט את עצמם ככהנים ולויים בתורת ודאי. ולפ"ז אי משום הכי היה מותר לכהן עצמו לנקוט שהוא כהן, ולסמוך על חזקת כהונתו, וכמו שכהן נושא כפיו כזה"ז, ולא חושש לברכה לבטלה, ולאיסור לזר לישא כפיו.

ד'. כלאים – והנה קר"ל [עי' רמב"ם פ"ח מהל' כלי המקדש] דאכנטו של כהן הדיט, הרי אכנטו של כהן גדול, וע"כ איכא באכנט כלאים, וכל החיתור הוא רק בשעת עבודה, [ואמנם נחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד בפ"ח מהל' בגדי כהונה הי"א והי"ב, אולם גם לדעת הרמב"ם בודאי שצריך שזה יהיה חלק מהעבודה, ולא היתר בעלמא], ומעתה אי נימא שלא קיים כזה מצוה,

א'. הנה בחג השבועות בשנה זו, עלה אדם להר הבית והקריב את שתי הלחם, וכמובן שהדבר לא נעשה על דעת חכמי הדור, ובמסגרת זו רק נבאר כמה טעמים הלכתיים מדוע המעשה שעשה היה אסור עפ"י הלכה.

ב'. טומאה הותרה בציבור – ראשית, מה שנכנס למקום העזרה, למרות שהוא טמא, [שהלא כזה אי אפשר לצרף את דעת הראב"ד בפ"ב מהל' שמיטה ויובל הט"ו והמאירי, שקדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבוא, דא"כ מדוע הוא עלה, הלא אין שם קדושה, וכן א"א לצרף את השיטות שחשוב העזרה הוא שונה, עי' שו"ת הדרב"ז ח"ב סי' תרצא, שהלא הוא עלה למקום שלשיטתו זה מקום העזרה], והחיתור הוא משום דטומאה הותרה בציבור, והיינו דווקא לצורך עבודה, ושתי לחם הרי עבודה, אולם כ"ז דווקא בטומאת מת ולא בטומאה היוצאה מגופו, כמב' ביומא [ו,ב], כגון זב ובע"ז, וא"כ רוב היהודים בעם ישראל [כולל אלו שלצערנו עדיין אינם שומרים תומ"צ] מסתמא טמאים בטומאות אלו, ומעתה הלא כבר חדית לן רבינו חיים הלוי [בח' הגר"ח על הש"ס כריתות עמ' תקיח] דא"א להיטתר מטומאה קלה, מבלי להיטתר מטומאה חמורה, וא"כ אף אם טבל במקוה שמועיל לטבילה דאורייתא, מ"מ אינו נטתר, [ומה שנדה טובלת, אף אם נטמאה ממת, היינו משום שיש דין נוסף של טבילה מחמת האיסור ולא מחמת הטהרה, ודו"ק], אלא שיש לדחות שהדבר לא מוסכם שכל אדם בימינו הוא ספק זב, ואכמ"ל.

ג'. כהן מיוחס – הנה יש לעיין האם יש לנו כהנים מיוחסים, שניתן לקבוע על פיהם דינים אף לקולא, ובפרט עפ"י דברי הספר חסידים, מהדורת מקיץ נדרמים [סי' תרל] ח"ל "ורב האי היה עולה בכל שנה לירושלים מכבד, והיה שם בחג הסוכות, כי היו מקיפין את הר הזיתים בהושענה רבה ז' פעמים, ואומרים מזמורים שסידר להם רב האי, ולפני רב האי הולכים כהנים מלובשים סיריקין ומעילים, ואחריו העם והוא בתוך ורחוק מאלה שלפניו מאה אמה, וכן משל אחריו, והיה רב האי שוחק, לאחר הסעודה ראה הרוצח בעל התשובה את רב האי שלכו שמה, וא"ל הרוצח רבי למה היית הולך לבד כשהייתם מקיפים את הר הזיתים, א"ל רב האי מפני שאני הולך בכל שנה מכבד להקפיד את הר הזיתים בסוכות, ואני מטחר את עצמי בהושענא רבא אליהו הולך עמי, לכך נרחקים מאשר לפנינו ומאשר לאחרינו, ומדבר עמו, ושאלתי לו מתי יבא משיח, ואמר לי כשיקיפו את הר הזיתים עם כהנים, ולקחתי כל הכהנים שמצאתי להקפיד אולי ביניהם ימצא כהנים, ואמר לי אליהו ראה כל הכהנים שאתה רואה מלובשים מעילים והולכים בגיאות, אין שום אחד מזרע אחרון, רק אחד שהוא הולך אחר כולם שנבזה להם והוא נמאס בעיניהם והולך בכגדים רעים, ואינו חפץ בכבוד ומשים את עצמו כמי שאינו, והוא חזיר ברגלו אחת ומצד אחד חסר עין וזהו כהן אמת מזרע אחרון, אמר רב האי מזה שחקתי שבכולם לא היה כהן אלא אותו בעל מום. עכ"ל. והג"ר יהודה חטאב שליט"א בספרו קדושת ישראל [עמ' נו'] האריך לתמוה על סיפור זה, ואכילא את טענותיו בלשוננו, והנה ספור זה כולו מזויף, וכמו שאוכיח להלן, א' אין בידינו שום מקור אחר שרה"ג

¹ ויש להקשות לדעת הראב"ד, אהא דאמר' בגיטין [נא] דכהנים שפיגלו במקדש במזיד חייבים, והלא עברו ג"כ על איסור כלאים, ושהלא כל החיתור הוא רק

מכל סיבה שהיא, הרי שעבר איסור דאורייתא של כלאי בגדים.

ה'. תכלת – והנה בכגדי כהונה חייב להיות צבע תכלת, ואיננו יודעים מהו, ואף מי שטוען שכיום נמצאה התכלת, קשה לומר דהוי ידיעה ודאית, להתיר איסורים על פיה, וכמדומי' שלדעת רוב ההולכים עם תכלת בציצית הוי ספק, שמחויבים מדין ספק דאורייתא להומרא לשיטתם, או דהוי יותר מספק השקול, וקשה לומר דהוי ידיעה ודאית, ואי נימא דהוי ספק, באנו לנדות האם ספק עשה דוחה ל"ת, וכאן השאלה היא האם ספק עשה דוחה כמה ל"ת, דאף בעשה ודאי האם דוחה כמה ל"ת, נחלקו התוס' והרשב"א [ביבמות ד, ב] שלדעת התוס' דוחה, ולדעת הרשב"א לא דוחה.

ו'. ארגמן – וכן לגבי צבע ארגמן, שאין לנו מסורת מהו הצבע שעליו דיברה תורה, וכן לענין תולעת שני, שממנו עשירים חלק מבגדי הכהונה.

ז'. עשרון – מכיון שאין לנו ידיעה ודאית על גודל העישרון, שהלא הדבר תלוי במחלוקת השיעורין של החזו"א והגר"ח נאה זצ"ל, ולפי מידה זו מכינים את שתי הלחם, וא"א להכין יותר מזה, שהלא ריבוי כאחד מהדברים פוסל את שתי הלחם, וכן א"א להכין פחות מהשיעור, וא"א להביא גם מהשיעור הגדול וגם מהשיעור הקטן, ולהתנות, משום דהוי חולין בעזרה.

ח'. מזבח – עוד יש לדון שמכיוון ואין מזבח, הרי שאין כאן תנופה לפני המזבח, וכך משמע בתוס' במנחות [ט, ד] ד"ה מקמיצה וכדף יח, ד"ה לא מלח], וכן ברמב"ן ובריטב"א [ב"ב פא, א], ודאח' במזבחים [ח"ז סי' רכט במהדורה הישנה] שכתב שבשתי הלחם בעינן מזבח, משום שהוקשר לביכורים, ואע"ג דאמר' [זכחים ק"ח, א] שמקריבין אעפ"י שאין בית, היינו דוקא כשיש מזבח, כמב' בתוס' [סוכה מא, א] ד"ה דאשתקד], והוכיחו כן מהא דאמר' דמזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו ע"ג פסולים.

ט'. קרבן המיועד לשריפה – הנה לא אכלו את שתי הלחם, משום שטומאה הותרה בציבור אינה הותר אכילה, אלא היתר הקרבה, ומשום כך הסתפק מרן הגר"ד לנדו שליט"א [מוכא בקונטרס כ"ה נידונים בענין

שתי הלחם עמ' י'] האם קרבן שמלכתחילה מיועד לשריפה, האם חל עליו שם קרבן, ואינו דומה לקרבן הבא בטומאה, דאז לכה"פ ישנה אכילת מזבח, ואילו בשתי הלחם שאין אכילת מזבח, ולמעשה ליכא אכילה כלל, שמא לא חשיב קרבן.

י'. של ציבור – עוד יש לדון שמכיוון שמדובר בקרבן ציבור, הרי שהקרבן צריך להיות שייך לכל הציבור, אלא שיש לומר כזה שמועיל מדין "זכין", [ואין לומר שלאחר שמזכים את הלחם, שוב א"א להוציא מרשות הציבור ולהעבירו לרשות גבוה, אי נימא דלא אמר' זכין מאדם, וכדעת הקצוה"ח סי' רמ"ג סק"ח, משום דהוי בגדר ע"מ שאין לך רשות בו אלא לזה, וכמו שנותן לעבד ע"מ שאין לרכך רשות כזה, ודו"ק], אולם יעוי' במשנת חיים [מנחות סי' לט סעיף ו'] שכתב שלא מועיל מסירה לציבור, משום דבעי' דווקא מתרומת הלשכה, וכיום לא אוספים מחצית השקל.

יא. עוד יש לדון שלא קיימו מצוה בשתי הלחם, משום שכל המצוה היא רק אם הביאו קרבן העומר, שע"ז נאמר וספרתם לכם וכו', והבאתם מנחה חדשה וכו',² ודאית' שהגרא"צ קרפט זצ"ל כתב ע"ז בתורת הקרבנות [אייר תש"פ], והביא משו"ת ראשית ביכורים [ח"ב סי' ד'] שדן כזה, וכן בשו"ת קול אליהו [ח"א סי' כ"ט] שהביא ראיה מרש"י עה"ת [ויקרא כה, ח] שצריך ילפותא שלמדות שלא ספרו חמישים שנים הוי יוכל, וא"כ בשתי הלחם שאין ילפותא שאם לא ספרו ספירת העומר, מקריבים שתי הלחם, א"כ אין מקריבים שתי הלחם בכה"ג, וכשו"ת בית יצחק [ח"ב יו"ד סי' קיט] הוכיח כן מדברי הגמ' בשבועות [טו, ב] שיש ה"א שאין מקדשין את העזרה אלא בשתי הלחם בשבועות, והלא אם לא הקריבו מנחת העומר, כיצד ניתן להביא שתי הלחם, והגרא"צ קרפט הוכיח שאינו לעיכובא, שהלא לדעת הראשונים שמנחת העומר לא קרבה במדבר משום שצריך להביא מגידולי הארץ, כמב' ברש"י במנחות [מה, ב] ד"ה במדבר] ומ"מ לדעת כן נגס הביאו שתי הלחם במדבר, ודאח' עוד בדברי הגר"א גנזובסקי זצ"ל בספרו בני ראם [סי' מה] שמצדד שאין צריך הקרבה בפועל.

לצורך עבודה ולא לצורך כלאים, ואם לא לבשו בגדי כהונה עם כלאים, הקרבן לא מתפגל, משום שהקרבן פסול בלא"ה, איך משלמים ולוקים. ונראה ליישב כב' אופנים, א' לפי המב' ומתחילה היה נראה ליישב עפ"י התוס' בשבועות [ל, ב] שהקשו אמאי אמר' כברכות [יט, ב] שהמוצא כלאים בכגדו פושטן אפילו בשוק, ודא הוי שוא"ת כעת כשכבר לברש, וא"כ בכבוד הבריות דוחה ל"ת בשוא"ת, ותי' שהלבישה היא קום ועשה, וא"כ בכגד"כ שהלבישה היא בחינת, אלא שנגמר החיזוק, הוי שוא"ת, וע"כ אינם לוקים [וע"ת תוס' ביבמות כ, ב]. ב' ולפי דברי החזו"א [מוכא בקונטרס הזכרונות מהגר"ח עמ' שנה] שהמספר לשוה"ר לא עובר בביתול תורה, לכא"ו אתי שפיר, כיוון שמוכרח שכל אדם שמפגל שיעבוד על איסור כלאים, ועל כן אינו עובר על איסור כלאים, אולם הגר"י ארלשטיין שליט"א כתב לי באהלי זרעים [גיליון 50] שמכיוון שסו"ס זו בעיה טכנית, ואי"ז בהגדרת הדבר, על כן אי"ז שייך לדברי החזו"א, ולענ"ד נראה דאין לחלק כזה.

² והוי שהציעו שיביאו גר שנתגיר במקוה בשיעור של הגר"ח נאה, ואז על הצד ששיעור זה אינו נכון הרי הוא גר, ולא עבר איסור, אולם גר אינו יכול להיות כהן, ויש שהציעו שיביאו גר שאם אמו התגיירה וטבלה במקוה בשיעור של הגר"ח נאה, אולם במצב כזה, לא ימצאו משום שלא נטמא ממת, וכמו שכל כהן נטמא ממת.

³ ודאית' עלה, שמעתי בחדו"מ פסח תשע"ח מהג"ר ישראל ארלשטיין שליט"א שאחד מהאדמו"רים אמר שאם יכנה ביהמ"ק בספירת העומר, יש לדון האם יוכלו להמשיך בספירה בכרכה, כיון דרמי לקטן שהגדיל כימי הספירה, שעובר מחיוב דרבנן לחיוב דאורייתא. והוסיף שדרור הגרש"מ דיסקין זצ"ל בעל משאת המלך טען שאינו כן, כיון שהחיוב דאורייתא תלוי רק בחבאת העומר, ולא בקיום ביהמ"ק. וסיפר הגר"י שאמר דברים אלו למרן הגר"ד לנדו שליט"א דגם זה אינו נכון, כיון שהחיוב דאורייתא ליכא כיון שלא הייתה הכאת העומר, אולם חיוב דרבנן נמי ליכא, כיון שהחיוב דרבנן הוא משום זכר למקדש, וליכא דין זכר למקדש כשכית המקדש קיים. והקשה ע"ז גיסי הגר"ד חיים משה בן נאם שליט"א דא"כ היאך מתחילים לספור בכרכה, הא בעי' לחוש שמא יכנה ביהמ"ק, כמב' כסוגיא בענינת [ז, א] לגבי שתיית יין בכהנים, דחיישי' שמא יכנה ביהמ"ק ולא ידעו כהן הראוי לעבודה. ובחדו"מ פסח תשפ"א שאלתי את מרן שליט"א שאלה זה, ואמר שאינה קושיא, שעל דעת זה תיקנו זאת חז"ל.

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל
0556770051 או בטלפון 0527103930@gmail.com

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון או בטל' 0733-7187-52
וכן ניתן להוריד את העלונים בעמדות קול הלשון

השיעורים מתקיימים במספר מקומות (בבני ברק)

שבת אחה"צ | בשעה 17:15 עד 17:45

● ביהמ"ס חניכי הציבור רח' בירנבוים 12 (מנחה לאחר השיעור)

יום רביעי | בשעה 23:15 עד 23:45 ● ביהמ"ס משכן חיים רח' אורליאן 1

יום חמישי | 23:00 עד 23:30 ● ביהמ"ד אהבת חסד רח' דסלר 7 בעז"נ

התורה

מטרת עלון זה היא לעודד את לב המעיין, ולא לפסוק הלכה, כמב' כמובן שאין במסגרת מצומצמת זו כדי להקיף את כל הנרשא שעליו נכתב העלון, והדברים כבחינת תן להכם ויחכם עוד, ובמקום שאמרו לקצר א"א להאריך.

לע"נ

כתון קלרה בת סלחה ע"ה

עמק השבוע

פרשת בהעלותך תשפ"ה והימים שאחריה

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הר"ג ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן, מנחת ראובן ומעיינת ראובן

האם יש מנהג קבוע להתענות בכ' סיון

בסימן תקס"ו ס"ק י' שהביא דברי הט"ז הנ"ל וכתב וז"ל ונ"ל שהיום שהתענית של כ' סיון אינו קבוע כ"כ שמתענים בו רק יחידים וכן תענית בה"ב שאחר פסח וסוכות דינו כשאר תעניות ואין דוחין פרשת השבוע בשחרית ולערב קורין ויחל. עכ"ל.

ואפשר דבזמננו פחות מתענים מבזמנו של המשנה ברורה, עיין בשו"ת משנה הלכות חט"ו סימן רי"א דאיתא וז"ל על כ' סיון שגזרו וועד ד' הארצות ואפילו הכי במציאות שבימינו כמעט נתבטל, אם לא לגמרי ואפילו אמירת סליחות שתקנו של כ' סיון כמעט לא אומרים. עכ"ל.

ועיין בדעת תורה בסי' תק"פ דאיתא וז"ל וע"ע במג"א שנוהגים להתענות בכ' סיון בכל מלכות פולין, ועיין בספר יד שאול ליו"ד סי' שכ"ח סוסי קל"ו שכתב דבפנקס לבוב מבואר שתקנוהו לדורות ולא למאה שנים בלבד, ועי' בנחל אשכול שבאשכול הל' ט"ב בשם גדול אחד דכיון דגזירת ד' צומות באין שלום ושמד ברצו תליא מילתא, הוא הדין תענית כ' סיון לא יהא חמור מהם ולכן נתבטל. עכ"ל. ולפ"ז כיון דלא מצינו ציבור בזמנינו שרצו להתענות בכ' סיון א"כ התענית נתבטל עד שיהי' ציבור שרצו. ע"ע לקמן.

לבי עד היום יום ב' כ' סיון תענית שגזרו ד' ארצות וקבעוהו לדורות, הוריתי למעשה לקרות ויחל בשחרית אף כשחל ביום שני, ודוקא בכ' סיון הוריתי כן וכו'. עכ"ל. ועיין בספר חיי אדם ח"ב כלל קל"ב דאיתא וז"ל תענית בה"ב שאחר הפסח ואחר סוכות, וכן כ' סיון, מאחר שהוא מנהג קבוע ברוב ישראל, דינו כת"צ לכל דבר. עכ"ל.

[ועיין בספר תמידים כסדרם דאיתא וז"ל כתב בספה"ק אור פני משה להרה"ק מהר"מ מפשעווארסק זי"ע לפרשת לך לך שכתב שנגלה לו בחזיון לילה שיש רמז בפסוק "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו'" על כל התעניות, כי ידוע תדע כי גר יהיה זרעך הוא ר"ת י' טבת תשעה באב כ' סיון ג' תשרי (או גדליה) י"ז בתמוז, וע"ש דזה"פ "ועבדום" שהאומות ישעבדו אותם "וענו" שבנ"י יתענו באותם ימים ואח"כ כתיב ארבע מאות שנה שהוא ר"ת אחר שיבנה מקדש אז יצאו ברכוש גדול ר"ת ישישו בשמחה גדולה ע"ש. עכ"ל. הרי דכ' סיון הוזכר ברמז בהדי הד' תעניות הקבועות].

אולם אף שנתבאר ע"פ הט"ז והחיי אדם להתענות דכ' סיון היא מנהג קבוע, אבל הדברים נשתנו במשך הדורות, עיין במ"ב

עיין בשו"ע או"ח סי' תק"פ שנתבאר הסוגי ימים שיש ענין וראוי להתענות בהם, ועיי"ש במ"ב בסוף הסימן דאיתא וז"ל גם נוהגין להתענות כ' סיון בכל מלכות פולין נהרא נהרא ופשטיה, ועיין בשע"ת שהוא דוקא מובן י"ח לזכר ובת ט"ו לנקבה. עכ"ל.

והנה האי תענית דכ' סיון הוזכרה בכל הפוסקים, ומשמע שרוב הציבור היו מתענים ביום זה. לדוגמא, עיין ברמ"א באו"ח סימן תקס"ו ס"ב דאיתא וז"ל אם קבעו התענית בב' וה' אין דוחים פרשת השבוע בשחרית, אלא קורין בשחרית בפרשה, ולערב קורין ויחל, בלבד בה"ב שמתענין אחר הפסח וסוכות שקורין שחרית וערבית ויחל והכי נהוג. עכ"ל. ועיי"ש בט"ז ס"ק ג' דאיתא וז"ל בלבד ב' וה' וכו' לפי שתעניות אלו קבעו כל ישראל בכל הארצות ומיעוט הם אותם שאינם מתענים משא"כ בשאר גזירת תענית על מדינה מיוחדת אז אין דוחין פרשת שבוע מכח ויחל, ונ"ל דהתענית שגזרו מנהיגי שלש הארצות בצירוף גאונים להתענות בכל כ' סיון משום רוע הגזירות בעו"ה יש לקרות ויחל אפי' כשחל ביום ב' או ה' שתענית זה הוא קבוע אפי' ביותר מב' וה' דאחר הפסח וסוכות כנלע"ד. עכ"ל. ועיי"ש באליהו זוטא דאיתא בשם המלבושי יו"ט וז"ל לא מלאני

למה מתענים בכ' סיון

וכ"ה בדברי הש"ך במגילת עפה בהקדמה לסליחותיו לכ' סיון וז"ל באו לק"ק נימורב והרגו בעיר כמו ששת אלפים נפשות קדושים גאונים ורבנים חכמים ונבונים זקנים וישישים בחורים ובתולות חתנים וכלות טף ונשים ובפרט הגאון מורינו הרב ר' יחיאל מיכל חכם חרשים וכמה מאות טבעו במים ובכל מיני יסורים קשים ובבית הכנסת לפני ארון קודש הקדשים שחטו בחלפות המשוררים והחזנים והשמשות והיה זה ביום הרביעי עשרים יום לחודש סיון ירח השלישי בכל מיני שלישים

הגדולה ומוחוייבים לקרות ויחל שחרית ומנחה כמו בתענית ציבור. ע"כ.

וראיתי שיש להתענית ביום זה עיד שורש, דעיין בספר נטעי גבריאל הלכות חג השבועות סימן ו' דאיתא וז"ל הגאון ר' מאיר משרשיין שחי קרוב למאורעות ת"ח ת"ט כתב שנתאספו ראשי המדינות כדי להסיר המכשולות והעוונות והתקינו כמה וכמה תקנות וקבעו צום בעשרים לסיון יום הריגת נימורב על ידי היון וגזירת תתקל"א הוא מכוון. עכ"ל. הרי דגם הוזכר גזירת תתקל"א.

הנה יל"ע למה קבעו להתענות בכ' סיון. [ומאיה סיבה המשנה ברורה לא התייחס להסביר טעם התענית]. והנה ראיתי בהרבה ספרים שביארו שהתענית דכ' סיון מיושר שייך להגזירות דת"ח ות"ט. לדוגמא, ראיתי מביאים מפנקס "ועד ארבע ארצות" שבהיות הועד בהתוועדות בלובלין בשנת ת"י עלה הסכם ביניהם שקיבלו עליהם ועל זרעם אחריהם להתענות בכל ארבע הארצות את יום העשרים לחודש סיון בכל שנה ושנה ביום ההוא אשר התחילה הצרה בק"ק נימורב

יום שנתלו בו המארת חסר כתיב יום מארה וקללה לילדים החלשים, שגם גזירת תתקל"א היתה ביום ההוא עשרים יום לחודש ההוא, בו היינו נכלמים ובושים, על כן קבעתי לעצמי ולדורותי לבנים ולבני בנים יום צום ותענית ואבל ומספד וקנים ביום כ' לחודש סיון וגם כי בו הוכפלו הצרות וקלקולים מקלקולים שונים כי גם גזירת תתקל"א היתה ביום ההוא ובאותם הזמנים וגם כי יום זה לא יארע בשבת קודש בשום פנים על פי הקביעות והלוחות אשר בידינו מתוקנים וחברתי סליחות וקניות בבכי ותחנונים לאומרם ביום זה בכל שנה ושנה ועידן ועידנים וכל איש אשר הריחו ה' ביראתו ובשם ישראל יכונה ישים על לבו אלו הדברים והענינים ויקבע עצמו יום זה לקונן עליו כעל שני החורבנים. עכ"ל. ועיין בשערי תשובה בס' תק"פ דאיתא וז"ל שמעתי בימי חרפי שנכתב בפנקס הארצות שהגזרה היא לבן י"ח בזכר ולבת ט"ו בנקבה ואח"כ ראיתי סמוג"א ס' תקע"ו הביאו בה"ט לעיל שכן נוהגים שאין גוזרים על פחותי מ"ח כו' והביאו בא"ר ג"כ ומה שקבעוהו בכ' סיון אע"פ שהיה עת צרה תכופה שני שנים וגם אח"כ לפי שבשנים קדמונים שנת תתקל"א היה ג"כ עת צרה ליעקב ביום זה כמו"ש בסליחות וגם בסוף שבט יהודה בתוך הצעת רוע הגזירה שהיתה אז אשר כתב זכרון בספר הגאון בעל ש"ך ז"ל ושם כתוב שבחרו ביום זה שאינו חל בשבת עיי"ש. עכ"ל. [הגזירה תתקל"א היתה בימי רבינו תם, עיי"ש בספר נטעי גבריאל דאיתא וז"ל ביום כ' בסיון שנת ד' תתקל"א הועלו על המוקד בעיר בלויש שבצרפת שלושים ושנים יהודים באשמת עליית דם, המשפט ידוע בהיסטוריה בשם "גזירת בלויש" והוא היה המאורע הראשון בתולדות היהודים שהוצא לפועל דין מות שגזרו שופטים במשפט עליית דם, בהגיע השמועה על דבר גזירת בלויש לרבינו תם מירר בבכי וקרא לצום ולבכי למספד ולתענית ביום ההוא, הגאון רבינו יעקב בן הרב ר' מאיר כתב ספרים לכל קהילות צרפת וביהם ורייניוס והודיעם כי ראוי הוא יום כ' בסיון לקבעו צום לכל בני עמנו וגדול יהיה כבוד הצום הזה מצום גדליה בן אחיקם כי יום כיפורים הוא וקיבלו היהודים עליהם לצום בכ' סיון ולהגיד פיוט חטאנו צורנו וסליחות על גזירת בלויש וצדקת כל שמסרו עצמם על יחוד השם תעמוד לישראל סלה, הגזירה זיעזעה את רבנו תם עד כדי כך שבטרם חלפו ארבעה עשר יום מהגזירה נפל למשכב ונפטר (ד' בתמוז ד'תתקל"א) נוסף על הסליחות שנקבעו על ידי רבינו תם ליום המאורע ההוא, נתחברו סליחות וקניות אחרות שנאמרו מדי שנה בשנה ביום הצום של כ' בסיון, את הקינה הראשונה בשם "למי אוי למי אבוי" המתוכננת לפי הסדר של "איכה

ישבה בדד" קונן ר' אפרים ב"ר יעקב מבונא אשר היה הראשון שהעלה על הכתב את דבר גזירת בלויש, קינה שניה בשם "אמוני שלומי ישראל" על סדר א"ב חיבר ר' הלל בן יעקב מבונא אחיו של ר' אפרים הנ"ל, הגזירות והגירוסים בתקופת מסעי הצלב שנמשכו כמאה וחמישים שנה אחרי גזירת בלויש החלישו כנראה את רושם הצום בכ' בסיון ובפרט שגם לא בכל התפוצות קיבלו היהודים עליהם את הצום, אבל בשנת ת"ח לאלף הששי בימי המילנצקי ימ"ש גזירת רינדפלייש, עת נחרבו מאה ארבעים ושש קהילות במדינות פרנקן וורמייזא ואוסטריה ונהרגו יותר ממאה אלף נפש מישראל חזרו וקיימו תקנת צום כ' סיון ועל הקינות הנ"ל הוסיפו עוד וכו'. עכ"ל.]

עיי' בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ד סי' נ"ז דאיתא וז"ל בדבר הגזירות שבעה"ר נהרגו ערך עשרה פעמים ששים ריבוא ע"י הרשעים היטלער וחבריו ימ"ש שמהראוי הרי היה צורך איזה יום קבוע לתענית ולתפילה שתמה מע"כ על שעדיין לא נעשה כלום, הנה בקינות שכל ישראל אומרים בתשעה באב מפורש שמה שלא תיקנו יום מיוחד לתענית ולבכיה על גזירות מסעות הצלב שהיו הגזירות בכל מדינות יוראפ שגרו שם רוב היהודים ונחרבו כמה עיירות וכרכים ונקרא על שם שנת תתנ"ו וגם בא"י הרגו שם הרבה יהודים משום דאין לקבוע עוד יום לתענית ולבכי שלכן צריך להזכירם בקינות דאומרים בתשעה באב על חורבן המקדש ומאותו טעם עצמו אין לקבוע יום אחד מיוחד גם לגזירות שהיו בזמננו והוא בכלל כל הגזירות שהיו במשך כל הגלות הארוך הזה, ולא דמי לגזירות דשנת ה' אלפים ת"ח ות"ט ע"י חמעלניצקי ראש הקאזאקן שנהרגו באוקריינא וחלק מפולין שקבעו שם יום תענית ואמירת סליחות לעשרים בסיון, משום שלא היתה זו גזרה כללית כגזירת הגלות והחורבן אלא היו רק בחלק מדינה אחת שהיתה גזירה נוספת על אותן המקומות, וגם גזירה זו דשנת ת"ח ות"ט לא היתה ע"י המלכויות וממילא לא נמשכה מועצם הגלות והחורבן אלא היתה ע"י המורדים בהמלכות שלא שי"ך זה כל כך למה שהיו זה בגלות מאחר שגם המלכות דאז"ע הא הגינה על ישראל במה שהיה אפשר בידן, והשייכות להגלות היה רק משום דמאותן החטאים שנתחייבו גלות נעשנו גם בזה שלכן היה שי"ך לתקן תענית ואמירת סליחות ולאותן המקומות לבד, אבל גזירות דהיטלער דהיו על כלל ישראל דהא היה הולך וכושב מקומות דעיקר ישוב ישראל ובכל מקום שבא הרג את כל ישראל שהיו שם והיה בדעתו לכבוש את כל העולם ולא יכלו לעמוד נגדו עד שריחם השי"ת הוא גזירת כל ישראל ושי"ך להחורבן שנמצאנו בגלות שאין קובעין עוד יום תענית ובכיה כדאיתא בקינות. עכ"ל.

הרי דאג"מ עמד בזה דלפי הנתבאר דתענית כ' סיון היא משום הגזירות דת"ח ות"ט א"כ אין באמת קבעו האי תענית, הרי גם לגבי האי תענית היה לן לומר דהוא נכלל בהתענית והבכי דט' באב, ותי"ך עם שני תירוציו הנ"ל. הנה אפשר שיש להעיר בזה, דהרי ראינו שיש לתענית זה עוד שורש, מצד הגזירה דד'תתקל"א, וא"כ אין קושיית האג"מ רק על כ' סיון מצד הגזירות דה'ת"ח ות"ט, אלא הקושיא היא גם מצד הגזירה דד'תתקל"א. וצל"ע אם תירוציו של האג"מ הם גם תירוצים כלפי הגזירה דתתקל"א.

והנה עע"ש בספר נטעי גבריאל דאיתא עוד דברים שיש ללמוד מהם גדר מהות היום דכ' סיון, וז"ל ראוי להעתיק כאן מעט ממה שמתאר לנו מהתקופה האיומה של גזירת ת"ח ות"ט, ומראש נקדים הלשונות מספרו של רב האי קדוש הרב יחיאל מיכל מנעמירוב הי"ד שהיה הראשון שנהרג אז על קד"ש, וז"ל שער הספר, ספר שברי לוחות מהרב הגאון והקדוש כמוהו"ר יחיאל מיכל בן הגאון המופלג בתורה ובחסידות כמוהו"ר אליעזר שנהרג בק"ק נעמירוב הגדולה, בשנת ת"ח בגזירת חי וקים, השם ינקום דמו ודם כל הקדושים במהרה בימינו א"ס, והוא על קצת פרשיות של תורה, הביאו לבית הדפוס בן אחיו הרב החסיד כמוהו"ר יצחק מוכיח אבדק"ק טרעבולא אשר במדינה פאדליא גר לע"ע בק"ק זאלקווי המפוארה שנת ת"ם עונך בת ציון, ולהלן בהקדמה, אמר הקדוש ינקום השם את דמו נקמת ישראל הקדושים אתו עמו בשנה הזאת ת"ז קודם שנאבד מן העולם, **שבשנת ת"ח לפ"ק יתחילו חבלי משיח** נתן סימן לדבר שם (חסר) חמ"ל חבלי משיח יבוא לכם וכן **חבלי משיח גימטריא** ת"ח ואיתא בזוהר המדרש הנעלם פרשת תולדות יצחק **שבשנת ת"ח היה ראוי להיות תחיית המתים** עיי"ש על פסוק בשנת היובל הזאת וגו', ולא די שלא היה תחיית המתים אדרבא נהרגו אלפים רבבות ולא ניתנו לקבורה ואכלו הכלבים את בשרם ורמזה התורה בפסוק וידבר אל בני ח"ת לאמור וגו' תנו לי אחוזת קבר כי אברהם ושרה רומזים על גוף ונשמה כמבואר בזוהר ותקנתי הדבר היטב על דרך הסוד ואין להעלותו על הכתב, **אמנם על דרך הפשט הגם שלא היה תחיית המתים מ"מ התחילו חבלי משיח** ויש לנו לשמוח בהקב"ה להאמין בביאת הגואל במהרה בימינו אמנם צריך להתפלל להשי"י להנצל מחבלי משיח, זה הוא פירוש הכתוב מאת ה' היתה זא"ת וכו', ושמעתי אף גם זא"ת בהיותם בארץ אביהם מרמזים הגזירות והתשועה וזו"ק החילוק שבין **חבלי גלות לחבלי משיח** חבלי גלות היה ריוח בין עדר לעדר וחבלי משיח אין ריוח כאשר משנת ת"ח עד היום הזה לא שלוו וכו', יש להוסיף לזה רמזים שונים לזמני פקודה בשנות ת"ח ת"ט וז"ל בעל שלשלת הקבלה בדף מ"ו וזה

ר' אברהם המפרש אומר באורך דבריו ששאל בחלום מתי קץ הפלאות והשיבו לו במליצת הכתוב שמות ו' כ"ב מישאל ואלצפן וסתר וכו' שנאמר לדניאל כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ ואם כי עדיין לא נושענו עם כל זה ראינו כי לא בדו מלבם ורוח ה' נוססה בהם שבהרבה מאותם הזמנים שעליהם בישרו נפקדו ישראל והיו בהם מאורעות כבידות מעין חבלי משיח אבל לא כאשר דרא ויצאו מה שיצאו וכבר האריכו בספרים לאמת כל הקיצין שחזו מראש בעלי רוח הקודש אם כי כבר חלף ועבר זמנם, וכבר אמר ר' אבא סנהדרין צח ע"א אין לך קץ מגולה מזה שנאמר יחזקאל ל"ו ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא כי הנני אליכם ופניתי אליכם ונעבדתם ונזרעתם והרבתי עליכם אדם כל בית ישראל כולה ונושבו הערים והחרבות תבנינה והרבתי עליכם אדם ובהמה ורבו ופרו והושבתי אתכם כקדמותיכם והשיבותי מראשותיכם וידעתם כי אני ה', בתחילת שנת ת' לאלף השישי גברה והתחזקה מאד הבטחון האמיתי בהש"ת ושהמתים יחיה אל ברוב חמדו כי נתגלה אז בכל העולם כמדרש הנעלם בבראשית פ' תולדות וזלה"ק באלף שתיטאי לזמן ארבע מאות ותמניא שנים יהיו קיימין כל ידירי עפרא בקיומיהו וכו' והיינו דכתיב בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו כששתלם הזאת שהוא חמשת אלפים וארבע מאות ותמניא תשובו איש אל אחוזתו אל נשמתו שהוא אחוזתו ונחלתו, (עיי' בספר בני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר ה' דאיתא וז"ל באמונה הלז

מחוייבים אנחנו להאמין גם בנידון אריכות הגלות החל הזה, הגם שכפי הנראה מדברי הנבואה כל היום דו"ה נגזרה הגלות רק עד סוף אלף החמישי הו"ד אשר נהפך וכו', וכבר עברו עידן ועידנים ואנחנו לא נושענו, וגם כמה וכמה קיצים מבוארים בזהר הקדוש ובספרים קדמונים בעלי רוח הקודש האמיתיים וכבר עברו, הנה יתבהל הרעיון בראותו כל זאת, אמנם כי כן מחיוב האמונה עפ"י התורה והנבואה להאמין בהש"י שהוא כל יכול אפילו בב' הפכיים שאין השכל יכול לחייב, על כן מחוייבים אנחנו להאמין בבית משיחנו במהרה בימינו, גם מחוייבים אנחנו להאמין בדברי הנביאים והחכמים אשר כתבו קיצים ברוח קדשם הגם שכבר עברו, ואיך יצדקו ב' אמונות הללו, אלא על כרחך ישנו באפשרי בחיקו הש"י לקיים הבטחתו במהרה בימינו ובודאי יבא משיח, וגם דברי חכמים יתקיימו אשר רוח י"י דבר בס', כגון מה שמבואר במדרש הנעלם שהגאולה ותחיית המתים בשנת ת"ח מחוייבים אנחנו להאמין שיקיים כן הגם שכבר חלף ועבר הזמן, הנה רחוק הדבר משכלנו איך יכול דבר זה להתקיים, זא"ת נשים אל לבנו כשתהיה הגאולה במהרה בימינו יתגלה לנו האריך יקיים הכל, וכן בכל שאר הקיצים, הבן הדבר, והנה אגיד לך פרט אחד בדבר את אשר עם לבבי בכדי לנחם נפשות העגומים ולחזק האמונה, הנה בירמיה ל"א:ל"ז כתיב "הנה ימים באים נאום ד' ונבנתה העיר לד' וכו', והנה תיבת "באים" הוא קרי ולא כתיב, ואחשבה לדעת, דהנה הזמן נברא בכל עת ובכל זמן, למשל אחרי ככלות השנה

הנה השנה ההוא חוזרת לנרתיקה ונשפע מעולם העליון מלמעלה מן הזמן אל תחת הזמן שנה אחרת, והנה נרמז לנו בדברי הנביא בתיבת באים שלא נכתב בגבול האותיות, להורות שאותו הזמן אשר בו הקץ לא יבא בגבול הזמן מעולם העליון רק כאשר יבוא, ממיילא תבין דהשנים אשר דברו חכמים ברוח קדשם עדיין השנה הזאת נשארה בגבהי מרומים עד אשר יבוא הזמן ויהיה בכתב ובגבול הנה ימים באים ויתראה לעין כל שכל דברי הנביאים והחכמים קיימים, הבן מאד הדבר, הנה כתבתי לך ברמז פרט אחד הנלענ"ד, אבל הש"י הוא היועד האריך יקיים הכל ועלינו בחובה להאמין אמונת אומן ודבר אלקינו יקום לעולם, בין והתבונן, עכ"ל) גם רבינו הש"ך ז"ל אמר בריש סליחתו שנת ת"ח אשר חשבתי בזאת יבא אהרן אל הקודש לפני ולפנים נהפך כנורי לאבל ושמוחתי ליגונים במגילה עפה שלו א"ד שנת ת"א כי קם עלינו אדם רשע בוגדאן חמלניצקי בא עם הקוזאקין ועשה ברית עם הקדרים טאטארים וביום השלישי כ' ימים בחדש סיון שנת ת"ח עשו הרג רב ממש דומה לחרבן ראשון והשני ומחברי הגימטריאות הוסיפו שנה"ל ל"א טוב"ה גימ' ת"ח חבלי"י משי"ח גימ' ת"ח יון וקדר כאחד גימ' ת"ט. עכ"ל.

הרי מבואר דגזירת ה'ת"ח התחיל תקופה חדשה, דהיינו חבלי משיח.

[הנה היות דהאי גזירה התחיל תקופה חדשה אפשר דזהו טעם שאפשר לקבוע לה עוד יום, מלבד תשעה באב, אבל גם לפ"ז קשה מגזירת תתקל"א.]

הקשר בין פרשת בהעלותך סוף ימי תשלומין דעצרת וכו' סיון

עיי' בשו"ע סי' תכ"ח דאיתא דלעולם קורין פרשת במדבר לפני עצרת וסימנך "מנו ועצרו". ולפ"ז נמצא דקורין פרשת נשא בשבת שבתוך ימי התשלומין דעצרת, וממילא קורין פרשת בהעלותך אחרי גמור ימי התשלומין.

והנה עיי' בפ' בהעלותך דכתיב "ויסעו מהר ד' דרך שלשת ימים וארון ברית ד' נסע לפניהם דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה, וענן ד' עליהם יומם בנסעם מן המנוחה, והי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ד' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך, ובנחה יאמר שובה ד' רבבות אלפי ישראל, ויהי העם כמתאננים רע באזני ד' וישמע ד' ויחר אפו ותבער במ אש ד' ותאכל בקצה המנוחה". ועיי' במסכת שבת דף קטז ע"א דאיתא ת"ר ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה וכו' תניא רשב"ג

שהוא הר ה', וזהו פורענות ראשונה והפסיק וכו', וקרא החטא "פורענות" אע"פ שלא אירע להם ממנו פורענות ושמואל אלמלא חטאם זה היה מכניסם לארץ מיד. עכ"ל.

ויש מזה לימוד מיוחד להתקופה המנוחה אחרי ימי תשלומין דעצרת, דאף שגם אנו מוכרחים עתה "ליסע" מחרג השבועות ומבחינת הר סיני, אבל לא להיות כתינוק הבורח מבית ספר משום שאינו רוצה יותר תורה, אלא להיפך צריכים להיות שמה בתורה שקבלנו ולהיות מתאווים ללמוד עוד ועוד.

ועי' בהעמק דבר על במדבר פ"א פ"ד דאיתא וז"ל במס' שבת דקט"ז א' איתא דויהי בנסוע הארון בא להפסיק בין פורענות ראשונה לשני' ומפרש בגמ' פורענות שני' מאי היא ויהי העם כמתאננים פורענות ראשונה מאי היא ויסעו מהר ה' ואר"ה בר"ה

דכ' סיון שאני, ואפשר לקובעו לעוד יום מלבד תשעה באב], דהנה כ' סיון הוא התאריך הראשון שהוא תמיד אחרי פרשת בהעלותך (שכשעצרת חל ביום ראשון אז קוראים פרשת נשא ב"ב סיון ופרשת בהעלותך ב"ט סיון, ובשאר שנים עצרת חל יותר מאוחר בשבוע וממילא קוראים פרשת נשא ופרשת בהעלותך יותר מוקדם), וא"כ כ' סיון הוא היום הראשון המיועד לפורעניות ח"ו משום ההתעוררות דהבחינה הנ"ל ד"ויסעו מהר ד".

חז"ל מדויק לשון המקרא ויסעו מהר ה', ולא כתיב מהר סיני, אלא שהיה בדעתם לסור מהעונג שהיה שם על ה', ובקשו להתענג על תענוגי בשרים. עכ"ל. וגם לפ"ז י"ל דשורש התיקון הוא לראות שהתורה היא התענוג, ולא להיות כתינוק שאינו רוצה ללמוד עוד משום שיש לו יותר תענוג בהדברים שבזרה להם. הנה לפכ"ז יש לצדד שיש עוד ייחוד מיוחד להתאריך דכ' סיון, ואפשר דלכך הוא מיועד גם לפורעניות ח"ו, [ואפשר דזהו עוד טעם

שסרו מאחרי ה' ופרש"י בתוך ג' ימים למוסעם התאוו תאוה האספסוף להתרעם על הבשר כו', מפרש הגמ' דתאות הבשר היה מיד אחרי נסעם מהר ה' אלא שלא יצא מן השפה עד אחר מעשה המותאוונם, שהתאווננו על שנתלבטו בדרך ג' ימים אז יצא מן שפה התאוה שהיה מקודם וזהו לשון וישבו, באשר היה הרעיון מכבר, ובה מדויק מה דמפרש בגמ' תחלה פורענות שניה לראשונה, משום דפורענות ראשונה יצא לאור אח"כ, ולמדו

בענין גדר הענין להתענות בכ' סיון בזמנינו

על הצער ויסורי הגופים שנהרגו אז מעם קדוש הישראלי הנקראים בנים למקום, שנעשו בהם שפטים יסורים קשים ומרים בעת הריגתם, יש לנו להתאונן ולקונן ולהצטער על זה הרבה מאוד, וכוונה זו לא יעדר מאדם כל יום התענית, ובדאי יחשב לו לעבודה גדולה ועצומה מאוד להבורא ית"ש ויתעלה, ושכרו הרבה מאוד, וזאת זה השכר שנחשב לו כאלו הקריב חלבו ודמו ע"ג המזבח, אף גם זאת כי נטל עליו שכר גדול ג"כ על שהי' מצטער ומקונן על העדר הנחת מהבורא ית"ש כביכול ועל צערם של בניו הקדושים והנחמדים כנ"ל, ולהמשיל הדבר, אחים שאהב אביהם אותם בתכלית האהבה ונהרג אחד מהם ע"י יסורים קשים ומרים, הנה השכל מחייב שהאחים הנשארים יבכו ויצטערו ויקוננו על צרת אביהם שהגיע לו צער גדול מבנו הנחמד שנהרג, ואם היה חי בודאי היה אביו מתענג ומשתעשע בו ועתה אבד מאתו התענוג והשעשוע ההוא, ובדאי חיוב גדול על הבנים להצטער על צרת אביהם וגם יש להם להצטער על אחיהם האהוב שנהרג וסבל יסורים קשים ומרים במיתו וכולם צוחין ווי ווי על צרת אביהם ועל צרת אחיהם, ובדאי אם אביהם יודע מצער בניו על צרתו, זאת נחמתו בעניו וצעריו נקל מעליו קצת, כידוע שצרת רבים חצי נחמה, ונהפוך הוא באם יודע לאביהם שאינם מצטערים על צרת אחיהם הנחמד שנהרג וגם לא על צרתו, אז מוסיפין לו הוי על הוי וצער על צרתו, והנמשל מובן מפאת עצמו, ודי בהערה זו. עכ"ל.

כמצות אנשים מלומדה ואינו שם על לבו לדעת מה זה ועל מה זה התענית והצער, הכזה יהיה צום יבחרהו הבורא יתברך שמו ויתעלה כהקטרת חלבים ואמורין ע"ג כו', רק הוא מקבל שכר על הפרישה שאינו פורש את עצמו מן הצבור ומקיים גזירת ותקנות קדמונים, כגון תענית של כ' סיון ושאר ת"צ, כי עיקר ויסוד תענית כגון זה של כ' סיון שהי' עת צרה ליעקב גזירות ושמדות גדולות בשנת ת"ח ות"ט לאלף הששי ונשפך דמן של אומה קדושה הישראלית ושפכו דמם כמים סביביו צריו, והגדולים אשר היו בארץ בדור ההוא גזרו על זה תענית וקבעו בכיה לדורות יום אחד בשנה, ושורש התענית על ענין זה, מפורש בתורתנו הקדושה פ' שמיני במיתת נדב ואביהוא כתיב ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה', הרי לפניך מפורש יוצא מזה שעל מיתת הצדיקים חיוב מוטל על כל איש מישראל עם קדוש לקונן ולבכות ולהצטער, לכן עיקר התענית זה של כ' סיון, לתת אל לבו כמעט בכל רגע על הריגת הצדיקים והחסידיים ועל הכלל אומה ישראלית הקדושה שנהרגו במיתות אכזריות משונות ונשפך דמם באותו הזמן, ולקונן ולהצטער בלבם על הריגת בניו של מקום ב"ה וב"ש, ובדאי היה מזה להבורא ית"ש צער גדול כביכול, ואם נשארו בחיים היו לומדים תורתו הקדושה ועושים מצותיו הקדושים כל ימיהם אשר הם חיים על האדמה, והיה מגיע לית"ש ויתעלה נחת רוח גדול מזה, ואין שכחה לפניו ית"ש צער זה של הריגת בניו הנחמדים, גם

הנה בכל אורך ס' תק"פ רק הזכירו תעניות שמתענים בכל המקומות, ולא הזכירו תעניות שמתענים במקומות מסוימות, מלבד התענית דכ' סיון שהמ"ב כתב דמתענים בפולין, וגם בדברי האג"מ הנ"ל מובאר שהתענית דכ' סיון היא רק לאותם מקומות. וא"כ אפשר דאין שום ענין למי שאינו מאותם מקומות להתענות. אולם אפילו את"ל כן, זהו רק למי שלא היו אבותיו מאותם מקומות, אבל אם אבותיו היו מאותם מקומות אפשר ששפיר יש ענין לו להתענות. והנה עכ"פ צע"ע בזה, דהרי מה שאירע בזמן ר"ת הוא ג"כ שורש התענית וכו"ל, והרי זה היה במקום אחר. ועוד יש להעיר דלפי הנ"ל שיש עוד טעמים דכ' סיון שאני, ואפשר לקובעו לעוד יום מלבד תשעה באב, א"כ אפשר שיש ענין לכ"ע להתענות בכ' סיון. וצע"ע בכ"ז. הנה עכ"פ ע"פ פשטות דברי המ"ב והאג"מ י"ל דאף מי שמתענה בשאר הימים שהזכירו בס' תק"פ, לית בזה סתירה בהנהגה אם אינו מתענה בכ' סיון.

הנה אף מי שאינו מתענה בכ' סיון עדיין יש להתבונן בדברי היסוד ושורש העבודה בשער הצאן פ"א וז"ל כוונת תענית כ' סיון, מודעת זאת מגמרא הקדושה ומזהר הקדוש, שעבודת התענית היא עבודה גדולה וחשובה מאוד לפני הבורא יתברך ויתעלה זכרו לעד, כי בהתמטת חלבו ודמו ע"י התענית, כאלו את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה ריח ניחוח לה יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד, אך אליה וקוץ בה, שאם אדם מתענה ומסגף את עצמו

גליון זה מוקדש

לרפואת הרה"ג ר' ישראל בונים בן חיה רויזא שליט"א

אותלמופת
עימוד שוהפך טקסט ליצירה
otl@10-11@gmail.com | 05276-74041

הפצה פרסום ושיווק ספרים
י. בלוי
עד הבית

החלוקה הגדולה של ספרי המחבר
בתי כנסת, בתי מדרש, כוללים וישיבות, ואוצר הספרים
זכאים לקבל ספרים בחינם, וללא עלות משלוח
המלאי מוגבל! הזריז נשכר!
לפרטים ניתן לפנות למוקד ההזמנות של י. בלוי
bloy.co.il • 054-856-40-33 • bloyseforim@gmail.com
כמו"כ ניתן לרכוש את הספרים בתשלום סמלי

לפניות, הארות, ולהרשמה לקבלת הגיליון מידי שבוע במייל
ניתן לפנות בכתובת: emekhashavua@gmail.com
או להשאיר הודעה במספר: 516-581-3597 (001)
או בפקס: 1532-5326259
לתרומות והנצחות אפשר לפנות להנ"ל

שְׁמֵחָה

במועדנו

פנינים עובדות והליכות בעניני השמחות הנמצאים בפרשה

גליון מס' 28

פרשת בהעלותך

• לברית •

הא אמרינן (שבת פז.) ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו פירש מן האשה, משמע שלא ציוה אותו הקב"ה. ובתוס' (יבמות סב. ד"ה עמוד עמדי) ביאר שלא נאמר ציווי מפורש אלא משה נשא קל וחומר בעצמו, והקב"ה הסכים על ידו. ואע"ג שהקב"ה הסכים על ידו מכל מקום כעסו עליו אהרן ומרים, כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו (מכות י). אמנם בזהר (ח"ג קמח.) [מובא באבני נזר אהע"ז ס"א אות יב] על הפסוק ויהי ביום כלות משה, כי במאמר של נעליך מעל רגליך פקד ליה לפרוש מן האשה, ושאל מיכאל להקב"ה על זה תבעי לסתור אדם והא כתיב זכר ונקבה בראם והשיב הקב"ה הא קיים משה פרו ורבו. ולדברים אלו שהיה ציווי מפורש לפרוש מן האשה, לא יתבאר כלל כל הנתבאר בגמ' שעשה משה מדעתו ורק הסכים הקב"ה על ידו, וצ"ב כעסם של אהרן ומרים.

וכעיקר דברי הזהר מבואר שקיים משה פרו ורבו ואע"ג דלא היו לו זכר ונקבה אלא רק ב' זכרים, ובהא איתא פלוגתא בגמ' (יבמות י:) שבית שמאי סוברים שמקיים פרו ורבו בב' זכרים, ואילו בית הלל סברי שבעין זכר ונקבה. ולכאורה הלא היו לו רק ב' בנים זכרים ומדוע אמרינן שקיים משה פרו ורבו, ומוכח מהכא וכ"כ האבני נזר (שם) שס"ל להזהר כשיטת הירושלמי (יבמות פ"ו ה"ו) שפלוגתא דבית שמאי ובית הלל היא, שלבית שמאי מקיים פ"ו רק בשני זכרים, ובזכר ונקבה לא קיים פרו ורבו. ואילו בית הלל מיקל טפי וס"ל שבזכר ונקבה מקיים פ"ו, ולבית הלל בשני זכרים מקיים נמי פ"ו, ורק ב"ה אזלי לקולא. והוא דלא כמפורש שם בגמ' שבית הלל ובית שמאי פליגי בתרת, ולבית הלל בעינן רק זכר ונקבה, ובב' זכרים ס"ל לבית הלל שלא קיים. ועיי"ש באבני נזר שהרחיב וביאר שכן שיטת המהרי"ט ועיי"ש.

ומעתה אתי שפיר דהבבלי ביבמות שם דם "ל שלבית הלל בעינן ברוקא זכר ונקבה, לא מצי סבר לה כלל כדברי הזהר שקיים משה פרו ורבו, ומשו"ה על כרחך דמשה עשה מדעתו ורק הקב"ה הסכים על ידו, ולכן ביאר לפי דעתו מהלך הדברים בדבר אהרן ומרים וכו'. (חמדה גנוזה)

• לבר מצוה •

הנה יבואר עפ"ד המש' בערכין פ"ב מ"ו אין קטן נכנס לעבודה אלא בשעה שהלויים עומדים בשיר. ובפיש"מ לרמב"ם כ' "אין קטן, רוצה לומר כי בתחלת כניסתו לעבודה לא יתחיל אלא בזמן שהלויים אומרים שירה". [אמנם ברש"י שם ועוד פירשו דזה דוקא על בן לוי]

[ובנזר המלך ערכין סכ"ב כ' "ועוד היה נראה בבאור דברי הרמב"ם דהנה בסיפרי פרשת קורח על הפסוק ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי וגו' ובסיפרי: ואני הנה בשמחה דברי ר"י ועיי"ש בסיפרי זוטא דקאי נמי לכל עבודות הנה מבואר דניתן להם בשמחה ואשר נראה דהאי דכתיב בקרא בעזרא דבניהם קאי על מה דכתיב אח"כ דהיינו השירה שהיה שם לחנוך המקדש וא"כ היינו נמי שירה לחנוך הכהנים והלויים שניתן להם בשמחה א"כ הבאור בשעה שהלויים אינו שצריך הכהן לשורר עמהם אלא דבעי כניסה לעבודה בשמחה שניתן בשמחה דהיינו שירה כדיליף בגמ' דהנה יבואר עפ"ד המש' בערכין פ"ב מ"ו אין קטן נכנס לעבודה אלא בשעה שהלויים עומדים בשיר. ובפיש"מ לרמב"ם כ' "אין קטן, רוצה לומר כי בתחלת כניסתו לעבודה לא יתחיל אלא בזמן שהלויים אומרים שירה". [אמנם ברש"י שם ועוד פירשו דזה דוקא על בן לוי]

פ' בהעלותך ויעש כן אהרן אל מול כני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה ה' את משה זג ראה הענוה של אהרן אע"ג דהוא אהרן ומשה והוא משה ואהרן דשניהם שקולין הן. ורש"י בפרשת וארא וכו' בכל זאת לא עשה רק כאשר צוה ה' את משה דמאחר שזכות ההדלקה פועל להשוקדים על התורה להשיג אור הגנוז בה וגם להשרות השכינה בשפע הגלוי וכמו שכתב הנצי"ב בפירושו העמק דבר שם ח, ד לכן בעינן מידת ענוה מהמדליק כדי שיוכל לפעול השפעה זו ומבואר בזה דברי המדרש הובא שם בעוללות אפרים פ' בהעלותך תן חלק לשבעה אלו ז' קני מנורה וגם לשמונה אלו שמונה ימי מילה, דאיתא בספר עוללות אפרים ודף קמא דהמילה מביא האדם לענוה ונעשה כח ענוה אצלם כענין טבעי מכה המילה שהוא בעצם מיעוט החומר ועוד שהגאון מקומו הוא בלב וכמ"ש תועבת ה' בל גבה לב ועי" מילת ערלת בשרו נעשה נמי מילת ערלת הלב ויוכל לבבו לבוא למדרגת לב נשבר ונדכא אלוקים לא תבזה ע"ש ושפיר ביאר המדרש תן חלק לשבעה שיוכל הכהן להדליק שבעה קני מנורה בכוונה רצויה ובלב מלא ענוה ע"י ה"גם לשמונה שזהו שמונה ימי מילה ע"י קיום מצות מילה הנעשה בגופו ונראה עוד לבאר המדרש באופן זה דאיתא בגמ' שבת ודף כב מחוץ לפרכת העדות יערוך וכו' וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל ע"ש והרי השכינה שורה רק בנימולים ולא בערלים דמואסים הם יבמות דף עב כדאיתא במדרש רבה סוף פ' לך לך ומזיג וז"ל אמר אברהם עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי תאמר משמלתי אינך באים אצלי א"ל הקב"ה עד שלא מלתי היו בני אדם ערלים באים אצלך עכשיו אני בכבודי בא ונגלה עליך הה"ד וירא אליו ה' באלוני ממרא ע"ש ופירש העץ יוסף וז"ל הענין כי עולם חסד יבנה ולכן נתקיימו כולם ע"י אברהם שהחזיק בעמוד החסד בהכנסת אורחים ולכן עכשיו פחד שמא לא יתקיים העולם באשר יתרחקו ממנו האורחים לסבת המילה ועל זה אמר עכשיו אני בכבודי נגלה עליך כלומר עכשיו אני מתגלה עליך להיות לי למרכבה ובהיות השכינה בתחתונים ממילא יתקיים העולם כי באור פני מלך חיים ע"ש.

וזהו כונת המדרש תן חלק לשבעה דע"י שבעה קני מנורה יש לנו עדות שהשכינה שורה בישראל אבל זהו רק ע"י וגם לשמונה ע"י השמונה ימי מילה שנעשו נמולים ויכל השכינה להיות שרוי בישראל. (לברית הבט)

• להולדת בת •

מצות פרו ורבו בזכרים ובנקבות

פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות (יב, ח)

וברש"י אמרתי לו לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ועתה פה עמוד עמדי. וראה בשפתי חכמים וא"ת

לשירה מתחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב לענין שירה].

וא"כ ביאר דכך הוא בכל התחלת מצוה שצריך להיות בשירה ושמחה, שמחת נשואין ושמחת בר מצוה, וכן תחילת לימוד המקרא צריך להיות מתוך שמחה.

לנשואין

מקלסין אותו

כתב בנזר התורה פר' בהעלותך עה"פ (בהעלתך ח' ו') "קח את הלויים מתוך בני ישראל". ובפרש"י מחז"ל קחם בדברים והנה אע"פ ששאפו להיות משמשי ה' יתברך כמו שמצינו בפרשת קורח שאמר משה גם אני חפץ ככולם להיות ממשרתי ה' אעפ"כ האדם הנכנס לתפקיד צריך לקחתו בדברים להשפיע על טוב בחירתו וזכותו הגדולה. וא"כ י"ל שזה הטעם של חתן מקלסין כדי שידע את הזכויות.

וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו

בגמרא שבת (ק"ל ע"א) כל מצוה שקבלו ישראל בשמחה, עוד היום מקיימין בשמחה, כגון ברית מילה, וכל מצוה שלא קבלוהו בשמחה, להיינו נשואין, לכתוב וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחות, להיינו מה שנאסר להם עריות, אינם מקיימים בשמחה, לליכא כתובה ללא רמי בה תגרא, וצריך ביאור, מה היו בוכים ישראל על איסור עריות, יותר מכל מצוות וחקים שבתורה, ללא מצינו כלל שהיו בוכים על זה, עוד צ"ע, מה ענין נשואין לעריות, שמפני שבכו על איסור עריות, אינם מקיימין נשואין בשמחה.

עיי' במש"כ בפר' ויצא, למה שבכו על איסור עריות, זהו משום שחשבו שנשואין אחרים לא יהיה להם נשואין בשמחה, בי יחסר האהבה ביניהם, כי אם היה אלם מותר לקחת אחותו, לשניהם גודלו ונתגדלו בבית אחד, ושניהם יש להם אותם התכונות, ואז היו מאושרים באורח חייהם, משא"כ כשאחל לוקח אשה ממשפחה אחרת, אשר יש לה תכונה אחרת, אין יוכלו לשבת יחליו, ואין יאהבו זה את זה.

ובאמת שזה היה טעות, כי הקב"ה בשעת יצירת האדם הראשון כבר דאג לזה, ולכן ברא הקב"ה ב' פרצופין, ואח"כ לקח את הצלע מהאדם, ולא ברא מתחילה שנים, בלי שהאשה תרגיש שהיא חלק מהאלם, וע"כ האהבה ביניהם יהיה אהבה עצמית, כי איכא ב' מיני אוהבים, אחד אוהב לאדם אשר עושה לו טובות הרבה, ובאמת אין האהבה להאדם ההוא, אלא הוא אוהב את עצמו שיהיה לו הטובות, וכן האשה יכולה לאהוב את בעלה, שהוא המכניס והמביא את פרנסתה, וכן הוא אוהב לה, מפני שהיא טורחת ומזמנת לו את האוכל, ושאר הדברים ההכרחיים אשר הוא צריך להם, וא"כ הוא אוהב את עצמו, היינו הטובות שהוא מקבל ממנה, וכן היא אוהבת את עצמה, היינו הטובות שהיא מקבלת ממנו.

ולכן עשה הקב"ה שניהם גוף אחד, כלי שתאהב אותו אהבה עצמית, שהם מגוף אחד, וזה לא היה רק אצל אדם הראשון, אלא אדם הראשון, היה כלול מכל הנשמות העתידות להבראות על סוף העולם, וכן החלק שנלקח ממנו, היה כלול מכל הנשמות הנקבות, ולכן לא היה כל החשש מה שחששו הם, וזה היה טעותם, ולכן היה להם תרעומת מה שנאסר להם עריות, לעי"ז הנשואין לא יהיו כהוגן לפי דעתם.

ולכן אמרו חז"ל, שנענשו שלעולם אין נשואין בשמחה, ולהכי היום כשאדם הולך לישא אשה, חסר השמחה שהוא הולך לבנות ימי חייו,

וזהו יסוד מצות שמחת חתן, ולכן תקנו עליה לתורה לפני הנשואין, ובשו"ע באו"ח (סימן חכ"ח ס"ח) שהיו מפטירין הפטורח שוש אשיש, וצ"ע לכאורה היאך מדחין הפטורה השבועית שמחויבין בה, והחתן עולנו לפני החתונה, ואין לו עדיין דין מלך, שיהיו כל הקהל נגררין אחריו, אלא מכיון שכל הצבור חטאו בענין הנשואין, לכן כולם צריכים לתקן שמחת החתן, ולכן קורין הפטורה מיוחדת לחתן.

וזהו מה שאומרים, שמח תשמח רעים האהובים, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, דלכאורה צ"ב, אם הם רעים האהובים, מה צריך לשמח אותם, אלא אף שהם רעים האהובים, אינה אהבה אמיתית, שאחד אוהב את השני, אלא אוהב אותו עבור עצמו, ולכן מתפללים שהקב"ה ישמח אותם, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, שאז הרגיש האדם שהאשה אחד מאיבריו, וכן הרגישה האשה, וכמש"נ.

מתי מתקשטת

י"ד. [י"ב, א] "ותדבר מרים ואהרן במשה על אודת האשה הכשית אשר לקח כי אשה כשית לקח".

וכתב רש"י בד"ה "ותדבר מרים ואהרן" וז"ל, היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחלה, ומנין היתה יודעת מרים שפרש משה מן האשה, רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה, כיון ששמעה צפורה, אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפרש בעלי ממני, ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו, כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חברו".

כותב הרה"ג רבי אברהם קופרמן שליט"א: והנה בספרי הכא [פיסקא צ"ט] הביא ביאור נוסף הכיצד ידעה מרים שמשה פירש מאשתו שכתוב כך, "ותדבר מרים ואהרן במשה, מנין היתה מרים יודעת שפירש משה מפריה ורביה אלא שראת את צפורה שאינה מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה מה לך שאין את מתקשטת בתכשיטי נשים אמרה לה אין אחיך מקפיד בדבר לכך ידעה מרים ואמרה לאחיה ושניהם דברו בו".

ומבואר שאשה נשואה דרכה לצאת עם תכשיטים. ושמעתי להקשות מהרב עובדיה מלאך שליט"א מדברי המדרש תנחומא בפרשת וישלח [סימן י"ב] כתוב: ותצא דינה בת לאה (בראשית לד א), ילמדנו רבינו מהו שתצא אשה בתכשיטיה בשבת לרשות הרבים, כך שנו רבותינו, לא תצא אשה לרשות הרבים בשבת בתכשיטיה, ולא בכבול ולא בעיר של זהב ולא בקטלא (מין תכשיט הוא) ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם, ולא במחט שאינה נקובה, ואם יצתה אינה חייבת [חטאת], בזמן שיצתה בהן בתוך הבית, אבל לא תצא באחד מן התכשיטין לרשות הרבים, ורבותינו אומרים אפילו בחול אינה צריכה לצאת לרשות הרבים, למה שהעם מסתכלין בה, שלא נתן הקדוש ברוך הוא תכשיטין לאשה, אלא שתהא מתקשטת בהן בתוך ביתה, שאין נותנין פירצה לפני הכשר, וביותר לפני הגבב".

ומבואר שם שאין דרך לצאת כלל בתכשיטין אם כן מנין למרים שפירש ממנה?

ויישבתי לו שבחז"ל משתמשים במילת תכשיט לשתי משמעויות שונות.

א'. תכשיטים של זהב וכסף.

ב'. לאיפור - והיינו כוחלת ופוקסת, כמבואר בגמ' מו"ק [ט]: "אילו הם תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת וכו'", וא"כ אה"נ בתכשיטים של זהב וכסף אין הדרך לצאת לרה"ר אבל לצאת כשפניה עם סרק וכחל, כן!

שאלות ותשובות בעניני סדר טהרות בחיי המעשה לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו

דבר העורך

בפרשת השבוע אנו לומדים על אותם אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו להקריב את קרבן הפסח, ועל כן באו לפני משה רבינו בטענת "למה נגרע", וביארו המפרשים שרק בזכות טענתם זכו למצות קרבן פסח שני.

וגם עלינו מוטל להרגיש את חסרון הטהרה, "למה נגרע" שאין לנו אפשרות לחיות בטהרה, מתי נזכה לאפר פרה, להקרבת הקרבנות ולחיות חיי רוממות מתוך קרבת אלוקים.

בגליון זה הובאו מספר שאלות מאת הקוראים, ואי"ה בגליונות הבאים יופיעו עוד שאלות שלא נכנסו לגליון מחמת קוצר היריעה.

תודתינו נתונה לרבנים שהעירו והאירו, ונשמח לקבל עוד תגובות מהלומדים, ישוטטו רבים ותרבה הדעת.

כמו כן ניתן לשלוח שאלות בעניני טהרות הנוגעים לחיי המעשה, ונשתדל אי"ה להשיב עליהם כפי אשר תמצא ידינו.

את השאלות ניתן לשלוח לדוא"ל: t402422@gmail.com. וכן במכשירי קהילות קופת תורת הטהרה בשליחת הודעה למנהל הקופה.

בברכת הטהרה

משמרת הטהרה

שאלה. בבית הכנסת שבישוב הקטן הסתיימה זה עתה תפילת מוסף. רב הישוב נתן דפיקה קלה על הסטנדר ושקט השתרר בקהל. "כעת הגיע ידיעה שהעירוב נפסל ועל כן אסור להוציא שום דבר מהבתים לרחוב, וכן לא להחזיר כלום מבית הכנסת לבית". נפתלי נסה לחשוב האם לפסילת העירוב יש משמעות גם אצלו או שבין כך אין לו מה לטלטל, כשלפתע נזכר שאתמול בקידוש שם לב שהיין בבקבוק נגמר והוא נשאר בלי יין לקידוש של יום השבת. הוא תכנן ללוות יין מהשכן המתגורר בבית הסמוך אך כעת כשנפסל העירוב אין לו אפשרות להעביר יין מבית לבית. הוא נסה לחשוב על פתרון ונזכר שיש לו בקבוק יין שנשאר לו ממה שקנה בשוק בירושלים בערב הרגל, האם יש סיבה שלא לקדש על יין זה, ואם כן מה הפתרון לכך?

תשובה. שאלה זו כוללת כמה חלקים, מה דינו של היין אם הוא בחזקת טמא או טהור, ומה הדין לשתות משקים טמאים, וכיצד ניתן לקדש על משקים טמאים לכל הדעות.

והנה נתבאר בגמ' שחבר שפתח חבית ברגל לא יגמור אחר הרגל כיון שיד הכל ממשמשים בה, וא"כ מכיון שיין זה נקנה מחבית שנגעו בה רבים מעמי הארץ שעלו לרגל היין בחזקת טהור רק ברגל, ומשעבר הרגל חוזר ונטמא כדין משקים שנגעו בהם עמי הארץ.

ועתה יש לברר האם יש איסור לשתות משקים טמאים. ובדין זה מצינו מחלוקת הראשונים, דעת רש"י בחולין ב' ב' ד"ה כקדש דמו שמי שנוזהר בחולין על טהרת הקדש חייב להבדל מדרבנן בכל טומאות הפוסלות בהם, ודעת ר"ת בתוס' חולין ל"ד ב' ד"ה והשלישי שאסור לטמאות גופו באוכלים ומשקים טמאים, ולפ"ז לכאור' יהיה אסור לקדש על יין טמא.

אמנם דעת התוס' בחולין שם וכן דעת הרמב"ם שאין איסור לאכול אוכלים טמאים ומשקים טמאים אלא ממדת חסידות בלבד, ועל כן במקום מצוה מסתבר שיהיה מותר לקדש על יין טמא.

אמנם אף לדעת האוסרים לאכול אוכל טמא יש לדון האם לצורך מצוה התירו לטמאות עצמו במשקים טמאים, ובגמ' בכריתות מבואר שהתירו למעוברת לאכול אוכלים טמאים פחות מכשיעור ואפילו פעמים הרבה מפני הסכנה, ומשמע שלא לכל צורך התירו אלא רק מפני הסכנה.

ולדעת הסוברים שאין איסור לטמאות באוכלים טמאים ההיתר של מעוברת הוא אף כשבאה לאכול תרומה אחר כך, כך פירשו התוס' בחולין שם, אבל הרמב"ם פי' שההיתר של מעוברת הוא שאינה צריכה לטבול אחר כך אלא למרות שאכלה הרבה ובכל פעם אכלה פחות מכשיעור אינה צריכה טבילה.

אמנם לענין קידוש ישנה אפשרות לקדש על יין טמא לכל הדעות, משום ששיעור משקים הפוסלים הוא ברביעית, ושיעור שתית יין לקידוש הוא רוב רביעית, ולכן אם לא ישתה המקדש רביעית יצא ידי חובת קידוש ונשאר בטהרתו.

מקורות: דין טומאת יין במגע עמי הארץ ברגל הובא במסכת חגיגה דף כ"ו ע"א, וברמב"ם הל' מטמאי משכב ומושב פי"א ה"י.

דין אכילת אוכלים טמאים ושתית משקים טמאים הפוסלים את האוכל הובא ברמב"ם הל' שאר אבוה"ט פ"ח הל"א, וכן דין המעוברת הובא שם הל"ג, ועי' רמב"ם הל' טומאת אוכלין פט"ז הל"א שהביא את עיקר הדין שמותר לאכול אוכלים טמאים אלא שממדת חסידות יש לזהר לאכול חולין בטהרה.

שאלה. לאחר שקדש נפתלי על היין ונזהר לשתות רק רוב רביעית קמו כל בני המשפחה ליטול את ידיהם לסעודת השבת. נפתלי נטל את הגביע והניחו בפניה צדדית על השיש רחוק משאר מאכלי השבת. אשתו שהבחינה בכך שאלה אותו מדוע הוא מרחיק כל כך את הגביע הרי כבר לא נשאר בו יין טמא בשיעור רביעית ואם פחות מרביעית לא מטמאה את השותה היא גם לא תטמא את מאכלי השבת, האם היא צודקת.

תשובה. נחלקו הראשונים מהו שיעור משקים טמאים לטמאות אחרים, יש אומרים שאפילו טיפת משקים טמאים שנגעה באוכלים או במשקים אחרים או בכלים נטמאו, וי"א שאין משקים מטמאים אחרים אלא אם יש בהם רביעית, וי"א שמן התורה מטמאים רק ברביעית ומדרבנן בכל שהוא.

אמנם כאן לכל הדעות יש לזהר שלא יגע הגביע בשאר המאכלים משום שגם הגביע עצמו נטמא על ידי משקים טמאים שהיו בתוכו, וכלי שנטמא תוכו נטמאו אף אחוריו, ולכן אם יגע במאכל אחר יטמא אותו.

מקורות: דין משקים טמאים לטמאות אחרים הובא במסכת טהרות פ"ג מ"א, שיטת רש"י בפסחים י"ז ב' ד"ה אבל לית בהו רביעית שאין משקים פחות מרביעית מטמאים אחרים, ושיטת תוס' שם י"ד א' ד"ה דאיכא משקין שמטמאים בכל שהוא, וכן דעת הרמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"ד ה"ב, ושיטת ר"ת בתוס' שם שמטמאים רק מדרבנן.

דין כלים שנטמאים מחמת משקים נתבאר במסכת פרה פ"ח מ"ה, וברמב"ם הל' אבות הטומאות פ"ז ה"ב. ואמנם נחלקו הראשונים באיזה משקים גזרו האם רק במשקים שנטמאו מאב הטומאה או בכל משקים עי' שבת י"ד ב', תד"ה אלא במשקין הבאים מחמת שרץ, ברכות נ"ב א', ועי' ירושלמי חגיגה פ"ג ה"א, רמב"ם שם ובהשגת הראב"ד שם, אמנם טומאת ע"ה לכאן' דינה כאב הטומאה מדבריהם שמטמאה אף כלים.

תגובות שהגיעו לשולחן המערכת

בגליון הקודם נכתב על המנורה שהוטבלה במוצאי חג השבועות, והעיר על כך הרב אלידע כוכבי שליט"א: משעבר הרגל היו מעבירים על טהרת העזרה ומטבילים את כל הכלים שבמקדש שמא נגעו בהם עולי רגל עמי הארץ בטומאתם, ומשכך מסתבר לאמר שבחג השבועות היו מטבילים רק ככלות כל ימי התשלומים, שהרי כל עוד קיימת חובת ראייה עלולים לבוא עוד עמי הארץ ולטמא את הכלים במגען, וכן בכל הקולות שנהגו ברגל בירושלים משום "כל ישראל חברים" מסתבר שנוהגין גם בימי התשלומים שכל ישראל באים להיראות.

תשובת המערכת: אכן בסברא היה מקום לומר כך, אך בירושלמי בחגיגה פ"ג ה"ז מוכח שרק ב"יום טבוח" שהוא למחרת עצרת כשחלה בשבת שהיו מקריבים את קרבנות החג ביום ראשון אחר עצרת, אז נוהג דין טהרת עמי הארץ, ומבואר שבשאר ימי התשלומים נוהגת טומאת עמי הארץ, ויש לבאר שרק ביום שנקבע להקרבנות קרבנות לכל ישראל התירו טומאת ע"ה, אך בימי התשלומים שאינם כרגל עצמו לא התירו טומאת ע"ה.

בגליון מספר 9 נכתב על מנוף (עגורן) המסתובב ומאהיל על קברים שאין דינו כ"אהל זרוק" שאינו חוצץ בפני הטומאה, כיון שיש לומר שכיון שהתא מחובר ומסתובב על צירו בלבד אין דינו כאהל זרוק אלא כמחיצה החוצצת בפני הטומאה, וזרוע המנוף עצמה אינה מקבלת טומאה מכיון שהיא מחוברת לקרקע בכל תקופת הבניה, וכל הנעשה לשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה.

והעיר על כך הרב ב.צ. הכהן שליט"א שהתא של המנוף אינו סב על צירו אלא צמוד לזרוע ומסתובב עימה ולכן הוא אוהל זרוק לכל דבר אלא שמחובר לקרקע.

תשובת המערכת: אכן דבריו מסתברים, אולם יש שנטו לומר שכל שהוא גוף אחד שמסתובב ונע על ציר אחד אין זה אהל זרוק, וקשה לקבוע גדרים ברורים בזה, ולא באנו אלא לעורר ולא לקבוע הלכה.

בגליון מס' 10 הובא על כלי הזכוכית שנשברו ובמקומם נקנו כלי הגשה חדשים בירושלים, והנידון היה האם צריכים טבילה מטומאת ע"ה, והעיר על כך הגרש"ב אלון שליט"א המגש של זכוכית, אם יש לו בית קיבול שרק אז מקב"ט יש מחלוקת אם יש לה טהרה במקוה, ודעת הרמב"ם וראב"ד דאין לה טהרה במקוה.

תשובת המערכת: הערה נכונה, ויש להוסיף שמצינו ג' דעות בטבילת כלי זכוכית, דעת רבינו חננאל שבת ט"ז ב' שכלי זכוכית טעונים טבילה, ודעת הר"ש כלים פרק ל' מ"ד שלא מועיל להם טבילה, ועי' שו"ת רעק"א סי' ר"י שכ' לבאר בדעת הר"ש שאם נטמא מגבו נטהר בטבילה, ואם נטמא מתוכו אין לו טהרה במקוה יעו"ש.

שאלות שהגיעו לשולחן המערכת

מהו שיעור המשקה המכשיר את האוכלים לקבלת טומאה.

תשובה. נגעה טיפת משקין במקצת פרי הוכשר לקבל טומאה. עי' תור"ד פסחים כ' א' ד"ה צריד, ועי' חולין ק"ח ב' ורד"ה ואין יד, רמב"ם הל' טומאת אוכלין פ"ה ה"ג. היה מעט משקה טופח על גבי הפרי הוכשר, כן משמע בשבת י"ז א', ופסחים כ' א', ועי' ראב"ד שם פ"ג ה"א, אמנם עי' חזון נחום מכשירין פ"ד מ"ט שכ' טופח על מנת להטפוח.

משא החינוך מול ניסיונות הזמן

ממרן הגאון רבי זאב כהן שליט"א

נאמר לכינוס "אם על בנים" רוממתנו

שנערך בבני ברק ע"י "ועידת הרבנים לביצור חומות הדת"

האחריות של האמא בתורת ילדיה

עומדים אנו בערב יום מתן תורה, התאריך של היום (ראש חודש סיון) כתוב בתורה "היום הזה באו מדבר סיני" ודרשו חז"ל ללמדך כאילו בכל שנה ושנה מתחדש מתן תורה ומתחדשות השפעותיו וסגולותיו.

ובמתן תורה נאמר "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבית ישראל" בית יעקב הם הראשונות. הם ההכנה הראשונה למתן תורה, אח"כ ההגדה לבית ישראל. והסיבה לזה מבוארת בחז"ל כי ההצלחה של לימוד התורה של הילדים תלויה בעיקר באמא. לכן צריך להקדים את בית יעקב אלו הנשים כי בלי האמא שעמלה על ההצלחה בתורה של ילדיה אין התחלה למתן תורה.

והדברים צריכים ביאור, הלא בפועל הרי האבא הוא זה שלומד עם הילד, מסביר, דואג שהוא יבין. משנן אתו שוב ושוב. מאות רבות של שנים עד דורות האחרונים בכלל לא היה ת"ת ו'חדרים' אלא כל אבא קיים ושננתם לבניך בצורה הכי פשוטה ובכל זאת האמא היא הראשונה? בה תלויה כל ההצלחה של התורה של הילד? הלא דבר הוא.

וביארו בזה כי נכון שהאבא יכול לדאוג ולהתאמץ שהבן יגדל ת"ח, שיידע לומר סברא, לקרוא תוס'. אבל במה תלוי ההצלחה שלו? ההערכה של הילד לתורה? האהבת תורה של הילד וממילא גם כל הדבקות שלו בעמל התורה? כל זה מגיע מהאמא! איך שהאמא שולחת אותו לחיידר ללמוד. עם איזה שמחה. עם איזה מסרים של זכיה. איך היא מקבלת אותו כשהוא חוזר. עם איזה רוממות. בזה תלוי כל ההצלחה של הילד וזה רק אמא יכולה לתת!

חנוך לנער על פי דרכו. לדעת לזהות מה ירומם את רוחו של הנער שלך בבית. החכמה להאהיב עליו את התורה שלו. לצהול לקראתו שהוא חוזר מהישיבה. לתת לו תחושת אושר אמיתי ששמחים ורוצים בהצלחתו וזה כידוע מה שבעיקר יכול להבטיח את ההצלחה - זה תפקידה של האמא!

אמא שיודעת ומבינה איך להאהיב את התורה, את המצוות, על הבן שלה. אמא

שמצליחה לעשות לבן שלה את ההרגשה האמיתית והתחושה הפנימית כמה התורה שלו חשובה מוערכת ונחשקת. אמא שמצטערת כשלבן שלה לא טוב בישיבה. כשהוא פחות מצליח. ושהיא שמחה ומאושרת כשטוב לו. כשהוא אומר חבורה טובה- היא עושה כבר את רוב הדרך. וזה הכוונה על פי דרכו, לדעת מה מושך את ליבו. איך הוא יבין ויקלוט את הציפיה וההשתוקקות להצלחה שלו. ובזה ועל זה תלוי הכול.

ההקרבה לתורה

רבינו יונה כותב שאמנם אישה לא מצווה בתלמוד תורה אבל אשה יכול להיות לה שכר של ת"ת ממש. ולא רק בגלל שהיא מסייעת לתורה, זה אמנם מאוד חשוב ויהיה לה על זה שכר עצום אבל אשה שמקריבה בשביל תורה. שמתאמצת ומוסרת נפש ולוקחת עול על גבה כדי שבעלה וילדיה יוכלו לשבת וללמוד בשלווה כותב רבינו יונה נשמתה תשב בגן עדן עם כל התלמידי חכמים כאילו היא ממש למדה את התורה הזאת כל ימי חייה והיא תדע את התורה. היא תבין. הכול לפי רוב ההקרבה והמסירות שלה. זאת בנוסף לנחת רוח והשכר שיהיה לה מבעלה וילדיה ששכר תורתם כולו נזקף לזכותה תורתה בעצמה תזכה אותה בשכר תלמוד תורה כאילו היא למדה!

העמידה בניסיונות

ראשית צריך לדעת שהניסיונות זה חלק בלתי נפרד מהעולם. אין עולם בלי ניסיונות. התורה אומרת שמצוות ציצית יש בה כוח של "וראיתם אותו וזכרתם ולא תתורו". ללמדך שכבר התורה בעצמה נותנת כלים איך להתמודד עם ניסיונות. זה לא השפל של דורנו שיש בו ניסיונות וקשיים.

אמנם בזה כן השתנה דורנו מדורות הקודמים. כי בעוד בדורות הקודמים ע"מ לעבור עבירה חמורה היה על האדם לשנות שמו מלבשו ולשונו. לעבור למקום אחר. לרדת מדרגה לדרגה מדחי אל דחי עד שאול תחתיות רח"ל, אבל היום? ברגע אחד כמימריה. עם כל הלבוש והנראות של בן ישיבה. בלי שאיש יודע, במסתרים. אפשר להגיע לכל ג' עבירות גם יחד ברגע אחד. בלי שום תהליך של דרדור. בלי להסתיר את הפאות ובלי להתאמץ מדי טכנית. כל הגהינום יכול להיות אצל בחור תמים בכיס ואיש לא יראה ויידע. וזה חידוש נורא בדורנו שלא היה בדומה לזה.

בגמרא מבואר שההולך על שפת הנהר בזמן שבנות ישראל עומדות על הכביסה אי איכא דרכא אחרינא רשע הוא. והפשט בזה הוא כך: אף ע"פ שמדובר באדם שיודע ומבין ומכיר את כוחות נפשו שהוא לא ייכשל בניסיון. הוא ישמור את העיניים שלו מרישא לגמירא ולא ייכשל בשום אופן. ואע"פ שמדובר באדם כזה שממהר למקום תורה ללמוד תורה או לעשות מצוות. ואע"פ שהוא באמת עבר שם ושמר על עיניו ולא נכשל אפילו בראיה אחת- עליו נאמר "רשע הוא" וכ"כ למה? כי הקב"ה רוצה מאתנו שנתרחק מהניסיון! הרבה לפני שנעמוד בניסיון הוא לא רוצה שנהיה בניסיון בכלל. ואדם שמביא את עצמו לידי ניסיון כבר לא משנה אם הוא עמד בו או נכשל- הוא כבר נקרא רשע מרגע זה שהוא בחר את הדרך הפחות כשרה!

וזה הדבר הראשון שצריכים לדעת בעניין הזה של האינטרנט שהוא הניסיון הגדול של דורנו- שאדם לפעמים מורה היתר לעצמו בכל מיני דברים שהם בבחינת איכא דרכא אחרינא צריך לדעת שהוא נקרא רשע אע"פ שהוא לא ייכשל! כי המציאות הזו של האינטרנט היא יצה"ר שיושב וצופה מתי ואיך הוא יכול להפיל את היהודי לבאר שחת דיליה ובאיכא דרכא אחרינא רשע הוא! זה דבר ראשון שצריך לזכור בכל שימוש באינטרנט ובמחשב.

שמירה על הילדים מפגעי הטכנולוגיה

הרב דסלר זצ"ל אמר פעם הדרכה לר' מאיר מונק מנהל הת"ת בבני ברק שצריך לדעת שילדים צריכים לשחק. הם לא יכולים ללמוד כל היום וזה חובה למען בריאות הנפש שלהם שישחקו ויוציאו את המרץ וזה בריא וטוב. אבל, צריך לשים לב שהמשחק מתנהל ועשוי באופן כזה שכשהילד יגדל הוא יבין

שבשביל ילד גדול לא מתאים המשחק הזה ששייך לילדים קטנים. ויש לזה דוגמאות רבות. אבל אם המשחק הוא דבר כזה שכשהילד גדל הוא חושב איך הוא יכול להשתדרג ולהשתבח ולהצליח יותר במשחק הזה- זה משחק לא חינוכי. לא טוב.

מי יודע כמה ילדים נפלו כבר לשמד האינטרנט וגרורותיו כי בילדותם היה להם משחקי מחשב. הייתה להם גישה לכמה דברים שוליים וזניחים במחשב וכשהם גדלו המחשב גדל יחד איתם. והם רק חיפשו איך להוסיף ולהתעמק ולהתקדם במחשב ובמה שהוא נותן והיום הם שקועים עמוק עמוק בים התאוה רח"ל.

לכן חשוב מאוד. וזה לא המלצה אלא קריאת חרום. אסור לתת לילדים לשחק במחשב! זה מבטיח כמעט בוודאות שכשהם יגדלו הם רק ירצו עוד ועוד ובמהירות יגיעו למקומות ולמושגים וליכולות שאחריתם מי ישורנו!

גם מי שיש לו מחשב וצריך את זה צריך לזכור ולהבין היטב שילד שיש לו גישה, שרואה מחשב. שמכיר את המושג מחשב. וכולנו מבינים שילד מאוד מתגרה מהמסך המרצד וכל מה שנראה שם מאוד מרתק. זה ילד שהוא בסיכון. זה ילד שיש לו שאיפה מאוד חזקה להגיע לכלי המסוכן ביותר בעולם! לכן צריך לשים לב היטב: א. כמה שפחות ידעו הילדים שבכלל יש מחשב בבית. ב. גם אם הם יודעים או חלילה רואים את ההורים משתמשים בזה- רק לצורך הגמור וברגע הראשון שאפשר לשים את המחשב בארון עץ סגור שלא רואים מבעד דלתו כלום ע"מ להוציא את זה מהראש של הילד. שלא יחפש את זה כל הזמן וישתוקק לזה כל הזמן זו סכנת נשמות ממש!

והאמת כמובן שזה נוגע ומועיל גם למבוגרים כל מה שמתבאר פה. הרי אינו דומה בית שהמחשב נמצא בו בהישג יד זמין ונגיש לבית שהמחשב נעול בארון. והדבר פשוט לכל בר דעת.

צריך לדעת שזוהי כל מטרת החיים. כמו שהרמח"ל במס"י כותב שהאדם נברא כדי לעמוד בניסיון. העמידה בניסיונות. ההתמודדות מפניהם. המחשבה איך להתגונן מפני הניסיונות- זוהי מטרתנו בעולם. ולכן צריך לזכור. נכון שמשתמשים במחשב אבל רק את המינימום האפשרי. רק באופן של עראי. וחוסכים בזה המון עוגמת נפש שאין לתאר כמה שזה משתלם בעלמא הדין לנהוג כך. ולא צריך להוסיף כמה שכר בעלמא דאתי. כבר בעולמנו כאן הבית מאושר יותר. בריא יותר. והניסיונות והצער מעטים יותר! זה פשוט.

התגברות הניסיונות והעצות לזה

היום כל הזמן מתחדשים הבעיות בדברים האלו. בעבר כל בחור יכל להחזיק "נגן" בלי שם פקפוק, לשמוע שיעורים. להקליט. היום שמעתי שכבר יש הרבה מאוד בעיות בכלי הזה. גם לשם הס"מ החדיר טלפיו. זה לא יאומן וזה רק מראה לנו כמו השטן חזק בזה. לכל מקום שאפשר הוא חודר ומנסה להדיח ולהסית.

ולכן צריך לדעת שב"ה יש מומחים שמוסרים נפש על העניינים האלו וצריך על כל דבר לשאול ולהתייעץ ולברר אם יש בזה בעיה, אם יש לבעיה פתרון, אולי יש אופנים או כלים אחרים שאין בהם חששות. צריך להיות מאוד ערניים לזה ולהבין שאנחנו במלחמה גדולה עם שרו של עשיו וזה ניסיון הדור האחרון.

עוד חידוש ששמעתי שיש אנשים שעוסקים בחדס, מבוקר עד ליל עסוקים בגמילות חסדים עם עם ישראל באופן מופלא מאוד. ובאמת יש אופנים שצריכים את זה ויש למכשיר הזה יכולות גם להיות חלק בהצלת חיים. אבל! צריך לדעת כמה חללים הפילה. גם בעלי חסד מופלגים שמתוך החדס הגיעו לשאול. אנשים שמתוך הצורך שלהם השאירו בית מפורק וברחו. השאירו ספינות מטרפות בלב ים. בתים שהתרסקו כליל בגלל הכלים הטמאים הללו. עצומים כל הרוגיה זה כפשוטו ממש.

וזה פשוטן של דברים בלי גוזמא. אין אחד שמוכן לומר שהוא לוקח את הסיכון. אין אחד שמוכן לומר שלו או למשפחתו זה לא יקרה. כל אדם עלי חלד הוא כפשוטו עומד בפני הניסיון הזה קטן כגדול רב

פרנסה

בעניין מי שצריך לצרכי פרנסה את השימוש באינטרנט. צריך לזכור כל הזמן ולבדוק את עצמו האם הוא עושה רק בשביל צרכי פרנסה? שמעתי שעושים היום מפגשים דרך האינטרנט, זה ממש אסור. אם זה לא צרכי עבודה ממש זה פשוט להעמיד את עצמו בניסיון שעליו נאמר רשע! וכן מה שאפשר לקנות דרך האינטרנט וזה יותר בזול – פשוט שזה אסור ולא זו בלבד אלא אדם שקונה דרך האינטרנט כי זה יותר זול זה כמו לקנות בשבת כי זה יותר זול, זה כמו לקנות בריבית כי זה יותר זול. זה האיסור בעצמותו! רק מה שצריך ממש לצרכי פרנסה זה מה שהתירו ותו לא. זה איכא דרכא אחרינא!

הקב"ה הוא זן ומפרנס, והוא נותן לאדם בדיוק את מה שמגיע לו. לא יעזור לנסות לקנות יותר ביוקר או יותר בזול יהיה לו בסופו של דבר בדיוק כפי גזרת ההשגחה העליונה כידוע.

עלינו לשים לב למעט את השימוש באינטרנט למינימום הנצרך כל מה שיש באינטרנט קניות, משחקים. אפשרויות בלי סוף הכול זה כדי לגרור את האדם צעד אחר צעד לתוך הרשת הזו שאחריתה עדי אובד. וככל שאנחנו עוצרים את עצמינו. משתמשים רק במינימום הנצרך – אנחנו מנצחים במלחמה. אבל אם ח"ו להפך. קונים, נפגשים, משחקים וכו' אנחנו נשאבים לתוך כליו של היצר רח"ל.

תפילות ודרכי החינוך

התפילה על העניין הזה היא נקודה מרכזית ביותר. שפכו כמים ליבכם. היום זה ער"ח סיון ובכל זמן ועת לדעת שהקב"ה מקבל ברצון תפילות על יראת שמים. על ניסיונות. צריך לשפוך שיח לפני השי"ת שיחוננו וישמור עלינו ועל בתינו. אבל יחד עם התפילות צריך גם כן מעשים. קבלות חזקות. החלטות קבועות. לדעת איך אנחנו לא מקילים ראש בזה. איך נשארים חמים לעניין הזה כל השנה. זה הזמן.

ובעניין הילדים נחזור שוב מעין הפתיחה. העצה המרכזית בחינוך הילדים הנכונה בעיקר לדורנו זה להראות אהבה גלויה. לשמוח באמת בהצלחה של הילד. לרומם אותו. לשדר אורה של זכיה. של אהבה גלויה ומסירות אמיתית. ילד שבטוח לו בבית לא במהרה מחפש לחצוב בורות נשברים. ילד שמתמודד עם הבית. שצריך להתאמץ כדי לקבל מהבית שלו – לא תמיד יהיה לו את הכוח להוכיח את עצמו ורח"ל ההמשך. לכן צריך לשנן לעצמנו רק אהבה וגילויי אהבה. רק שמחה. ועוד שמחה. רובם של רובם שלא מצליחים עם הילדים זה בגלל שחסר בגילויי אהבה שלהם. בגלל שחסר בתחושה שהם משדרים לילד שהם אוהבים אותו ומקבלים אותו כמות שהוא. וזה ידוע וברור.

וכמו שאומרים בתפילה כל יום אחרי שמקבלים עול מלכות שמים בק"ש של שחרית "על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך" אנחנו מקבלים גם בשבילם עול מלכות שמים. עלינו ועל בנינו, ועל דורותינו, הכול כלול בקבלת עמ"ש שלנו. וזה מחייב אותנו להשקיע אינסוף בגידול הרוחני. בתפילות. בהבנה הנכונה המעשית איך לנהוג כמו שהרחבנו. והשי"ת ייתן לנו שפע של ברכה והצלחה ויזכו כולנו לראות רק נחת רוח מכל יוצ"ח עד בלי די אמין!

העדות המקדש

בירורי הלכה בעניני המקדש והקרבות על סדר מסכת תמיד
ל"ע"נ הגאון רבי אברהם נח גרבוז זצ"ל

פרשת בהעלותך • שלח

סידור מערכה גדולה

גיליון 14 • סיון תשפ"ה

דברי זכרון ומשנת חייו
של מורינו הגאון הגדול רבי אברהם נח גרבוז זצוק"ל
בעל 'מנחת אברהם'
לדגל שנה לפטירתו – ט"ו סיון תשפ"ד

הגאון רבי אברהם נח גרבוז זצ"ל – פרקי חיים

מתולדותיו

שמו של הגאון רבי אברהם נח גרבוז זצ"ל, זרחה ביום רביעי, י"ב שבט ה'תרצ"ג, ובית הוריו - הגאון רבי אפרים זאב זצ"ל, והרבנית בילא מרים ע"ה - ב'בתי נייטין' שבירושלים, התמלא אורה. בהכנסו בברית, על ברכי רה"י דחברון מרן הגרמ"מ אפשטיין זצ"ל, נקרא שמו בישראל אברהם נח - ע"ש אבי אימו הגאון הצדיק רבי אברהם נח פאלי זצ"ל, מגדולי גידולי ישיבת 'כנסת ישראל', שנלב"ע פחות משנה קודם לכן בעודו במיטב שנותיו.

את ראשית חינוכו בשנות ילדותו קבל בת"ת 'בנה' בירושלים, בו למדו בני משפחות תלמידי ישיבת חברון. אולם אביו הגר"א ז"ש חפץ כי 'מקטנותו יצא לבגר' - ובפרט לנוכח סערות התקופה והנסיגות הגדולות שהיו מנת חלקם של צעירי הדור ההוא, הכניסו כבר בהגיעו לגיל תשע (בשנת תש"ג) לישיבת 'תפארת צבי' לצעירים, שם קיבל תורה ויצק מים על ידי ראשי ורבני הישיבה: הגאונים רבי מיכל שלפוברסקי, רבי עזרא ברזל, רבי שלמה צימבליסט, רבי יצחק ויסקי ורבי שלום שבדרון זצ"ל, ושם החל שמו הטוב לצאת לפניו כבעל כשרונות מצוינים, שקידה ועמל התורה בלתי פוסקים, שהועידהו לגדולות.

שימוש חכמים

באותן שנים השתכנה ישיבת 'תפארת צבי' ב'אחוז-שול', כשבמקביל שימשה העזרת נשים של ביהכ"ס הזה כאכסניה לראשוני ישיבת מיר, שאך זה לא מכבר נוסדה בירושלים ע"ה"ק. כך זכה הגר"א זצ"ל להתקרב לרה"י מרן הגר"א זצ"ל, ולר"מ הישיבה הג"ר אפרים בורדיאנסקי, שעמו אף זכה לקבוע לימוד בצוותא, ואף ליצור אגב כך היכרות קרובה וקשר הדוק במו"מ של הלכה, שנמשך מאז ועד סוף ימי חייו.

בעת ההיא לא התקיימו תפילות שחרית בישיבה לצעירים, וכל תלמיד התפלל סמוך לביתו. רא"נ זצ"ל שהוריו התגוררו בשכונת לראב"ד בירושלים מרן הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל, קבע את תפילותיו יחד עימו בביהכ"נ שבבתי נייטין, ואגב

כך זכה לקירבתו של הג"ר זעליג ראובן זצ"ל, שהיה בוחנו על פרקי תלמודו ונהנה מידיעותיו המפליגות, עד שהיה מצידו באישורים שנועדו לרמ"ם שלו על עמידתו במבחנים בהצלחה.

יום אחד בשנת תש"ו, עת למדו ב'תפארת צבי' מסכת נדרים, שאל אותו הגר"ר אם אפשר להתפס נדר בקרבן בני נח. רא"נ השיבו תיכף בראיה מהמשנה (שם י"ב): "האומר כאמרא", שלפי הפירוש השלישי בתוספות שם הכוונה לאילו של אברהם. הגר"ר נענה ואמר שאכן התכוון לראיה זו, הביע את התפעלותו משליטתו הבהירה של הנער ושמו את הדבר.

בשנים ההן, שרר מחסור חמור במוצרי מזון עד כדי חרפת רעב, ובני ירושלים היו משתמשים באבקת ביצים ובאבקת חלב למאכלם, הגם שלא עמדו בכשרות מהודרת. רבי זעליג ראובן הורה לאביו הג"ר אפרים זאב לא להניח לבנו לאכול ממוצרים אלו, בצינו כי "אמנם אני מתיר אותם לרבים, אבל בנך זה שלומד תורה צריך להשמר מלאוכלם..."

במסיבת 'כר המצוה' שלו, שהתקיימה כנהוג בימים ההם בבית הוריו שבבתי נייטין, הפליא רא"נ זצ"ל את המשתתפים בדרשתו שנשא בענין 'חזקה דרבא' אודות דברי הגרעק"א בתשובה ז' בסוגיא זו, עד שמרן הגר"א ז"ל מצר התבטא בשמעו את דברי התורה ש"הוא מדבר כמו גדול". מלבדו השתתפו בשמחה גם הגר"ר בענגיס, ועוד גדולי תורה.

ביני עמודי ד'כנסת ישראל'

פחות משנה לאחר הגיעו למצוות, בחורף תש"ז, עלה לקבוע את תלמודו בשבת תחכמוני ביני עמודי ד'ישיבת 'כנסת ישראל-חברון'. נפשו לא ידעה שבעה בתורה, ואת צמאנו הרווה בקשר הקרוב שכתך עם כל ראשי הישיבה ושאל מבאר חכמתם. קביעות מיוחדות הייתה לו במשך שנים עם רה"י הגר"א פרבשטיין זצ"ל. המשגיח הגר"מ חדש זצ"ל, ששם את עינו הטובה עליו וראה בו כלי קיבול מחזיק ברכה

היתה, כאשר לא הוטבו דברי אחד הבחורים באזניו, וזה היה האות, כאשר לא היה מגיב כלל לדברים אלא פונה לרעהו של המדבר העומד בסמוך אליו ושואל "נו, וואס זאגט איהר..." [נו, מה יש לך לומר]. ומכללא איתמר מהי חוות דעתו על דברי זה שלפניו... והנה ארע פעם שרא"נ השמיע באותו מעמד הערה על דברי השיטמ"ק בזבחים [ע"ג ע"א, בהשמות] בענין הפקר ב"ד הפקר, ומרן הגר"ז לא הגיב עליה דבר. רא"נ זצ"ל נבוכ מכך מאד, אך מבוכתו לא נמשכה זמן רב, שכן במוצ"ש הקרוב תיכף משנכנסו תלמידי הגר"ז אליו, פנה מרן זצ"ל מעצמו אל רא"נ ואמר: "וואס האט איהר געפרעגט פאר א וואך, איז א גוטע קאשיע" [מה שהקשית בשבוע שעבר, זו קושיא טובה].

עם ה'חזון יחזקאל'

בשנת תשי"א עסק מרן הגר"ז אברמסקי זצ"ל בחיבורו 'חזון יחזקאל' על התוספתא מסכת מנחות, ולבקשתו ממרן הגר"ז סרנא שישלח אליו בחורים מופלגים מהישיבה לעסוק עינים בסוגיות אלו, שלח אליו רה"י שניים ממופלגי תלמידיו, הם רח"ג צימבליסט ורא"נ זצ"ל שלמדו בחברותא מסכתא זו. סדר לימודם עימו נחלק לשניים, בימי שני בשבוע היו לומדים יחדיו עם הגר"ז אברמסקי זצ"ל את הסוגיות, ובימי שישי היה הגר"ז מראה להם את מה שהעלה ע"ג הכתב בחידושי ומבקש לשמוע את חוות דעתם אם הדברים ברורים דיים. לאחר נישואי הגר"ז המשך רא"נ זצ"ל ללמוד לבדו עם הגר"ז אברמסקי, וזכה עד סוף ימיו לקשר אמיץ ולהערכתו הגדולה. כך כאשר היה פוקד את מעונו בביקורי חג וסביבו מסבים מגדולי תלמידיו ושאר ת"ח, היה פונה הגר"ז אל רא"נ ומבקש לשמוע מפיו דבר חידוש, באומרו "תמיד יש לך מה לומר, תאמר גם עכשיו". כשהשמיע באוזניו פעם ביאור נפלא בדברי משנה בחולין עפ"ד הרמב"ם, נהנה הגר"ז ביותר והפטיר: "ניכר מדברך שאתה תלמיד שלי..."

בשנת תשי"ד, כאשר כבר היה ידוע כח"כ בסדר קדשים, נעתר לבקשתו של הגר"ז משה שפירא זצ"ל שהגיע באותה עת ללמוד ב'חברון', לקבוע עמו לימוד בחברותא במסכת זבחים. ובכן, באותו ה"זמן" הם הספיקו ללמוד את פ"ק דזבחים י"ד פעם, כמנין דפיו של הפרק, גמ' רש"י ותוס', ובפעם האחרונה למדו את הסוגיות אף עם חידושי ה'קרן אורה' ופסקי הרמב"ם השייכים.

קביעות עם רבו מרן הגר"ז

בתקופת האבילות על מרן הגר"ז בשנת תש"כ, נענה הגר"ז לבקשת ידיד נפשו של רא"נ, ילח"א הגר"ש גפן שליט"א, שיקבע עמם סדר לימוד במשניות. מאז החלה קביעות זו בשעות הבקר מדי יום [מהשעה תשע עד אחת עשרה ורע"ב] שנמשכה רבות בשנים. תחילת לימודם היה במסכת מקוואות, לאחר מכן עברו למסכתות פרה ונגעים בעיון רב, ובהמשך סיימו במסגרת זו את כל סדר זרעים, מלבד מסכת כלאים. כדרכו לבצע כל דבר ביסודיות ובשלמות, גם ללימוד זה ביקש רא"נ זצ"ל לבוא מוכן, ועל כן קבע לשם כך לימוד בחברותא בלילות עם ש"ב ילח"א הגר"ז נח פאלי שליט"א והגר"ז בנימין שיקוביצקי שליט"א. יחדיו למדו בעיון נמרץ את המסכתות בזרעים עם נושאי הכלים [רמב"ם ור"ש, רע"ב, תי"ט וביאורי הגר"א, וכן עם סוגיות הירושלמי]. ואכן במחברותיו של הגר"ז מאותן שנים כתובים כמה שמועות בשם רא"נ זצ"ל, שהקפיד על קביעות זו מאד ועמד על קיומה במסירות.

עם הגר"מ הלוי והגר"מ הלוי

בהמשך זכה רא"נ זצ"ל לקבוע לימוד בצוותא גם עם מרן הגר"מ הלוי זצ"ל. תחילת לימודם הייתה עוד בבחרותו של הגר"מ, כשקבעו לימודם בביהמ"ד אגודת אחים אנשי אמריקה (אמריקנער שול). לימודם היה אז במסכת זבחים, כשהגר"מ חוזר בפניו על שיעורו של מרן הגר"ז. לאחר נישואי הגר"מ המשיכו את הקביעות בימי שני בערב וערבי שבתות בביתו שברח' עמוס. במסגרת זו הספיקו ללמוד את כל המסכתות של סדר זרעים מהחל ועד כלה, מסכת כלים, וסוף לימודם היה במס' עדיות. אגב, רא"נ זצ"ל היה מספר שבימי שיש תוך כדי לימודם, היה הגר"מ הלוי מספיק בזריות לעזור בביתו לכבוד ש"ק. למשמע תיאור זה, הגיב אחד מצאצאי מרן זצ"ל ואמר: "א וואדער, דאס איז בריסק. תורה און מידות..." [פשיטא, וזה בריסק. תורה ומידות טובות].

כמו"כ היה לו קשר של שנים רבות במו"מ של תורה עם מרן הגר"מ הלוי זצ"ל. לאחר אחת הפעמים בהם נשאו במו"מ של תורה שח על כך הגר"מ לפלוני בלשון זו: "היום רבי אברהם גרבוז החייה את נפשי".

בפרק האיש מקדש

שמו של רא"נ הלך לפניו כבחור שקדן משכמו ומעלה אשר עשר ידות לו בחכמת התורה, חריף ובקי ומלא דעת תבונות, ועם זאת יר"ש בעל מידות תרומיות ונפש אצילה. וכך לאחר עשר שנות עמל ויגיעה ללא הרף ביני עמודי דכנסת ישראל-חברון, לוקח אחר כבוד בשנת תשט"ז כחתן לבתם המשכלת תלח"א של הגר"ז (אליעזר) בן ציון

שיעורו לגדולות, עודדו למסור מערכות ד"ת בפני קבוצות מצעירי תלמידי הישיבה, ובכך החל למעשה פרק הרבצת התורה שלו בעודו בחור בישיבה. בין שומעי תורתו אלו נמנו: הגר"ז יוסף חיים קופשיץ, הגר"ש שאול ברייט - אב"ד ציריך והגר"ד שמואל רזנגרטן - רה"י דבעלזא זצ"ל, וילח"א הגר" נפתלי חדש שליט"א. בתקופה שלאחר נישואיו שלח אליו המשגיח שניים מתלמידי הישיבה - הגאונים רבי ברוך שמעון סלומון זצ"ל ויבל"ח הגר" נח זוכובסקי שליט"א, ללמוד תורה מפיו בביתו.

בהיכלו של סדר קדשים

עמלו בתורה כבר מאז היה ללא לאות, לילות כימים ויומי דפגרא כימי הזמן. בשנים ההן כבר החל משקיע את מרצו ועינו גם במסכתות מסדר קדשים [כאשר החל בלימודו עם רבו המובהק מרן הגר"ד הלוי, כפי שמתואר להלן], המקצוע המיוחד בתורה שבו פקיע שמיה בשערים המצוינים, וזכה להעמיד תלמידים הרבה ולהפיץ מעיינותיו חוצה. את תחילת לימודו בעניני קדשים יש לזקוף לאביו הגר"ז זצ"ל שקבע עמו ועודו בנערותו סדר מיוחד בו למד עמו את התורה כהנים' וככל הנראה גם עניני קדשים בכלל. או אז נבט הגרעין אשר ממנו צמחו ברבות הימים אילני הפארות של שיעורי ה'מנחת אברהם' על מסכתות ועניני סדר החכמה. על כך מספר הגר"א בהקדמת ספרו 'מנחת אברהם' על הת"כ ש"ל בשנת תשמ"ו, כאשר הוא מעמיד מצבת זכרון לאביו ורבו הגר"ז אפרים זאב זצ"ל, וכותב: "אציב בזה זכרון עולם לנשמת אבי מורי הגאון הגדול ר' אפרים זאב ב"ד צבי אריה זצ"ל, ראש ישיבת אהל תורה בירושלים, בעל מחבר ספרי 'הר אפרים' למכילתא וספרי זוטא, מסכת הוריות וירושלמי שקלים, אשר כל ימיו יגע ועמל בעמלה של תורה, גידלני אבי והדריכני בנתיבותיה של תורה, והרבה לימדיני בעניני תורת כהנים וספרי".

בצילו של מרן הגר"ז

כבר בעודו צעיר לימים זכה להתלוות אל אביו הגר"ז זצ"ל בעתים שבהן היה פוקד בקביעות את מעונו של מרן הגר"ז ודולה מבאר חכמתו. אביו ניצל את הקשר שנקם וביקש מהגר"ז הלוי זצ"ל לקבוע סדר לימוד עם בנו רא"נ, ואם כי בתחילה הסתייג מן הרעיון ללמוד עם בחור כה צעיר, אפס משהבחין בשאיפותיו וכשרונותיו הברוכים, נאות לבקשה.

באותה שעה, כפי שהתברר לימים, כרת הגר"א נ"נ זצ"ל ברית-דמים עם תורת הקדשים, מכוחה של קביעות הלימוד הזו מפיו מורו ורבו הגר"ד הלוי זצ"ל שהכניסו "לפני ולפנים בקדש פנימה", והטעימו מצוף דובשה של תורת אבותיו.

קביעות זו נמשכה על פני כמה שנים בהן זכה ללמוד עמו, החל משנת תש"ח בה קבעו לימודם במסכת בכורות כאשר הגר"ד הלוי חוזר באוזניו על שיעורי אביו מרן הגר"ז שלראשונה אמר באותו הפרק שיעורים לשומעי לקחו במסכתא זו. רא"נ, שרצה להפיק את מלוא התועלת מהלימוד הזה, היה מכין את העניין שאותו התעתד ללמוד מדי יום עם הגר"ד, וקבע לשם כך חברותא עם רעו הגר"ז זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, שנכנס אותה עת ללמוד ב'חברון'.

בשנת תשי"ב יסד מרן הגר"ד הלוי סאלאויציק את ישיבתו עם קבוצת תלמידים נבחרת. מרן הגר"ז בקש ממרן הגר"א מ"שן לשלוח לו בחורים וסייע לו בהקמתה. כמו כן, לשאלת מרן הגר"ש רוזובסקי באותה עת, נענה מרן הגר"ז ואמר על אלו שיבוטו ללמוד בישיבה "איך וועל זיך איבער געבן פאר זיי" [אני אתמסר אליהם]!

רא"נ, שכאמור כבר קודם לכן זכה לקבוע סדר לימוד עם הגר"ד, התבקש אף הוא להימנות על תלמידי הישיבה, וכך זכו הבחורים [ובהם: רבי מנחם אדלר, רבי אלכסנדר דינקל, רבי חיים שלמה ליבוביץ, רבי אליהו הורביץ, רבי שלמה ברענודה זצ"ל, וילח"א רבי שמואל גפן שליט"א], לשמוע שיעורים תמידין כסדרן, כשמלבד השיעור לכלל התלמידים, היה הגר"ד חוזר בלילות לפני אחדים, ובהם רא"נ זצ"ל, על שיעורי אביו שנאמרו מיד לאחר אמירתם [וכפי שהתבטא פעם אדם גדול פלוני, שהגר"א זכה לשמוע מהגר"ד את שיעורי הגר"ז סמוך לאמירתם 'כמין ימא לטיגא'].

לימודו עם הגר"ד במשך כמה שנים, ובפרט מעת ייסוד ישיבתו בתש"ב, פתח בפני רא"נ זצ"ל את שערי ביתו של מרן הגר"ז, כאשר מדי מוצש"ק היתה לו קביעות לשאת ולתת לפניו בדברי תורה. ע"פ עדות ת"ח מבאי הבית, לא כל אלו שהיו נוכחים במחיצת מרן הגר"ז ההינו לפתוח את פיהם ולשאת עמו במו"מ של תורה, בעוד שרא"נ זצ"ל הרבה לשוחח עמו בלימוד, כשעפ"י צאצאי מרן הרב זצ"ל, היה הגר"ז נהנה מדבריו.

"א גוטע קאשיע..."

כאמור, תלמידי הגר"ד זכו לשעה שבועית של קורת רוח בבית מרן הגר"ז מדי מוצש"ק, להציע בפניו מחידושיהם וספקותיהם ולהתבשר ממאור חכמתו. הבושה היותר גדולה

דברי זכרון ומשנת חייו של מורינו הגאון הגדול רבי אברהם נח גרבוז זצוק"ל (המשך מעמ' 2)

מאחיותיה במרוצת השנים, והמדובר על לימוד בציבור, שלא לדבר על לימודו העצמי או בחברותות השונות. כך שמן הסתם כתיבתו יכלו להעיד על מאות "כל הזכחים שנזבחו שלא לשמן...", במהלך השנים.

כך זכו אברכי מיר רבות בשנים לשיעוריו הבהירים, בעת למד מסכתות מסדר קדשים, כולל פוגיב' בו מסר במרוצת השנים על פני שלש מחזורים כאשר למדו מסכתות זבחים מנחות ובכורות, שיעורים כסדר מדי שבוע, באזני מאות מבני הכולל, "בית הלל" בבני ברק, ב' מחזורים במסכת זבחים, או "עטרת שלמה" במודיעין עילית, ובעוד רבים מהיכלי התורה שהיה טורח ומטלטל את עצמו אליהם, על מנת למלא את הדבר שאותו ראה כייעוד, להועיל לאחרים ולהיות דולה ומשקה מתורת רבותינו בעלי השמועה, כפי שקיבל מרבותיו, ומגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחריו. מלבד החבורות הרבות, כאמור, של לומדים שהיו עולים ובאים למעונו ומקבלים תורת ד' מפיו.

כך הפך הלימוד בקדשים לנחלת הכלל, ויפה העיר מי שהעיר, שלדעתו, עשרות חבורות לימוד הקדשים שבהיכלי הישיבות, נזקפות במידה רבה לזכותו, אם ע"י הגדת שיעוריו בע"פ, ואם באמצעות תורתו שבכתב - שיעוריו 'מנחת אברהם' על מסכתות אלו שהפכו לחם חוק לכל הבא בשערי החכמה.

ה'מנחת אברהם'

בחיבור ספרו הראשון 'מנחת אברהם' על הת"כ, שקד עם פטירת אמו הרבנית בילא מרים ע"ה, לעילוי נשמתה, כשהחליטה לחבר ספר על הת"כ נבעה, הן מחמת שהוא בבחינת 'ארץ לא זרועה' מבחינת מיעוט מפרשיו, והן משום שכאשר התלווה אל אביו הג"ר אפרים זאב שעה שהגיש את ספרו "הר אפרים" על המכילתא אל מרן הגר"ז, הסב מרן זצ"ל את פניו לעבר הבן רא"נ זצ"ל ואמר: "אתה תוציא על התורה כהנים". בשנת תשמ"ו בייך על המוגמר והספר יצא לאור ממכש הדפוס.

עם השנים, נערכו ע"י בניו שליט"א השיעורים שמסר רא"נ זצ"ל במסכתות: זבחים, מנחות, יומא, בכורות, תמורה, מעילה ושביעית, ויצאו לאור גם הם תחת השם 'מנחת אברהם', כאשר הספרים זוכים לתפוצה אדירה בהיכלי בתי המדרשות בארץ ובעולם, והמוני הלומדים מתענגים על שיעוריו הבהירים המעמידים את יסודות הסוגיות במסכתות אלו, למען ידעו את הדרך אשר ילכו בה.

בית שמגדלינו בו תורה

את פרק הרבצת התורה שלו החל, כאמור, כבר בימי בחורו לקבוצות מתלמידי הישיבה, ועם רבות השנים מסר אלפי שיעורים כמעט בכל מסכתות הש"ס, לקבוצות וליחידים, למאות אברכים בהיכלי מרכזי התורה הגדולים, כמו גם בביתו הצנוע בתוך ה' אמות הלכה שלו.

עם נשואיו התגורר עם רעייתו הרבנית תלח"א בדירה צנועה בת שני חדרים ברחוב שדי חמד שבשכונת גאולה, שם נולדו תשעה מילדיהם יחי' במהלך כשבע עשרה השנים הבאות, עד שנת תשל"ג. בהול הקטן שבבית צנוע זה התקיימו 'חבורות', בין השאר לקבוצות מתלמידי ישיבת חברון, שהיו ישובים על כסאות מטבח פשוטים למראה, בעוד שבחדר הגדול היו, מלבד שולחן, כסאות וארון ספרים, גם ארבע מיטות עליהן ישנו הילדים. מסביב התנהלו חיים של בית ברוך ילדים בלע"ר, מלאי שמחת חיים ומהומה אופיינית, ואילו רא"נ מוסר את שיעוריו במלא החיות והגישמאק, מתוך ריכוז מלא, למרות המהומה הברוכה והרעש הסובב, ברוגע ובמנוחת הנפש שכה אפיינו את אישיותו בכל ימי חייו וההפרתקי דעדרו עליה.

כשור לעול וכחמוד למשא

בענוותנותו לא הביט רא"נ אל מספר משתתפי השיעורים או החבורות שמסר לאליהם במרוצת שנות חייו, והתייחס באותה רצינות וכבוד ראש לקראת כל שיעור, כשמעולם לא מסר שיעור 'מקופיא' מבלי שיהא מונח בענין בעומק העיון והתכונן לקראתו, גם אם היתה זו סוגיא או נושא שכבר למד אותם פעמים אין ספור, ואף הגיד עליהם משיעוריו עשרות פעמים בעבר (1). הואיל ולא השיב פני המבקשים ריקם, שיכח היה לפרקים שבו ביום הגיד כמה שיעורים שכל אחד מהם עסק בענין אחר לגמרי, ועם כל זאת נכנס ראשו ורובו לכל סוגיא והרצה את דבריו בהירות לאמתה של תורה.

מלבד שיעוריו בהיכלי התורה בהם הרביץ תורה בקביעות, כמו בישיבת נובהרדוק שבראשותה החל לכהן תיכף לאחר נישואיו, או בכולל "ברכת הלל" - "הר אפרים" שבראשו עמד מיום הווסדו בשנת תשל"ו ועד סוף ימיו, העמיס על שכמו גם את עול הגדת השיעורים והחבורות לכל מבקשי דבר ד', אם בהיכלי התורה, או בביתו הצנוע - שהפך תל תלפיות ו'בית מדרש' זוטא, בפרט למסכתות וסוגיות בסדר קדשים. כאמור, זכה להרביץ תורה בשיעוריו בהיכלי התורה הגדולים, בפני מאות אברכי כולל פוגיב' בכמה מחזורים עת למדו מסכתות מסדר קדשים, וכן רבות בשנים לקבוצות של אברכים מיישיבת מיר, בפני מאות אברכי כולל ישיבת "בית הלל" בב"ב, וגם

ברוק זצ"ל - ראש ישיבת נובהרדוק, ורעייתו הרבנית, שהתגוררו בשכונת למשפחת הג"ר אפרים זאב גרבוז ב'בית נייטי'.

והנה הגרבוז' ברוק העמיד בראשות ישיבתו מתחילה את הג"ר שמואל אהרון יודלביץ, אולם תנאי התנה עמו שבבוא העת כאשר בתו תנשא לאיש, יעמוד חתנו אף הוא בראשות הישיבה. וכך עם נישואיו התמנה רא"נ זצ"ל לעמוד בראשות ישיבת נובהרדוק, שבעת ההיא טרם היה לה משכן של קבע משל עצמה והיא שכנה אז ב'רבי ליבלי שול' ברחוב ר' ליב דין שבשכונת 'בית ישראל'. ה'שיעור כללי' הראשון שמסר תיכף לאחר תום ימי השבע ברכות שלו, היה בסוגיית 'אשו משום חציו', ובתקופה הראשונה לכהונתו השמיע את שיעורו הכללי לבני הישיבה אחת לשבועיים, כשהמשך מסר מדי שבוע.

מפאת קרבתו הרבה לרה"ז דמיר הגר"א פנקל זצ"ל, שהחלה כזכור לעיל כבר בשנות לימודו של רא"נ בישיבה לצעירים 'תפארת צבי', ונמשכה ביתר שאת בשנים הבאות, ביקש ממנו רא"נ כי מדי יום ראשון בעת שסועד את ליבו בארוחת הערב, יבוא רא"נ אל ביתו וישמיע באוזניו את שיעוריו שמוסר בישיבת נובהרדוק. היה זה ביטוי לקירבה יתרה, שכן רא"נ כעדות צאצאיו נמנע בעדיניות נפשו מלאכול בפני זרים. ועוד מספרים הם כי הקביעות הזו התמוהה-לכאורה, בעת סעודה, היתה בעידוד הרבנית אשת רא"נ שסברה כי ע"י שתוסח דעתו של הגר"א בדברי תורה אולי אגב כך יאכל היטב ולא יקמץ במאכלו כפי שרגיל היה. ואמנם, סיפר רא"נ זצ"ל, שמשנות המלחמה הנוראה ועלות הכורת על מליוני אחב"י, נמנע רא"נ מכל תבשיל או אף מרק, בשרי! ובנוסף אכל באופן קבוע את אותו מאכל.

בדיבוק חברים

תקופה קצרה לאחר נישואיו בשנת תשט"ז, קבע רא"נ את מקום תלמודו בשעות אחה"צ בישיבת מיר, כשבתחילה למד בחברותא עם רעו הג"ר אלכסנדר דינקל, ולאחמ"כ עם ילח"א יד"נ הג"ר שמואל גפן. בשנים מאוחרות יותר קבע לימודו בלילות ב"כרם - שול" עם רעו הג"ר חיים שלמה ליבוביץ זצ"ל.

כולל 'הר אפרים'

בשנת תש"ל נעתר לבקשת ש"ב הר"ר יהודה פאלי, לעמוד בראשות הכולל שאותו פתח בעיר העתיקה סמוך למקום המקדש, והחל מוסר שם בקביעות שיעורים ומערכות ד"ת על המסכתות הנלמדות שם. מספר שנים לאחר מכן עבר הכולל למשכנו הסמוך לביתו של רא"נ, בביהכ"נ 'בית ישראל' שבשכונת עזרת תורה, אליה עבר רא"נ להתגורר בשנת תשל"ג, כשבמהלך עשרות השנים הבאות המשיך לעמוד בראשו, התמסר להצלחתו של כל אברך ומסר את שיעוריו הבהירים תמידין כסדרן עד שלחי ימיו ממש, כשבתקופות חולשה יתרה ומכאוב, היה מתגבר כארי למסור את השיעור דרך הטלפון, ולא שת לבו ליסוריו ולמכאוביו. מחזור הלימוד ככולל זה היה בעיקר של מסכתות מסדר קדשים, אבל למדו בו גם מסכתות מסדרים אחרים.

מעתיק השמועה

פרק מיוחד בהרבצת התורה המופלאה שלו על פני למעלה מיובל שנים בהיקפים בלתי נתפסים, היה אלפי (1) השיעורים והחבורות שמסר בהיכלי הכוללים הגדולים בא", לקבוצות שונות מתלמידי הישיבות וליחידים, כמעט בכל תחום, אולם בעיקר במסכתות מסדר קדשים, שבו הוכר כ'חד בדרא' וממעתיקי השמועה המובהקים, אשר בזכותו יכלו המוני לומדי הכוללים המופלגים להכנס בשערי החכמה - זו סדר קדשים (שבת ל"א ע"א) ולצלול אל מעמקי סוגיותיה החמורות.

בשנת תשל"ה הגה דודו המשגיח הגה"צ רבי הירש פאלי זצ"ל את היזמה לייסד חבורת לומדי קדשים מתלמידי ישיבת חברון, וביקש מאחייו רא"נ לומר שיעורים בפניהם, ואכן רא"נ למד עמם כסדר המסכתא, זבחים, יומא ועוד מסכתות, מרישא ועד גמירא, כשהוא עומד על כל הערה בגמ' וברש"י. כמו כן נעתר לבקשת רבים שפנו אליו, הן קבוצות והן יחידים, בחפצם להשלים את ידיעותיהם בקדשים, והוא היה נענה לכל בקשה ומוסר לציבור יפה יפה את תורת רבותיו, אם בביתו הצנוע, ואם במרכז התורה הנכבדים שבא".

"כל הזכחים..."

בקרב בניו שיח' צרוב הזכרון של קביעותיו אלו שהדהדו בחלל הבית, והפכו למנגינה קבועה ומוכרת מאד: "כל הזכחים שנזבחו שלא לשמן...", היה רא"נ פותח כל תחילת לימוד כזה, בנעשמאק מיוחד ועריבות בלתי ניתנת לתיאור, בחיוניות ובמרץ של עלם צעיר, כאילו ולא למד משנה זו מעולם, בעוד שלכל חבורה כזו בזבחים, קדמו עשרות

(א) ברשימותיו של רבי אלכסנדר מאז, נמצא כתוב מ"מ שדברו עם מרן הגר"ז על פרקי תלמודם.

שהגיד יסוד של משהו אחר עם אותה הנאה בה אדם רגיל להשמיע יסוד משלו.

כריזטגמא חדשה

עשרות רבות של פעמים חזר על יסודות מפורסמים של רבותינו הגר"ח והגר"י, רק בשיעורים לרבים, מלבד בלימודו לבדו, עם בניו או החברות לרוב שעמם קבע במרוצת השנים קביעות לימוד בסוגיות אלו. והנה בכל פעם מחדש היה מתענג על הדברים, כמו ממשמש כל תיבה ותיבה ומוצץ את דובשה ולשד השמן שבה, ואף בטרם הוסיף דבר משל עצמו, כי אם מעצם תורת ד' המשמחת כל לב. היו שאמרו, כי כדאי הוא לשמוע את שיעוריו, ולו בכדי לשמוע אותו כיצד מקריא הוא את דברי הרמב"ם, במתיקות ובהטעמה.

לפיכך, כאשר מרביץ תורה פלוני התאונן באזניו פעם, שעה שחזר ללמד את תלמידיו מסכת זבחים, כי 'קשה עליו עתיקתא מחדתא', לא הבין רא"נ את אשר הוא שח: "אני לומד כל פעם מחדש, כאילו זו הפעם הראשונה".

"אומר הבריסקער רב"...

אבל לא רק בעת השמעת דברי רבותינו ניכרה שמחתו ועונג אין קץ, כי אם כבר בתחילה כאשר אך פתח בתירוץ: "אומר הבריסקער רב...". היו שפתותיו נוטפות מור, שש ושמש למסור מתורתו של הרב זצ"ל לרבים. כך בעודו מאושפז פעם בבית החולים בשבועות האחרונים לחייו, הביע את עז חפצו באזני אחד מבניו ואמר: "התחילו עכשיו בכולל (ה-ה אפרים שבראשו יעמד) ללמוד כריתות. אני רוצה להבריא ולצאת מבית החולים, לחזור לכולל ולומר מדברי הבריסקער רב!".

זו היתה פיסגת השאיפה בעודו נתון בסכנת חיים ובמצב כה מורכב. לא רצון 'למסור שיעורים' גרידא, להרביץ מתורתו לרבים, אלא להמשיך ולערוך בפני משתתפי שיעוריו 'מתורת הבריסקער רב'!

כיצד בזה באותם ימים ביקש מבניו שליט"א שילכו להתפלל ולהעתיק רחמים בעדו על קברו של מן הגר"י זצ"ל, על מה? - שיזכה להמשיך וללמד מדברי תורתו לרבים.

הרבצת תורה במצבי סכנה

לאמתו של דבר, הרבצת תורה מתוך סכנת חיים לא היתה דבר זר או מאורע נדיר בהיכלו. בשלהי שנות המל - כשלושים וחמש שנה טרם הסתלקותו, פקדוהו כמה מיני חולאים שהעמידו את חייו בסכנה מוחשית, כשאחד מרופאיו אף הביע באזניו - חד וחלק - את חוות דעתו המקצועית ולפיה חייו נתונים בסכנה.

הוא לא איבד את אמונתו ושלמות חייו, והמשיך לעבוד את בוראו וללמוד את תורתו בשמחה ובאהבה כאחד האדם, כאשר דאגתו בליבו וצהלתו על פניו. אף מבני המשפחה הקרובים היו שלא ידעו על מצבו הרפואי המורכב והתחזית הקודרת שהועידו לו הרופאים, אותה נצר הוא בקרבו כשליבא לפומא לא גליא.

בחמלת השי"ת עליו, התחזית הזו ואחרות דוגמתה, התבדו, עד שהרופא נאלץ לקבוע כי "הקב"ה אוהב אותך, הרב גרבוז! ורופא אחר נוכח בהשתאות והודה בפה מלא כי רואה הוא אצלו במוחש שי"תפילה משנה סדרי עולם".

וכך, מעל לדרך הטבע הוסיף לו הקב"ה עשרות שנות חיים בצל המצב הרפואי המורכב - מלאי לימוד תורה והרבצת תורה בהיקפים אדירים, כאשר רא"נ זצ"ל

(ב) בשנת תשל"ח נסע לארה"ב עם אמו ע"ה לרגל ניתוח שהוצרכה לעבור באחד מבתי החולים דשם, והיה שוהה עמה במחלקה בכל שעות הביקור שהנהלת ביה"ח איפשרה, החל משש בבוקר ועד עשר בלילה, כך מדי יום במסירות נפלאה, עד שלמרות חשקו לפגוש במן הגר"י משה פינשטיין זצ"ל שהיה תלמיד-סבו הגר"י אברהם נח פאלי זצ"ל, כבש את רצונו מפני מצות כיבוד אם שעליו. במהלך שהותו שם קיבל מכתב רצוף חידויות מאחד מבניו שליט"א - תלמיד ישיבת בריסק בעת ההיא. במכתב תשובתו אל בנו, כתב לו רא"נ בערך בזה"ל: "אני מבקש ממך לא לכתוב חידויות שלך, אלא משיעורי רה"י הגר"י. עוד יהיה לך די זמן בעתיד לחדש ולכתוב משלך, ואז (עם השנים), החידושים שלך יהיו הרבה יותר טובים. אבל כעת זהו הזמן לקבל מרוביתך!" כך עודד תדיר את בניו, כפי שנהג הוא עצמו כתלמיד של רבותיו עד זקנה ושיבה: 'תקבלו מרוביתכם, תהיו מקבלים'!

בימי לימודם של בניו שליט"א בישיבת פוניבז', שלח מכתב אל רה"י מן הגרא"מ שך זצ"ל בו הוא מבקש ממנו שששם שהוא עצמו קיבל ממנו בנעוריו בירושלים [כנזכר לעיל שהיה לו עמו קביעות לימוד בחברותא במשך תקופה], כך יקרב את בניו הלומדים בישיבה שיזכו אף הם לקבל ממנו תורה.

(ג) בהקשר לכך סיפר רא"נ זצ"ל שזכה לשמוע באזניו ולהיות נוכח שעה שמרן הגר"י הרצה את המערכה שלו על "כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן" (מנחות מ"ח ע"ב), שנדפסה לימים בספר חידושי מרן ר"י הלוי. והיה מתאר שמרן זצ"ל הרצה את דבריו באופן שגורא היה כאילו זה עתה התחדשה לו מערכה זו.

(ד) כיו"ב אזנו של אחד הבנים שליט"א קלטתה פעם שיחה בין שני רופאים הדנים על מצב בריאותו, ומודים ואומרים: "הרב גרבוז, אצלו הכל מתנהל אחרת! סייעתא דשמיא מלווה אותו!"

במרוצת עשרות השנים לקבוצות בחורים מצוינים בישיבת חברון, בקביעות שהחלה בביתו של דודו המשגיח הגה"צ רבי הירש פאלי זצ"ל, שהיה שותף מלא לשמיעת השיעורים ולריתחא דאורייתא בהם הם התנהלו. וכן בעוד רבים ממרכזי התורה בא"י שנענה לבקשתם למסור שיעורים בעת לומדם מסכתות מסדר קדשים.

כי אם בתורת ד'

שיעוריו שנאמרו בבחירות ובסדר מופתי דבר דבור על אופניו, מלבד עמקות ויסודות הסוגיא ולו החמורה ביותר שנתבארו כמין חומר והיה כל העקוב למישור, העניקו הצצה נדירה אל בתי גוואי של סגולות נפשו. ניכר היה בעליל כי אין הוא מבקש לומר דווקא את חידושיו הוא, אלא את היסודות שקיבל מרבותיו שאותן הנחיל לאלפי ישראל. ויש שהיה מביא את דברי רבותינו, כמו מרן הגר"ח והגר"י, וכן מרבו הגר"ד, מבלי להוסיף דבר משלו או להעיר ולהשיג בפרט זה או אחר. כך גם היה מביא מתורתם של רבותינו מהדור האחרון, כמו מרן הקה"י והאבי עזרי. אף כאשר אמר משלו היה זה בהבלעה וכמטעים את דברי רבותיו. מפני שאם אלו יסודות הסוגיא ובהם היא מתבארת על מכוונה כי אז מה לו להוסיף ולהשמיע משלו?

השיעור - לדידו - לא היה במה להראות את כוחו הגדול בשידוד מערכותיה של תורה, אלא להבהיר את הטעון ביאור. על כן, לא זו בלבד שלא הביא את דברי רבותינו רק כהיכי תמצא להשמעת חידושיו הוא, אלא שפעמים רבות אף לא הוסיף דבר משלו, בבחינת "אלה הדברים אשר תשים לפניך". אלא שאכן היה זה כשולחן הערוך ומוכן לאכול [לשון רש"י בר"פ משפטים], כל אחד כפי כלי קיבולו והכנתו.

כך גם לא ראה כל פחיתות כבוד עבודו בכך שאינו בונה מערכה ארוכה בענין מרכזי בסוגיא שעליה הוא בונה והולך, כיון שהתכלית נועדה לתועלת השומעים גרידא ולפיכך היה עוסק בכמה נושאים ועניינים, כפי הצורך שראה לנכון בכל סוגיא לפי עניינה.

מתוקים מדבש ונופת צופים

לא פחות מדרך הלימוד שהנחיל בשיעוריו, היה גם האופן בו העמיד את דברי הגמ' והרש"י, התוס' או הרמב"ם, לימוד תורה שלימה בפני עצמה. כבר כאשר קרא את דברי הגמרא כמות שהם בניחותא ובהטעמת כל תיבה כהלכתה, נטפו שפתותיו מור, והיו הדברים חודרים למעמקי ליבם של השומעים.

'חידושי רבנו חיים הלוי'

כזה היה אופן לימודו, בין אם היה זה בינו לביתו, בהרצאת שיעוריו, או בלימוד בחברותא. אחד מנכדיו מזכיר את קביעות לימודו עמו בעודו נער בן ישיבה קטנה שהתקיים מדי שבוע בשעות אחה"צ של שבת, בספר 'חידושי רבנו חיים הלוי', ומתאר את סדר לימודם בצוותא:

מדי שבוע היה בוחר שטיקל אחר, לאו דוקא כפי הסדר, כזה שסבר כי מתאים הוא לגילו, ובעיקר ה"ד חיימ"ס המפורסמים. העונג שלו בעצם קריאת השטיקל מתוך הספר היה כה רב ומוחשי, עד שלעתים היה קורא כמוצא שלל רב, בניגון ובהטעמה, מחצית העמוד - מבלי יכולת להפסיק באמצע על מנת להוסיף בתוך כך דברי הסבר, בבחינת "נפשי יצאה בדברך", כשלפתע היה נעצר לבחון אם בן שיחו הצעיר נמצא "עמו במחיצתו" והבין אל נכון את הדברים, שאם לא כן, היה מפטיר, 'נו, שוין. זה קצת קשה. נמשיך לשטיקל אחר'.

אגב, כך נהג גם עם בניו שילח"א, כבר מילדותם, לקבוע עמם עתים בלימוד ספר חידושי רח"ה, ומקובל היה מרבו הגר"ד הלוי זצ"ל אלו שטיקלאך ניתן ללמוד גם עם ילדים ונערים רכים בשנים, כמו בהלכות תפילה, יסודי התורה, רוצח ושמיה"נ, ועוד, וכדאי ללמדם כבר מצעירותם כדי שיקלטו את המושגים ודברי התורה יכנסו בעצמותיהם. כמו כן היה לומד עמם מתוך הספר את היסודות המפורסמים שהנחיל 'הקצות' לכלל ישראל, על הודאת בע"ד, שליחות, מתנה וקנס, ועוד.

מיני ומינך תסתים שמעתתא

וכבר היה מעשה בהגר"נ פרצוביץ זצ"ל שנצרך לפגוש את חותנו של רא"נ - הגר"צ ברוך זצ"ל, והגיע אליו לישיבת נובהרדוק שעה שרא"נ זצ"ל הגיד את השיעור כללי השבועי שלו (במסכת יבמות) באזני בני הישיבה, ומנהגו של חותנו היה להשתתף ולשמוע את כל שיעוריו. משכן, פנה הגר"נ פרצוביץ בינתיים אל חדר האוכל הסמוך לבית המדרש, ובעודו ממתין שם האזין לשיעור. על שני דברים הביע לאחר מכן את התפעלותו, הן על תוכן השיעור, ולא פחות מכך ציין את ההתלהבות שבה הרצה רא"נ את דברי רבותיו בשם, מתוך געשטאק מיוחד, באותה התלהבות ורענונות בה מסר את חידושיו הוא!

כיו"ב סיפר הגר"י יעקב אדלשטיין זצ"ל שכאשר הגיע פעם רא"נ זצ"ל לישיבתו 'ישיבת השרון' על מנת לבחון ולקבל בחורים בני השיעור הגבוה לישיבת נובהרדוק, מסר במהלך ביקורו שיעור - שביסודו היה מדברי הקה"י, ומה רבה היתה התפעלותו מכך

בהרבצת התורה, לפיכך גם נעתר כמעט לכל מבקש שחפץ ללמוד עמו בחברותא, ובפרט בענייני קדשים החמורים, כשהוא אינו בורר ברמת החברותא ומסוגל ללמוד גם עם בחורים צעירים או עם כאלה שלא היו להם מושגים קודמים בסוגיות אלו. ומה אופייני הדבר שאת ההקדמה לספרו "מנחת אברהם" הוא חותם במילים הבאות: "ושנזכה לעשות נח"ר לבוא יתברך שמו בכל מעשינו". זה היה הכלל גדול בתורה שכל ציר חייו נסוב עליו!

בחור בן חו"ל שהגיע ארצה ללמוד בישיבת מיר, פנה אליו בבקשה ללמוד עמו בחברותא מסכת זבחים. ואף שמעולם קודם לכן לא דרך על מפתנה של "זבחים", רא"נ זצ"ל לא שת ליבו לזאת, ונענה לו לקבוע עמו לימוד בחברותא כשהוא מפנה עבורו זמן של כשעה ומחצה מדי שבוע במשך שנה, שלאחריה המשיך עמו שנה נוספת פעמיים מדי שבוע. מה הם הספיקו ללמוד במהלך השנתיים הללו? את עשרים הדף הראשונים של זבחים, גפ"ת, שכמדומה כמעט והיו שגורים על לשונו של רא"נ זצ"ל מזה עשרות רבות של שנים בהם למד ולימד סוגיות אלו. אבל לא את תועלת עצמו חיפש כי אם את תועלת הזולת כרצון אבינו שבשמים. ואמנם זכה אותו בחור לקירבתו, כשהוא אף סועד על שולחנה של משפחת גרבוז בשבתות, וברבות הימים זכה להיות בעצמו לתלמיד חכם.

המטרה – לדרוש את ה'!

ת"ח פלוני שעמד לפתוח כולל, ניגש להוועץ בו קודם מעשה ושאל אלו דרישות יוכל הוא לדרוש מאברכי הכולל שלו - מבחינה רוחנית כמובן - בתמורה למילגה המשולמת להם דבר חודש בחדשו. לרא"נ הנימה כשלעצמה היתה מופקעת מעיקרה: וכי פותחים כולל על מנת "לדרוש" משהו ממשיהו? ואברכים ת"ח כלום הם בבחינת "צרי אתפסיה" לעשות בהם כבשלך? הגישה לדעתו צריכה להיות אחרת לגמרי: של הודאה לקב"ה על הזכות שאינה לידו לתמוך בעמלי תורה.

לא היתה זו "שיחה נאה" גרידא ולא רק 'הוא היה אומר', אלא כך עשה וכך הרגיש, כשהוא מתמסר להצלחתם של האברכים עמודי העולם, הן ברוחניות והן בגשמיות. באחד משיעוריו לאברכי כולל פוניבז', כאשר אך התחיל את שיעורו בכמה משפטים, נעצר לפתע ולא הצליח להיזכר בהמשך הדברים... בקהל קמה בהלה שכן בשל גילו המתקדם [ונפרט מצבו הרפואי], הדבר עלול להצביע על אפשרות לאירוע מוחי או כיו"ב. על כל פנים משראה כי אינו מצליח להיזכר, המשיך לענין הבא שעליו רצה לדבר [השיעור הזה היה בנוי על כמה נושאים], ושאר השיעור התנהל כסדרו.

והנה לאחר מכן היו מבני המשפחה שסברו כי הדבר טעון בדיקה ואין להקל ראש במאורע כזה. אולם רא"נ זצ"ל ביטל את החשש מכל וכל, ולמרות שבדרך כלל הקפיד מאד בשמירת הנפש וענייני הבריאות [כאמור לגיל מצב בריאותו הצריך מעקב רפואי], במקרה זה סבר כי אין צורך לדרוש ברופאים, מפני שידוע הוא מעצמו מה זאת ארע לו:

בשבוע שעבר, סיפר, ניגש אלי ר' פלוני [ת"ח נכד וגברא רבה], ואמר: "ר' אברהם, אני מקנא בך! אתה המרביץ תורה הגדול בעולם. ת"ח כ"כ רבים שומעים ממך שיעורים". נו, א"א שלא התגנבה ללב איזו מחשבה והרהור של רמות רוחא. ממילא, הקב"ה שילם לי על אתר בשכחה זו, לעיני מאות אברכים מופלגים...

הוק בל יעבור

החברותא בה"א הידיעה עמו למד רא"נ בקביעות במשך קרוב לשבעים שנה, היה ילח"א הג"ר שמואל גפן שליט"א, אם בביהמ"ד ואם בבית כל אחד מהם לסירוגין [תחילת לימודם היה פעמיים ביום, בוקר וערב]. על קביעות זו לא היה מוכן לוותר בעד כל הון דעלמא. לשמש בסנדקאות היה יקר בעיניו ולשם כך אף טרח לנסוע חוץ לעיר, אבל אברכים רבים משומעי לקחו שביקשוהו לשמש כסנדק לבנם, מעידים כי כאשר נועדה הברית להתקיים בזמן הקביעות הרי שבטרם הגיב בחיוב לכיבוד היה מברר עם רבי שמואל שליט"א אם יוכלו להשלים את הלימוד בצוותא בזמן אחר בו ביום. כך גם אייר בבית אצל אחד משארי-בשרו, בה שימש כסנדק, שהתנצל באזני בעל השמחה על כך שלא יוכל להישאר גם לסעודה, הואיל והחברותא מחכה...

במסגרת זו הספיקו להבח"ל לסיים כמה פעמים את מסכתות הש"ס [למעט מסכת ירובין שלמדו אבל לא סיימו].

לימים לבקשת רבו קבע רא"נ זצ"ל עם בנו ילח"א הגרא"י הלוי שליט"א סדר לימוד קבוע. כאשר למדו יחדיו מסכת קידושין ופרק אלמנה לכ"ג ביבמות, ורא"נ השיב לשאלת הגר"ד על אופן לימודם, שהוא לומד עמו גמ' רש"י ותוס', ר"ן רא"ש ורמב"ם, ומעת לעת מוסיף איזה חידוש מהמקנה או מה'אבני מלואים' - שיבח הגר"ד מאד דרך לימוד זו.

זו העיד הג"ר אליעזר צבי סילבר שליט"א, שבהכנסו לישיבת מיר בשנת תשכ"ז, פנה הג"ר חיים קמילי זצ"ל ואמר לו: "אתה רואה אותם?" בחוותו כלפי רא"נ וילח"א רבי שמואל, "ככה צריכה להיראות חברותא!"

דבוק בבטחונו בצור ישעיו, מתפלל לפניו ממעמקי לב כבן המתחטא לאביו בבקשת רחמים וריצוי, ומודה ומהלל לבורא ית' בכל עת על כלל טובותיו וחסדיו התדירים עמו, עד כדי פרצי בכי של התרגשות באומרו את ברכת 'מודים' או בעת אמירת הלל. ותחת להט החרב הזו המונפת ממעל לראשו, המשיך לכתת רגליו לכל מקום תורה בו זימנה לו ההשגחה אפשרות נוספת של הרבצת תורה, מתוך שאיפה עזה להוסיף עוד ועוד בתלמוד תורה דברים, ומבלי לחוש עייפות או תחושת סיפוק מלאה מכך שכבר השמיע משיעוריו לאלפים בימי חייו ודי לו בלגיונות ת"ח שהעמיד, ועודנו מעמיד, באמצעות ספריו הבהירים.

עם מה הולכים לאשפוז?

בין החפצים האישיים הנחוצים ביותר אותם היה נוטל עמו בדרכו לכל אשפוז נוסף בבית החולים, היו גם דפי השיעור שמתעתד הוא למסור בימים הקרובים, מתוך אמונה ובטחון שהשי"ת יהיה בעזרו ויזכהו למסור. באחד האשפוזים נטל עמו כהרגלו את דפי השיעור - במסכת מעילה - שבו עסק במהלך ימי שהותו בביה"ח, תוך שהוא מביע את עז חפצו לזכות ל'הזמרת חמץ' נוסף לראותיו החלושות, בדמות ה'שיעור': "אני רוצה עוד לומר את השיעור הזה..."

והקב"ה נענה לתפילותיו ושיאפתו הטהורה, זיכהו לומר את השיעור הזה במעילה, ועוד רבים נוספים שבאו בעקבותיו.

במסירות ובנאמנות

את הרבצת התורה ראה כזכות מיוחדת וממילא טרח למענה בכל מצב, ונסע ממקום למקום בו נדרש להגיד משיעוריו, שלא על מנת לקבל פרס. כחמישים שנה מסר שיעורים וחבורות ככולל 'הר אפרים' שבראשו עמד, שעם השנים קבע את משכנו בבית הכנסת 'בית ישראל' שברחוב מגוריו, כשהוא מתמסר בכל לב לאברכי הכולל להצלחתם הן ברוחניות והן בגשמיות. וכך, גם בשנותיו האחרונות כשההליכה קשתה עליו וטבעי היה שהאברכים יבואו לביתו הסמוך לשמוע את שיעוריו, סירב להטריח את שומעי לקחו גם בטרחה קלה זו של הליכה מן העבר האחד של הרחוב אל העבר השני כי שם ביתו, אלא ירד במסירות בכל שיעור כשהוא מובל בכיסא-גלגלים אל הכולל שם מסר את שיעוריו.

בתקופת המגיפה שפרצה בעולם לפני שנים ספורות, היה אסור עליו בשל מצבו הרפואי המורכב לבוא בין אנשים, וההליכה אל הכולל היתה עבורו בגדר סכנת נפשות ממש, או אז מסר את שיעוריו פעמיים מדי שבוע דרך הטלפון. גם בתקופה האחרונה, כשחולשתו גברה עד מאד, הרביץ תורה בכולל באמצעות הטלפון, ולא נמנע מהמשך קיום השיעורים, שלעתים עלו לו במאמצים כבירים שהיו למעלה מכוחותיו. כך עד שלשה שבועות טרם הסתלקותו, כשאת השיעורים האחרונים עמ"ס כריתות - נאלץ למסור לסירוגין בהפסקות של כמה רגעים במהלך כל שיעור, כדי להשיב את נפשו מקשי הנשימה שפקדוהו תוך כדי דבורו.

חובה שהיא זכות

וכיון שראה את אפשרות הרבצת תורת ה' כזכות עצומה, הכיר בענוותנותו טובה לכל אלו שזימנו לידו אפשרות זו. מאידך, הללו לא הבינו על מה ההודאה, אדרבה, זו הרי זכות עבורם!

אחד מהיכלי התורה בא"י הזמינוהו כאשר למדו זבחים למסור משיעוריו כמרא דשמעתתא בסדר זה. כאשר הוגד לראש הכולל שליט"א כי רא"נ החזיק לו טובה על האפשרות שזימן לו, לא הבין הלה על מה ולמה: "א ברירה האב איך געהאט? [וכי היתה לי ברירה אחרת?] זו האפשרות היחידה שראיתי לתועלת האברכים על מנת שימצאו ידיהם ורגליהם בסוגיות החמורות".

אברך בעל יכולת שנהנה משיעוריו הבהירים שמסר באחד ממרכזי התורה הגדולים, ביקש לשאת בעול ולשלם לו על טירחתו ומסירותו לתועלת השומעים, והביע בפני אחד הבנים שילח"א את רצונו. משמסר הבן את דבר השליחות לאביו, הגיב רא"נ זצ"ל ואמר: "לשם מה הוא חפץ לשלם? כדי שיהיה לו חלק וזכות בהרבצת תורה. ובכן, גם אני רוצה זכות זו..."

ללמד בני ישראל קשת

והואיל ונהג כן ונענה לכל מקום תורה קטן כגדול, מפני רצונו לעשות נחת רוח ליוצרו

(ה) והבוטח בה' חסד יסובבנו - בתקופה מסוימת שהיו לו קשיים בפרנסה, ולא ידע מאין יבא עזרו, הלך בצר לו לביהכ"ס "מלבי"ם שול" ולמד בדביקות שעה ארוכה בספר חובת הלבבות שער הבטחון, ואח"כ המשיך בסדר יומו. ולאחר תקופה קצרה זכה לישועה גדולה, וכך היה כל ימי חייו, דבוק בקב"ה, ויודע כי ממנו כל מחסורו, ואילו הוא נושא את נפשו.

(ו) בנוסף היה נוטל עמו בקביעות חומש עם רמב"ן, והרבה פעמים גם שערי תשובה ומסילת ישרים.

ווארט חריף כדי לשמחו. הוא התענג אף על כל ידיעה חדשה, דקדוק נכון ברמב"ם, "דעת זקנים מבלי התוס'" לא ידוע, ובעצם - כל דבר שבתורה היה לו למשיב נפש ומשובב נפש, כמים קרים על נפש עייפה, וכמעשה דגים שבים הפותחים את פיהם בתשוקה לכל טיפת גשמים שאינה בטילה ברוב המים אשר סביבותיהם".

וכך גם עד זיבולא בתרייתא, ימים עליהם נאמר 'תשב אנוש עד דכא', כל אימת שהיו משיחים עמו בדברי תורה מיד נדחקו להם היסטורים ביראת כבוד וסרו הצידה, והיתה נהרה של שמחה פושטת על פניו. אולם אף כל זאת, רק כאשר היו הדברים ישירים וראויים להיאמר בבית המדרש, שאם לא כן אזי לא היו אלה מביאים לו שמחה, ואדרבה, ענגה היתה חולפת על פניו. לקיים מה שנאמר "פקדי ה' ישרים משמחי לב", בישרים דוקא דיבר כאן הכתוב...

בכל מקום זמן

ימי המועדים היו עוברים עליו בהתרוממות רוח יתירה, בהכנה דרבה לפני כל מועד במועדו, אם בפרוס הפסח בעסק המצות שימורן ואפייתן בתכלית ההידורים, ואם בפרוס חג הסוכות בחיזור אחר ד' מינים להכלתן ואתרוגים ממנים שונים, לא ראי זה כראי זה, ואם בימי הרחמים והרצון עת ה' מתחטא לפני קונו בהשתפכות הנפש, ובימים הנוראים עצמם - "וגילו ברעדה", כשהוא משמש מאז ימי צעירותו כבעל תפילה ומעורר לב המתפללים בנעימת קולו.

רצה השי"ת ובערב ר"ה האחרון לחייו, נאלץ להתאשפז בביה"ח, שם שהה בימי ר"ה במחיצת כמה מבני משפחתו, ובין כתליו האפורים והמשממים של ביה"ח כבש כח איתנים את עגמת הנפש וקיבל עליו דין שמים באהבה, כשהוא מנסה בכל עוז לנטוע בתוך ים החולין השולט סביב את תקפו של יום, בקטעי תפילות ברגש ובהתלהבות. לאחר ששחרר במהלך עשי"ת, עשה את יוה"כ בביתו בקרב מנין מבני המשפחה, ולמרות חולשתו הרבה התאזר בשארית כוחותיו בפרט ב'סדר העבודה', שבמהלכו היו גואים בו רגשותיו בעליל, מתוך יחול להשבת העבודה למקומה בבנין בית הבחירה.

סיפר א' מצאצאיו שהיה ממפתללי המנין, שלאחר תפילת המוסף פנה רא"נ בתחילה לנוח, אך זמן מה לאחר מכן כבר שב לחדר והחל באמירת תהילים. אחר כך ביקש רמב"ם - עבודה, ולמד שם הלכות עבודת יוה"כ בשקיעות נפלאה, תוכ"ד שהוא נו"נ עם הנוכחים, למרות חולשתו הרבה!.

אדם כי ימות באהל

גם בהרצת התורה - בכלל שבראשיתו, המשיך ככל אשר הניחו לו כוחותיו הדלים, כולל הגדת שיעורים מביתו באמצעות הסלפון, שעלו לו במאמצים כבירים, אבל למען התורה הנותנת חיים לעושיה נאזר בגבורה, ואף בימי זמן הקיץ כאשר חייו תלואים לו מנגד וכל עוד נשמתו בו, הספיק למסור כמה שיעורים במסכת כריתות בדרך זו, עד השיעור האחרון אותו מסר ביום כ"ב אייר תשפ"ד, בהקרבת תמצית חלבו ודמו על מזבח אהבת התורה, שהוסיפה לפעם בו בכל עוז, בניגוד חריף למערכות גופו החלושות, הפועמות את פעימותיהן האחרונות בהאי עלמא...

יוהי בעלות הענן

ביום י"ד סיון בבוקר, הגיע אל מיטתו בביה"ח בנו שילח"א יחד עם הנכד שעמד לקראת נישואיו בו ביום. לאחר הנחת תפילין, בירך את בנו ואת נכדו החתן בברכת 'מזל טוב', כשהוא נפרד מהם מתוך שירי החופה ושירי אמונה. לא עלה על דעתם באותו מעמד שזהו יומו האחרון שנקצב לו משמאי עלי אדמות...

לקראת ערב נסעו כל בני המשפחה לשמחת נישואי הנכד שנערכה בב"ב, למעט שנים מילדיו שנותרו לשהות עמו לצד מיטתו. והנה בעוד נכדו החתן ילח"א עומד תחת החופה, הורע באחת מצבו הרפואי. צוות רופאים הובהל בדחיפות לבצע פעולות מצילי חיים, אבל החותן חיים לכל חי גזר אחרת, ונשמתו של רבי אברהם נח בן רבי אפרים זאב יצאה בנשיקה, שבה אל המקום אשר ממנה חוצבה, משיבה אמרים למשלחה "עשיתי ככל אשר ציוותני", עלתה בסערה השמימה להתעדן בזיו השכינה, ואיננה כי לקחה האלקים עד עת יקיצו וירגנו שוכני עפר ברחמים, ומהרה ירוץ דברו.

עפ"י צוואתו, לא נישאו הספדים כי אם מפי בנו הגדול שליט"א שאף הקריא את הצוואה בקול נהי, ומסע הלוויה שהחל בחצות ליל, נע לעבר 'הר המנוחות', שם נטמן שעות ספורות מעת סילוקו - כאשר הביע רצונו בצוואתו למהר ככל האפשר בקבורתו, בחלקת קברו אשר כרה לו עוד בחייו, סמוך לקבר אביו אשר בחלקת הרבנים. ותרב בבת יהודה תאניה ואניה, על נפש נקי וצדיק, ת"ח משיירי כנסת הגדולה שהתהלך בעולמו של הקב"ה ישר כפי שעשאו האלקים, ואין לנו תמורתו.

(ח) 'כתלי ביתו יעידו' - ספריו הרבים המלאים לאין מספר 'קיפולים' המסמנים דבר חידוש שהביאו לידי התפעלות ושמחה, ועל אתר שם שם לו אות וסימן למען יעמדו לנגד עיניו ימים רבים, באהבה שאבה את התורה.

ושנתם לבניך

מצעירותו ועד שלהי ימיו, הקפיד ללמוד בקביעות עם בניו וצאצאיו.

בראשית שנות המ' כאשר שנים מבניו שליט"א כבר בנו את ביתם והתגוררו בב"ב, היה מגיע בקביעות מדי שבוע לב"ב ע"מ ללמוד עמם, וכן עם שנים מבניו שילח"א שלמדו אותה עת בפוניבז'.

גם כאשר הבנים למדו ביישיבות מחוץ לעיר, היו שבים הביתה בקביעות לשבתות, ובמהלך יום הששי והשבת היה לומד עמם מסכתות מסדר קדשים ומסדר טהרות. בערבי חגים היה לומד עמם את הטוש"ע בענייני המועד הקרב. וכך במהלך השנים היו לו קביעות שונות של לימוד עם כל צאצאיו, הבנים, החתנים, נכדיו וניניו, כשבימי בין הזמנים היה לומד עם הנכדים והנינים בקבוצות לפי גילאים, כל קבוצת גיל לפי עניינם ורמתם, וגם הנכדים הנשואים זכו לסדר לימוד מיוחד עבורם. לפני החגים עסק עמם בהלכות המועד הקרב, ואף בליל בדיקת חמץ לאחר סיום הבדיקה היה לומד עם הנכד ששהה עמו בבית את ענייני והלכות ליל הסדר.

עם שמקום הניחו לו מן השמים להתגדר בו בייחוד, בסדר קדשים, לא הניח מלימוד מקצועות אחרים שבתורה, ושנים רבות מסר שיעורים במסכתות מסדר נשים ונזיקין. מעורב היה בכל המסכתות אותן למדו צאצאיו הרבים בלעה"ר ביישיבות והיה לומד עמם את פרקי תלמודם. אולם לאו דוקא בפרק תלמודם, אלא אף בכל ענין שנדרש. כך כאשר סיפר לו אחד מנכדיו שעמד לקראת בר המצוה שלו, ושנת שביעית היתה, שבבואו לקבל את ברכתו של מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ושאל מה לקבל על עצמו, השיבו שילמד משניות שביעית, וכשאמר לו שזאת כבר לומדים הם בחיידר, אמר לו רבי חיים שא"כ יקבל על עצמו ללמוד ירושלמי שביעית. נו, איך נער בר מצוה יוכל להתמודד עם משימה כזו?

"מה הבעיה?" הגיב סבו רא"נ זצ"ל למשמע הסיפור, "אני אלמד אתך את הירושלמי שביעית". ואמנם כך הוה, וכעבור תקופה זכו ללומדה ולסיימה מריש ועד גמירא.

עם אחד מבניו בעודו נער בן ישיבה קטנה קבע סדר לימוד מיוחד בספר תשובות הגרעיק"א, ולמד עמו כמה עשרות תשובות שם. כפי שסיפר לו, הוא עצמו למד עם אביו הגר"ח אפרים זאב זצ"ל בצעירותו למעלה ממאה תשובות, והיה אומר בשם אביו ש"מלימוד חמישים תשובות של רעק"א, אפשר להפוך ללמדן".

בחייו ובמותו

באחת משנותיו האחרונות כאשר כבר היה מסובל ביסורים וידוע חולי, הביע את רצונו להתפלל כנהוג את תפילת המוסף בשבת שלפני הארצות של אביו, כשליח ציבור. אחד מבניו שילח"א שחם על כוחותיו, ניסה להניא מכך באמרו שהרי אין זה חיוב מדינאי, ואולי עדיף שימנע מעצמו קושי זה. אולם למרות ששים השנים שכבר חלפו מעת סילוקו של אביו, ומצבו הרפואי המורכב בגילו המתקדם, לא הבין רא"נ זצ"ל אפשרות אחרת, בהגיבו במלוא הפשטות ונעימת קולו המתן: "מכבדו בחייו, ומכבדו במותו" (קידושין ל"א ע"ב).

הבן נסוג אחור ביראת כבוד, מבין אל נכון שאם קיום מצוה הוא זה, כי אז דבר לא יניא את אביו מלעשותה. וכי כלום יעלה על הדעת למונעו מהנחת תפילין או 'נטילת לולב'?

שפראך של תורה...

לימים, כאשר נזקק הוא בשלהי ימיו לעזרת בניו ובנותיו, היה נוקט לשון לימודים המורגל בפה אצל העושה רצון קונו וזהיר במצוותיו על פרטיהן ודקדוקיהן, ואומר להם: 'תחטפו מצוות כיבוד אב', או: 'כל רגע שאתה נמצא כאן, הוא קיום מצוות עשה מדאורייתא של כיבוד אב ואם'. וכאשר זכו לשמשו, מזכיר היה בפיו: 'משקה', 'מלביש', 'מועיל', או כשנצרך לעיסוי בידי - 'סכו', על יסוד דברי חז"ל בקידושין (ל"א ע"ב. וברמב"ם פ"ו מהל' ממרים ה"ג) "איהו כיבוד, מאכיל משקה מלביש ומכסה", ובפסיקתא (פרק כ"ג) "מרביץ [מזלף מים לפני], מרחץ, סך ומנעיל, ומכניס ומוציא".

אחרית ימיו

כאשר צוה ה'

בחדשי חייו האחרונים, עת מערכות הגוף נחלשו והלכו, או אז נגלתה יפעת נפשו במלוא הודה והדרה, כאשר יסורי הגוף שאפפוהו מכף רגל ועד ראש ומכאוביו שתקפוהו השכם והערב, אין בכוחם להניאו כהוא-זה מעבודתו התמה לפני האלקים דבר יום ביומו. דקדוקו במצוות כל ימיו מבלי לסור כמלוא הנימא מכל סעיף והלכה בשלחן ערוך כאשר צוה ה' את משה, נותר בתוקפו כאשר היתה באמנה אתו מיום עמדו על דעתו. תפילותיו וברכותיו ברגש רב, במתינות ובנעימות כמונה מעות וכעבד ישאף צל אדוניו ועולו על צוארו באמת ובאמונה.

פקודי ה' משמחי לב

כאמור, מעודו היה מתענג על ד"ת והם שעשועיו, בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך. כאשר היה שואל את איש שיחו "נו, מה התחדש?" לא היה צריך לומר לו מערכה עמוקה או

אין סגולה כתורה

אמר הכותב יען וביען אם אמרתי לבדוק בכולי ולפשפש במעשי ידעתי כי אמצאם דלים וריקים, והבור ריק אין בו מים אין מים אלא תורה אבל נחשים ועקרבים יש בו הם החטאים והמצוות שלא נעשו כראוי, וכבר הזכירנו רבינו הרא"ש באורחותיו לזכור את חרדת רבן יוחנן בן זכאי. עוד הרבה בגמרא מאמוראים שחרדו אם יזכו לחיי העוה"ב, עיין בברכות דף ד' א' כתיב לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ותנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו, ואם דוד המלך לא היה בטוח בחלקו בגן עדן מה נענה אנו אזובי הקיר [אם כי יש לאמור כי לפי מדרגת הטומאה הגדולה שיש בדורותינו וכפי חסרון כוחות הקדושה כל מעשה בזמנינו חשוב ערכו עשרת מונים ממעשה בדורות הקודמים].

על כן אמרתי לשית עצה בנפשי דהנה אמרו חז"ל במסכת בבא קמא דף צ"ב א' [ובסוטה ז' ב', ובמכות י"א ב'] שמשא התפלל על יהודה שיכניסוהו לגן עדן ולמתיבתא דרקיעא ואמר מי גרם לראובן שיודה יהודה לכן אי אפשר שיהא ראובן בגן עדן ויהודה מבחוץ, ואע"פ שגרם לו רק במצוה אחת לחזור בתשובה לא אמרין שרק במצוה זו יש ליהודה חלק כראובן אלא לא יתכן שיהא יהודה פחות מראובן בכל חלקו בגן עדן. **ועל** כן אכתוב קצת מאמרי חז"ל ליקוט קצר בענין תלמוד תורה, אולי אזכה את הרבים ואבנה גם אנכי מהם, והנה רבותינו ארזי הלבנון אדירי התורה הגר"ח מוולאזין ז"ל ומהר"א אחי הגר"א ז"ל חיברו חיבורים גדולים על ענין תלמוד תורה, וכן עוד גדולים, ובכל זאת יש לפשוטי עם תועלת בכתב של איש כערכם.

וקראתי שם הקונטרס "עדי המלך" יען כי כבר כתב הקצות החושן בהקדמתו בשם הזוהר הקדוש שדברי התורה דפריחין לעילא "עבדין תגא למלכא" ועוד כי תיבה הראשונה היא גימטריא של שמי, והתיבה השניה גמטריא של עזרת תליט"א אשר יש לה חלק רב בתורה שלמדתי ובמעשים טובים רבים.

ועתה בראותי קונטרס זה יוצא לאור מה אשיב לד' כל תגמולוהי עלי עד הנה עזרונו רחמיך וכו' הראנו ד' חסדך וישעך תתן לנו קומה עזרתה לנו ופדנו למען שמך.

לומד כל ימי חייו צריך להיות רק לתכלית הזו בלבד אז לא איכפת לו שום עניני כבוד ושום עניני קנאה לא יעלו על לבו, ולא איכפת לו אם לא מחזיקים ממנו כאן ואם מכבדים אותו כאן, כי כל מחשבותיו נתונות רק להוסיף עוד ועוד תורה לעולם, וכשכולו תורה אז אין לו מושברים ותמיד הוא בשמחה.

ומה שהוסיף מרן ז"ל דבעולם האמת לא תופס חשיבות שום ענין, הוא מברכות דף י"ז א' מרגלא בפומיה דרב לא כעולם הזה העולם הבא העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרתיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה וכו'.

גדרי ופרטי חיוב ידיעת התורה

כתב בשו"ע הרב הל' תלמוד תורה פ"א הל"ד: ואפילו אינו יודע ללמוד כלל בעצמו חייב הוא מן התורה לשכור לו מלמד שילמדנו היטב לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה, דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים, כי הן הן פירוש התרי"ג מצוות שבתורה ודקדוקיהם בכל פרטיהם, ואף שיש בהם חילוקי דעות הרי אלו ואלו דברי אלוקים חיים, ואפי' המצוות שאין נוהגות עכשיו, וגם ללמוד כל דברי חכמים שהסמיכות על מדרש הפסוקים שהן ההגדות, שנא' כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת ודרשו חכמים שלא תאמר למדתי הלכות די לי ת"ל כל המצוה למוד הלכות ואגדות ומדרש שהוא התלמוד שמפרש טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומקורם בדרשות הפסוקים שבתורה וההלכות שאין להן דרשה בפסוקים הן קבלה הלמ"מ או מסברא והכל ניתן למשה מסיני וכן דברי חכמים שהסמיכות על מדרש הפסוקים שהן ההגדות כמו שדרשו חכמים ע"פ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, ומ"מ לימוד הלכות קודם ללימוד ההגדות.

וכן אמרו חכמים האמת שכל נפש מישראל צריכה לבוא בגלגולים רבים עד שמקיים כל התרי"ג מצוות במעשה דיבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן על דרך שאמרו חכמים [מנחות ק"י] על פסוק זאת תורת החטאת וגו', שכל העוסק בתורת חטאת כאילו כו', ועוד אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבוא בגלגול עד שישב וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ובדרשות וסודות, כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידיעת התורה זהו תיקון השלימות, וא"א לה להתתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' במקורה אשר חוצבה משם בלתי ידיעה זו, ולכן אמרו חכמים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו כדי שלא יצטרך לבוא בגלגול לעוה"ז.

עמוד וערוך מקרא ששנית

תנו רבנן במדרש משלי פרק י' אמר רבי ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולו בעמק יהושפט. וכיון שתלמיד חכם בא לפניו אומר לו כלום עסקת בתורה אמר הן. אומר לו הקב"ה הואיל והודית אמור לפני מה שקרית ומה ששנית. מכאן אמרו כל מה שקרא אדם יהא תפוס בידו ומה ששנה תהא תפוס בידו שלא תשיגהו בושא וכלימה ליום הדין וכו'. בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב"ה הופך את פניו ממנו, ומצירי גיהנם מתגברין בו כזאבי ערב והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה הקב"ה אומר לו, בני כל ההלכות למה לא שנית אותם אם אומר להם הניחוהו מוטב ואם לאו עושין לו וכו'. בא מי שיש בידו הלכות אומר לו בני תורת כהנים למה לא שנית שיש בו טומאת שרצים, טומאה וטהרה, טומאת נגעים וטהרת נגעים, טומאת נתקים וטהרת נתקים, טומאת בתים וטהרת בתים, טומאת זבין וטהרת זבות, טומאת לידה וטהרת לידה, טומאת מצורע וטהרת מצורע, סדר וידוי של יום הכפורים, וגזירה שוה, ודיני ערכים, וכל דיני ישראל שהן דנין בתוכו.

ויש לעי' למה לא הזכיר גם את דיני הקרבנות שהם עיקר גדול בתו"כ. ולכאן' מדהזכיר רק סדר וידוי של יום הכיפורים ולא סדר העבודה משמע דלא נקט דברים שאין נוהגין בזה"ז, ודיני טהרות עדיין נהגו לאחר החורבן.

בספר פניני רבינו הקהלות יעקב חלק א' עמ' ט' הביא:

פעם אחת נכנסתי אל רבינו זצוק"ל יחד עם בחור אחד שלא ראה סימן יפה בתלמודו, ובקשו ממני ממשפחתו שאכנס אתו לרבינו זצוק"ל, רבינו זצוק"ל הורה לנו לשבת, ועוד לפני שמסרתי לו את הפתק כבר פתח ואמר במתק לשונו הזהב "אתה יודע למה יש בחורים ש"נשבר להם" בלימוד, שפתאום מקבלים משבר? יש לזה רק סיבה אחת, מפני שלומדים וחושבים על כבוד, שרוצה שהראש ישיבה יחזיק ממנו ושיכבדו אותו, וכואב לו שחבירו יודע יותר ממנו ושחביריו שואלים שאלות טובות באמצע השיעור והוא אינו שואל, וכל זה גורם לו צער והקנאה אוכלתו וגורם לו משבר, אבל דע לך שהאמת היא שלומדים תורה רק בשביל דבר אחד ויחיד, שאחרי מאה ועשרים שנה באים לעולם האמת, עולם הנצח, ושם לא תופס שום חשיבות שום ענין שבעולם, לא רכוש ולא

נכסים ולא שום דבר, רק דבר אחד ויחיד, תורה, ושם כל המשא ומתן הוא רק בתורה, ושם יבחנו כל אחד ואחד על ידיעותיו בתורה, ויאמרו לו עמוד וערוך משנה ששנית ומקרא שקרית, וכל התורה שבנ"א

ואל יאמר אדם איך אפשר ללמוד כל התורה שבע"פ כולה הרי התורה אין לה קץ ותכלית כמ"ש לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, ונא' ארוכה מארץ מדה וגו', כי באמת ההלכות הנגלות לנו ולבנינו יש להן קץ ותכלית ומספר וכן המדרשים שנתגלו לנו רק שהתורה מצד עצמה אין קץ ותכלית אפי' לפשטי דרשותי' הצפוני' בה ורבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות ולא הגיע לתכלית דרשותיה עדיין, וכן אין קץ לעומק טעמי ההלכות והפלפול בטעמיהן ובדרשותיהן במידות שהתורה נדרשת וע"ז יתחדשו ג"כ חידושי ההלכות לאין קץ ותכלית למי שזוכה לזה אחר שגמר תחלה את כל התורה בע"פ המסורה לנו ונגלית לעין כל כמו שאמרו חכמים ליגמר אינש והדר ליסבר שהוא עיון בעומק הטעמים וכמשי"ת.

סיכום הדברים:

כל אחד חייב לשכור לו מלמד שילמד עמו את כל התורה שבכתב ובע"פ.

ומה היא כל התורה?

(1). **תנ"ך**

(2). **כל** הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים כי הן פי' התרי"ג מצות ודקדוקיהם לכל פרטיהם, ואף שיש בהם חילוקי דעות אלו ואלו דברי אלוקים חיים, ואפי' המצות שאין נוהגות עכשיו, וגם ללמוד כל דברי חכמים שהסמיכום על מדרש הפסוקים שהן ההגדות וילפינן לה מקרא, [ומ"מ לימוד ההלכות קודם ללימודי ההגדות]. ואח"כ הוסיף עוד בשם חכמי האמת.

עוד כתב בשו"ע הרב פ"ב מהל' תלמוד תורה הל"א: מי שלא לימדו אביו תורה חייב ללמוד את עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, וזה מצות עשה של תלמוד תורה על כל אדם בעצמו ללמוד את כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה וכו', לפיכך חייב אדם לשלש זמן למידתו שבכל יום יום שליש במקרא שליש במשנה שהן הלכות פסוקות בלי טעמים שבכל המשיניות והברייתות ומימרות האמוראים שהן פירוש התרי"ג מצות שבתורה בכל תנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופרים, ובזמן הזה גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והשו"ע והגהותיו בכלל משנה יחשבו, ושלש בתלמוד המבאר טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומימרות האמוראים ובזמן הזה גם בספרי הפוסקים הראשונים המבארים טעמי ההלכות פסוקות שפסקו הטור והשו"ע כמו הרא"ש וב"י, כי אם אינו יודע טעמי ההלכות אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בורין ונקרא בור, ולכן יש אוסרין להורות אפילו לעצמו מתוך הלכות פסוקות בלי טעמים שלמד.

ולפיכך אינו רשאי להתאחר מללמוד הטעמים עד שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות כי לא אמרו ליגמר והדר ליסבר אלא לסבור סברות בעומק עיון טעמי ההלכות ולהבין דבר מתוך דבר ולדמות דבר לדבר להקשות ולתרץ עד שיגיע וירד לעמק הלכה שזה אין לו לעשות בתחלת לימודו אלא לאחר שיגמור ללמוד כל ההלכות פסוקות בטעמיהן בדרך קצרה בלי עיון רב ופלפול להקשות ולתרץ, אבל בלימוד זה לידע הטעמים בדרך קצרה מהתלמוד והפוסקים בלי עיון רב ופלפול חייב הוא לעסוק בכל יום יום שליש זמן לימודו, אך פי' המקרא ודרשות ההגדות יחשבו בכלל שליש במשנה, לפי שהמשנה תחשב ג"כ פירוש התרי"ג מצות, וחכמת הקבלה תחשב בכלל שליש בתלמוד.

לסיכום: מצות עשה על כל אדם ללמוד את כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה לפיכך חייב אדם לשלש זמן למידתו שבכל יום יום, שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא.

משנה הרי זה הלכות פסוקות בלי טעם שבכל המשיניות והברייתות ומימרות האמוראים שזה פירוש התורה והמצוות בכל תנאיהם ודקדוקיהם ודקדוקי סופר, ובזמן הזה גם הלכות ופסקי הטור והשו"ע והגהותיו הם בכלל משנה.

ושליש בתלמוד בזמן הזה הוא גם בספרי הראשונים המבארים טעמי ההלכות שפסקו הטור והשו"ע, ויש אומרים וחכמת הקבלה תחשב בכלל שליש בתלמוד.

והנה מבואר דיש מ"ע לדעת את כל התורה שבכתב ושבעל פה ואין זה מילי דחסידותא ומי שאינו מקיים הרי הוא מבואר בברייתא דר' ישמעאל לעי' אות א ומשום הכי חייב כל אדם לראות דרכים ועצות

להספיק ללמוד את כל התורה טרם יקרא לדין מועד לכל חי, ואם אנוס הוא שלא היה יכול להספיק רחמנא פטרי', אך אם לא אנוס הוא והיה יכול להספיק יותר בחייו התנא רבי ישמעאל מגלה לנו דינו עי' לעיל במאמר 'עמוד וערוך מקרא ששנית'.

ישכיל כל אדם לנצל כל זמנו ללמוד כדי שיספיק כמה שיותר בידיעת התורה הקדושה.

חיוב ת"ת עד יום מיתתו

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"א הל' ח' כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני ובין עשיר בין שלם בגופו ובין בעל יסורין בין בחור ובין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפי' היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה עכ"ל

ובהל"י כ' זו"ל עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנא' ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח.

וצ"ב דהרי כבר כתב הרמב"ם בהל' ח' שגם אם היה זקן גדול שתשש כחו חייב ללמוד תורה ומה חידש בהלכה י' שהי"ב ללמוד תורה עד יום מותו הרי זה בכלל זקן שתשש כוחו.

ונראה הביאור שס"ד שהחייב ללמוד הוא רק כדי ללמד וכדי לעשות, אולם ביום האחרון של מותו שודאי לא יעשה ולא ילמד אין עליו חיוב ללמוד, וזה למדנו הרמב"ם שאפי' ודאי לא יעשה וודאי לא יקיים נמי חייב ללמוד ולהתעמק ולהבין עד הרגע האחרון של חייו.

עוד יש לדקדק מה דבהל"י כתב הרמב"ם דחייב ללמוד משום ל"ת דופן יסורו מלבבך ולא כתב כמו בהלכה ח' דחייב ללמוד משום מצות עשה דת"ת, וי"ל שכאן הוסיף הרמב"ם עוד, דהנה במ"ע יש שיעור בחיוב וכן שמצינו חומש, וכן במשנה ברורה כתב דחולה פטור ממצות עשה, אבל במצות לא תעשה חייב עד שתצא נפשו.

ומעשה שהיה במלחמת העולם הראשונה כאשר קו החזית עבר לא הרחק מהעיר טבריה, הבחינו החיילים הרוסיים בשעת לילה מאוחרת באור המנצנץ מחלון ביתו של אחד מתושבי העיירה, מיהרו החיילים להסתער על הבית בהיותם בטוחים כי מדובר במרגל לטובת האויב הגרמני המאות לגרמנים ע"י אור הנר הדולק, כשפרצו החיילים לתוך הבית מצאו שם את ר' אהרן הרב מטבריה כשהוא רכון על הרמב"ם ושקוע בלימוד, עובדה זו לא שינתה את הערכתם כי מדובר במרגל, אי לכך הודיעו לר' אהרן בצורה שאינה משתמעת לשני פנים כי הם עומדים להוציאו מיד להורג באשמת ריגול.

רבה של טבריה אשר ידע ואשר הכיר את אכזריותם של צבאות רוסיה הצארית השיב להם ואמר: אם אכן נגזר עלי להיות מוצא להורג אני מקבל עלי את הדין, אך בקשה אחת לי אליכם ואנא מלאו נא את בקשתי האחרונה, אני עסוק עתה כל כולי בבירור הקטע הקשה הזה ברמב"ם, בבקשה מכם המתניו לי שעה קלה עד אשר אבהיר לעצמי את משמעות הקטע הקשה הזה ברמב"ם, לתדהמתם של החיילים לא היה גבול, מי שמע כדבר הזה? תדהמה זו גרמה לכך שהם נענו בחיוב לפנייתו של הרב, תוך כדי המתנתם לרב, חל מפנה מפתיע במצבה של העיר, הגרמנים פתחו במתקפה גדולה והחיילים הרוסיים נסו על נפשם, וכך בזכות שקידתו העצומה ניצל הרב מצפורני חיות טרף אלו.

מעשה זה סיפר הרב מפוניבז' זצ"ל, וזו דוגמא איך כמה שעות לפני מותו יכול אדם לשכוח כל ענייני העולם וללמוד ללא שום מטרה אך ורק תורה לשמה משום שכך רצונו של מי שאמר והיה העולם, וידוע עוד מכמה גדולים שעברו ניתוח ללא הרדמה מתוך שלנו בעומקה של הלכה ולא הרגישו כלל.

ושמעתי מאמור"ר זצ"ל בשם הרב זצ"ל מפוניבז' שדייק שמצאנו בר"ע שיצאה נשמתו ב"אחד" לפי שזמן קריאת שמע היה, ולולי שהיה זמן קריאת שמע היתה יוצאת נשמתו [מתוך התעמקות בדברי תורה] בקושיית רעק"א.

מהו מתמיד

שמעתי מהרה"ג ר' מרדכי שפירא ז"ל שאמר בהלוויית אביו הרה"ג ר' יוסף שפירא זצ"ל, שהגר"א קוטלר אמר על אביו שהוא המתמיד הגדול ביותר בכל אמריקה, ותמיהו התלמידים הלא יש הרבה שלומדים הרבה יותר ממנו, והשיב להם אסביר לכם מהו מתמיד, יש מי

אחר בעולם מלבד תללות עיניו מתי יבא משה עכ"ד, וכמה נאים הדברים למי שאמרם שלא היה לו מקום אחר בעולמו כל ימיו מלבד האהל.

ערבות התורה

אמרו חז"ל אם בחוקותי תלכו: שתהיו עמלים בתורה. וראיתי בשם הגאון בעל אילת השחר שליט"א שהקשה שעמל שייך רק לדבר שכבד על האדם, אבל בדבר שאהוב על האדם לא שייך עמל כי זה תענוג, ועל התורה נאמר "נחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים" וכי מי שאוכל נופת צופים שייך לקרוא לזה עמל, והביא מעשה מהגאון ר' זלמלה מולאזין שפעם אחת למד משנה אחת לילה שלם, ושאלו אותו למחרת מה זה שלמד משנה אחת לילה שלם וחוזר על זה כל כך הרבה פעמים, והשיב אלמלא שהיה מצות ידיעת התורה הייתי לומד משנה אחת כל החיים וזה נקרא עמל, ולא הבנתי היטב שהרי אם היה לומד משנה אחת כל החיים בכל פעם ופעם היה נוסף לו תענוג מחודש ולמה זה נחשב עמל.

ובתפילה הוא אומר והערב נא ד' א' את דברי תורתך, ולכא' מה צריך את "ההערב" והא כבר כתוב ומתוקים וכו', וצ"ל שכתוב בהמשך "בפינו" והיינו שיש כאלה שחסר להם חוש הטעם ולא מרגישים ערבות וע"כ צריך להתפלל והערב.

ובספר פניני רבינו יחזקאל כ' בשם דרשן אחד על הפסוק "וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים" ואיתא בגמ' אין מים אלא תורה, ופי' אותו דרשן שיש פעמים שאדם לומד ואינו מוצא טעם בדברי תורה, "ויוורו ד' עץ" דהיינו מלשון עצה, "וישלך אלא המים" דהיינו שיזרוק את עצמו אל התורה דאין מים אלא תורה, "וימתקו המים" שאדם שאין לו ערבות בתורה יזרוק עצמו לתורה וממילא תערב לו התורה, והגר"י אברמסקי זצ"ל נהנה מדברים אלו.

שקיעות בתורה

אאמור הגאון זצ"ל סיפר על הגר"א ניימרק זצ"ל שהיה רב שכונה בתל אביב, ובבחרותו למד בישיבת טלז אצל הגר"א מטלז זצ"ל שהיה דרכו להתעמק עם הבחורים ברייתא דאורייתא נורא אבל גם היה דרכו לשוחח אתם במילי דעלמא, ויהי בימי משפט בייליס אשר כל העולם רעש וגעש אודות משפט זה פגש הגר"א מטלז את הרב ניימרק ואמר לו מה אתה אומר על משפט בייליס, ויענהו הרב ניימרק מה זה בייליס, ויאמר לו הלא ידוע לכל העולם שיש בימים האלו משפט בייליס ואני שואל אותך דעתך על זה ויאמר לו שוב איני יודע מה זה משפט בייליס, עד שנוכח הגר"א מטלז שהרב ניימרק באמת אינו יודע מה זה משפט בייליס, או אז ניגש אל הבימה וידפוק עליה ויאמר: דעו נא רבותי כי יש כאן אחד שאינו יודע מה זה משפט בייליס.

מהו תלמיד חכם

ברכות ד' ב': אמר רבי יהושע בן לוי אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותו על מטתו וכו', אמר רב נחמן אם תלמיד חכם הוא אין צריך, פרש"י שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד דיו בכך. מבואר דגדר תלמיד חכם הוא מי שחוזר על גרסתו תמיד וגם כשהוא על מטתו אינו פוסק מלחזור.

ע"י ת"ת קונה לו בית לעולם הבא

כתב החפץ חיים בהקדמתו לספרו תורת הבית דמבואר בדברי חז"ל דאף שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב עבור קיום מצות ד', היינו דיש להם גן עדן בדרך כלל אבל על ידי דברי תורה שאדם לומד בעוה"ז בונה לנפשו היכל בפני עצמו בגן עדן כדאי' במדרש משלי על הפסוק "בנתה ביתה" זו התורה ללמדך שכל מי שקנה לו דברי תורה קנה לו בית לעוה"ב, [ויש להעיר בזה מהא דאי' במדרש רבה ויקרא פרשה י"ח פסקה א' ובעוד דוכתי כי הולך האדם אל בית עולמו בית העולם לא נאמר אלא בית עולמו מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו משל למלך שנכנס למדינה ועמו דוכסין ואיפרכין ואיסטרטיוטין אף על פי שהכל נכנסין בפילון אחד כל אחד ואחד שריו לפי כבודו כך אע"פ שהכל טועמין טעם מיתה כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו ולא הוזכר שם לימוד [התורה].

והגם שהדברים מכוסים ונעלמים ממנו מכל מקום יש לבאר ונראה להוסיף קצת על הביאור דהנה איתא במס' הוריות דף י"ג א' חכם קודם למלך ישראל "חכם שמת אין לנו כיוצא בו" מלך ישראל שמת כל

שיש לו זמן פנוי ללמוד שש עשרה שעות ביממה, והוא לומד חמש עשרה שעות ושלשת רבעי השעה, זה אינו מתמיד ועתיד ליתן את הדין על רבע שעה שביטל, ויש מי שיש לו רבע שעה ביממה ללמוד ולומד את כל הרבע שעה שיש לו זהו מתמיד, וזהו המנוח ר' יוסף שפירא, והוסיף הגר"א קוטלר ואמר שצדקת דבריו תווכח כשיצא הרב המנוח הנ"ל לפנסי' שאז כשישאר כל זמנו פנוי יראו שהוא המתמיד הגדול שיש וכך הוה.

ובתורתו יהגה יומם ולילה

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול. ופרש"י עלה לא יבול שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, ויש לפרש עוד באופן אחר ששינוי במשנה "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב ואלו הן וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם, והנה בפירוש יש לפעמים שמכחישים את הקרן למשל השתמשות בחפץ המקלקלת את החפץ, הפירות ממש ג"כ מקלקלים את הקרן, אבל יש לפעמים עץ ששתול על פלגי מים שהוא מין משובח מאד והפירות לא מכחישים כלל את הקרן, ואפילו העלים שהם דבר חלש וטפל לא נובלים, וזה שאמר דוד המלך אמנם בכל לימוד תורה אוכל פרותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, אבל יש עינוג ויש עינוג, לימוד כזה שבתורתו יהגה יומם ולילה יאכל בעוה"ז פרותיהם ולא יכחישו כלל את הקרן לעוה"ב.

אין מים אלא תורה

במדרש רבה פרשת ויחי על הפסוק וידגו לרוב בקרב הארץ איתא מה דגים הללו גדלין במים כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון כך הן ישראל גדלין במים בתורה כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון, ע"כ.

ובתורת כהנים פרשת שמיני פרק ב' א' א' ר' יהודה חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו קשה הקפדה שגרמה לו למשה לטעות אחר מיתתו הריני כמשיב על דבריו ומי גרם לו שהקפיד אלא שטעה ע"כ, ובספר אור החיים ביאר דחנניא ור' יהודה כל אחד מתכוין לדבר טוב על משה, כי יש לפנינו שני דרכים לפרש למה הקפיד משה, א. ששכח מה שאמר לו ד', ב. שנתכעס על בני אהרן ודיבר אליהם קשות כנזכר וזה גרם לו לטעות וכו', ובא חנניה ובהר לתלות במשה שגיון הכעס ששג בו והוא סיבה לטעות, וזה טוב יותר מלומר ח"ו ששכח דבר ד' שהוא דופי גדול, ובא רבי יהודה וחלק כי אין לתלות במשה ההקפדה בהחלט, כי יש בהקפדה צד לומר שהיא גרועה מהעלם דבר ואפשר לתלות במשה שטעה ושגג בדיון.

לא ימish מתוך האהל

בפרשת כי תשא ל"ג י"א: ומשרתו יהושע נער לא ימish מתוך האהל, ועי' בפרשת משפטים כ"ד י"ג ויקח משה ויהושע משרתו וברש"י שם ויהושע נטה שם אהלו ונתעכב שם כל ארבעים יום וכו'. ושמעתי בזה בשם הרב הגאון המנוח נצ"י ריף שהקשה הלא כל הפרשה מדברת בענין העגל ולמה נכנס כאן שיהושע בן נון נער לא ימish מתוך האהל, וביאר בזה שהפסוק בא ללמדנו איך ניצל יהושע מחטא העגל כי בעוד שכולם התווכחו אם טוב לעשות את העגל או לא, בינתיים נדבק בהם קצת מעון העגל, אבל יהושע בן נון לא מש מתוך האהל ולא שמע כלל על ענין העגל, וכשריד משה מהר סיני אמר לו יהושע קול מלחמה במחנה, הוא לא ידע כלל מקיום העגל וחשב שזה מלחמה, וכך ניצל מחטא העגל, וזה לימוד לכל מצב שציבור חוטאים ויחיד רוצה לינצל שלא ימish מתוך האהל ובכך ניצל מכל חטא ועון.

ואחי הרה"ג ר' חיים פרץ הוסיף כאן מה שאמר בזה הגר"ד פוברסקי זצ"ל שהעולם מקשים מדוע באמת נשאר יהושע סמוך להר כל הזמן והרי ידע בבירור שמשה רבינו לא ירד קודם ארבעים יום, וביאר בזה בלשונו "אז זאל הער גיין" כלומר אין לו בכלל מקום אחר לאן לילך, והמשיך זה לשני ילדים, ילד א' גדול ועוד ילד תינוק בן שנתיים, שאמם הניחה אותם ליד החנות ונכנסה לחנות לקנות דברים, שהגדול יותר הולך בנתיים לכל מיני מקומות מסביב להתבונן, ואילו התינוק עומד על יד הדלת ומביט ותולה עיניו עד שתצא אמו מהחנות כי אין לו כלל מקום

בתוס' דמשמע מדבריהם דפי' דאירי לענין לכתוב המצוה שעשה שלמד תורה וצ"ב יעו"ש.

ובמהרש"א כתב וז"ל "לפי ששנים מתוך משא ומתן שלהם בדברי תורה יבואו ברוב על האמת שניתן ליכתב מילייהו בספר הזכרונות לפניו יתברך, אבל האחד אפשר שיבוא לטעות בלימודו ולא ניתן ליכתב ע"כ.

וצריך להוסיף קצת ביאור דהמהרש"א כ' רק שיכול לטעות אבל הרבה פעמים אינו טועה, וא"כ איך קאמר סתמא דלא מיכתבא מיליה, והרי זה תלוי אם טעה זה לא נכתב ואי לא טעה זה נכתב, וצ"ל דגם אם לא טעה אי"ז מחמת שעשה את מה שהי' צריך לעשות דהרי אם הי' לומד בשתים היה איכות הלמוד הרבה יותר, וכיון שזלזל באפשרות ללמוד יותר ובחפז אחר האמת לא מיכתב מילי'.

ועדיין צ"ע היכא שא"א לו ללמוד בשנים דאז לא זלזל בלימודו למה לא יכתבו דבריו היכא דכיון אל האמת, ואולי כיון שיש אפשרות ללמוד יותר אף שהוא אנוס לא מיכתב מילי'.

ויותר נראה דכיון שמה שכשלמד יחידי בא לידי טעות זהו משום שאינו מעיין בכל העיון האפשרי לכן אפילו אם כיון לאמת אבל כיון שמה שכיון לאמת לא בא על ידי כל העיון האפשרי לכן לא מיכתב מילי'.

בכל דיבור נוצר מלאך קדוש

כתיב במשלי י"ט ד' הון יוסיף רעים רבים, ודל מרעהו יפרד.

ופי' הגר"א וז"ל כשאדם הוא עשיר בתורה הוא יוסיף לו תמיד רעים רבים בעוה"ב, כי בכל דיבור ודיבור שלומד הוא בורא מלאך קדוש והוא רעהו, עיי"ש מה שהוסיף לפרש.

גדלות והיקף התורה

כתב הגר"ח מואלזין וצ"ל בהקדמתו לספרא דצניעותא עם פי' הגר"א, וז"ל והתבונן נפלאות מאחת מהנה שפעם אחד ביום א' של פסח הוו יתבי' גביה תרי תלמידי מתלמידי החשובים ומאשר היו יודעים זה דרכו בקודש מעולם הפלגת שמחתו וחדות ד' מעוזו אשר היה שש ושמח ביו"ט כמצווה עלינו בתורתו ית"ש אשר הי' להפליא, וכאשר ראה אז שאין שמחתו במילואו וטובו כ"כ כהרגלו, שאל את פיו הק' על זה ולא רצה להשיב, והפצירו בו מאד, לא יכול להתאפק אמר מוכרח אני לגלות לכם מה שאין דרכי מעולם בזה לקיים מה שנאמר דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים, כי בזו הלילה בא אלי אליהו [כמדומה בזכרוננו שאמרו משמו שהיה אליהו, ואפשר חד ממתיבתא עילאין], וגילה לי עניינים וחידושים נוראים אין חקר בשם י"ב ע"פ עלו זה בנגב, ובעמדי בבוקר מרוב הפלגת השמחה לא יכולתי להתאפק והרהרתי בהם קודם ברה"ת, ונענשתי שתיכף נתעלמו ממני ואינם, וניחמוהו וברכו לו השי"ת יחזיר לרבינו את אבידתו, ואחר זמן שאלו אחד מהם אם כבר הוחזרה לו אבידתו, והשיב ב"ה שנתגלו לי שנית והמה כ"ב מאות וששים אופנים, וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני כן אני יודע מפני מה נתגלו לי שנית, ואמר לו שבאופן אחד מהם אני יודע כוחות כל הבריות וכל אבר מה עניינו.

ובהקדמת מרן בעל האבי עזרי וצ"ל למהדורא רביעאה הביא דברי הגר"א בעצמו בספד"צ שבפסוק ראשון בראשית ברא נכלל שם כל מה שהיה הוה ויהיה עד עולם עיי"ש.

ונסיים בשבחם של ישראל

פסחים פ"א א' אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בןך חטאו והיה לו לומר בןך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב לגלגל רחמין עליהם לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם שלך הוא העבירים באומה אחרת ע"כ, והדבר הוא פלא דנביא בישראל שלא למד זכות על ישראל ודנם לחובה ואמר העבירים באומה אחרת, עוד צ"ע מה שאמר העבירים באומה אחרת דעל זה לא נשאל.

והנראה בזה דאם לא יהיה אומה אחרת במקום לא יהיה קיום לעולם כמו שכתבנו לעי' אות י"ח הא דאיתא בסנהדרין וזה לא רצה הקב"ה בחורבן העולם ולכן בהכרח צריך להחליפם באומה אחרת דאל"כ לא הי' קיום לעולם, ואמר הושע והלא מוכרח שיהי' אומה אחת בעולם וזה ברור שלא ימצא בעולם אומה אחרת טובה מישראל על אף כל מה שעשו ישראל ממילא אי אפשר להחליפם ואי אפשר לכלותם וזהו לימוד זכות על ישראל, אלא דמ"מ נענש דאיבעי לי' ללמד זכות בדרך אחרת בזכות האבות זכות היותם בנים למקום.

ישראל ראויים למלכות, ובמדרש רבה בראשית פרשה צ"א פסקה ט' אי' נמי ארבעה דברים הן הן תשמישו של עולם וכולן אם אבדו יש להם חילופין ואילו הן (שם) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב יזקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה ת"ח שמת אין אנו מוצאים תמורתו ע"כ, ולכא' צ"ב למה אי אפשר לקבל תמורתו יבואו תלמידי חכמים אחרים תמורתו, ויש למור שאם היה החכם הזה חי היה עוד חכם בעולם ואינו דומה חכמים רבים המקיימים את התורה לחכמים מעטים המקיימים את התורה, אבל באמת נראה יותר שלכל אחד בישראל יש חלק בתורה ששייך רק לו וחכם אחר לא יכול להשיג את החלק של החכם הזה ולכן אומרת הגמ' מי יתן לנו תמורתו שאף אחד לא יכול להשלים את החלק ששייך לחכם זה.

ולפי"ז אתי שפיר מה שהביא החפץ חיים מדברי חז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב זהו רק בדרך כלל, אבל מי שלמד תורה יש לו היכל מיוחד, ולמש"נ מבואר היטב דבכל המצות שוה המצוה אצל כל העושים אותה, ולכן אין צריך לכל אחד מקום מיוחד אלא כולם בכלל גן עדן אחד הם, אבל מי שלומד תורה יש לכל אחד ואחד חלק שלו בתורה ואי אפשר לכולם בגן עדן אחד לכן יש לכל אחד היכל נפרד.

בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך

תנן באבות פ"ו לגבי תורה דכתיב בקרא בהתהלך תנחה אותך ובשכבך תשמור עליך והקיצות הוא תשיחך, בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הבא.

חיוב ת"ת בכל עת - הלומד בעוה"ז זוכה ללמוד מהקב"ה בעוה"ב

כתיב בתהלים עת לעשות לה' הפרו תורתך, ועיין רש"י וז"ל עוד ראיתי נדרש באגדה אדם יושב פנוי וטיילן העושה תורתו עתים מפר ברית, שאדם פנוי צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום, והחפץ חיים בס' תורת הבית כתב ועוד איתא במדרש נחומא פר' תבוא שהלימודים שהאדם למד בעוה"ז יזכה לשמוע אותם מפי הקב"ה בעצמו וכו', ולמה ניתנה לו בעוה"ז כדי שכשיבוא הקב"ה ללמדו בעוה"ב יהיו הכל יודעים באיזה פרשה לפיכך אם תשמעו בעוה"ז תשמעו מפי הקב"ה לעוה"ב.

קיום העולם ע"י למוד התורה

בראשית ברא וגו': פירש"י בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, ויש לעי' מכאן דכמו שישאל בלי תורה אין להם חשיבות כך התורה בלי ישראל חסר בה ולכן אומר בשביל התורה דנתינת התורה לישראל היא בשביל התורה דאל"כ חסר בתורה.

עוד נראה לומר דכמו שכתב החסיד בריש מסילת ישרים יסוד החסידות ושרש העבודה התמימה הוא שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו וכו' היינו דאם רוצה שיהי' לבנין יסוד ושרש חזק היסוד והשורש החזק הוא שיהא מבורר אצלו המטרה והתכלית ולכן פתחה התורה שתי התיבות הראשונות וגילתה לנו מהי המטרה של הבנין בשבילה ובשביל ישראל.

ומכאן תשובה לכל המקטרגים "מאי אהנו לן רבנן" ולמש"נ הרי כל מטרת הבריאה היא התורה וישראל, היינו רבנן, ולכל הנוותרים אין זכות קיום רק צד שייכותם לרבנן, מלה"ד למי שיש לו בית חרושת ליהלומים ומחזיק שם בביח"ר עובדי נקיון וכביסה וכדו', הלא כל הביח"ר מחזיק בשביל היהלומים וכל שאר העובדים נמצאים שם רק בזכות אותם שעובדים ביהלומים.

סנהדרין דף צ"ט ב' אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ופרש"י מאי אהנו לן: והם אינם יודעים שעולם מתקיים עליהם, מגלה פנים בתורה: שכופר במה שכתוב בתורה אם לא בריתי יומם ולילה שמהנין לעולם ומקיימין אותם והוא אומר דלא מהני מיד.

[ובהמשך] הגמ' שם אי' אמר רנב"י מהכא נמי ש"מ שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם, ויש לעי' דבקרא כתיב צדיקים ואנן איירינן ברבנן, וי"ל דלאחר מתן תורה שאני.

מעלת הלימוד בשנים

ברכות ו' א' וכי מאחר דאפי' חד [שכינה עמו] תרי מיבעיא, תרי מיכתבן מילייהו בספר זכרונות חד לא מכתבן מילי' בספר הזכרונות, ויעוי'

יציאת שבת	כניסת שבת	
20:29	19:10	ירושלים
20:31	19:27	תל אביב
20:33	19:22	חיפה
20:29	19:27	באר שבע
20:29	19:16	בית שמש

לזכות חיה לאה בת טובה מרים לזיווג הגון בקרוב ממש

דבר העורך

רש"י על הפסוק "בהעלותך את הנרות" מביא את דברי חז"ל וז"ל: כתוב בהדלקתן לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה, הגאון רבי אביגדור בנצאל שליט"א רואה בדברים אלו מסר למחנכים שכידוע המנורה מסמלת את התורה וזה מה שבאו חז"ל לומר לנו כאשר מחנך מלמד את תלמידו אזי במידת היכולת עליו להשאיר אצל התלמיד גירוי שתהא השלהבת עולה מאליה שהוא יצליח להתפתח מעצמו, לזווי ונזכה שאור התורה יאיר, ובזכות התורה נזכה לאז יבקע כשחר אורך באורו של משיח במהרה בימינו.

השבוע בנפלאות התורה התמקדנו במידת הענוה ובעניין זכירת מעשה מרים, ובנפלאות הזמן בנושאים הקשורים לפרק ב' במסכת אבות הנלמדת בשבת זו.

נפלאות התורה

"והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב ג)

עליו השלום שהיה עניו מכל האדם. וגם יתן אל לבו חטאתו נגדו תמיד ויאמר, מה לי להתכבד מכבוד שנותנים לי לפי שאין מכירים אותי הלא פשעי אני אדע, וחטאי לו ירחיקו בהם שכני אזי ירחקו ממני ומגבולי, גם זו מטובות הבורא עלי שאני כסוי חטאה, ובדור יתום זה, דעת לנבון נקל פחיתותו ומעוט ערכו וקצר השגתו, ורוב קיצורו בעבודת בוראו שלא עשה אחד מני אלף אלפי אלפים מהמוטל עליו, וחטאת נעורים וחדשים עם ישנים חמרים חמרים. ככה יעשה תמיד וכזאת וכזאת החי יתן אל לבו דברים המכניעים את הלב

וביותר צריך לזוהר בשעה שדורש ברבים ובשעה שמכבדים אותו וכדומה, ויצר סמוך מסיתו הסת כפול שיהנה לבו ויבקש גדולה ויחמוד כבוד, תכף יאזור חיל ויחיש מפלט לו במחשבות טהורות וגם בפיו יאמר אמרות טהורות. כמאמר הגמ' על רב כד חזי אמבוהא דרבנן אבתרה [כשרב היה רואה שורה של סופרים מלווים אותו לכבודו] אמר (כדי שלא תזוז דעתו) אם יעלה לשמים שיאו כגללו (גלל רע) לנצח יאבד (סנהדרין ז). ולבו למ' אב יצעק, שיעזרהו על דבר כבוד שמו, ויצליהו מדרת שחת, או אז ינע לבבו ויהיה נבזה בעיניו נמאס וה' לא ימנע טוב:

זכירת מעשה מרים

ובזכירת מעשה מרים הנביאה יתן אל לבו חומר ועוצם ותוקף וגודל עוון לשון הרע וישא קל וחמר בן בנו של קל וחמר ממעשה מרים כמפרש בש"ס (ספרי תצא כה, ט, בהעלותך יב א, אבות דרבי נתן ט, ב) ומה מרים וכו'. וצא ולמד חנמר עוון לשון הרע שלכל עבדות שבתורה לא עשה הקדוש ברוך הוא זכר כמו לעוון לשון הרע, ואף על פי כן בעוונותינו הרבים כלנו כצאן תעינו וכלם בלשון הרע. וכבר אמרו בש"ס (ערכין טו): שהוא חמור מעבודה זרה גלוי עריות שפיכות דמים, ויחרד האיש וילפת וישמר לפיו מחסום, וזה כל פרי הזכירה כי יתן אל לבו לעבדה ולשמרה, ולכל הפחות בשעת הזכירה יתעורר ויתן אל לבו, מה מצות הזכירה הזאת ומה טעם יש בה, ולא יעשה מצות אנשים מלומדה. (ערך זכרונות).

ענוה היא מדה טובה דלית דכותיה, כמאמר רבותינו ז"ל (ע"ז כ ב) ענוה גדולה מכלם, והיא אב התורה ומדות הטובות, וריעותיה מובאות אחריה, אהבה ואחוה שלום ורעות עם כל אדם, ואינו כועס כלל, ומעביר על מדותיו, ורוחו רוח נשברה, ולבו לב נשבר ונזכה, ואינו מקפיד על דבר, ובורח מן הכבוד, ואינו מבקש גדולה, ואינו חומד כבוד, ואינו מחזיק טובה לעצמו, וכהנה רבות מדות טובות וישרות הן נגדרות מן הענוה באמת, ולפי שבחה וטובתה קשה מציאותה, וצריך האדם להתגבר על יצרו כאיש במחשבות טהורות תדירות, תדיר תדיר יחשב, מה אנוש להבל דמה, ובתחבולות יעשה מלחמה נגד יצרו המפתהו שיגבה לבו ויהיה תועבת ה', ואל ילזז מפיו וממחשבתו לאמור, מה אנו ומה חיינו, מה כחנו ומה צדקנו, הלא כל הגבורים כאין, ואנשי השם כלא היו, וחכמים כבלי מדע, ונבונים כבלי השכל, כי כל מעשינו תהו וימי חיינו הבל

ואף אם כביר מצאה ידו תורה ומצוות כמשה רבנו, עליו השלום, מה טובו אם יגבה לבבו, מאחר שהוא תועבת ה' הרי הוא כאחד הריקים והנבלים, ולמה לו חיים מאחר שהקדוש ברוך הוא אומר עליו אין אני והוא יכולים לדור כאחד (עי' סוטה ה., ערכין טו:), וגבוה ממרחק יידע, ואין עפרו ננער בתחית המתים, וכהנה רעות. לכן לו בכח יגבר איש ברוב עוז ותעצומות להשפיל עצמו. ויחשוב שלפי רוב חוכמתו והשגתו ויכולתו גדלה חובתו לעבוד עבודתו, והקדוש ברוך הוא מדקדק עמו כחוט השערה. ולמה הדבר דומה, לשנים שהיו חייבים למלך. אחד חייב אלף דינרי זהב, ואחד אלף כסף. החייב אלף כסף פרע חמש מאות, והאחר פרע חמש מאות דינרי זהב. נמצא, שמי שפרע חמש מאות דינרי זהב נשאר חייב יותר ויותר ממי שלא נתן אלא חמש מאות של כסף כן הדבר הזה

וחייב אדם לומר, במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום (מיכה ו ו), כי העדיף טובו עלי וחנני קצת דעת, ועזרני לעשות טוב מעט יותר מאחרים, זו טובה גדולה יותר ויותר מכל חיי העולם הזה ומכל חיי העולם הבא, קטנתי מכל החסדים ומכל האמת (בראשית לב יא), ובכל מה שאעשה לא אוכל לצאת ידי חובה על טובה זו בלבד, וזה היה טעם משה רבנו

"יפה עשו אותם המצווים להשליך סיד על קברם למען יכלה בשרם מהרה, כי הוא דבר המועיל לחתום פי שטן ואל ישטין, הנה כי כן גם אני אצווה עלי להעשות כן" (אורות אליים מהדו"ח עמ' קסא)

הגאון הגדול רבי חיים פלאגי צוק"ל מגדולי רבני תורכיה אשר חי ממש סמוך לתקופתו של רבינו (נולד בשנת ה'תקמ"ז) כותב בספרו תוכחת חיים (סוף חומש דברים) "ומה שיש לדבר עוד בזה ראיתי שקדמני הרב חסידא קדישא... רבי אליעזר הגדול בספרו המשובח והמפואר פלא יועץ", ואחרי שהעתיק כל דבריו מסיים: "ודבריו אמת וצדק, ודברי אלוקים חיים". (מתוך ההקדמה לפלא יועץ המפואר מהדורת דמשק אליעזר שהוציא הרב יחזקאל מועלם שליט"א ותשו"ח לו)

נפלאות הזמן

"הווי זהיר בגחלתן שלא תכווה" (אבות ב מ"י)

ויש עוד מורא שצריך לירא מן החכמים, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים כב:) את ה' אלקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים. נמצא שהשווה מוראם למורא שמים. והן בעוון רבים מעמי הארץ מקלין מאד בכבוד התלמידי חכמים ומבזין אותם, ואוי להם שסוף סוף יכוו בגחלתם או בעולם הזה או בעולם הבא. והן אמת שאין להאשים כל כך להמון העם על זה, כי לא ידעו מה חומר האסור, לפי שהתלמידי חכמים מושכים עצמם מלדרוש בעניין זה כדי שלא יאמרו לכבוד עצמו הוא דורש, אבל על כל פנים כבר שומעים בבית הכנסת מתינוקות של בית רבן שקורין פרקי אבות, ושם נאמר (אבות ב, י) הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, והווי זהיר בגחלתן שלא תכווה. ונהי נמי שאין לנו עתה דין תלמידי חכמים, אבל כבר כתבו המפרשים, שכמו שהתלמידי חכמים נגרעו מערכן, כן ההמון העם ירדו פלאים מערך הראשונים, ויפתח בדורו כשמואל בדורו. (ערך מורא)

"רבי יהושע אומר: עין רעה... מוציאה את האדם מן העולם" (אבות ב מ"א)

וכבר יש בספרים כמה סגולות להינצל מעין הרע, ובפרט עשב הרוד"ה שהוא מסגל מאד לנושא עליו, וראוי לילך אחריהן כי הוא בכלל ונשמרתם מאד לנפשותיכם (דברים ד טו). וכן לנצל מעין הרע של עצמו, איתא בש"ס (ברכות נה ב) די שסגולה שיסתכל בעינו צד שמאלי של חוטמו. ועל הכל תפלה עושה פירות, כי א-להינו מרחם, שומע תפלת כל פה והוא המציל את עמו ישראל מעין הרע ומכל דבר רע. ועל כל פנים לא ימנע מעשות מצוה מפני חשש עין הרע, כגון להביא עני לביתו, או לדרוש ברבים ללמד דעת את העם, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, ומצוה אגוני מגנא והיא מגן וצינה. ובש"ס אמרו (שם) האי מאן דדחל מעינא בישא, לימא "אנא מזורעא דיוסף קאתינא דלא שלטא בה עינא בישא וכו'", וטוב לגבר שיאמר כן בכל יום:

עין הרע הוא מהדברים שמוציאין את האדם מן העולם, וידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה (ב"מ קז, ב) תשעים ותשעה מתים בעין הרע ואחד בדרך ארץ. וצריך האדם להשמר מאד כאשר יוכל, דהיינו שלא יתראה, לא בחכמתו ולא במעשיו ולא בעשרו, אבל צריך דעת שלא ירגישו בו שהוא משתמר שלא יבואו להקפיד עליו על שחושדם שהם בעלי עין הרע. ובפרט אם איש עני הוא ורואה שהעשיר משתמר ממנו, או מי שהוא חשוך בנים ורואה שאבי הבנים משתמר, הם מתדכאים ולבבות יכאבו ואחזו צער, וכל ערום יעשה בדעת. וגם לא יעמוד על טובת חברו ולא ישב בחנותו ולא יתן עיניו בה ולא ידבר עליה, כדי שאם יארע לו שום נזק לא יתלה בו הקלקלה. ואם יתגלגלו הדברים שיזכיר שבח וטובות חברו, תכף יברכהו שלא ישלט בו עין הרע

שיעורי דעת

משיעוריו ושיחותיו של הגאון הגדול רבי שאול גבאי שליט"א
ראש ישיבת אמרי דעת ונשיא איחוד הקהילות

פרשת בהעלותך תשפ"ה | גיליון מס' 1

מסכת אבות פרק א' משנה א'

משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה.

התנא פותח את מסכת אבות בשרטוט סדר מסירת התורה. המשנה הראשונה מפרטת את סדר השתלשלות מסירת התורה מרב לתלמיד. משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. המתפרש במשנה שמשה מסר את התורה ליהושע תמוה בהשקפה ראשונה, הלא משה לימד את התורה שקיבל בסיני את כל ישראל, והכל למדו מאיתו. מדוע מתייחדת מסירת התורה ומתייחסת דווקא על שמו של יהושע.

אולם לבשנתבונן נבחין שהמשנה לא עוסקת בלימוד התורה אלא במסירתה. ולאור ההערה הנזכרת עלינו לומר שחלוקה המסירה מהלימוד ויש להבחין ביניהם, ולמרות שכל ישראל למדו תורה מפיו של משה, אבל רק ליהושע היא נמסרה מאיתו. ובמסירה קיים ערך מוסף יותר מלימוד גרידא, ואינה רק העברת התוכן עצמו שיש בלימוד אלא דרגה גבוהה מכך. ובשנדקדק נראה כי כך מתבאר מתוך לשונו של רש"י בתחילת המשנה. כשרש"י כותב שמשה לימד את התורה לכל ישראל, שנאמר ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל [דברים ל"א ב']. הוא משתמש בלשון לימוד. לעומת זאת לאחר דברים אלו, כשהוא מוסיף לפרש מדוע מסרה ליהושע בלבד, הוא משתמש בלשון מסירה. הרי לנו מדבריו שאכן חלוק לימודו של משה את התורה לישראל ללימודו אותה ליהושע, ובעוד שאת עם ישראל הוא לימד תורה בלבד ליהושע הוא גם מסרה. וכן מדוקדק מלשנו שוב, כשהוא מבאר את הטעם לכך שיהושע מסר את התורה לזקנים דווקא, שגם בזה הוא נוקט לשון מסירה.

כנותן טעם להביא את לשונו של הרמב"ם בהקדמתו לספרו יד החזקה: אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה, לימדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים זקנים, ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה. וליהושע שהוא תלמידו של משה רבינו, מסר תורה שבעל פה וציווהו עליה. עכ"ל. גם מדברי הרמב"ם אנו נוכחים בהבדל ברור בין לימוד למסירה. בהכרח שאכן ישנו במסירה תוכן נוסף מעבר ללימוד גרידא, וסביב עניין זה נסובה משנתנו.

ומה ייחודיות המסירה יותר מגוף הלימוד, ומעבר להנחלת החכמה?

מסירה מהווה האצלת סמכות בנוגע לתורה, והיא מורכבת משני חלקים. האחד, לפסוק בעניינים שאינם מפורשים בתורה, ולהכריע בשיקול דעת בספקות המתעוררים בה. והשני, לאכוף את עם ישראל על קיום פסקים והכרעות אלו ולחייבו ליישם. כשמשה מוסר את התורה ליהושע, הוא אינו מלמדו את דיני התורה בלבד, הוא גם מסמין אותו להורות בהם ולהכריע במקומות שהם זקוקים לכך, וכן לאכוף את ישראל ולשעבדם להכרעותיו וקיום הוראותיו.

כשם שרבינא ורב אשי סוף הוראה - זאת לעניין הוראה שבתלמוד, כמבואר במסכת בבא מציעא פ"ז ע"א - כך יהושע נחשב סוף הוראה בדורו. הסמכות האחרונה, המוחלטת, להכריע בדיני התורה ולהורות בהלכותיה מסורה בידיו. וזאת מכוחו של משה שמסר לו את התורה. מסירה זו מעניקה לו סמכות השקולה לסמכות בית דין הגדול. כוח תורני להורות ולאכוף את ההוראה.

נחתום בלשון הרמב"ם שם בהמשך דבריו: נמצא רבינא ורב אשי וחבריהם סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה, ושגזרו גזירות והתקינו תקנות והנהיגו מנהגות, ופשטו גזירותיהם ותקנותיהם ומנהגיהם בכל ישראל בכל מקומות מושבותיהם. וכו'. אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי חייבים כל בית ישראל ללכת בהם, וכופים כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגים שנהגו חכמים שבתלמוד, ולגזור גזירותיהם וללכת בתקנותיהם. הואיל וכל אותם הדברים שבתלמוד הסכימו עליהם כל ישראל, ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין

ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם, והם ששמעו הקבלה בעיקרי התורה כולה איש מפי איש עד משה. עכ"ל. מתבאר בדברי הרמב"ם כאמור, אשר על ידי מסירת התורה ניתן כוח וסמכות ביד אלו החכמים להכריע, ובגינה הכרעתם מחייבת את כל ישראל. וזה תוכנה של מסירת התורה.

הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.

מהי ייחודיות ג' דברים אלו מתורת אנשי כנסת הגדולה, ויותר מכל דבריהם?

שלשה אלו הם יסוד מסירת התורה מדור לדור. כי התשתית המוכרחת למסירת התורה והמשכה היא המתניות בדין, העמדת תלמידים הרבה ועשיית סייג לתורה. בלעדיהם עלולה מסירת התורה להיפסק חלילה, או גרוע מכך, להתעוות ולסטות מקו האמת. הם התנאים המבטיחים כי התורה תמשיך להימסר בטהרתה ולא תתבטל או תעבור בצורה מזויפת. וכפי שנבאר לקמן.

הוו מתונים בדין.

רבינו יונה, כאן בד"ה הם אמרו, כותב כך: והטעם על שאמר הוו מתונים בדין, כדי להזהיר יותר על הדינים משאר הוראות, שהם עיקר גדול בידיעת ה' ית'. וכמו שאמר ירמיה הנביא ע"ה [ירמיה ט' כ"ג], השכל וידע אותי כי אני ה' עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה'. ואיך ישיכיל אדם לדעת את ה', והוא דבר הנמנע. אך בזאת ידענו לעשות דין ומשפט, כי ה' עושה אלה. וכו'. כי הדינים הם שורש גדול לתורה, ומהם נשתת העולם. עיי"ש.

עלינו להבין במה התייחדו הדינים, מדוע באמת הם עיקר גדול בידיעת הבורא ושורש לתורה. ועוד עלינו להבין למה דווקא הם נחשבים למעשה ה' עד שאמר ירמיהו כי ה' עושה את הדינים והמשפט. הכי את כל ההוראות לא עושה ה', הלא כל חלקי התורה עם מצוותיה והוראותיה הם מעשי ידיו. נרד לעומק עניינו של הדין ועל פי זה יתבארו הדברים.

הדין הוא מידה עמוקה ומוחלטת שאין בה ויתור. הדין מכונן עד שרשו ומדוקדק בתכלית, ללא תוספות וגירעון וללא כל סטיה, בבחינת יקוב הדין את ההר. והדין מתייחס בעיקרו למשפטי הממונות בין אדם לחברו, וכפי המובא במדרש תנחומא בתחילת פרשת שופטים: ומשפטיו - אלו הדינים. כאשר בעלי הדין ניגשים לפני הדיינים, לטעון על זכויותיהם הממוניות ולתבעם, אז יש משפט. על הדיינים לפסוק ביניהם ולגמור את דינם. ומחובתם למצות את שורש הדין ולהכריעו באופן המדוקדק ביותר. ואם לא ימוצה הדין עד שורשו, דינם מוטעה והכרעתם מזויפת. משום שבדיני ממונות אי אפשר להחמיר או להקל, שהלא קולא לאחד היא חומרא לזולתו, והילכך מוכרח הדין להיות מדויק בתכלית.

לעומת ה"משפט" ניצבת ה"הלכה". הלכה היא שם כולל להוראות בשאר חלקי התורה, בעניינים שבין אדם למקום. הלכה מלשון הליכה, שהיא מנחה את ההליכה בפועל וקובעת את צורתה. ובהלכה, פעמים שמקילים ופעמים שמתמירים. היא תלויה בהרבה עניינים מעשיים כמו שעת הדחק והפסד מרובה, ולעיתים מקילים בה בצירוף סניף.

אם כן מתבאר מדוע הזהירו אנשי כנסת הגדולה להיות מתונים בדין. כשהחכמים נדרשים לדין הממון, עליהם לעמוד על יסודו, תמציתו וגדרו, מקודם שיבואו להכריעו ולגמרו. טרם שיפסקו את המשפט בין אדם לחברו יש להם לרדת לשורשו עד תכליתו. ולכן הדינים הם עיקר גדול בידיעת ה', כפי שכתב רבינו יונה. ומשום שחוקתו של הקב"ה בעולם הוא אמת, ועל ידה מתגלית ידיעתו, ואמת זו נמצאת בעומק הדין דווקא. שם מתבררת האמת המוחלטת, שם היא מוכרחת להיות בטהרתה.

הליכות דעת

סימן א'

אם חיובא דיתגבר כארי הוא רק כשהוא מעורר השחר, או בכל זמן שקם להתפלל בתפילה בזמנה מקיים האי דינא, כשחפץ לישון וקם בגבורה. [ש"ע ס' א']

הנה מלשון הש"ע ס' א' סע"א משמע דהתגברות כארי שייכא רק היכא שהוא מעורר השחר, שהרי כתב יתגבר כארי לעמוד בבקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר. אכן במקור הדין נראה שיש כאן ב' דינים נפרדים האחד הוא ההתגברות לקום שכשתאב לישון צריך התגברות כארי לקום. והשני הוא שיהיה הוא מעורר השחר. שהרי מקור הדין של יתגבר כארי וכו' זהו מדברי התנא יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וגייבור כארי, וכמבואר בטור. והדין השני שיהיה הוא מעורר השחר הוא ממה שמצינו אצל דוד שהיה מעורר השחר וכמש"כ הגר"א כאן בשם הירושלמי פ"ק דברכות וכו' כבאר היטב. וגם הב"ח הביא כך מדברי רש"י פ"ק דברכות ד' ע"א ד"ה עורה, דמבואר דשני הלכות הם. והנ"מ בזה הוא בתרתי, האחד שאם נשאר ער כל הלילה אף שקיים שיהיה הוא מעורר השחר מ"מ אין זה בכלל יתגבר כארי. ואם עלה עמוד השחר כבר והוא התגבר על יצר השנינה וקם בגבורה הרי הוא בכלל יתגבר כארי.

וכך נראה מדברי רמ"א שכתב ועכ"פ לא יאחר זמן התפילה שהציבור מתפללין. והוא צ"ע דהרי זהו הלכה בהלכות תפילה ולא דין מסויים השייך ליתגבר כארי שעוסקים בו בסעיף זה. ומהלשון עכ"פ שכתב רמ"א משמע דבא לומר דאף שאינו מקיים הענין שיהיה הוא מעורר השחר עכ"פ לא יאחר והיינו שעכ"פ מקיים מעלה זו של יתגבר כארי אף שלא עורר השחר אם קם לזמן תפילה שהציבור מתפללין.

והנה בסוף דברי רמ"א בסעיף זה שכתב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך. דיש לפרש מה בא להוסיף על דברי הש"ע בזה שיתגבר כארי. ונראה דשני הלכות הם האחד הוא עצם מה שמתגבר כארי שעניינו לכופ יצר השנינה כשהוא תאב בו ולזה צריך גבורה ואין זה נוגע לזריזות. ובזה כתב רמ"א לעיל עכ"פ לא יאחר וכדלעיל. אבל כאן באה ההלכה של זריזות, שאחר שכבר קם יש לו להזדרז במעשיו וזהו מההלכה של קל כנשר, שעניינו לעשות מעשיו בזריזות ואין זה נוגע לגבורה. וכך נראה בביאור הגר"א כאן, שכתב על דברי רמ"א אלו כמש"כ קל כנשר. ונראה לפי"ז דחלוק הלשון שכתב בש"ע יתגבר כארי לעמוד בבקר, ממש"כ רמ"א ומיד שיעור יקום, דלעמוד היינו התגברות על השנינה ולהכין עצמו בפועל לקימה מיד וזהו גבורה, ואף ששוהה לאיזה זמן ואינו עומד מיד מ"מ כבר התגבר על שנתו לקום. ואדרבא אסור לו לעמוד פתאום וכמש"כ המ"ב ס"ק ח', והקימה בפועל בזריזות שייכת לענין וקל כנשר שלזה נתכוון רמ"א

א"כ נמצאנו למדים:

א: "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר".

הלכה זו נחלקת לשני דינים נפרדים:

- ההתגברות לקום כשהוא תאב לישון שאז צריך הוא להתגבר כארי לקום שיהא הוא מעורר השחר.

ולפי מה שנתבאר ייצא שמי שאינו יכול להשכים קודם אור הבוקר מחמת שהוא חלש בטבעו, או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפילה-מוטב שישן כל הצורך (כמו שכתב המשנ"ב ס"ק ט' בשם הא"ר והפרמ"ג) ויקיים רק את הדין הראשון.

ב: חיוב "יתגבר כארי" נחלק אף הוא לשני חלקים נפרדים:

- עצם ההתגברות כארי, שעניינו לכופ יצר השנינה כשהוא תאב בו ולשם זה הצורך הוא בגבורה, אך אין זה נוגע לזריזות דאדרבה- אין לו לעמוד פתאום ממיטתו (עיין משנ"ב ס"ק ח').

- אחר שכבר קם יש לו להזדרז במעשיו.

ג: אם נשאר ער כל הלילה אף שקיים "שהיה הוא מעורר השחר", מ"מ אין זה בכלל "יתגבר כארי" אם לא שיעשה מעשה התאמצות לזריזות העייפות מעליו לצורך התפילה ועבודת ה'.

סימן ב'

שאלת לדינא במי שרצה לקום מוקדם וחושש שמחמת זה יתעוררו אחרים הישנים באותו חדר ויגזול שנתם. [שם].

הנה אף שהוא פשוט שיש איסור לגזול חבירו אף שכוונתו לשם מצוה אמנם נראה שיש כמה חלוקות בהלכה זו. האחד אם יש שעבוד לכל הישנים לקום לתפילה בזמן מיוחד כגון בני ישיבות בפנימיה או בני כפרים ומושבים קטנים שיש מנין אחד קבוע במקום או בפשטות כיון שכולם משועבדים לזמן זה נחשב כמי שבאו ע"ד כן וממילא אין בדבר גזל שנינה. השני, אם רוצה לקום בנץ וחבירו רוצה לקום בזמן יותר מאוחר שעדין זהו זמן ק"ש ותפילה נראה שמכיון שאינו משועבד לזה שיקום בנץ אסור לו להפריעו משנתו משום חסידות זו. השלישי אם השני ישן עד זמן של ביטול ק"ש ותפילה בזמנה כיון שגם הוא משועבד לזמן ק"ש, שהרי קי"ל בסימן ס"ג סעיף ה' אם היה ישן מצערים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא ער ממש. הרביעי, כל זה כשלא נדברו בניהם ובסתמא ישנים בחדר אחד אבל כשנדברו על זמני התפילה יכול לקום בכל זמן שירצה, דאדעתא דהכי קבלו עליהם.

בדרכי של הגרב"צ

מאמריו של מרן הגרב"צ אבא שאול זצוק"ל

מי שלא מעיין נכון להבין דבר לאשורו גם יראת שמים אמיתית אין לו שהרי אם אינו בוחן הדברים לאמיתותם יפול בעצת היצר שיחשוב שעושה מצוה והיא עברה ופעם הוסיף כי גם בשאר דרכי החיים הגשמיים עלול לטעות הרבה

מעריבי ההיזק

מאת הרב שמעון פרג שליט"א

מוצאי שבועות לע"נ אמו"ר הגאון רבי יצחק אייזיק הלוי בה"ר שמעון נלב"ע ב' ניסן תשפ"ה

יבואר גודל ענין הנרות שגם בזמן החורבן יש נרות

בפרשת בהעלותך את הנרות כתוב ברמב"ן שזה רמז לימי החנוכה שגם בזמן שאין ביהמ"ק יש חיוב הדלקה עיי"ש. ובהתבוננות מועטת בפרשת במדבר ונשא הארכנו בגודל הענין של הבדלת שבט לוי שמוזכר פעמיים ולקחת את הלויים לי אני ה' שזה קשור להחלפת הלויים מהבכורות שהיו בחטא העגל והבאנו את דברי הכלי יקר שגם בשבט לוי יש הבדלה בין קהת שיצא משה ואהרן ובין גרשון, ובין מררי שהכל קשור לעבודת בית המקדש, אבל קהת שהיו בני תורה יותר, קיבלו את נשיאת הארון וזכו שהארון נשא את נושאו. כמו שמסופר על תלמיד חכם שנכנס אל הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל ושאל אותו, אם להתעסק בפרנסה משום חיוב כתובה, ופסק לו מה שפסק, ואח"כ שיצא אמר הגר"ח וכי אינו רואה שהארון נושא את נושאו. וזה הכח של שבט לוי. ובודאי כשמתבוננים בפרשת בהעלותך ששם אהרן הכהן העלה את הנרות, שכל המנורה זה קשור לתורה שבע"פ, כמבואר בנצי"ב וזכה שדוקא בניו שהם מתתיהו ובניו הם היו הלוחמים במלחמת בית חשמונאי, אע"פ שאי"ז קשור כלל לכהונה, אלא מכוח התורה שהיה להם. מזה רואים שעיקר הכח של שבט לוי אינו רק מחמת עבודתם במקדש, אלא משום שכל עיסוקם הוא בתורה. ודוקא אהרן הכהן שעסק בהעלותך את הנרות, זכה שנכדיו יהיו בנס הגדול של ניצחון המלחמה, שהיתה מלחמה כנגד התורה הק'. ובאמת כשמתבוננים בתיבת בהעלותך מרומז על הנרות שמדליקין בחנוכה שזה קשור לתיבת לאה שכתוב ברמח"ל שחנוכה זה קשור ללאה, שלאה זה גימטריא ל"ו, שזה ענין תורה לשמה. ובודאי כשאדם מתבונן בלאה שהיתה בתו של לבן ועמדה ליפול בגורלו של עשו, ועיי' ריבוי התפילות ובכיה עד שנשרו ריסי עיניה, ואז ביטלה את כוחו של עשו שלא יפול בידי לאה, שהיא אחת מד' אימהות. כך גם בדורנו שעשוי עומד ומתבונן בקול קול יעקב, שבזמן שקולו של יעקב מצפצפין בביהמ"ד אין כוחו של עשו ועיקר הכח כבר קיבלו מלאה, שבכתה לרחק את עשו מהאימהות, והדברים ארוכים בזה"ק בכמה מקומות.

יבואר המשך הפסוקים והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'

ובאמת כשמתבוננים אחרי שקראנו פרשת במדבר שהיו שם שני הבדלות בשבט לוי, מוזכר בפרשה זו אחרי שאהרן העלה את הנרות היה צריך להניף את הלויים כדי לקיים והבדלת את הלויים מתוך בני ישראל, והיו לי הלויים, ומזה רואים ג' פעמים מוזכרים המילים "והבדלת הלויים" א. (במדבר ג, יד) "פקוד את בני לוי". ב. (במדבר ג, מא), כתוב "ולקחת את הלויים לי אני ה'", (ג, מה) "והיו לי הלויים", ג. בפרשת בהעלותך כתוב "והבדלת את הלויים לי אני ה'". ומזה רואים את כוחם של שבט לוי, שפרקו מעצמם עול דרך ארץ ועסקו בתורה, נחשבים ממש קרובים אל הקב"ה כמו שכתוב "והיו לי הלויים וזה בא ע"י שאהרן העלה את הנרות שזה קשור לתורה לשמה. ואחרי זה כתוב "והבדלת את הלויים בתוך בני ישראל, והיו לי הלויים", ויעויין עוד במנח"ח (מצוה שע"ט) שכתב שכל ענין משא הארון בכתף הוא משום שכל עיקר כבודן של ישראל הוא התורה שבו נבדלו משאר העמים ונעשו חלק ה', על כן ראוי וכשר לשאת אותו בכתפי האנשים הנכבדים והמקודשים שבנו. ויעויין במנח"ח שהביא את דעת הרמב"ם שסובר שנשיאת הארון זה דוקא ע"י כהנים. ויעויין בחי' מרן הגרי"ז הלוי שכתב שבפרשת עקב (י, ח) כתוב "בעת ההיא הבדיל לעבוד ולברך וזה מקור

דברי הרמב"ם שמשא הארון שייך רק לכהנים, ובודאי שמעיינים שם בראשונים שחלקו בזה ואכ"מ ולפי הנ"ל מבואר היטב מדוע כתוב בפרשת קרבן פסח בפרשת בהעלותך הרי כבר כתוב בפרשת בא.

ויותר קשה הרי קרבן פסח עושים בחודש הראשון וכל ענין פרשיות אלו מתחילת במדבר מיירי בשנה השנית בחודש השני, וכבר עמדו בזה המפרשים. ולפי הנ"ל מבואר שהיה אפ"ל שכל עיקר קרבן פסח זה להבדיל בין בכורות של ישראל לבכורות של עכו"ם, שזה עיקר הטעם שכתוב בפרשת בא שמכת בכורות היתה על המצרים, שגם הדם של פסח ומילה מעורבים להבדיל בין בכורי ישראל לבכורי עכו"ם, אבל בפרשת בהעלותך נתחדש שגם במקום שכבר הבדילו בין הבכורות לשבט לוי, ג"כ יש דין של קרבן פסח, ושם נתחדש דין פסח שני שזה הקרבן היחיד שיש חיוב לכל ישראל כמו שכתוב בחינוך במצוה ש"פ משרשי המצוה לפי שמצות הפסח היא אות חיזוק וברור לכל רואי השמש בחידוש העולם, ולכן זו המצוה היחידה שיש חיוב לכל אחד מישראל וגם אפשר לקיים את זה בפסח שני משום שהוא יסוד האמונה בהשגחה פרטית שאין טבע בישראל, ולכן זה שייך ג"כ לדורות. ולכן זה מוזכר דוקא בפרשת בהעלותך אחרי שהבדיל את הלויים מתוך בני ישראל ואחרי כלל פרשת נשא שהיה בשנה השנית בחודש השני אז מוזכר פרשת קרבן פסח אע"פ שהיה בחודש הראשון.

בענין נ' הפוכה

בודאי שפרשה זו עוסקת ב"ויהי בנסוע הארון שיש שם נון הפוכה ובודאי שהדברים עמוקים מאוד אבל תו"ד צריך כל אדם לדעת שאפילו אדם שמגיע לנפילות גדולות אסור לו להתיימש והדברים מפורסמים בכח הס"ד שיש לכל אדם בישראל כח לעצור את עצמו בנפילה, כמו שאומרים ג' פעמים ביום "סומך ה' לכל הנופלים" וכו' ומזה רואים שהקב"ה סומך לכל הנופלים ולא רוב הנופלים אלא כל הנופלים, וזה רמוז הרבה בנו"ן הפוכה שכתוב בספרים שזה ההצלה של כל עם ישראל והדברים ידועים. ובאמת גם בכה"ג תיקנו בברכת מחיה המתים סומך נופלים ורופא חולים, אבל דוד המלך ע"ה הוסיף באשרי "סומך ה' לכל הנופלים" ומזה רואים שאין שום יאוש בעולם אפילו אם יש נפילות גדולות, ובודאי שזה קשור לתחילת הפרשה שאהרון הכהן מחמת שקיבל את כח עשיית שלום בעולם יכול להרים את כל הנופלים וזה כל ההדלקה של המנורה וגם בחנוכה שזה בערב בזמן גלות וחשיכה כמו שהאריך בזה אאמו"ר זצ"ל בחזיון של דניאל על חשיכה גדולה שזה מלכות יון וע"ז יש את הנון שיכול להתהפך ולקרב כל איש ישראל.

לרפואת ישראל דוד בן לאה גיטל
ולעילוי נשמת ר' דוד בן ר' אפרים בן ציון
ולהצלחת יונתן חיים בן מלכה

אשריך וטוב לך

החיים המאשרים בדרכה של תורה

עבודות והדרכות
שנשמעו מרפן של ישראל
מרון ראש הישיבה
רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל
מעבדים לילדי ישראל

4

ילד קטן מול הפרכת

תלמיד חכם אמת...

אותו ילד אכן זכה ותפלתו שובעה מעמק הלב, הגיעה עד כסא הכבוד והתקבלה לרצון. הקדוש ברון הוא אינו משיב ריקם תפלות של מי שרוצה להתקרב אליו, ומי שרוצה לזכות להבין את תורתו.

הילד הזה גדל והיה לאחד מגדולי הדור - הגאון הצדיק רבי הערש מיכל שפירא זצ"ל בעל ציץ הקדש; גאון וצדיק שעשה מופתים למעלה מן הטבע.

בספרו את הספור הזה הוסיף רבנו זצוק"ל: "זו מציאות, שתפלות מעמק הלב הן אלו שסוללות את הדרך לגדל ולהצליח בתורה. זה כחן של תפלות ודמעות. כל אחד ואחד - צעיר או מבגר - יכול לזכות על ידי תפלה אמתית מעמק לב להצליח בתורה למעלה מן הטבע!"

מה יעשה תלמיד כדי להצליח בלמוד התורה ולזכות להבין את תלמודו?

רבנו זצוק"ל שנשאל על כך פעמים לא מעטות, ספר מעשה מרטיט שהתרחש באחד מבתי הכנסת אשר בירושלים עיר הקדש.

'מה עושה ילד קטן ליד הפרכת של בית הכנסת?' השמש הביט נדהם במחזה, 'רגע, אני חושב שהוא בוכה... ממרר שם בבכי, הבין שמש בית הכנסת ומהר לגשת אל קדמת בית הכנסת, מול ארון הקדש, ולבדק מה קרה לו, לילד הקט. רגיל הוא לראות בבית הכנסת אנשים מבגרים שמתפללים בדמעות, מתחננים לה' שיושיע אותם בצרתם. אבל ילד קטן כל כך?!

"מה קרה לה, ילד צדיק?" פנה השמש אל הילד המתמוגג בדמעותיו.

"לא קרה לי כלום, אני מתפלל..." ענה הילד בביתשנות, ואחרי רגע קצר של מחשבה הוא הוסיף, "אני מתפלל ומבקש מה' שאזכה להבין את מה שאני לומד ולגדל לתלמיד חכם."

לא על ספריות ושוקולד הוא בוכה. לא בגלל חבר שהעליב אותו או לא רצה לשתף אותו במשחק. הוא בוכה בכי טהור שכל פלו אהבת תורה. בוכה מתוך תשוקתו העזה לזכות ולהבין את סגיות הגמרא הקדושה. לזכות ולהיות

בַּמָּה תְּלוּיָה הַהֲצֻלָּה בַּתּוֹרָה?

הָאֲמִתִּית שְׂמֵלָאָה אוֹתוֹ וְהִפְכָּה אוֹתוֹ לְשִׁקְדָּן מְפֹלָא.

בְּנוֹסָף, הָיָה בְּפִיו שֶׁל הַחֲזוֹן אִישׁ גַּם 'סוֹד'. סוֹד שֶׁעָמַד מֵאַחֲזֵרֵי הַצִּלְחָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ תַּלְמִיד חָכָם. הָרַב לוֹרֶנֶץ שָׁם אָזְנוֹ כְּאַפְרָפֶסֶת. מָה? מָה יָכוֹל לִהְיוֹת הַסוֹד שֶׁל הַהֲצֻלָּה?

"כַּנְרָאָה הָיְתָה לוֹ, לְאוֹתוֹ תַּלְמִיד, סִבְתָּא שֶׁבִּפְתָּה וְהִתְפַּלֵּלָה בְּזִמּוֹ הַדִּלְקָת גִּירוֹת שִׁבְתָּ עַל צִאָצְאָיָה, שִׁיאִירוֹ אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹרָתוֹ..." הִשִּׁיב הַחֲזוֹן אִישׁ.

אֶת הַסִּפּוּר הָזֶה שָׁמַע רַבֵּנוּ צִצְק"ל מִפִּי שֶׁל הָרַב שְׁלֵמָה לוֹרֶנֶץ, וְסִפֵּר זֹאת לְתַלְמִידָיו כְּשֶׁרָצָה לְהַדְגִּישׁ אֶת כַּח הַתְּפִלָּה, עַד כַּמָּה הִיא חֲשׂוּבָה לְהַצִּלָּה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה. רַבֵּנוּ צִצְק"ל הוֹסִיף וְאָמַר: "וְאִם בְּדַמְעוֹת שֶׁל הַסִּבְתָּא זֹכֵרִים כּוֹ, קֵל וְחֹמֶר אִם הָאָדָם עֲצִמּוֹ בּוֹכָה עַל הַצִּלְחָתוֹ בַּתּוֹרָה, בּוֹדָאֵי זֹכָה בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא שֶׁאֵין לְשַׁעֵר".

רַבֵּנוּ גַם הַדְגִּישׁ כִּי יֵשׁ לְלַמֵּד מִסִּפּוּר זֶה שֶׁהַהֲצֻלָּה בַּתּוֹרָה אֵינָה תְּלוּיָה בְּכַשְׁרוֹנוֹת, אֲלֹא בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא, וְכָל אֶחָד, גַּם אִם הוּא חָלֵשׁ בְּכַשְׁרוֹנוֹתָיו, יָכוֹל לְהִתְעַלּוֹת וּלְהִכָּף לְגִדּוֹל בִּישְׁרָאֵל, אִם רַק יִשְׁתַּדֵּל כְּפִי כַּחוֹ בְּהִתְמַדָּה בַּתּוֹרָה וּבְתַפִּלָּה וּבְכָל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹרָה נִקְנִית בָּהֶם.

הָרַב שְׁלֵמָה לוֹרֶנֶץ ז"ל נִפְנָס אֶל מָרֹן הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל וְשִׁאֲלָתוֹ בְּפִיו: "הֲנָה הַבַּחּוּרִים בְּעֲלֵי הַכְּשָׁרוֹנוֹת יוֹכְלוּ בְּעֶזְרַת ה' לְגַדֵּל בַּתּוֹרָה, לִהְיוֹת רַבָּנִים וְרֹאשֵׁי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מָה יַעֲשׂוּ הַחֲלָשִׁים? אוֹלֵי הֵם צָרִיכִים רַק לִקְבֹּעַ עֵתִים לַתּוֹרָה וְלֹא לְהַמְשִׁיךְ בְּמִסְגֵּרַת הָרְגִילָה שֶׁל הַיִּשְׁיבָה?"

שְׂאֵלָה חֲזָקָה. שְׂאֵלָה שְׂנוּבַעַת מִתּוֹךְ לִבָּם הַכּוֹאֵב שֶׁל הַתַּלְמִידִים אֲשֶׁר לֹא נִחְנוּ בְּכַשְׁרוֹנוֹת, וְלִמְרוֹת זֹאת מִשְׁתוֹקָקִים כָּל כּוֹף לְזָכוֹת וּלְהִבִּין אֶת הַתּוֹרָה---

שָׁמַע הַחֲזוֹן אִישׁ אֶת הַדְּבָרִים וְנִעֲנַע בְּרֹאשׁוֹ מֵצַד לְצַד. לֹא! בְּהַחֲלֵט לֹא! הַיִּשְׁיבּוֹת אֵינָן מִתְאַיְמוֹת רַק לְבַעֲלֵי כְּשָׁרוֹנוֹת. "אֲנִי מִפִּיר בַּחּוּר שֶׁלֹּא הָיָה כְּשָׁרוֹנִי בְּכָלל", הִתְחִיל הַחֲזוֹן אִישׁ לְסַפֵּר, "עַד כִּדִּי כּוֹף הָיְתָה הַתְּפִיסָה שֶׁלּוֹ חֲלָשָׁה, שֶׁאֲפֹלוּ אֶת דְּבָרֵי רַש"י הַפְּשׁוּטִים שֶׁל 'כָּל תְּבֵה שֶׁצָּרִיכָה לִמְ"ד בְּתַחֲלָתָה הֵטִיל לָהּ הַכְּתוּבָה ה'" אֲבִסּוּפָה, כְּגוֹן מִצְרִים-מִצְרִימָה' הוּא לֹא הִבִּין.

הָרַב לוֹרֶנֶץ הִנְהוּ. אֲכֹן, נִרְאָה שֶׁמִּדְּבַר בְּבַחּוּר חָלֵשׁ מְאֹד בְּתַחֲנוּם הַלְמוּד. אֲבָל הַמְּשֹׁף הַסִּפּוּר הַדִּהִים אוֹתוֹ: "אוֹתוֹ בַּחּוּר שֶׁקָּדַע עַל תַּלְמוּדוֹ בִּישְׁיבָה, עַד שֶׁנִּעֲשָׂה תַּלְמִיד חָכָם וְרַב מְפָרָס!" סִיִּים הַחֲזוֹן אִישׁ.

"מִיֵּהוּ אוֹתוֹ רַב?" בִּקֵּשׁ הָרַב לוֹרֶנֶץ לְבָרֵר, "אִם אֲדַע אֶת שְׁמוֹ אוֹפֵל לְסַפֵּר אֶת הַסִּפּוּר הָזֶה לְתַלְמִידִים שְׂאִינָם בְּעֲלֵי כְּשָׁרוֹנוֹת וְלַעוֹדָדָם, שִׁיאִרְאוּ לָאֵן מִסְגָּלִים גַּם הֵם לְהִגִּיעַ..."

אֲבָל הַחֲזוֹן אִישׁ לֹא גָלָה אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הָרַב מִפְּנֵי שִׁזְזָה הָיָה עָלוּל לְפָגַע בּוֹ.

חֲלָפָה תְּקוּפָה, וְשׁוּב הִגִּיעַ הָרַב לוֹרֶנֶץ אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל הַחֲזוֹן אִישׁ, וְשִׁאֵל אוֹלֵי עֶפְשׁוֹ יִסְפִּים לְגִלוֹת אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הָרַב. "אוֹתוֹ רַב כְּבֹר נִפְטָר", עָנָה הַחֲזוֹן אִישׁ, "וְעֶפְשׁוֹ בּוֹדָאֵי לֹא אוֹפֵל לְסַפֵּר מִי הוּא. אֲבָל הַתַּלְמִידִים שֶׁמִּבְקָשִׁים לְהִתְעוֹדֵד יְכוּלִים בְּהַחֲלֵט לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, לְלַמֵּד מִכַּח הָרָצוֹן וְהַהִתְמַדָּה שֶׁהוּא גָלָה. לְלַמֵּד מֵאַהֲבַת הַתּוֹרָה

תוספת שבת

העלו השבוע
לרפואת
האברך הצעיר
חיים בן עדינה
לרפוא"ש
בתושח"י

זמני הדלק"נ שבת פרשת בהעלותך
ירושלים: 7:10 מוקדם: 7:00
בני ברק: 7:25 מוקדם: 7:15
מודיעין עילית: 7:19 מוקדם: 7:09
חיפה: 7:20 מוקדם: 7:10
טבריה: 7:16 מוקדם: 7:06

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

הסבר על עשרת הדיברות והשינויים בין דברות ראשונות בפרשת יתרו לדברות שניות בפרשת ואתחנן, ובפרט על השינויים במצוות 'שבת', שבדברות הראשונות נאמר 'זכור' ובדברות השניות נאמר 'שמור' וביאור ב'זכור' ושמור בדיבור אחד נאמר 'שמור' בגמ' בשבועות דף כ: ובר"ה דף כז., וביאור בגמ' בדף כט. 'שהכופר בע"ז כמודה בכל התורה', הביאור שרק ע"י שמירת שבת ניתן לכפור בע"ז, ועוד.

נאמר 'טוב' בדיברות ראשונות כי עשויין להשתבר, משמע שלא הכל נאמר בדיבור אחד, ע"ש

שאלה ו. האם ביר"כ גם היה מעמד שמיעת הדיברות השניות? וא"כ מתי הותר לעלות להר סיני והתקיים 'במשוך היובל המה יעלו בהר' אולי רק לאחריה (ועיין רש"י תענית דף כא: שמשמע ד"ה אל מול) שרק בא' ניסן יום הקמת המשכן, ועד אז היתה שכינה ונשמעו קולות בהר, משא"כ תוס' בביצה ה: ד"ה מכדי

שאלה ז. ועוד נקשה בדברי הגמ' בשבועות דף כט. שכותבת רק על כופר בע"ז ועל מצות ציצית שהם שקולים ככל התורה, למה לא הזכירו שבת שגם שקולה ככל התורה? ויותר שבגמ' שבת דף קיח: כתוב שהמשמר שבת מתכפר לו גם עוון ע"ז, וגם בזה יש להקשות האם זה כשעשה תשובה או לא? (עיין ט"ז סי' רמ"ב) ובזה יש לבאר מה זה 'כופר בע"ז' שנחשב כמקיים כל התורה כולה, לא כתוב סתם כל שאינו עובד ע"ז, משמע שצריך עוד משהו חוץ מלא לעבוד ע"ז, מהו? ונבאר בס"ד.

הגמ' בשבועות דף כ: לומדת מ'זכור' ושמור בדיבור אחד נאמר? לחייב נשים בקידוש ובשמירת שבת, כיוון שהוקש זכור לשמור, והיה בזה נס גדול שה' עשה שישמעו את הזכור ושמור ביחד, 'מה שאין הפה יכול לדבר והאוזן לשמוע',

ויש להקשות בזה כמה קושיות, **שאלה א.** מה העניין וההכרח בזה שנשמעו ביחד? **שאלה ב.** למה לא נכתב זכור ושמור ביחד כבר בדברות הראשונות? [ואכן לרמב"ן נכתב בשניהם רק זכור]

שאלה ג. למה בפזמון לכה דודי הפכו ואמרו 'שמור וזכור בדיבור אחד השמיענו א-ל המיוחד' למה קודם שמור שבדברות שניות. **שאלה ד.** למה ב'לכה דודי' כתוב שזה נאמר ע"י ה' הרי רק שני הדיברות הראשונות נאמרו ע"י ה' והשאר ע"י משה, וביותר אם שאר הדברות נאמרו ע"י משה יוצא שמשה אמר ביחד זכור ושמור?

שאלה ה. ועו"ק הרי יש עוד שינויים בתורה בין דיברות הראשונות לשניות גם הם נאמרו ביחד? (ואכן בגמ' בב"ק נד: כתוב שלא

ביאור א' - ביאור בטעמי מצוות השבת ששונים בין הדברות הראשונות לדברות השניות?

השי"ת רק את עמו ישראל, על ידי שינוי ושידוד מערכות הטבע והבריאה. ואמנם הנהגה זו היא רק לישראל, ולכן אמרו חז"ל: "שמור נתן לישראל".

ואכן גם בכלי יקר כתב שהלוחות הראשונות נאמרו באופן שגם הגויים יוכלו לשומרם, ושראה ה' שלא רוצים נתן הלוחות השניות בצניעה לישראל ולכן ישנם שינויים בלוחות, אבל סבר ששני הטעמים של שבת אחד הם לחיזוק האמונה, ואולי זה כלול בנאמר 'בדיבור אחד נאמר' ששני הטעמים לשמירתה אחד הם (שמות כ' ז') ויבאר בהמשך) ומאידך בהעמק דבר (כ' יא) הביא שאפי' בפסוק שנאמר ביתרו טמון שני טעמים, אחד בגלל שסיים הבריאה ואחד בגלל שנח בו ואפי' שהיה ממשיך בבריאה אחרי שבת היה טעם שנשבות כי הוא שבת, וכן עיין מ"ש בפרק י"ט ט' שני אופנים במסירת הדיברות.

ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' ק"כ הביא בשם הגאונים, 'שנאמר בדיבור אחד' כדי שידעו שגם הנכתב בלוחות השניות נאמרו בסיני, ולא היו שינויים, וזהו ההסבר לדברי רש"י (שמות כ' ז') שהביא עוד דברים שנאמרו בדיבור אחד לומר שבשעה שנאסר זה הותר זה, ואינם סותרים אחד לשני (כגון מחלליה מות יומת כנגדו וביום השבת שני כבשים, שקרבן מותר בשבת, לא תלבש שעטנז אבל לציצית מותר שכתוב גדילים תעשה לך, איסור אשת אח והותר ביכוס, ע"ש). ובאילת השחר תמה על רש"י מהגמ' ביבמות ד. שלומדת מזה שעשה דוחה ל"ת בכל התורה, ואם

נתחיל הביאור בקושיה נוספת, בעשרת הדברות שבחומש שמות (כ, ח) כתוב: "זכור את יום השבת לקדשו", ואילו בעשרת הדברות שבחומש דברים (ה, יב) כתוב: "שמור את יום השבת לקדשו". ויש שינוי נוסף ביניהם בטעם שנותנת התורה לכך שצויה עלינו לשבות ביום השבת - שאילו בחומש שמות כתוב שהטעם הוא: "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בה וינח ביום השביעי, על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשהו"; ואילו בחומש דברים כתוב טעם אחר: "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלוהיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן צוה ה' אלוהיך לעשות את יום השבת", נראה שיש שני טעמים למצוות השבת, והאם יש סיבה שטעם הראשון דווקא ללוחות הראשונות, והטעם השני דווקא ללוחות השניות?

ואמנם דרשו חז"ל (פסיקתא פרשה כג, י): "זכור נתן לאומות העולם, שמור נתן לישראל". יש להבין את ההבדל ביניהם - מדוע דוקא "זכור" לאומות העולם, ו"שמור" לישראל? מבאר הי"ד יוסף, שהטעם של "זכור את יום השבת" הוא, שהיא באה להורות על חידוש העולם, שה' ברא ונח ביום השביעי. וכזה אין שום הבדל בין עם ישראל לשאר העמים - כולם חייבים להאמין שה' ברא את העולם ומנהיגו מאז ששת ימי בראשית. לכן אמרו חז"ל: "זכור נתן לאומות העולם".

אבל הטעם של "שמור את יום השבת", הוא שנזכור שה' הוציאנו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה. וזו הנהגה מיוחדת שבה מנהיג

נאמרו בדיבור אחד איך אפשר ללמוד מכאן, הרי יתכן שכאן זה דבר מיוחד שהעשה דחה ל"ת, וכן יש תוס' בב"ק נד: על הגמ' שלומדת כלל ופרט בין הדיברות ובגלל שנאמרו בדיבור אחד אינו נקרא כלל ופרט המורחקים (ע"ש).

ביאור ב' - האם יש דעה שה' אמר בעצמו לישראל את כל הדיברות וממילא גם שבת נאמרה ע"י ה' ולא ע"י משה?

הדיברות נצטרכו להסבר של משה, ולכן הוכרחו לומר בשבת שזכור ושמור בדיבור אחד כי איך ישנה משה את מצוות 'עשה' של 'זכור' את יום השבת (אהבה), למצוות 'לא תעשה' של 'שמור' את יום השבת (יראה), וכדי שלא יהיה סתירה בזה, צ"ל שבדיבור אחד נאמרו, אבל שאר השינויים בעשרת הדיברות זה תוספת ביאור של משה לדברי ה' ואין בזה סתירה, וממילא איצ"ל שנאמרו בדיבור אחד. וחידוש הרמב"ן שאולי בשני הדיברות היה כתוב על שבת 'זכור' ורק משה ביאר להם בלוחות שניות 'שמור', שאם שניהם נאמרו ביחד מה' היה צריך לומר גם שמור בדיברות הראשונות, (ע"ש)

ביאור ג' - ביאור הכלי יקר בחילוקים שבין הדברות הראשונות לדברות האחרונות

אחר שראה כי דעת אביו אינה נוחה מן בנות כנען רצה גם הוא למלאות רצון אביו למצוא חן בעיניו כך כל האומות כששמעו כל הדברות אשר צוה ה' לישראל וראו כי רצה ה' במצות אלו מן הדין היה שיקבלו גם המה לשמור ולעשות ככל אשר צוה ה' לישראל, ועל כן אמר הקב"ה דברות הראשונות באותו ענין שלא ימצאו האומות שום פתחון פה לטעון ולערער עליהם בשום צד ועל כן נאמרו דברות ראשונות בקולי קולות והיה הקול הולך מסוף העולם ועד סופו כדי שישמעו כל האומות ויקבלו מהם כל דבר הנאות לכולם בשוה, ולפי שמאנו לקבלם מחמת אותן מצות פרטיות שהם כנגדם כמו לא תרצח לא תנאף על כן אמר אחר כך דברות שניות בחשאי לישראל לבד.

ובזה יתורצו כל השינויים הללו, שבדברות הראשונות אמר זכור את יום השבת. לא רצה לומר שמור את יום השבת. כדי שלא ליתן פתחון פה לאומות לומר איך הוא מצוה אותנו על השמירה מכל מלאכה הלא כבר נאמר לבני נח יום ולילה לא ישבותו (בראשית ח כב) ורז"ל (סנהדרין נח): למדו מכאן גוי ששבת חייב מיתה, על כן נאמר זכור את יום השבת. לומר כי אפילו מי שאינו בשמירה לפחות ישנו בזכירה כי כל האומות חייבים לזכור את יום השבת כדי לקבוע בלבם אמונת חידוש העולם אשר יתן עדות ה' נאמנה על מציאת השי"ת כי בכלל שבע מצות של בני נח הוא שלא יעבדו ע"ז, ואף על פי שהאומות לא יוכלו לקבל ציווי לא תעשה כל מלאכה מ"מ יכולים הם לקבל עליהם מצות הזכירה אשר גם המה חייבים בה להיות חידוש העולם לנגד עיניהם לזכרון.

ומטעם זה הוצרך ליתן טעם בדברות ראשונות כי ששת ימים עשה ה' וגו' כי זה טעם לזכור חידוש העולם ואילו היה נותן טעם וזכרת כי עבד היית וגו' היו אומרים האומות אנחנו לא היינו עבדים במצרים על כן אין אנו צריכים לקבל השבת לפיכך נתן להם טעם כי ששת ימים עשה ה' וגו'. כי טעם זה מספיק לשניהם לישראל ולאומות ואל תשיבני ממה שנאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים שמא יאמרו האומות אותנו לא הוציא ממצרים ועל כן אין אנו חייבים לקבלו לאלהות, תשובה לדבר אין הפירוש שבעבור אותה הוצאה חייבים לקבלו שהרי בלאו הכי חייבים לקבלו מצד כי הוא ברא שמים וארץ וכל אשר בהם ומה שתלה הדבר בהוצאה זו לומר שאפילו הוצאה זו לבד תספיק לשעבד

נאמרו בדיבור אחד איך אפשר ללמוד מכאן, הרי יתכן שכאן זה דבר מיוחד שהעשה דחה ל"ת, וכן יש תוס' בב"ק נד: על הגמ' הכלי יקר בשמות (כ ב) הביא מחלוקת אם שמעו כל עשרת הדיברות מה' או רק שנים הראשונים, (וכגמ' קידושין דף לא ומכות דף כד, ע"ש) ויעיין גם באור החיים ובאבן עזרא שם, ואמנם כתוב בתחילת עשרת הדיברות שה' דיבר את 'כל הדברים האלה', ורש"י מסביר (יתרו כ' א') שה' אמר בדיבור אחד את כל עשרת הדיברות יחד, וא"כ מה החידוש שבשבת זכור ושמור נאמרו ביחד הרי הכל נאמרו בדיבור אחד?

והידיש הרמב"ן (פסוק ז' ח') שה' אמר להם בעצמו כל עשרת הדיברות, והשני דברות הראשונים הבינו ללא הסבר נוסף ממשה, כי הם עיקר התורה אמונה ואיסור ע"ז, אבל בשאר

והידיש הרמב"ן (פסוק ז' ח') שה' אמר להם בעצמו כל עשרת הדיברות, והשני דברות הראשונים הבינו ללא הסבר נוסף ממשה, כי הם עיקר התורה אמונה ואיסור ע"ז, אבל בשאר

הכלי יקר הביא עשרה חילוקים בין הדברות הראשונות לדברות שניות, וחידוש שבמצוות ז' בני נח לא לעבוד ע"ז, כתוב שהגויים צריכים לזכור שבת, שרק זכירתה מעידה על האמונה בה', וביאר שאין בזה סתירה לגוי ששבת חייב מיתה,

וז"ל הכלי יקר: "ראה ראינו ליתן טוב טעם ודעת על השינויים שנמצאו בדברות ראשונות ואחרונות. א', בראשונות כתיב זכור את יום השבת ובאחרונות כתיב שמור את יום השבת. ב', בראשונות לא כתיב כאשר צוה ה' אלהיך ובאחרונות כתיב בשבת ובכיבוד אב ואם כאשר צוה ה' אלהיך, ג', בראשונות נתן טעם לשמירת השבת כי ששת ימים עשה ה' וגו' ובאחרונות נתן טעם אחר וזכרת כי עבד היית וגו'. ד', בראשונות לא הזכיר בשבת שור וחמור ובאחרונות אמר ושורך וחמורך וכל בהמתך. ה', בראשונות כתיב למען יאריכון ימך ובאחרונות הוסיף למען ייטב לך. ו', בראשונות כתיב לא תחמוד ובאחרונות הוסיף לא תתאוה. ז', בראשונות לא הזכיר שדהו ובאחרונות הוסיף שדהו. ח', בראשונות הקדים בית רעך לאשת רעך ובאחרונות הקדים אשת רעך לבית רעך. ט', בראשונות כתיב עד שקר ובאחרונות אמר עד שוא. י', בראשונות לא תנאף לא תגנוב כולם בלא וי"ו ובאחרונות כולם בוי"ו.

ומתריץ הכלי יקר, וז"ל: בשכבר יצאו מפרשי התורה ללקוט טעמים מפוזרים, ולא מצאו דרך אחד אשר יספיק לכל הספיקות הנזכרים, הלא קרוב לשמוע הצעה אחת קצרה לקוחה מדברי רז"ל שחזר הקב"ה על כל האומות אם ירצו לקבל התורה ועשו לא רצה לקבלה בעבור לא תרצח, וישמעאל בעבור לא תגנוב, ועמון ומואב בעבור לא תנאף. ש"מ ששמעו תחילה כל האומות כל עשרת הדברות וכאשר אמרה כל אומה לא חפצתי לקחתה מאז מסרה לישראל ועל כן נמצאו כל השינויים הללו בין דברות ראשונות לאחרונות,

כי הדברות הראשונות נאמרו בלשון אשר השמיע ה' לכל האומות אף על פי שנאמרו בנוכח לישראל כמו ששמעו מן לשון אשר הוצאתיך מארץ מצרים. מ"מ אילו היו האומות רוצים היו מקבלים גם המה עליהם ועל זרעם כל הדברים אשר צוה ה' לישראל, דרך משל יצחק צוה ליעקב שלא יקח אשה מבנות כנען, וירא עשיו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשיו אל ישמעאל וגו'. אף על פי שיצחק לא צוה לעשיו כלום, מ"מ

אותך לי וזהו שפירש"י כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי, מדקאמר כדאי היא ההוצאה ש"מ שאין זה עיקר הטעם.

אבל דברות שניות שנאמרו לישראל לבד נאמרו בלשון שמור. כי המה חייבים בזכירה ובשמירה מכל מלאכה על כן נתן הטעם וזכרת כי עבד היית וגו', כי זהו טעם על השביתה ממלאכה...

ובאחרונות נאמר כאשר צוה ה' אלהיך. בשבת, ובכיבוד אב ואם. כי במרה נצטוו ישראל עליהם אבל לא האומות ואילו היה אומר כן בדברות הראשונות היה נותן פתחון פה לאומות לומר למה לא צוה גם לנו על שני מצוות אלו קודם מתן תורה ויאמרו כאשר התחיל לצוות לישראל ולא לנו גם עתה אין רצונינו לקבל ועם מי שהתחיל יגמור.

ובראשונות לא אמר למען ייטב לך. כי האבן עזרא פירש למען ייטב לך זהו לעולם הבא שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך בעה"ז, על כן לא רצה הקב"ה ליעד בדברות הראשונות לאומות העולם כי אם שכר העה"ז אשר עין בעין יראה שכרו אתו ופעולתו לפניו, אבל אם היה מיועד להם שכר העה"ב אשר עין לא ראתה

ביאור ד' - 'כופר בע"ז פירושו לשמור שבת ששניהם שקולים ככל התורה'

ברכות א' ה', נדרים ג' ט', מדרש רבה בשלח, תנחומא כי תשא, וזהו יתרו פט. ועוד

ועיין בט"ז סי' רמ"ב הביא על הגמ' שבת קיח: ששומר שבת מתכפר לו כל עונותיו אפי' של ע"ז, מדובר שעשה תשובה ביחד עם שמירת שבת, וזה מכפר לו על כריתות ומיתות ב"ד שרק יום המיתה מכפר להם, כאן ששומר שבת יתכפר לו מיד!!

וממילא מתורצת שאלה ז' שכאשר כתוב 'כופר בע"ז' מתכוונים לשומר שבת שבלי זה אינו יכול לכפור בע"ז, שכל מטרת שמירת השבת להחדיר את האמונה בה' ובבריאת העולם ואפי' טעם השבת של זכר ליציאת מצרים, זה לחזק את האמונה שה' ברא העולם ושבת בשבת, וכמו שביארנו בדברי הכלי יקר על התורה לעיל. (ואולי כוונת 'כופר בע"ז' לדברי הרמב"ם בהלכ' ע"ז פרק ב' שכתב עוד פרטים שנחשבים לעובד ע"ז החושב מה לפניו ומה לאחר ועוד, עיי"ש)

ביאור ה' - בביאור מדוע הקדים בפיזמון 'לכה דודי' את 'שמור' ל'זכור'?

כן כתב שיש טעם הגון וראוי לקבוע "שמור" קודם "זכור", והוא על פי מה שהביא הרמב"ן בפרשת יתרו ממדרשו של רבי נחוניא בן הקנה, "שהזכירו עוד סוד גדול ב'זכור ושמור', ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה, וזהו מאמר החכמים (בבא קמא לב ע"ב) שאומרים בערב שבת 'בואי כלה בואי כלה', בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, ויקראו לברכת היום 'קידושא רבא' (פסחים קו ע"א) שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה", עד כאן דבריו.

על פי זה נראה, שכיון שנקבע פזמון זה לאמרו בכניסת ליל שבת, לכן הוא מסודר באופן שקדם להזכיר "שמור" שהוא בלילה, ואחר כך "זכור" שהוא ביום.

בשו"ת "משנה הלכות" (ח"ד סימן לה) מביא מחכם אחד ליישב, שלפי ש"זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו", אם כן שניהם שווים ואין כאן אחד קודם לחבירו. דבר זה בא המחבר לרמז בהתחילו ב"שמור".

לפי זה צריך להבין, מדוע מחבר הפיוט "לכה דודי" רבי שלמה אלקבץ זצ"ל, הפך את הסדר והקדים שמור לזכור, 'שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו', והלא בלוחות הראשונים נאמר זכור, ורק בדברות השניות נאמר שמור, ואם כן היה לו לכתוב: "זכור ושמור בדיבור אחד", כסידור הכתוב.

ואכן בספר "סדר היום" לרבי משה מכיר זצ"ל מביא את הנוסח "לכה דודי" - "זכור ושמור בדיבור אחד".

בלקוטי מהרי"ח כתב, שרצון המחבר לציין את שמו בראשי החרוזים, הוא זה שהביאו להפוך את הסדר ולהציב בראש החרוז הראשון את תיבת "שמור", המתחילה באות ש' משמו.

ובספר "ברוך שאמר" (של התורה תמימה) תמה על תירוצו זה, שכן לשם ענין ציון שמו בראשי תיבות, היה יכול לפתוח את הפיוט באופן שיתקיימו ב' הענינים, שהיה אומר "שבת קודש זכור ושמור בדיבור אחד" או כיוצא בזה מילה אחרת הפותחת באות ש'. על